

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

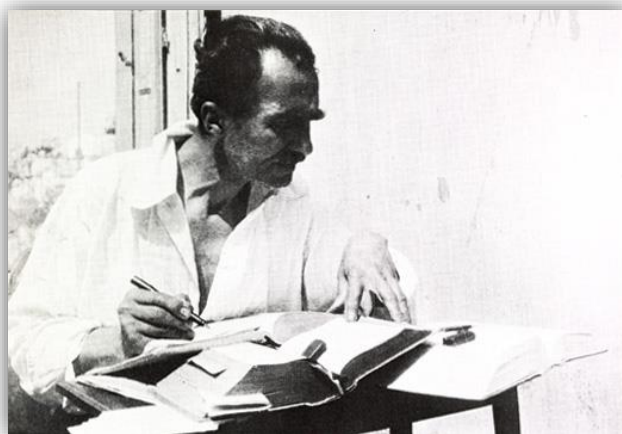
ΜΠΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**«Πρόταση έκδοσης των νεανικών δοκιμών του Νίκου
Καζαντζάκη»**

Πολυνίκη Κοκοσάλη

Επιβλέπων Καθηγητής: Νίκος Μαθιουδάκης

Ηράκλειο, Ιούνιος 2022

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας (Πολυνίκη Κοκοσάλη) που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης η Πολυνίκη Κοκοσάλη εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας της Πολυνίκης Κοκοσάλη ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση της Πολυνίκης Κοκοσάλη. Η Πολυνίκη Κοκοσάλη διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών της δικαιωμάτων.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

«Πρόταση έκδοσης των νεανικών δοκιμών του Νίκου
Καζαντζάκη»

Πολυνίκη Κοκοσάλη

Επιτροπή Κρίσης

Επιβλέπων Καθηγητής:

Νίκος Μαθιουδάκης

Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Ευριπίδης Γαραντούδης

Καθηγητής ΕΚΠΑ

Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Ηράκλειο, Ιούνιος 2022

*Τα πράγματα έχουν την αξία που εμείς είμαστε άξιοι να τους δώσουμε.
Όλα είναι χαρτί άγραφο κι εμείς γράφουμε μίαν ανόητη ή μίαν ενθουσιώδη φράση ή μια
μούντζα. Εγώ προσπαθώ να σημειώσω τις ακόλουθες λέξεις:
«Όσο περισσότερη αξία βρίσκω στη ζωή, τόσο περισσότερη αξία έχω εγώ.»
Και προσπαθώ να μεταχειρίζομαι τον ενθουσιασμό ως όργανο της τελειοποίησής μου.*

Απόσπασμα από γράμμα του Νίκου Καζαντζάκη
προς τον Χαρίλαο Στεφανίδη (27/06/1912)

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας, ολοκληρώνεται και το όμορφο ταξίδι των μεταπτυχιακών μου σπουδών, σε έναν κλάδο που αγαπούσα πολύ πριν τον γνωρίσω. Η ευγνωμοσύνη που νιώθω για το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Δημιουργική Γραφή και το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο είναι απεριόριστη. Μέσα από αυτό είχα την ευκαιρία να γνωρίσω εξαιρετικούς ανθρώπους, που, με την καθοδήγησή τους, νιώθω πως με βοήθησαν να εξελιχθώ όχι μόνο ως φοιτήτρια, αλλά και ως άνθρωπος. Οι δυσκολίες που έφερε η πανδημία στη ζωή μας, δεν παρεμπόδισαν ούτε στιγμή το τόσο σημαντικό έργο που γίνεται σε αυτό το πρόγραμμα σπουδών. Τους ευχαριστώ όλους και εύχομαι σε καθηγητές και συμφοιτητές, επιτυχίες και ευτυχία τόσο σε προσωπικό, όσο και σε επαγγελματικό επίπεδο.

Ιδιαίτερα θερμές ευχαριστίες οφείλω στον επιβλέποντα καθηγητή-σύμβουλό μου, κύριο Νίκο Μαθιουδάκη, ο οποίος μου εμπιστεύτηκε το θέμα της διπλωματικής μου εργασίας και με καθοδήγησε κατά την υλοποίησή της. Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω το Μουσείο Καζαντζάκη και την κυρία Τσάκα Βαρβάρα για την ευγενική τους φιλοξενία και τη βοήθεια στην αναζήτηση βιβλιογραφίας για το θέμα μου. Ένα μεγάλο ευχαριστώ και στον συγγραφέα Νίκο Χρυσό που μου παραχώρησε σε σκαναρισμένη μορφή τα ποιήματα *Οι Δυο Ελλάδες* και *Σουλιώτισσα*. Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλους τους ανθρώπους που ήταν κοντά μου καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών, δίνοντάς μου δύναμη να ανταπεξέλθω στις υποχρεώσεις.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το θέμα των έργων της πρώιμης συγγραφικής δημιουργίας των νεανικών χρόνων του Νίκου Καζαντζάκη, τα οποία ξεκινούν χρονικά από το 1906 και ολοκληρώνονται λίγο πριν την έκδοση της *Ασκητικής/Salvatores Dei*. Πρόκειται για ένα corpus κειμένων ποικίλων ειδών, τα οποία δεν είχαν την τύχη να εκδοθούν έπειτα από τις πρώτες τους εκδόσεις στα περιοδικά της εποχής. Στο πρώτο μέρος της μελέτης αυτής γίνεται σύντομη αναφορά στην εποχή του Νίκου Καζαντζάκη και στη συγγραφική του πορεία, ενώ ταυτόχρονα γίνεται ειδολογική κατάταξη των εξεταζόμενων κειμένων, καθώς και οι εκδοτικές αρχές που ακολουθήθηκαν. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται η πρόταση έκδοσης των νεανικών δοκιμών του Νίκου Καζαντζάκη.

Λέξεις – Κλειδιά

Νίκος Καζαντζάκης, νεανικές δοκιμές, πεζός και ποιητικός λόγος, πεζό ποίημα, σονέτο, ποίημα, σύντομο αφήγημα, έκδοση.

«Proposal for the publication of the youth essays of Nikos Kazantzakis»

Polyniki Kokosali

Abstract

The present work deals with the subject of the works of the early writing of the youth of Nikos Kazantzakis, which begin in 1906 and are completed shortly before the publication of *Ascetic/Salvatores Dei*. It is a corpus of texts of various kinds, which were not fortunate enough to be published after their first editions in the magazines of the time. In the first part of this study, a brief reference is made to the time of Nikos Kazantzakis and his writing course, while at the same time an ideological classification of the examined texts is made, as well as the publishing principles that were followed. The second part of the paper presents the proposal for the publication of the youth essays of Nikos Kazantzakis.

Keywords

Nikos Kazantzakis, youth essays, prose poem, sonnet, poem, short story, edition.

Πίνακας περιεχομένων

Ευχαριστίες.....	ii
Περίληψη.....	iii
Abstract	iv
A. Θεωρητικό Μέρος.....	1
1. Νίκος Καζαντζάκης: από το 1906 έως το 1927.....	2
1.1. Ο Νίκος Καζαντζάκης και η εποχή του.....	2
1.2. Η πρώιμη συγγραφική δημιουργία.....	5
1.3. Τα ψευδώνυμα.....	9
2. Νεανικές Δοκιμές.....	14
2.1. Περιγραφή ερευνητικού αντικειμένου	14
2.2. Ποητικός Λόγος.....	17
2.2.1. Ποίημα.....	17
2.2.2. Σονέτο.....	18
2.2.3. Πεζό ποίημα.....	19
2.3. Πεζός Λόγος: Διήγημα-Σύντομο αφήγημα.....	21
2.4. Ειδολογική κατάταξη των νεανικών δοκιμών του Νίκου Καζαντζάκη.....	24
3. Εκδοτική Παράδοση των νεανικών δοκιμών.....	27
4. Εκδοτικές Αρχές.....	30
B. Πρακτικό Μέρος.....	38
Πρόταση Έκδοσης: Νεανικές δοκιμές του Νίκου Καζαντζάκη.....	38
Βιβλιογραφία.....	75
Δικτυογραφία.....	82
Παράρτημα: Σώμα διπλωματικών μεταγραφών και Φωτοαναστατική παράθεση των νεανικών δοκιμών.....	83
I. Περιοδικό <i>Πινακοθήκη</i>	83
II. Περιοδικό <i>Κρητική Πρωτοχρονιά</i>	117
III. Περιοδικό <i>Γράμματα Αλεξάνδρειας</i>	121
IV. Περιοδικό <i>Παναθήναια</i>	127

A. Θεωρητικό Μέρος

1. Νίκος Καζαντζάκης: από το 1906 έως το 1927

Στο παρόν κεφάλαιο, καταρχάς, γίνεται μια σύντομη προσέγγιση της εποχής του Νίκου Καζαντζάκη, εξετάζοντας την επιρροή που άσκησε αυτή στον τρόπο σκέψης και, τελικά, στον χαρακτήρα του έργου του συγγραφέα. Στη συνέχεια, μελετάται η συγγραφική του δραστηριότητα από το 1906 έως και το 1927, μέχρι δηλαδή την πρώτη έκδοση του έργου του *Ασκητική/Salvatores Dei*, καθώς αυτή θεωρείται ότι είναι η περίοδος της πρώιμης συγγραφικής του παραγωγής (Μαθιουδάκης, 2021: 86).

1.1. Ο Νίκος Καζαντζάκης και η εποχή του

Ο Νίκος Καζαντζάκης είναι ένας από τους πιο σημαντικούς και πολυδιαβασμένους συγγραφείς των νεοελληνικών γραμμάτων. Εντελώς ξεχωριστός και ιδιόρρυθμος, πνεύμα ανήσυχο και διψασμένος για κάθε είδους γνώση, όπως σημειώνει ο Πολίτης (2012: 269), κατάφερε με τη γραφή του να γίνει γνωστός σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο Κορδάτος (1983: 572) αναφέρει πως τα έργα του, προικισμένα με πρωτοτυπία, παρουσιάστηκαν ως αποκάλυψη στη Δύση. Ο Vittì (2003: 334) σημειώνει ότι ο Καζαντζάκης είναι ένας νεαρός ποιητής με διονυσιακό ενθουσιασμό, ενώ ο Δημαράς (2000: 575) τον χαρακτηρίζει γόνιμο και πολύτροπο συγγραφέα που μετέχει σε ακέραια τη σύγχρονή του πνευματική ζωή.

Γεννήθηκε στις 18 Φεβρουαρίου 1883 στο Ηράκλειο της Κρήτης, που τότε λεγόταν Μεγάλο Κάστρο, το οποίο τελούσε τότε ακόμα υπό τουρκική κατοχή. Ο πατέρας του, Μιχάλης, που ήταν έμπορος και κτηματίας και καταγόταν από τους Βαρβάρους, παντρεύτηκε τη Μαρία Χριστοδουλάκη και, μετά από το Νίκο, απέκτησαν άλλα τρία παιδιά, δύο κόρες και έναν γιο, ο οποίος πέθανε σε βρεφική ηλικία. Το 1889, κατά την Κρητική Επανάσταση, η οικογένεια φεύγει από το νησί και εγκαθίσταται για έξι μήνες στον Πειραιά. Η προσφυγιά όμως δεν σταματάει εκεί για τον Καζαντζάκη, αφού το 1897 καταφεύγουν οικογενειακώς στη Νάξο. Μεταξύ Ηρακλείου και Νάξου θα μοιραστεί και η φοίτησή του στο σχολείο· στη Γαλλική Εμπορική Σχολή της Νάξου θα διδαχθεί γαλλικά και ιταλικά αλλά και τον δυτικό πολιτισμό μέσα από τη γαλλική λογοτεχνία (Πρεβελάκης, 1984: 3). Τελικά, το 1898 η Κρήτη απελευθερώνεται και η οικογένεια επιστρέφει στο Ηράκλειο. Οι εμπειρίες του από την προσφυγιά, την απελευθέρωση της Κρήτης, τα παιδικά και εφηβικά του χρόνια καθώς και τα

άτομα που τον σημάδεψαν, αλλάζοντας τη σκέψη και τη ζωή του, όλα καταγράφονται στο έργο του *Αναφορά στον Γκρέκο* (Καζαντζάκη, 1998: 39). Μετά το τέλος των γυμνασιακών του σπουδών, το 1902 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα για να σπουδάσει νομικά στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, από όπου θα αποφοιτήσει το 1906 με άριστα. Κατά τη διάρκεια των φοιτητικών του χρόνων, θα ξεκινήσει ένα τρυφερό ειδύλλιο με την Γαλάτεια Αλεξίου, μια νέα διανοούμενη και συγγραφέα, που αργότερα (το 1911), στο Ηράκλειο, θα γίνει η πρώτη του γυναίκα.

Το 1907 ο Βλάσης Γαβριηλίδης καλεί τον Καζαντζάκη να εργαστεί ως δημοσιογράφος στην εφημερίδα *Ακρόπολις*, μια θέση που ο συγγραφέας θα δεχτεί με χαρά αλλά θα εγκαταλείψει αρκετά σύντομα, προκειμένου να μεταβεί στο Παρίσι για να συνεχίσει τις σπουδές του. Εκεί θα μελετήσει συστηματικά τη φιλοσοφία, και ειδικότερα τη φιλοσοφία του Φρειδερίκου Νίτσε, που τον αγγίζει βαθιά και καθορίζει την κοσμοθεωρία του. Το 1909 επιστρέφει στην Ελλάδα και εκδίδει τη διδακτορική διατριβή του *Ο Φρειδερίκος Νίτσε εν τη Φιλοσοφία του Δικαίου και της Πολιτείας*. Τον Απρίλιο του 1910 εγκαθίσταται στην Αθήνα και συγκατοικεί με την Γαλάτεια. Βιοπορίζεται από τις μεταφράσεις έργων των Τζαίημς, Νίτσε, Μαίτερλιγκ, Λαιζάν και άλλων (Καζαντζάκη, 1998: 56-62). Συμμετέχει στον Εκπαιδευτικό Όμιλο για την καθιέρωση της Δημοτικής και το 1912 προσέρχεται στο στρατό ως εθελοντής στους Βαλκανικούς Πολέμους. Ωστόσο, δεν θα πολεμήσει, καθώς θα τον αποσπάσουν και θα υπηρετήσει στο Ιδιαίτερο Γραφείο του Πρωθυπουργού.

Μέσω του Εκπαιδευτικού Ομίλου, το 1914, ο Νίκος Καζαντζάκης δημιουργεί μια φίλια, η οποία θα αποτελέσει για αυτόν «θεϊκό δώρο», με τον ποιητή Άγγελο Σικελιανό, με τον οποίο γνωρίζονται στον Εκπαιδευτικό Όμιλο (Καζαντζάκη, 1998: 64). Μαζί ταξιδεύουν στο Άγιο Όρος, όπου θα μείνουν για σαράντα ημέρες. Οι περιηγήσεις τους όμως θα συνεχιστούν και σε πολλά ακόμα μέρη της Ελλάδας, κατά τη διάρκεια των οποίων ονειρεύονται να δημιουργήσουν μαζί μια νέα θρησκεία. Αυτή η στενή και αληθινή φίλια, σε συνδυασμό με την επιρροή που του ασκεί η επαφή του με το έργο του Δάντη, του Όμηρου και του Μπερξόν, τους οποίους σημειώνει ως μεγάλους του δασκάλους, τον κάνουν να στραφεί στην ποιητική γραφή. Στα μέσα του 1916, ο Καζαντζάκης γίνεται μέλος του Συλλόγου των Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Το φθινόπωρο του 1917 τον βρίσκει στην Πελοπόννησο, για την πραγματοποίηση μιας επιχειρηματικής κίνησης. Προσπαθεί να εκμεταλλευτεί ένα μεταλλείο λιγνίτη στην Πραστοβά

της Μάνης. Εκεί προσλαμβάνει τον Γιώργη Ζορμπά, έναν εργάτη που θα αποτελέσει πηγή έμπνευσης για αυτόν για το έργο του *Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*, λόγω της έντονης προσωπικότητάς του. Η επιχείρηση όμως, δεν θα έχει την επιτυχία που περιμένανε και θα σταματήσει πολύ σύντομα.

Το 1919 ο Ελευθέριος Βενιζέλος διορίζει τον Καζαντζάκη Γενικό Διευθυντή του Υπουργείου Περιθάλψεως, προκειμένου να βοηθήσει στον επαναπατρισμό των Ελλήνων προσφύγων από την περιοχή του Καυκάσου. Λίγο αργότερα, μετά την ήττα του κόμματος των Φιλελευθέρων, ο Καζαντζάκης παραιτείται από το Υπουργείο Περιθάλψεως και ξεκινάει τα ταξίδια του στην Ευρώπη (Καζαντζάκη, 1998: 80-97). Φεύγει για το Παρίσι και το Βερολίνο, όπου γνωρίζει όλες τις αλλαγές που έφερε στην Ευρώπη ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Παράλληλα, έρχεται σε επαφή με διανοούμενους που μοιράζονται το ίδιο πάθος με αυτόν για την ανανέωση του κόσμου και γνωρίζει τον σοσιαλισμό (Αναγνωστόπουλος & Φωτάκης, 2010: 119).

Το 1922 βρίσκεται στη Βιέννη, όπου ήρθε σε επαφή με το έργο του Φρόιντ, την ψυχανάλυση και τον Βουδισμό, με αφορμή μια παράξενη δερματοπάθεια του προσώπου που τον βασανίζει. Ταξιδεύει επίσης στη Γερμανία, ενώ το 1924 μένει για λίγους μήνες στην Ιταλία. Στο Βερολίνο, ο Καζαντζάκης εγκαταλείπει τις παλιές αριστοκρατικές-εθνικιστικές του αντιλήψεις και εμπνέεται από τις κομμουνιστικές ιδέες. Θέλοντας να μεταδώσει το επαναστατικό αυτό πνεύμα στην Ελλάδα, συζητάει με τον Δημοσθένη Δανηλίδη την ίδρυση ενός πρωτοποριακού περιοδικού, της *Nova Graecia* (Πρεβελάκης, 1984: 12-13). Την ίδια χρονιά γνωρίζει στην Αθήνα την Ελένη Σαμίου, μια νεαρή δημοσιογράφο, η οποία επρόκειτο να γίνει η δεύτερη γυναίκα του μετά από αρκετά χρόνια κοινής ζωής.

Με την ιδιότητα του δημοσιογράφου των εφημερίδων *Ελεύθερος Λόγος* και *Καθημερινή*, πραγματοποίησε ένα πλήθος ταξιδιών, σε μερικά από τα οποία τον συνοδεύει η Ελένη Σαμίου, και η ίδια με δημοσιογραφική ταυτότητα, δίνοντας χρόνο να αναπτυχθούν μεταξύ τους βαθιά συναισθήματα. Σοβιετική Ένωση, Παλαιστίνη, Κύπρος και Ισπανία, αποτέλεσαν μοναδικές εμπειρίες για τον Καζαντζάκη, τις οποίες φρόντισε να αποτυπώσει στα σημειωματάριά του. Αργότερα, θα αποτελέσουν υλικό για τα ταξιδιωτικά του έργα. Το 1926, μετά από μακροχρόνιες εντάσεις, παίρνει διαζύγιο από τη γυναίκα του Γαλάτεια.

Το 1927 άλλο ένα σημαντικό πρόσωπο μπαίνει στη ζωή του Νίκου Καζαντζάκη. Ο Κρητικός ποιητής Παντελής Πρεβελάκης, ο δεύτερος «αδερφός» που θα παραμείνει πιστός

φίλος μέχρι το τέλος της ζωής του. Τον Μάιο του ίδιου έτους, αποφασίζει να καταφύγει και να απομονωθεί στην Αίγινα, ώστε να δουλέψει σκληρά και να ολοκληρώσει το πιο φιλόδοξο έργο του, το οποίο θεωρούσε *magnum opus* της λογοτεχνικής του πορείας (Beaton, 1996: 166-167), την ποιητική του σύνθεση *Οδύσ[σ]εια*. Αύτη η χρονιά είναι σημαντική και για ένα ακόμη γεγονός: τη δημοσίευση του έργου του *Ασκητική*, ένα φιλοσοφικό κείμενο το οποίο θα καθορίσει, όπως ο ίδιος πιστεύει, όλο το μετέπειτα συγγραφικό του έργο.

Ο Νίκος Καζαντζάκης είναι μια κορυφαία μορφή της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Ακούραστος δημιουργός, γράφει ένα ογκώδες έργο, το οποίο καλύπτει ένα ευρύ φάσμα περιοχών του λόγου. Όντας και ο ίδιος ανήσυχος πνεύμα, επηρεάζεται από μεγάλες φυσιογνωμίες όπως ο Νίτσε, ο Λένιν, ο Χριστός, ο Βούδας, γεννώντας στη σκέψη του την επιθυμία ενός μεγαλόπνοου έργου. Οι διανοούμενοι στην αρχή τον δέχτηκαν με επιφύλαξη, ο απλός λαός με ενθουσιασμό, το πέρασμα όμως του χρόνου τον δικαίωσε με μεταφράσεις του έργου του σε όλες τις γλώσσες του κόσμου (Αναγνωστόπουλος & Φωτάκης, 2010: 120).

1.2. Η πρώιμη συγγραφική δημιουργία¹

Από τα νεανικά του χρόνια ο Νίκος Καζαντζάκης είναι ανήσυχος, ο νους και η ψυχή του γεμίζουν με αγωνία υπαρξιακή, σχεδόν μεταφυσική. Ο πολυγραφότατος νεαρός θα αποτυπώσει αυτή του την προβληματική στα κείμενά του, επιλέγοντας να καταπιαστεί στην πρώιμη συγγραφική του φάση με ένα πλήθος λογοτεχνικών ειδών: ποιητική γραφή, θεατρικά έργα, πεζογραφία, ακόμα και αρθρογραφία και κριτική. Την πρώτη τετραετία, από το 1906 έως το 1910, κάνει ένα εκρηκτικό και χειμαρρώδες συγγραφικά ξεκίνημα στα ελληνικά γράμματα (Μόσχου, 2011: 181).

Το 1906, πριν ακόμα πάρει το πτυχίο του, παρουσιάζεται για πρώτη φορά στα ελληνικά γράμματα με το δοκίμιο *Η Αρρώστια του Αιώνας*, το οποίο δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβαμή, ενώ εκδίδεται και το πρώτο του μυθιστόρημα *Όφις και Κρίνο*. Την ίδια εποχή συγγράφει και το δράμα *Ξημερώνει*, που το 1907 θα λάβει έπαινο στον Παντελίδειο Δραματικό Αγώνα (Μαθιουδάκης & Καρασίμος, 2013: 123-160). Το 1907 επίσης συνεργάζεται με την εφημερίδα *Ακρόπολις* ως χρονογράφος-δημοσιογράφος, με

¹ Η ενότητα αυτή βασίζεται στο χρονολόγιο του Πρεβελάκη (1984) στη μελέτη του *Τετρακόσια Γράμματα του Καζαντζάκη στον Πρεβελάκη*.

το ψευδώνυμο Ακρίτας, ενώ το περιοδικό *Πινακοθήκη* δημοσιεύει μια σκηνή από το δράμα του *Φασγά*. Ο Μαθιουδάκης (2017: 69-70) σημειώνει πολλά πεζοποιήματα που δημοσιεύτηκαν κατά το διάστημα 1906-1907 στο περιοδικό *Πινακοθήκη* με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβαμή: *Τι μου λένε οι παπαρούνες* και *Μια αγάπη* (1906), *Νοσταλγία* και *Η επιστροφή του ασώτου* (1907). Επιπλέον, γράφει το σονέτο *Άσε με πάλι* (1907), αλλά και δύο ποιήματα το 1906 (*Σουλιώτισσα* και *Οι Δύο Ελλάδες*) που θα δημοσιευθούν πολύ αργότερα στο περιοδικό *Κρητική Πρωτοχρονιά*. Η χρονιά αυτή θα κλείσει με τη συγγραφή ενός ακόμα θεατρικού έργου με τίτλο *Έως πότε;* και το δοκίμιο *Η αρρώστια του αιώνας* (*Πινακοθήκη* 1906). Το 1907 δημοσιεύεται το έργο *Αιματωμένα ξημερώματα* στο περιοδικό *Παναθήναια* με την υπογραφή Κάρμα Νιρβαμή, το οποίο θεματικά αποτελεί, μαζί με άλλα έργα, προεργασία για το μυθιστόρημα *Καπετάν Μιχάλης* (Bien, 2007: 457).

Το 1908 γράφει το μυθιστόρημα *Σπασμένες Ψυχές* που θα δημοσιευτεί σε συνέχειες από το περιοδικό *Νουμάς* το 1909 με το ψευδώνυμο Πέτρος Ψηλορείτης. Παράλληλα με τη διατριβή του με θέμα τον Νίτσε, στο Παρίσι σχεδιάζει άλλα δύο μυθιστορήματα (*Ζωή η αυτοκρατόρισα* και *Θεάνθρωπος*) τα οποία θα αποτελέσουν μια τριλογία μαζί με το έργο *Σπασμένες Ψυχές*. Τότε συγγράφει και το αφήγημά του με τίτλο *Χριστουγεννιάτικο* με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβαμή. Άλλο ένα έργο θα προστεθεί στη λίστα των θεατρικών, αφού δημοσιεύεται στην Κρητική Στοά η *Κωμωδία*, μια «τραγωδία μονόπρακτη» με το ψευδώνυμο Πέτρος Ψηλορείτης, ενώ παράλληλα τα *Παναθήναια* δημοσιεύουν το φιλοσοφικό έργο *Η επιστήμη εχρεωκόπησε*.

Το 1910 βρίσκει τον Καζαντζάκη εγκατεστημένο στην Αθήνα να ασχολείται με το πλούσιο μεταφραστικό του έργο. Ωστόσο, δεν σταματάει να ασχολείται με τα λογοτεχνικά είδη με τα οποία έχει ήδη καταπιαστεί. Γράφει το θεατρικό έργο *Θυσία*, μια τραγωδία που βραβεύεται στο Λασσάνειο Δραματικό Αγώνα με εισηγητή τον Σ.Κ. Σακελλαρόπουλο και αργότερα δημοσιεύεται με τον τίτλο *Πρωτομάστορας* από τις εκδόσεις Παναθηναίων με το ψευδώνυμο Πέτρος Ψηλορείτης. Τη γόνιμη αυτή τετραετία διαδέχεται, σύμφωνα με τη Μόσχου (2011: 181) μια μακρά περίοδος συγγραφικής σιωπής (από το 1910 έως και τη δεκαετία του '20 που δημοσιεύεται η *Ασκητική*). Ωστόσο, αυτό δεν είναι απόλυτα αληθές, καθώς ο Νίκος Καζαντζάκης συνεχίζει τον πειραματισμό του πάνω στα διάφορα είδη κειμένων, ακόμα κι αν καθυστερεί λίγο την έκδοσή τους.

Το 1913-14 δημοσιεύονται τέσσερα σονέτα με τίτλους σονέτα *Η αμυγδαλιά, Θερμοπύλες, Οιδίποδας, Τα αιώνια* με το ψευδώνυμο Πέτρος Ψηλορείτης από την εφημερίδα *Γράμματα*. Τα σονέτα αυτά έχουν επιρροές από τον Δάντη και είναι γραμμένα σε ενδεκασύλλαβο (Κόκορης, 2020: 62-63). Την ίδια χρονική περίοδο, μαζί με τη γυναίκα του Γαλάτεια, γράφουν πέντε αναγνωστικά για τις πέντε τάξεις του δημοτικού, τα οποία υπογράφει μόνο η Γαλάτεια, μετά από παράκληση του ίδιου του Καζαντζάκη (Καζαντζάκη, 1998: 64).

Πολλές από τις μεταφράσεις του δημοσιεύονται από τον εκδοτικό οίκο του Γ. Φέξη στο διάστημα 1911-1915. Ενδεικτικά αναφέρονται παρακάτω μερικοί τίτλοι των κειμένων που μετέφρασε ο Νίκος Καζαντζάκης:

- William James, *Η θεωρία της συγκινήσεως*, 1911
- Πλάτων, *Δημόδοκος, Σίσυφος, Κλειτοφών, Ίων, Μίνως*, 1912
- Πλάτων, *Αλκιβιάδης – Αλκιβιάδης Β΄*, 1912
- Friedrich Nietzsche, *Η γέννησις της τραγωδίας*, 1912
- Friedrich Nietzsche, *Τάδε έφη Ζαρατούστρας*, 1913
- Charles-Ange Laisant, *Η αγωγή επί τη βάσει της επιστήμης*, 1913
- Johann Peter Eckermann, *Συνομιλίες Έκκερμαν με τον Γκαίτε*, 1913
- Maurice Maeterlinck, *Ο θησαυρός των ταπεινών*, 1913
- Henri Bergson, *Το γέλιο*, 1914
- Charles Darwin, *Περί της γενέσεως των ειδών*, 1915
- Louis Büchner, *Δύναμις και Ύλη*, 1915

Τα επόμενα χρόνια, ο Νίκος Καζαντζάκης θα ταξιδέψει πολύ, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Από τα ταξίδια του αυτά έχουμε ένα πλήθος ημερολογίων, όπου καταγράφει τις εμπειρίες του. Το 1922 συζητάει με τον Δ. Δημητράκο για τη συγγραφή μια σειράς ιστορικών βιβλίων για τη διδασκαλία της Ιστορίας στο δημοτικό σχολείο. Τα βιβλία αυτά δεν έχουν σωθεί, καθώς, παρόλο που τα έστειλε ο Καζαντζάκης στην Γαλάτεια, δεν έφτασαν ποτέ στα χέρια της (Καζαντζάκη, 1998: 99). Ωστόσο, γράφει το ανέκδοτο ρομάντζο *Ένας χρόνος μοναξιά*, ενώ παράλληλα διαμορφώνει την έμμετρη τραγωδία *Οδυσ[σ]έας* (δημοσιευμένη στη *Νέα Ζωή* με το ψευδώνυμο Α. Γερανόσ) και σχεδιάζει την *Ασκητική* του. Μετανιώνοντας για το έργο του *Βούδας*, σκίζει 3.000 στίχους και ξεκινάει να το γράφει από την αρχή, το οποίο τελειώνει το 1924. Την ίδια χρονιά γράφει το έργο *Συμπόσιο* το οποίο δεν

δημοσιεύτηκε και βρίσκεται στο Ιστορικό Μουσείο Ηρακλείου, καθώς ξεκινάει και ένα από τα μεγαλύτερα έργα του, την *Οδύσ[σ]εια*.

Από το 1925 αρθρογραφεί στις εφημερίδες *Ελεύθερος Λόγος* και *Καθημερινή* και δημοσιεύει πολλά άρθρα από τις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις και το 1926 επεξεργάζεται μερικά από αυτά για τον τόμο *Ταξιδεύοντας: Ιταλία-Αίγυπτος-Σινά*. Το 1927, ο εκδοτικός οίκος Στοχαστής εκδίδει την τραγωδία *Νικηφόρος Φωκάς*. Τέλος, το ίδιο έτος το περιοδικό *Αναγέννηση* δημοσιεύει ένα από το πιο σημαντικά δοκίμια του Καζαντζάκη, *Ασκητική-Salvatores Dei*, το οποίο αποτελεί ορόσημο για το συγγραφικό του έργο, μιας και η πορεία και το περιεχόμενο των κειμένων του Νίκου Καζαντζάκη θα αλλάξει μια για πάντα μετά από αυτό. Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθούμε σε ένα ακόμα ποιητικό έργο που, ενώ γράφτηκε εκτός των χρονικών ορίων μελέτης μας, δεν έχει εκδοθεί και θα ήταν χρήσιμο να ενταχθεί σε έναν συλλογικό τόμο. Γίνεται λόγος για το έργο *Χαιρετισμός στον Ίωνα Δραγούμη*, το οποίο ειδολογικά ανήκει στο ρυθμικό πρότυπο της τερτσίνας. Ο Νίκος Καζαντζάκης είχε συνθέσει έως το 1937 είκοσι ένα «κάντα», τερτσίνες, τα οποία εκδόθηκαν χωρίς να συμπεριληφθεί το *Χαιρετισμός στον Ίωνα Δραγούμη*, καθώς δεν ήταν στις σημειώσεις των τετραδίων του ποιητή (Κόκορης, 2020: 16). Στον πρόλογο είχε γράψει ο ίδιος ο Καζαντζάκης το 1939:

Στα τραγούδια ετούτα θα 'θελα να μπορούσα να φανέρωνα την ταραχή και τη χαρά που μου δίνουν οι ψυχές που εθρέψαν την ψυχή μου. Είναι οι Μάνες απ' όπου βύζαξα την αγάπη, όπως εγώ τη νιώθω, την άσκηση, την επιμονή και την αφιλοκέρδεια, κι ακόμα την αντοχή – κι όχι μονάχα την αντοχή, παρά τον αμισάνθρωπο, πασίχαρον έρωτα της μοναξιάς. Σήμερα δημοσιεύω τα τραγούδια αυτά. Από τους ανθρώπους που γνώρισα, ψυχανεμίζομαι πως εφτά ή οχτώ θα νιώσουν χαρά διαβάζοντάς τα. Οι άλλοι θα τα πετάξουν με δυσφορία. Η γλώσσα τους, ο στίχος, ο ρυθμός, ο “Αόρατος Μονάρχης” που τα κυβερνάει, ο χαρούμενος, άπληστος, ανέλπιδος τρόπος που αντικρίζω την ατομική και την παγκόσμια περιπέτεια, πάνω από κάθε παρηγοριά, πέρα από κάθε ανταπόδοση, μακριά από κάθε φόβο, όλα θα τους είναι ανυπόφορα. Τους παρακαλώ να με συμπαθήσουν. Δεν έκαμα καμιά προσπάθεια να τους αρέσω. Μα κι αν έκανα, πάλι δε θα τα κατάφερνα. Η μοναξιά μ' έχει λίγο τραχύνει, κι

η χαρά που νιώθω δημιουργώντας είναι τόσο μεγάλη που άλλη αμοιβή δεν είναι δίκιο να θέλω.²

Ο Νίκος Καζαντζάκης αποτελεί ένα ιδιαίτερο πρότυπο λογοτέχνη, αφού μέσα από τα έργα του αναδεικνύεται ως ένας ασυμβίβαστος και συνάμα ανατρεπτικός επαναστάτης, ένας αντάρτης, που δημιούργησε μια μοναδική λογοτεχνική ταυτότητα και μια λαμπρή συγγραφική σφραγίδα, επεμβαίνοντας με την άποψή του τόσο στην πολιτική και την κοινωνία, όσο και στην φιλοσοφία και τη φιλολογία. Σε μία εποχή συνεχόμενων αναταράξεων σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης ζωής, ο Καζαντζάκης αναλαμβάνει σημαντική θέση και δράση, πράγμα που τον μετουσιώνει από έναν απλό συγγραφέα σε έναν μεγάλο στοχαστή (Μαθιουδάκης, 2021: 71).

1.3. Τα ψευδώνυμα

Μελετώντας τις δημοσιεύσεις των πρώτων νεανικών δοκιμών του Νίκου Καζαντζάκη, είναι εύκολο να παρατηρήσει κάποιος πως κατά βάση αυτές γίνονται με ψευδώνυμο και όχι με το πραγματικό όνομα του συγγραφέα.

Η χρήση ψευδωνύμων ήταν μια ευρέως γνωστή τακτική των συγγραφέων του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα. Πολλοί ήταν αυτοί που δε δίστασαν να παρουσιάσουν τον εαυτό τους και το έργο τους στο κοινό μέσω της απόκρυψης που προσφέρει η τεχνική της ψευδωνυμίας (Γιώτη, 2015: 88). Άλλοι πάλι αναγκάστηκαν να αποκρύψουν την πραγματική τους ταυτότητα λόγω πολιτικών ή κοινωνικών συνθηκών, ώστε τελικά το ψευδώνυμο να λειτουργήσει ως «άδεια κυκλοφορίας μέσα σε αντιπνευματικές κοινωνίες» (Χάρης, 1943: 194). Άλλοτε, για λόγους αισθητικής, οι λογοτέχνες επιλέγουν ένα πιο εύηχο όνομα από το πραγματικό τους, με αποτέλεσμα πολλές φορές να καθιερώνεται το ψευδώνυμο ως το όνομα του συγγραφέα. Όπως ορίζει το 1928 και ο Fernando Pessoa: «Το ψευδώνυμο έργο είναι το έργο του συγγραφέα «αυτοπροσώπως» μείον η υπογραφή του ονόματός του» (Pessoa, 2007: 23). Τι συνέβη όμως στην περίπτωση του Νίκου Καζαντζάκη; Γιατί χρησιμοποιούσε ψευδώνυμα στα κείμενα της νεανικής του ηλικίας και τι δείχνουν για την ψυχοσύνθεση του συγγραφέα; Τις απαντήσεις στα

² Τμήμα από τον πρόλογο στο Καζαντζάκης (2007: 4-6).

ερωτήματα αυτά επιχείρησε να δώσει ο Θεόδωρος Γραμματάς στη μελέτη του *Ψευδώνυμα: Πρόσωπο και Προσωπεία του Νίκου Καζαντζάκη* (1982).

Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρθηκε αναλυτικά η συγγραφική πορεία του Νίκου Καζαντζάκη κατά τα πρώτα χρόνια της λογοτεχνικής δημιουργίας του. Όλα τα έργα του, εκείνη την περίοδο, υπογράφονται και δημοσιεύονται με ψευδώνυμα, με πρώτο και συνηθέστερο το Κάρμα Νιρβαμή. Το ψευδώνυμο αυτό συνδέεται τόσο με το περιεχόμενο των έργων του, όσο και με την ψυχοσύνθεσή του. Οι εμπειρίες των παιδικών του χρόνων και οι ιστορικές εξελίξεις στην Κρήτη καλλιέργησαν ένα πνεύμα γεμάτο προβληματισμούς, φιλοσοφικές αναζητήσεις και απαισιοδοξία γύρω από τη ζωή, τα ιδανικά και τις αξίες. Όπως αναφέρει και η Έλλη Αλεξίου (1988: 108-146) ο Καζαντζάκης:

Σ' όλη τη ζωή του αντιπαθούσε τους αδυνάτους και ελκύοταν από τους δυνατούς. Σιχαινόταν όλων των ειδών τις αδυναμίες, [...] ενώ αντίθετα εντυπωσιαζόταν από κάθε δύναμη σωματική, πνευματική, οικονομική, κοινωνική. [...] Ζούσε ανάμεσα στους ανθρώπους μόνο φαινομενικά. Στην πραγματικότητα πέρασε τη ζωή του μέσα σ' ένα στεγανό ατομικό θάλαμο όπου αποκλειστική του παντοδύναμη και απαιτητικοί σύντροφοι, άγρυπνοι μέρα και νύχτα, μην αφήνοντας κανέναν να τον πλησιάσει, υπήρξαν οι στόχοι του.

Αυτή η έντονα πεσιμιστική και μηδενιστική διάθεση σε συνδυασμό με την ανάγκη δημιουργίας και πίστης σε κάτι ανώτερο, λύτρωσης από μια δύναμη ισχυρή, διαφαίνεται και στη χρήση του πρώτου ψευδωνύμου. Το Κάρμα Νιρβαμή, σύμφωνα με τον Γραμματά (1982), υποδηλώνει την ανάγκη του νεαρού τότε συγγραφέα να βυθιστεί σε Νιρβάνα. Ωστόσο, ο Γουνελάς (2011: 181) και ο Τσινικόπουλος (1997: 55) σημειώνουν τη σημαντική επίδραση που έχουν ο βουδισμός και η ινδουιστική παράδοση στην ψυχοσύνθεση του Καζαντζάκη.

Από τη μια, *κάρμα* σημαίνει η υπερβατική δράση ή η ενέργεια που προέρχεται από τις πράξεις, τις λέξεις και τις σκέψεις των ανθρώπων. Το *κάρμα* υπενθυμίζει στον άνθρωπο ότι για κάθε ενέργεια που εκτελεί ένα άτομο θα υπάρχει αντίδραση. Ανάλογα με τη θρησκεία, η έννοια της λέξης μπορεί να έχει συνεννοήσεις συγκεκριμένων ενεργειών και διαφορετικών συνεπειών, αλλά γενικά σχετίζεται με τη δράση και τις συνέπειές της.³

³ Λήμμα της λέξης *κάρμα* στον σύνδεσμο <https://gr.encyclopedia-titanica.com/significado-de-karma>.

Από την άλλη, *νιρβάνα* είναι η κατάσταση της απελευθέρωσης, απαλλαγμένη από τλαιπωρία, που φτάνει ο άνθρωπος στο τέλος της πνευματικής του αναζήτησης όταν είναι ελεύθερος από δεσμούς. Μπορεί να μεταφραστεί ως παύση ή εξαφάνιση του πόνου. Η *νιρβάνα* χρησιμοποιείται με μια πιο γενική έννοια για να περιγράψει κάποιον που βρίσκεται σε κατάσταση πληρότητας και εσωτερικής ειρήνης, χωρίς να επηρεάζεται από εξωτερικές επιρροές. Χρησιμοποιείται επίσης με την έννοια της εξόντωσης ορισμένων αρνητικών χαρακτηριστικών της προσωπικότητας κάποιου, επειδή το άτομο καταφέρνει να απαλλαγεί από βασανιστήρια, όπως υπερηφάνεια, μίσος, φθόνο και εγωισμό, συναισθήματα που πλήττουν τον άνθρωπο και που τον εμποδίζουν να ζήσει ειρηνικά. Η *νιρβάνα* σηματοδοτεί μια κατάσταση στην οποία σταματά όλη η ψυχική δραστηριότητα, η οποία με τη σειρά της θα επιτύχει μια πλήρη πνευματική απελευθέρωση.⁴

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε πως ο Καζαντζάκης με τη χρήση αυτού του ψευδώνυμου παντρεύει δύο αντιθετικές έννοιες. Η αιώνια ανακύκλωση της αμαρτίας που τον βασανίζει έρχεται κοντά με την τελική λύτρωση και την κατάσταση της εσωτερικής πληρότητας που νιώθει ο άνθρωπος όταν βιώνει την κατάσταση της *νιρβάνας*: μια λύτρωση, που για τον Καζαντζάκη έφτασε με τη μορφή του μηδενισμού.

Το επόμενο ψευδώνυμο που χρησιμοποιεί συχνά στα κείμενα της νεότητάς του ο συγγραφέας είναι το Πέτρος Ψηλορείτης. Η χρήση του ψευδώνυμου αυτού γίνεται κατά το 1909, όπως σαφέστατα δηλώνει Ταγκόπουλος (1909: 8) στη στήλη «Ο,τι θέλετε» της εφημερίδας *Ο Νουμάς*. Συγκεκριμένα ο Ταγκόπουλος αναγγέλλει τη δημοσίευση, σε επόμενο τεύχος, του ρομάντζου *Σπασμένες Ψυχές* του κ. Πέτρου Ψηλορείτη, που είναι το «καινούριο ψευτόνομα» του Κάρμα Νιρβαμή. Η επιλογή αυτή έχει πολλαπλές ερμηνείες. Αρχικά, αποτελεί, σύμφωνα με τον Γραμματά (1982), φόρο τιμής προς την ιδιαίτερη πατρίδα του Καζαντζάκη, την Κρήτη, καθώς ήταν μια περίοδος δύσκολη για το νησί και ο συγγραφέας δεν μπορούσε να υποστηρίξει την ελευθερία της μεγαλόνησου πολεμώντας. Δοξάζει, λοιπόν, την Κρήτη με την πένα του στο χώρο της διάνοησης, και όχι με το όπλο του ως πολεμιστής.

Μια δεύτερη ανάλυση όμως αποδίδει ψυχολογική διάσταση στο εν λόγω ψευδώνυμο, καθώς φαίνεται πως δεν είναι τυχαία η επιλογή του Ψηλορείτη και όχι οποιουδήποτε άλλου κρητικού τοπωνυμίου. Ενδεχομένως ο Καζαντζάκης να ήθελε να αποτυπώσει συμβολικά με

⁴ Λήμμα της λέξης *νιρβάνα* στον σύνδεσμο <https://gr.encyclopedia-titanica.com/significado-del-nirvana>.

αυτό ένα χαρακτήρα ανώτερο, ένα άτομο που και ψυχολογικά αλλά και υπαρξιακά στέκεται πιο ψηλά από τους υπόλοιπους, υπερέχει και κατέχει μια σφαιρική θέα της ζωής. Κατ' αυτό τον τρόπο φανερώνεται άλλο ένα χαρακτηριστικό της προσωπικότητας του Καζαντζάκη, η μοναχικότητα που οδηγεί τον άνθρωπο στην ελευθερία.

Το ψευδώνυμο αυτό χρησιμοποιείται σε μια περίοδο σημαντικών πολιτικών και κοινωνικών εξελίξεων, με αλληπάλληλους απελευθερωτικούς αγώνες, που, μαζί με τα πρότυπα του Ίωνα Δραγούμη και Ελευθέριου Βενιζέλο, εμπνέουν τον νεαρό συγγραφέα και ενισχύουν τα εθνικιστικά του φρονήματα. Ωστόσο, μιας και ο ίδιος δεν συμμετέχει με τον τρόπο που θα επιθυμούσε στα δρώμενα, προσπαθεί να καλύψει το αίσθημα ενοχής και αδυναμίας με το δυναμικό χαρακτήρα που εκφράζει το προσωπείο αυτό.

Μια παράτολμη σκέψη που θα μπορούσε κάποιος να κάνει είναι ότι η επιλογή του ονόματος Πέτρος δίπλα στο Ψηλορείτης δεν είναι τυχαία. Ωστόσο, είναι μια υπόθεση που εγείρει το ενδιαφέρον και μπορούμε να απαντήσουμε σε αυτή μόνο με εικασίες. Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη (2002: 1395) το όνομα Πέτρος προέρχεται ετυμολογικά από την αρχαιοελληνική λέξη *πέτρος/πέτρα* που σημαίνει *λίθος, πέτρα (πέτρα<αρχ. αρχική σημ. «βράχος, ογκόλιθος»* Μπαμπινιώτης, 2010: 1095). Η λέξη *πέτρα* αποδίδεται σημασιολογικά καταρχάς ως σκληρή και συμπαγής μάζα ή θραύσμα βράχου, φέρει όμως και μεταφορικά τη σημασία κάθε σκληρού, συμπαγούς και στέρεου πράγματος (Μπαμπινιώτης, 2002: 1394). Από αυτή τη σκοπιά, το όνομα Πέτρος μπορεί να λειτουργήσει συμβολικά δίπλα στη λέξη Ψηλορείτης, τονίζοντας ακόμα παραπάνω το στοιχείο της αγωνιστικότητας, του ηρωισμού, της σταθερότητας και του ακλόνητου δυναμισμού. Ο Αγαθός (2011: 28) προσθέτει πως το Πέτρος δίνει την αίσθηση της στερεότητας.

Το τελευταίο από τα βασικότερα προσωπεία που χρησιμοποιεί ο Νίκος Καζαντζάκης κατά τα νεανικά του χρόνια είναι το δημοσιογραφικό του ψευδώνυμο Ακρίτας, το οποίο είναι και το πιο δυναμικό απ' όλα τα προσωπεία του. Η επιλογή αυτού του ψευδωνύμου έγινε για πολλούς λόγους. Πρωτίστως, λόγω του θαυμασμού προς το πρόσωπο αυτού του δυναμικού ήρωα που προσπάθησε να νικήσει τον θάνατο χωρίς αποτέλεσμα. Η προσπάθεια αυτή, μαζί με την κοινή τους αραβοελληνική καταγωγή, εμπνέουν τον θαυμασμό του συγγραφέα. Επιπλέον, το ψευδώνυμο αυτό είναι ταιριαστό για έναν δημοσιογραφικό ανταποκριτή, που παλεύει και μάχεται για την αλήθεια, την ενημέρωση και την ελευθερία του λόγου. Ωστόσο, υπάρχει μια

στενή σύνδεση ανάμεσα στον Ακρίτα και τον Καζαντζάκη, αφού και ο δεύτερος πασχίζει να καταπατήσει τον θάνατο και να κατακτήσει την απόλυτη ελευθερία.

Το επόμενο ψευδώνυμο μπορεί να χρησιμοποιήθηκε μόνο μια φορά, όμως είναι εξίσου άξιο αναφοράς και διερεύνησης. Πρόκειται για το ψευδώνυμο Α. Γερανός με το οποίο, όπως είδαμε, δημοσιεύει την τραγωδία του *Οδυσ[σ]έας* το 1922. Με τη δημοσίευση της Ασκητικής, ο Καζαντζάκης, πιο σίγουρος για την ιδεολογία και το συγγραφικό του έργο, δε δημοσιεύει ξανά τα κείμενά του με ψευδώνυμο.

Η χρήση των προσωπείων, εν κατακλείδι, στην αρχή της συγγραφικής του πορείας μπορεί να έγινε για λόγους απόκρυψης και ελευθερίας ως προς τους πειραματισμούς προς τα διάφορα κειμενικά είδη με τα οποία ασχολήθηκε, παρ' όλα αυτά φανερώνει αρκετά στοιχεία της προσωπικότητας και της αντιφατικής ψυχοσύνθεσης του Νίκου Καζαντζάκη. Η ελπίδα και ο φόβος, η αγωνιστικότητα και η λύτρωση, η αποφυγή του θανάτου και η δίψα για ζωή γεμάτη ουσία, είναι μερικά από τα στοιχεία που αποκαλύπτονται μέσα από τα ψευδώνυμα που αξιοποίησε ο συγγραφέας έναντι του πραγματικού ονόματός του.

2. Νεανικές Δοκιμές

2.1. Περιγραφή ερευνητικού αντικειμένου

Όπως έχει ήδη επισημανθεί, ο Νίκος Καζαντζάκης πειραματίστηκε πάνω σε μια πληθώρα λογοτεχνικών ειδών κατά την πρώιμη ενασχόλησή του με την συγγραφή. Οι μελετητές που έχουν ασχοληθεί με το σύνολο ή μερικά από τα κείμενα αυτής της πρώιμης συγγραφικής εποχής του Νίκου Καζαντζάκη έχουν δώσει διαφορετικούς χαρακτηρισμούς στα κείμενα αυτά, χωρίζοντάς τα σε ποιητικό και πεζό λόγο αρχικά και, στη συνέχεια, κατατάσσοντάς τα στα λογοτεχνικά είδη της έμμετρης ποίησης, του σονέτου, του πεζού ποιήματος και του αφηγήματος ή σύντομου διηγήματος. Η παρούσα μελέτη εξετάζει, λοιπόν, τις ποιητικές δημιουργίες του νεαρού Καζαντζάκη και τα κομμάτια πεζού λόγου που, ειδικότερα, δεν αποτελούν τμήματα άλλων έργων.

Για τις ανάγκες της μελέτης, θεωρείται σκόπιμο να διερευνηθεί η σημασία αυτών των χαρακτηρισμών, καθώς θα βοηθήσει στον σχηματισμό του σκελετού της πρότασης έκδοσης. Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται, λοιπόν, εν συντομία ο ορισμός και η ανάλυση των χαρακτηριστικών καταρχάς της λογοτεχνικής δημιουργίας, ενώ παράλληλα σημειώνονται οι διαφορές του ποιητικού και του πεζού λόγου, καθώς και των επιμέρους ειδών τους, προκειμένου σε επόμενη ενότητα να καταταχθούν ειδολογικά στα εκάστοτε λογοτεχνικά είδη τα προς εξέταση κείμενα, με βάση τόσο τα μορφικά-εξωτερικά τους στοιχεία όσο και τα εσωτερικά τους (θεματική, περιεχόμενο).

Το βασικότερο ερώτημα που έχει απασχολήσει διαχρονικά τους μελετητές της λογοτεχνίας είναι το τι τελικά αποτελεί λογοτεχνία. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι δύσκολη και πολλές φορές προκαλεί σύγχυση αφενός εξαιτίας της ρευστότητας του όρου και των δυσδιάκριτων ορίων του, αφετέρου λόγω των διαφορετικών απόψεων που έχουν ειπωθεί κατά καιρούς από τους κριτικούς της λογοτεχνίας πάνω στο θέμα αυτό. Ο Jeremy Hawthorn (1993: 5-16) επισημαίνει πως ο όρος λογοτεχνία είναι προβληματικός, καθώς είναι πολύ ανοιχτός και δεν επιδέχεται «στεγανό προσδιορισμό». Έτσι, το νόημά του μπορεί να ποικίλει από εποχή σε εποχή και από πολιτισμό σε πολιτισμό και δύναται να θεωρηθεί ως ένα σύστημα μετακινούμενων σχέσεων. Προσπαθώντας να κάνει ένα διαχωρισμό της λογοτεχνικής ποιητικής από τα υπόλοιπα κείμενα της ανθρώπινης δημιουργίας, ο Βελούδης (1994: 56-63)

αναφέρεται στον όρο λογοτεχνικό έργο, σε ένα κείμενο δηλαδή αισθητικά φορτισμένο που περιέχει μέσα του την έννοια της τέχνης. Ήδη από την αρχαιότητα είχε γίνει απόπειρα προσέγγισης του όρου της λογοτεχνίας, από τους Έλληνες φιλοσόφους.

Ο Πλάτωνας, στο έργο του *Πολιτεία*, απορρίπτει την τέχνη και την ποίηση, καθώς αποτελούν μιμήσεις του αισθητού κόσμου, ο οποίος είναι μίμηση του κόσμου της νόησης. Θεωρεί ότι είναι δημιουργήματα κατώτερη ποιότητας, είναι «ψεύδος», αφού πηγάζει από τον κόσμο των αισθήσεων και καλλιεργεί τα ένστικτα και τα πάθη, κάτι που ήταν εντελώς αντίθετο από την πλατωνική ηθική. Ο Αριστοτέλης, αποδέχεται ως χαρακτηριστικό της λογοτεχνικής παραγωγής τη μίμηση, όχι όμως σαν μια μίμηση με αποτέλεσμα την πλάνη των ανθρώπων, όπως υποστήριζε ο δάσκαλός του Πλάτωνας, αλλά μίμηση της ίδιας της ανθρώπινης πράξης, άρα και της πραγματικότητας. Στο ένατο κεφάλαιο του έργου του *Ποιητική*, ξεχωρίζει δύο έννοιες για τον καθορισμό του χαρακτήρα της λογοτεχνίας: πλασματικότητα και απόλαυση. Η πρώτη έννοια αποτυπώνει την τεχνική κατασκευή των γεγονότων με βάση κάποιους καθορισμένους κανόνες, ενώ η δεύτερη έννοια εστιάζει στην *ηδονή* του δέκτη, την ευχαρίστηση από την πρόσληψη του έργου (Ιακώβ, 2004: 70-71). Πέρα από τη μίμηση, ως χαρακτηριστικά της λογοτεχνίας οι μελετητές έχουν προσθέσει τη φαντασία, τη γλώσσα του έργου, το ανεξάντλητο και την επαναληπτικότητά της μέσα στο πέρασμα του χρόνου, την ψυχολογική επίδραση που ασκεί στον αναγνώστη, τον στόχο σύζευξης της ωφέλειας με την τέρψη, την οικουμενικότητά της και την έκφραση των ανθρώπινων ιδεών και συναισθημάτων μέσω του λόγου. (Βελούδης, 1994: 63-79).

Υπό το πρίσμα αυτό, μπορούμε να δεχτούμε όσα είπε ο Eagleton (1996: 11-24) για τον ορισμό της λογοτεχνίας: «Κάθε τι μπορεί να είναι λογοτεχνία και κάθε τι που θεωρείται λογοτεχνία, μπορεί να πάψει να είναι». Μαζί του συμφωνεί και ο Culler (στο Angenot et.al., 1989: 32), αφού συμπεραίνει πως η λογοτεχνία είναι αυτό που μια δεδομένη κοινωνία δέχεται ως λογοτεχνία. Κλείνοντας, θεωρώ σκόπιμο να αναφερθεί ο ορισμός που δίνεται στο *Λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη* (2009):

λογοτεχνία θεωρείται «η καλλιέργεια του έντεχνου λόγου, τα γραπτά κείμενα που δεν περιορίζονται στην επικοινωνία αλλά παράγονται με αισθητικές αξιώσεις και αναζητήσεις ποιότητων και αξιών»,

τονίζοντας ξανά ότι όσο κι αν αυτός ο ορισμός μοιάζει πληρέστατος, η δυσκολία της ανάλυσης του όρου λογοτεχνία παραμένει.

Η πληθώρα και η πολυπλοκότητα των λογοτεχνικών κειμένων δημιουργεί την ανάγκη ταξινόμησής τους σε επιμέρους κατηγορίες, προκειμένου να επιτυγχάνεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η μελέτη τους. Η ανάγκη αυτή έφερε στο προσκήνιο τους όρους «λογοτεχνικό είδος» και «λογοτεχνικό γένος». Ο Βελούδης (1994: 84) προτείνει μερικά κριτήρια με τα οποία μπορούν να οριστούν οι έννοιες «γένος» και «είδος»:

- σε σχέση με τα επιμέρους κείμενα/έργα,
- στη μεταξύ τους σχέση,
- και σε σχέση με την «περιληπτική» έννοια της λογοτεχνίας.

Η ταξινόμηση των κειμένων στα λογοτεχνικά γένη και είδη γίνεται, επομένως, ανάλογα με τα επιμέρους χαρακτηριστικά που έχουν τα κείμενα σε κάθε εποχή, κάτι που επιβεβαιώνει και τη ρευστότητα των λογοτεχνικών γενών. Ήδη από την αρχαιότητα, ο Αριστοτέλης στο έργο του *Ποιητική*, χωρίζει την ποιητική δημιουργία σε έπος και δράμα. Εμπνευσμένος από αυτόν, ο Goethe διακρίνει τρία βασικά λογοτεχνικά γένη: την λυρική ποίηση, το έπος και το δράμα, παραλλαγή των οποίων έχει επικρατήσει και στην ελληνική γραμματεία σήμερα ως ποίηση, πεζογραφία και θέατρο (Παππάς et.al., 2015: 25 και Μαστροδημήτρης, 2005: 41). Ο Culler (2000: 99-100) εμπλουτίζει τον διαχωρισμό αυτό, προσθέτοντας ότι η ταξινόμηση αυτή γίνεται με γνώμονα το ποιος μιλάει: στην ποίηση, ο αφηγητής σε πρώτο πρόσωπο, στο έπος ή αφήγημα ο ομιλητής μιλά αυτοπροσώπως αλλά επιτρέπει και στους ήρωες να μιλήσουν αυτοπροσώπως και στο δράμα μιλούν εξολοκλήρου οι ήρωες του έργου. Τέλος, υποστηρίζει ότι τα λογοτεχνικά είδη είναι ένα σύνολο συμβάσεων και προσδοκιών των αναγνωστών για το τι πρόκειται να διαβάσουν.

Όπως ειπώθηκε και στην αρχή του κεφαλαίου, στόχος της συγκεκριμένης μελέτης δεν είναι ο ενδελεχής σχολιασμός του ανεξάντλητου θέματος των θεωριών της λογοτεχνίας, αλλά η ειδολογική κατάταξη των νεανικών δοκιμών του Νίκου Καζαντζάκη. Για τις ανάγκες αυτού του έργου λοιπόν, η μικρή αυτή εισαγωγή στη θεωρία της λογοτεχνίας αποτελεί πέρασμα στην επιπλέον ενασχόληση και στοχευμένη διερεύνηση των χαρακτηριστικών του ποιητικού και του πεζού λόγου, με σκοπό να γίνει όσο το δυνατόν ασφαλέστερη ταξινόμηση των κειμένων του συγγραφέα στα είδη τους.

2.2. Ποιητικός Λόγος

Η ποίηση, ως λογοτεχνικό γένος, έχει υποστεί πολλές μεταβολές ανά τους αιώνες. Το γεγονός αυτό αποτελεί και τη μεγαλύτερη δυσκολία ορισμού του. Το βασικότερο χαρακτηριστικό που επισημαίνουν οι κριτικοί και οι μελετητές της λογοτεχνίας είναι ο ρυθμός και ο στίχος, πράγμα όμως που αναιρείται από τα διάφορα ποιητικά είδη που έχουν προκύψει, κυρίως κατά την περίοδο του μοντερνισμού. Συγκεκριμένα, ο Θέμελης (1972: 1-5) αναφέρει πως η ποίηση αρχικά οριζόταν ως έμμετρος λόγος, αφού το μέτρο αποτελούσε την ειδοποιό της διαφορά από το πεζό κείμενο. Ωστόσο, η νεότερη ποίηση άφησε πίσω της το μέτρο, αντικαθιστώντας το με τον ελεύθερο στίχο, αποδεσμεύοντας τους καλλιτέχνες από τη ρυθμική καταστροφή. Έτσι, ένα ποίημα πια δεν κρίνεται για την ποιότητά του μόνο με γνώμονα του αν είναι έμμετρο ή αν έχει στιχουργική μορφή.

Κατά την αρχαιότητα, η ποίηση χωριζόταν σε τρεις βασικές κατηγορίες: επική, δραματική και λυρική ποίηση (Καρακάση et.al., 2015: 62). Με βάση τα σύγχρονα εγχειρίδια της θεωρίας της λογοτεχνίας, τα είδη που ανήκουν στη σφαίρα της ποίησης είναι η ωδή, ο ύμνος, η ελεγεία, το επίγραμμα, το δίστιχο, το τραγούδι, το δημοτικό τραγούδι, η παραλογή, η μπαλάντα, το αστικό ή φαναριώτικο τραγούδι, η μαντινάδα, το σονέτο, η βιλανέλλα, το μαδριγάλι, το πεζό ποίημα ή ποίημα σε πεζό και το χαϊκού (Παππάς et.al., 2015: 30-35). Για τις ανάγκες της μελέτης, θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στα είδη του σονέτου και του πεζοποιήματος.

2.2.1. Ποίημα

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του ποιήματος θεωρείται η αξιοποίηση των αισθήσεων, προκειμένου να μετουσιωθούν οι έννοιες σε εικόνες μυθικές. Στόχος του δεν είναι να περιγράψει τα πράγματα, αλλά να τα υπερβεί, προκειμένου να τους δώσει συμβολικά μια νέα διάσταση. Έτσι, από μέσο υψηλής έκφρασης πολιτισμικών αξιών, το ποίημα έγινε ένα ισχυρό μέσο έκφρασης συναισθημάτων της καθημερινής ζωής. Ένα ποίημα δεν είναι απλώς ένα κείμενο με λέξεις, αλλά ταυτόχρονα και ένα γεγονός, τόσο για τον ίδιο τον ποιητή, όσο και για τον ίδιο τον αναγνώστη που το μελετάει, δείχνοντας ένα νόημα ή μια ιστορία να αναδύονται μέσα από τον λεκτικό σχεδιασμό ή, παραφράζοντας τα λόγια του Αριστοτέλη, η ποίηση είναι

μια γλώσσα με σχήματα λόγου που έχει ως στόχο να μας πείσει για κάτι (Culler, 2000: 96-107).

Άλλο ένα βασικό χαρακτηριστικό που δεν διαχωρίζει μόνο τα ποιητικά είδη μεταξύ τους, αλλά αποτελεί χαρακτηριστικό διάκρισης του ποιήματος από του πεζού κειμένου, είναι η τονικότητα. Σύμφωνα με τον Αργυρίου (1994: 1-5) τα παλιά έμμετρα ποιήματα ήταν, πρακτικά και μεταφορικά, τραγούδια. Τα ποιήματα ήταν τονικά, βασισμένα σε μετρική ανάπτυξη και ομοιοκαταληξία. Ωστόσο, αυτή η τονικότητα, σύμφωνα με κάποιους μελετητές, χάθηκε όταν τα ποιήματα άρχισαν να γράφονται σε ελεύθερο στίχο. Ο Αργυρίου τονίζει πως αυτό δεν είναι σωστή εκτίμηση, καθώς ο ελεύθερος και ο ελευθερωμένος στίχος, που ήταν το μεταβατικό στάδιο για το πέρασμα στη μοντέρνα ποίηση, με χαρακτηριστικά του την μετρική μεν, την ανισοσυλλαβία δε, έχουν μέσα τους τονικότητα, άρα και ρυθμό. Καταλήγει πως τόσο τα παραδοσιακά, όσο και τα μοντέρνα ποιήματα, έχουν μέτρο και ρυθμό, ακόμα κι αν αυτός είναι συμμετρικός τονικά ή ασύμμετρος.

Διαχρονικό μέλημα της ποίησης, εν κατακλείδι, τόσο της παλιάς όσο και της νέας, είναι η κινητοποίηση της συγκίνησης, ώστε οι άνθρωποι να έχουν πληρέστερη και καθαρότερη εικόνα της πραγματικότητας (Βαγενάς, 1983: 107· Richards, 1970: 216).

2.2.2. Σονέτο

Το σονέτο (sonetto: μικρός ήχος, τραγουδάκι) είναι το ποιητικό είδος που εμφανίστηκε πρώτη φορά στις αρχές του 13^{ου} αιώνα από τη σικελική σχολή στην Ιταλία. Καλλιεργήθηκε ιδιαίτερα από τους ποιητές της Τοσκάνης, όπως τον Δάντη και τον Πετράρχη, επηρεάζοντας σημαντικά και την παραγωγή στην υπόλοιπη Ευρώπη, κυρίως την Αγγλία με το σαιξπηρικό σονέτο (Καρακάση et.al., 2015: 131-133). Το σονέτο ως μετρικό σχήμα εμφανίζει πολλούς τύπους. Το ιταλικό ή πετραρχικό σονέτο αποτελείται από δεκατέσσερις ιαμβικούς ενδεκασύλλαβους στίχους, όπου οι οχτώ πρώτοι, χωρισμένοι σε δυο τετράστιχα, ενώνονται με δυο τετραπλές ομοιοκαταληξίες της μορφής ABBA, και οι έξι τελευταίοι στίχοι εμφανίζουν διπλές ή τριπλές ομοιοκαταληξίες της μορφής ΓΔΕΓΔΕ ή ΓΔΓ ΓΔΓ (Μαρκαντωνάτος, 1985: 183· Σπαταλάς, 1997: 132). Το αγγλικό ή σαιξπηρικό σονέτο αποτελείται από τρία τετράστιχα και ένα δίστιχο και ακολουθούν ομοιοκαταληξία της μορφής ABAB ΓΔΓΔ ΕΖΕΖ ΗΗ. (Μαρκαντωνάτος, 1985: 184). Ως προς τη μετρική, το σονέτο είναι συνήθως γραμμένο σε ιαμβικό

ενδεκασύλλαβο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορεί να παρουσιάσει και άλλο μέτρο, ενώ, ως προς τη θεματολογία, το σονέτο επεξεργάζεται θρησκευτικά, πατριωτικά, ερωτικά, ελεγειακά και σατιρικά ζητήματα.

Ο ποιητής στο σονέτο είναι υποχρεωμένος να σεβαστεί το έτοιμο μετρικό σχήμα και να δώσει περιεχόμενο ρυθμού σε αυτό (Θέμελης, 1972: 1). Ο Abrams (2005: 437-438) σημειώνει μια αξιοπρόσεκτη αντίφαση του σονέτου όσον αφορά τις στροφές του: είναι αρκετά μεγάλες ώστε να επιτρέπουν μια σύνθετη λυρική ανάπτυξη, αλλά ταυτόχρονα και τόσο μικρές και απαιτητικές, αποτελώντας *πρόκληση για τη δεξιοτεχνία του ποιητή*. Συμπληρώνοντας, ο Βουτιερίδης (1929: 272-273) τονίζει τη δυσκολία αυτού του ποιητικού είδους, καθώς πρέπει να είναι *τέλεια καλλιτεχνικό, χωρίς στιχουργικό ψεγάδι*.⁵ Είναι λοιπόν λογικό να υποστηρίζει ο Κάσσο (1989: 43) ότι το σονέτο είναι *το πιο δύσκολο μα και το πιο τέλειο ως τα σήμερα στιχουργικό είδος, γι' αυτό και όποιος ποιητής προσπαθήσει να γράψει σονέτο, ουσιαστικά επιθυμεί να επικυρώσει την ποιητική του υπόσταση*.

2.2.3. Πεζό ποίημα

Το πεζό ποίημα⁶ είναι ένα αμφιλεγόμενο είδος ποίησης, που έχει απασχολήσει πολύ τους μελετητές. Η πολυμορφία του είδους αυτού δυσκολεύει την ειδολογική του κατάταξη, αφού συνυφαίνει δύο αντιφατικά μεταξύ τους είδη: την ποίηση και την πεζογραφία. Το πεζό ποίημα είναι ποιητικό κείμενο ή κείμενο που φιλοδοξεί να είναι ποίηση (Βαγενάς, 1983: 108). Εμφανίζεται ήδη από την εποχή του ρομαντισμού, γίνεται όμως ευρέως γνωστό από τον Μπωντλαίρ όταν εισάγει την έκφραση *poème en prose* (πεζό ποίημα) στην ποιητική συλλογή του *Petis poèmes en prose* του 1869 (Καρακάση et.al., 2015: 251). Ο Merry (2004: 349) δίνει μια πολύ κατατοπιστική περιγραφή του ποιητικού αυτού είδους. Ειδικότερα, αναφέρει το πεζό ποίημα ως μια λυρική περιγραφική σύνθεση που συχνά αποτελείται από πολλά χαλαρά συνδεδεμένα πεζά αποσπάσματα. Ακούγεται σαν ποίηση, αλλά μοιάζει με πεζογραφία, είναι

⁵ Συγκεκριμένα αναφέρει: Ο στίχος του σονέτου, για να είναι τούτο τέλεια καλλιτεχνικό, δεν πρέπει να έχει κανένα στιχουργικό ψεγάδι· δηλαδή, χασμωδίες, κακοφωνίες, μετατοπίσματα ή κολοβώματα λέξης, σφήνες, φτωχή ομοιοκαταληξία, κακή τοποθέτηση των ρυθμικών τόνων· και γενικά ο στίχος πρέπει να είναι όσο παίρνει τεχνικός και αρμονικός. Ακόμη, αν είναι δυνατό, να μην υπάρχει και διασκελισμα καθόλου.

⁶ Αλλιώς ποίημα σε πεζό, πεζοποίημα, πεζοτραγουδο ή πρόζα.

μια ακολουθία πολύ εκτεταμένων στίχων που θα μπορούσαν επίσης να είναι προτάσεις στην πεζογραφία.

Βασικό στοιχείο του πεζού ποιήματος λοιπόν είναι η απουσία μέτρου, ενώ απουσιάζουν γενικότερα όλα τα μορφολογικά χαρακτηριστικά της παραδοσιακής ποίησης. Πιο συγκεκριμένα, κυριαρχεί ο πεζολογικός χαρακτήρας, χωρίς όμως να απουσιάζει η ρυθμικότητα. Τέλος, δεν υπάρχει στα πεζά ποιήματα στιχουργική διάρθρωση ή ομοιοκαταληξία, όμως η γλώσσα, αν και προσεγγίζονται απλά νοήματα, είναι λυρική (Παππάς et.al., 2015: 35· Κονδύλης, 2012: 5-7). Η Susanne Bernard, στο έργο της *Le poète en prose de Baudelaire jusqu' a nos jours* (1959: 763) επισημαίνει συνοπτικά τρία χαρακτηριστικά του πεζού ποιητικού κειμένου: Αρχικά τη συντομία, για χάρη της ενότητας, έπειτα τη συμπύκνωση, των εκφραστικών τρόπων της παραδοσιακής ποιητικής και τέλος την έλλειψη αναφορικότητας, υπό τη διάσταση της απουσίας εξωτερικών – εξωγλωσσικών στοιχείων (τόπου, χρόνου, βιογραφικών πληροφοριών). Λόγω της ιδιομορφίας του, από πολλούς μελετητές έχει χαρακτηριστεί ως ερμαφρόδιτο (Αυγέρης, 1944: 163) και νόθο (Σαββίδης, 1973: 69). Ωστόσο, ο Βαγενάς (1983: 108) είναι αντίθετος με αυτούς τους χαρακτηρισμούς, αφού επισημαίνει ότι τα στοιχεία πεζού λόγου δεν αλλοιώνουν την ποιητικότητα του έργου, αντιθέτως την εμπλουτίζουν· μπορεί να δέχτηκε αλλαγές η εξωτερική μορφή του ποιήματος, δεν άλλαξε όμως η εσωτερική αλληλουχία. Στην ίδια λογική κινείται και ο Θέμελης (1972: 6), αφού σημειώνει ότι το πεζό ποίημα επιτρέπει τη συνάντηση ποίησης και πεζογραφίας, χωρίς να δημιουργείται σύγχυση.

Από όλα αυτά ανάγεται το συμπέρασμα ότι η νέα αυτή ποιητική εκδοχή, έρχεται σε σύγκρουση αφενός με τα παραδοσιακά πρότυπα που υπήρχαν για την ποίηση, αφετέρου δίνει όμως την ελευθερία στους επίδοξους λογοτέχνες να ασχοληθούν ελεύθερα με την ποιητική δημιουργία, χωρίς να καταπιέζονται από κανόνες και συμβάσεις (Καρακάση et.al., 2015: 270). Αυτό παρακίνησε, στα ελληνικά δεδομένα τουλάχιστον, να ασχοληθούν με το είδος κατά βάση πεζογράφοι που δεν μπορούσαν να εξασκήσουν τις αυστηρές ποιητικές δομές (Κατσιγιάννη, 2001: 214).

2.3. Πεζός Λόγος: Διήγημα-Σύντομο αφήγημα

Ο πεζός λόγος είναι το είδος γραφής κατά το οποίο ο συγγραφέας αφηγείται μια ιστορία σε πρώτο ή σε τρίτο ρηματικό πρόσωπο, χρησιμοποιώντας τον διάλογο ή συνδυάζοντας και άλλες αφηγηματικές τεχνικές. Σκοπός της είναι να εξυπηρετήσει την κοινή ανάγκη του ανθρώπου για συνεννόηση και επικοινωνία. Οι συνηθέστερες μορφές της πεζογραφίας είναι το μυθιστόρημα και το διήγημα. Η πεζογραφία έχει περιγραφική έκταση και συνθέτει έναν κόσμο. Αναλαμβάνει την αναπαράσταση ενός γεγονότος και το κρατάει ακέραιο, δίνοντας φως σε μικρές λεπτομέρειες και μετατρέποντάς τις σε σημαντικές στιγμές, επιδιώκοντας την αληθοφάνεια (Θέμελης, 1972: 1-12).

Από την περίοδο των κλασικών χρόνων οι Αρχαίοι Έλληνες ασχολήθηκαν με τον αφηγηματικό τρόπο, με τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη να είναι οι πρώτοι που χρησιμοποίησαν τους όρους *διήγησις* και *μίμησις* τόσο στην ποίηση όσο και στην πεζογραφία. Στη διήγηση ο πεζογράφος έχει το ρόλο του αφηγητή και παρουσιάζει ο ίδιος την ιστορία του έργου που πραγματεύεται. Στη μίμηση ο αφηγητής παίρνει τη θέση των προσώπων που πρωταγωνιστούν στο μύθο είτε μιλώντας με τη δική τους φωνή είτε διηγούμενος ο ίδιος το έργο με ταυτόχρονη παρεμβολή τρίτων προσώπων (Culler, 2000: 115-120).

Η Νεοελληνική πεζογραφία αναφέρεται στην παραγωγή πεζογραφίας στην Ελλάδα από τον 11ο αιώνα και μετά, και διαιρείται από τον Μαστροδημήτρη (2005 :41) σε τρεις μεγάλες περιόδους:

- την υστεροβυζαντινή, δηλαδή μέχρι την άλωση της Κωνσταντινούπολης (10^{ος} αιώνας έως 1453),
- τη μεγάλη περίοδο της Τουρκοκρατίας (1453 - 1821),
- και την περίοδο από την Επανάσταση του 1821 έως σήμερα.

Ωστόσο, στην περίοδο του 20^{ου} αιώνα ξεχωρίζουν δύο υποκατηγορίες της πεζογραφίας, η μοντερνιστική και η πεζογραφία του κλειστού χώρου. Η μοντερνιστική πεζογραφία χαρακτηρίζεται για την ανοικτή και ελεύθερη πλοκή της, διαφέροντας έτσι από τις παραδοσιακές μορφές της ρεαλιστικής πεζογραφίας. Το μοντερνιστικό μυθιστόρημα δίνει έμφαση στον εσωτερικό κόσμο και την υποκειμενικότητα του ατόμου και όχι στην εξωτερική και κοινωνική πραγματικότητα, καλλιεργώντας κυρίως τον εσωτερικό μονόλογο, τους

ελεύθερους συνειρμούς και την ενδοσκόπηση. Η ψυχολογική ανάλυση και ο στοχασμός έχουν το προβάδισμα έναντι της αναπαράστασης της εξωτερικής πραγματικότητας. Η πεζογραφία του κλειστού χώρου αφηγείται κυρίως δράματα δωματίου, επικεντρώνει την πλοκή της σε εσωτερικούς χώρους και δεν εκφράζει κοινωνικά οράματα.

Χαρακτηριστικό της πεζογραφίας, και ένα από τα ζητήματα που τυπικά τη διαχωρίζουν από την ποίηση, είναι η αφήγηση. Τι είναι όμως η αφήγηση; Είναι η εξιστόρηση, η διήγηση μιας ιστορίας. Η θεωρία της λογοτεχνίας έχει ασχοληθεί σχολαστικά με την έννοια της αφήγησης, εξετάζοντας θέματα όπως η πλοκή, ο αφηγητής και οι αφηγηματικές τεχνικές. Πρώτος ο Αριστοτέλης αναφέρει την πλοκή ως κύριο συστατικό της αφήγησης, τονίζοντας τη σημασία του σχήματος αρχή-μέση-τέλος που πρέπει να ακολουθεί κάθε καθωσπρέπει κείμενο, φροντίζοντας παράλληλα να προσφέρουν ευχαρίστηση στους αναγνώστες μέσω του ρυθμού που ακολουθεί αυτή η διάταξη. Ο στόχος της αφήγησης είναι, επιπλέον, διδακτικός. Μας προσφέρει θέαση σε σκοτεινά σημεία του κόσμου και της ανθρώπινης ύπαρξης, με αποτέλεσμα να κατανοήσουμε τις λειτουργίες τους και να έχουμε πλεονεκτική θέση απέναντί τους (Culler, 2000: 115-126). Κατά τη Φαρίνου-Μαλαματάρη (2001: 975-1001) η αφήγηση είναι το αποτέλεσμα των αποφάσεων στο επίπεδο του αφηγεῖσθαι, μεταφέροντας κάποιο μήνυμα σε όλη την έκταση του κειμένου από τον αφηγητή στον αποδέκτη της αφήγησης: είναι, δηλαδή, μια πράξη επικοινωνιακή.

Τα βασικότερα είδη της πεζογραφίας είναι το διήγημα, το μυθιστόρημα, το χρονογράφημα και το δοκίμιο. Πιο συγκεκριμένα, ο Μαστροδημήτρης (2005: 41) εντάσσει στο λογοτεχνικό είδος της δημιουργικής πεζογραφίας τα γένη της μυθιστορηματικής βιογραφίας, των απομνημονευμάτων, των ταξιδιωτικών κειμένων και της νεοελληνικής επιστολογραφίας. Η νουβέλα ταιριάζει περισσότερο με το γένος του μυθιστορήματος, παρά του διηγήματος.

Το διήγημα ανήκει στα βασικά είδη της αφηγηματικής πεζογραφίας. Ένα από τα βασικά του χαρακτηριστικά που το διαχωρίζουν από άλλα συναφή είδη, αυτά της νουβέλας και του μυθιστορήματος, είναι η σύντομη μορφή του: είναι συντομότερο από τη νουβέλα και πολύ συντομότερο από το μυθιστόρημα. Το διήγημα επικεντρώνεται συνήθως σε ένα μόνο επεισόδιο, έχει μικρότερο αριθμό χαρακτήρων και λιγότερο σύνθετη δομή και πλοκή (Παππός et.al., 2015: 38).

Ο Μαυρουδής (2020: 17) προσπαθώντας να δώσει έναν ορισμό για το είδος του διηγήματος, καταγράφει:

Το διήγημα έχει λιγιστούς χαρακτήρες στην αφήγησή του και σύντομη έκταση, ενώ ασχολείται με την καθημερινότητα. Το διήγημα δεν σε εισαγάγει σε νέους κόσμους και δεν έχει επαναλήψεις. Υπάρχει ένταση, ρυθμός και ενότητα. Μπορεί επίσης να λειτουργήσει συμβολικά όπως και η ποίηση.

Αναφέρθηκε παραπάνω η συντομία της έκτασης του διηγήματος σε σχέση με τα υπόλοιπα αφηγηματικά κείμενα. Πώς ορίζεται όμως αυτή η σύντομη έκταση; Σε αυτό το σημείο, οι απόψεις των μελετητών δίστανται και τα όρια δεν είναι σταθερά. Ο Παναγιωτίδης (2019: 4) καταγράφει μερικές από αυτές τις διαφορετικές απόψεις πάνω σε αυτό το ζήτημα. Συγκεκριμένα, το διήγημα κυμαίνεται στις τρεις με πέντε χιλιάδες λέξεις, ενώ άλλοι τοποθετούν το ανώτατο όριο λέξεων στις επτά μισή χιλιάδες. Το σύντομο διήγημα (ή αφήγημα· θα σχολιαστούν παρακάτω οι λεπτές διαφορές τους) φτάνει τις χίλιες με χίλιες πεντακόσιες λέξεις.

Το σύντομο αφήγημα είναι λογοτεχνικό είδος του πεζού λόγου, που, όπως συμπεραίνεται και από την ονομασία του, είναι συγγενές με το διήγημα. Παρουσιάζονται όμως μεταξύ τους βασικές διαφορές. Το διήγημα έχει καθιερωθεί ως συγκεκριμένο είδος του γραπτού λόγου, παρότι που ως όρος δίνει την εντύπωση ότι είναι κάτι που το διηγείται κανένας. Το κείμενό του έχει αυστηρή διάταξη και καθορισμένη μορφή. Αντίθετα το σύντομο αφήγημα λειτουργεί πάντα ως προφορικός λόγος και παρουσιάζει χαλαρότητα, επιτρέπει δηλαδή στον αφηγητή να χρησιμοποιήσει όποια φράση νομίζει εκείνος πιο κατάλληλη για να δώσει ζωντάνια στην αφήγησή του. Η αξία της αφήγησης σχετίζεται άμεσα με την ευφράδεια και την παραστατικότητα του αφηγητή. Ο μόνος περιορισμός που υπάρχει στο αφήγημα είναι η προσήλωση στη βασική ιδέα, αυτήν που αποτελεί τον σκελετό του. Το περιεχόμενό του περιλαμβάνει κατά κανόνα κάποιο περιστατικό με απλή δράση, χωρίς ψυχολογικές ή συναισθηματικές διεισδύσεις και απευθύνεται σε ακροατήριο απλών ανθρώπων, χωρίς απαιτήσεις ιδιαίτερου προβληματισμού. Αυτό όμως δεν αποκλείει να έχει και κάποιο μήνυμα ή δίδαγμα. Οι ομοιότητες ανάμεσα στο αφήγημα και το διήγημα είναι ότι και τα δύο παρουσιάζουν, μέσα σε μικρή έκταση, ένα ολοκληρωμένο νόημα ((Παππάς et.al., 2015: 37-38).

2.4. Ειδολογική κατάταξη των νεανικών δοκιμών του Νίκου Καζαντζάκη

Με βάση όσα έχουν λεχθεί μέχρι στιγμής για την ποίηση, την πεζογραφία και μερικά από τα είδη τους, μπορούμε να προχωρήσουμε στην ειδολογική κατάταξη των έργων της πρώιμης συγγραφικής εποχής του Νίκου Καζαντζάκη. Ο πειραματισμός του με τα λογοτεχνικά είδη είναι εμφανής και έχει ήδη επισημανθεί. Ωστόσο, τα όρια των λογοτεχνικών ειδών είναι τόσο ρευστά και οι προγενέστερες μελέτες για τη συγκεκριμένη συγγραφική φάση του Καζαντζάκη δεν είναι πολλές, με αποτέλεσμα το έργο μας να γίνεται λίγο πιο δύσκολο και απαιτητικό. Τα κείμενα που θα αναφερθούν σε αυτή την ενότητα, και αποτελούν το αντικείμενο μελέτης αυτής της εργασίας, είναι κείμενα που δεν έχουν την τύχη έκδοσης, πέρα από τα περιοδικά που δημοσιεύτηκαν κατά τα χρόνια της συγγραφής τους. Αυτό το ζήτημα θα εξεταστεί εκτενέστερα στο επόμενο κεφάλαιο.

Ο Νίκος Καζαντζάκης πειραματίζεται πρώτη φορά με το είδος του πεζοποιήματος στο έργο του *Όφισ και κρίνο* (1906), όπου, αν και πρόκειται για αισθητικό αφήγημα, οι μελετητές παρατηρούν μέρη τα οποία αυτοτελώς αποτελούν πεζά ποιήματα. Κατά την περίοδο 1906 με 1907 δημοσιεύονται με τη σημείωση πεζά ποιήματα οκτώ από τα κείμενα που εξετάζονται στη μελέτη αυτή, συγκεκριμένα τα: *Τι μου λένε οι παπαρόνες*, *Μια αγάπη*, *Νύφη*, *Χριστουγεννιάτικο*, *Η επιστροφή του ασώτου*, *Νοσταλγία*, *Δύο δάκρυα* και *Requiem* (Κατσιγιάννη, 2001: 280). Ωστόσο, ο Γιώργος Κατσιμπάλης σε αναδημοσίευση των κειμένων στη *Νέα Εστία* (1958β: 1021) υποστηρίζει πως δεν ανταποκρίνονται όλα απαραίτητα στον χαρακτηρισμό αυτό, όμως τον ακολουθεί μιας και στις πρώτες δημοσιεύσεις τους ο εκδότης τα τοποθέτησε στον πίνακα των πεζών ποιημάτων. Παρόλα αυτά, στην κατάταξη των κειμένων του Νίκου Καζαντζάκη από τον ίδιο (1958: 10-12), κατατάσσονται στην ίδια κατηγορία, εκτός από το έργο *Νοσταλγία* που συμπεριλαμβάνεται και στα δοκίμια (βλ. επόμενο κεφάλαιο για την εκδοτική παράδοση των νεανικών δοκιμών). Ο Βαγενάς (2008) σχολιάζει την ποιητική φύση του Καζαντζάκη· ούσα άκρως διανοητική, απαιτεί μεγάλη έκταση ποιητικών κειμένων. Ο Κόκορης (2020: 31-32) φαίνεται να συμφωνεί, αφού αποδέχεται τα εν λόγω έργα ως πεζά ποιήματα, σχολιάζοντας και συμπληρώνοντας τα χαρακτηριστικά τους:

η απουσία κλασικής αφηγηματικής εξέλιξης με θέση, κορύφωση και λύση της πλοκής, το γλαφυρό και έως έναν βαθμό εξεζητημένο λεξιλόγιο, οι συντακτικές περίοδοι που περικλείουν λίγο-πολύ ισόποσα φορτία λεκτικού υλικού, οι τακτές

και σταθερά επαναλαμβανόμενες αναγνωστικές παύσεις από σημεία ισχυρής στήριξης και, κυρίως, οι επιδιωκόμενες από τους συγγραφείς συναισθηματικές εξάρσεις και εντάσεις που δεν θεωρούνται απλώς απότοκες της ιδεολογικής νοηματοδότησης αλλά εκλαμβάνονται ως θεμελιώδεις κειμενικοί άξονες [...]

Συγκεκριμένα για το έργο *Χριστουγεννιάτικο*, η Καστρινάκη (2010: 70) δίνει το χαρακτηρισμό «δοκίμιο», χαρακτηρισμό με τον οποίο φαίνεται να συμφωνεί και ο Κόκορης (2020: 50), σημειώνοντάς το ως στοχαστικό δοκίμιο, παρατηρώντας σαφώς ότι δεν εκλείπει και από αυτό το κείμενο η λυρικήτητα. Ο Μαυρέλος (2021: 42) χαρακτηρίζει το *Χριστουγεννιάτικο* ως λογοτεχνίζον δοκίμιο με παράξενο τίτλο. Επίσης, ο Σαχίνης (1981: 336-339) δεν συμπεριλαμβάνει το *Χριστουγεννιάτικο* στα πεζά ποιήματα, κατάταξη που ακολουθεί και η Χρυσογέλου-Κατσή (2011: 353), αφού αναφέρει όλα τα κείμενα που χαρακτηρίσαμε πεζά ποιήματα εκτός από το *Χριστουγεννιάτικο*. Ο Κατσίμπαλης (1958ε: 1207) λέει για το συγκεκριμένο κείμενο πως εσφαλμένα μπήκε στη λίστα των πεζών ποιημάτων, καθώς αποτελεί καθαρά κείμενο των ταξιδιωτικών εμπειριών του Καζαντζάκη. Τέλος, και η Μόσχου (2011: 189) και ο Bien (2007:127), δεν εντάσσουν το *Χριστουγεννιάτικο* στα έργα που ανήκουν στο είδος των πεζών ποιημάτων.

Με βάση όσα ειπώθηκαν στην προηγούμενη ενότητα για το σονέτο, τα κείμενα που μπορούν να ενταχθούν εδώ είναι τα εξής: *Οιδίποδας*, *Τα αιώνια*, *Η αμυγδαλιά*, *Θερμοπύλες*, *Άσε με πάλι*. Ο Κατσίμπαλης (1958α: 10-12) τα συμπεριλαμβάνει στη γενική κατηγορία των ποιημάτων και μόνο για τα τέσσερα πρώτα δίνει τον χαρακτηρισμό του σονέτου. Ωστόσο, ο Κόκορης (2020: 55-57) δηλώνει πως το τελευταίο από αυτά ποίημα συνδέεται με το σονέτο ρυθμικά, ακόμα και αν δεν ακολουθούνται πιστά οι επιταγές του είδους. Το *Άσε με πάλι*, συνεπώς, μπορεί να θεωρηθεί σονέτο με νεοτερίζουσα αύρα. Και ο Στασινάκης (1998: 64) τα εντάσσει στο είδος του σονέτου.

Στα ποιήματα ανήκουν άλλα δύο κείμενα που δεν συμπεριλαμβάνονται στην κατάταξη του Κατσίμπαλη, καθώς, ενώ γράφτηκαν κατά τα πρώιμα συγγραφικά χρόνια του Καζαντζάκη, δημοσιεύτηκαν μετά τον θάνατό του: *Οι Δύο Ελλάδες*, *Σουλιώτισσα*. Πρόκειται για έμμετρες δημιουργίες σε ιαμβικό στίχο με απουσία ομοιοκαταληξίας, που δείχνουν πόσο έντεχνα μπορούσε ο Καζαντζάκης να συνδυάσει το παλιό με το νέο στοιχείο της ποίησης (Κόκορης, 2020: 66-74). Τέλος, το κείμενο *Αιματομένα Ξημερώματα* του Νίκου Καζαντζάκη ανήκει στο λογοτεχνικό είδος του σύντομου αφηγήματος, με βάση την κατάταξη του Κατσίμπαλη.

Συνοψίζοντας, συγκρίνοντας τις απόψεις των μελετητών, καταλήγουμε στην παρακάτω πρόταση έκδοσης των νεανικών δοκιμών του Νίκου Καζαντζάκη, κατατάσσοντας τα κείμενα ανά είδος και με βάση τη χρονική σειρά της έκδοσής τους στα περιοδικά:

ΝΕΑΝΙΚΕΣ ΔΟΚΙΜΕΣ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Εμμετρα ποιήματα

- ❖ Οι Δύο Ελλάδες
- ❖ Σουλιώτισσα

Πεζά ποιήματα

- ❖ Τι μου λένε οι παπαρόνες
- ❖ Μια αγάπη
- ❖ Requiem
- ❖ Νύφη
- ❖ Η επιστροφή του ασώτου
- ❖ Δύο δάκρυα
- ❖ Νοσταλγία

Σονέτα

- ❖ Άσε με πάλι
- ❖ Οιδίποδας
- ❖ Τα αιώνια
- ❖ Η αμυγδαλιά
- ❖ Θερμοπύλες

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Διηγήματα-Σύντομα Αφηγήματα

- ❖ Αιματωμένα Ξημερώματα
- ❖ Χριστουγεννιάτικο

3. Εκδοτική Παράδοση των νεανικών δοκιμών

Η εκδοτική παράδοση των νεανικών δοκιμών του Νίκου Καζαντζάκη δεν είναι μακρά. Συγκεκριμένα, τα κείμενα αυτά έχουν δημοσιευθεί μόνο σε περιοδικά και εφημερίδες, χωρίς να υπάρχει, μέχρι στιγμής τουλάχιστον, μια συνολική έκδοσή τους σε βιβλίο, όπως έχει γίνει με τα υπόλοιπα έργα του μεγάλου συγγραφέα. Πολλοί μελετητές⁷ δεν συμπεριλαμβάνουν τα εν λόγω έργα στην εργογραφία του Καζαντζάκη, είτε λόγω άγνοιας, είτε εξαιτίας ακριβώς της έλλειψης μιας επιμελούς έκδοσης η οποία να τα συμπεριλαμβάνει, ώστε να αποτελεί σημείο αναφοράς.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία για τον Καζαντζάκη του Κατσίμπαλη (1958α), το έργο *Τι μου λένε οι παπαρούνες* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* τον Αύγουστο του 1906 με την υπογραφή Κάρμα Νιρβαμή (σελίδες 96-98), το έργο *Μια αγάπη* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* τον Οκτώβριο του 1906 με την υπογραφή Κάρμα Νιρβαμή (σελίδες 133-139) και το έργο *Requiem* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* τον Μάρτιο του 1907 με την υπογραφή Κάρμα Νιρβαμή (σελίδες 3-4). Τα κείμενα αυτά αναδημοσιεύονται από τον Κατσίμπαλη (1958β: 1021-1025) στο περιοδικό *Νέα Εστία* με τίτλο *Ο άγνωστος Καζαντζάκης*.

Συμπληρώνοντας τη λίστα, το έργο *Αιματομένα ξημερώματα* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Παναθήναια* τον Μάρτιο του 1907 με την υπογραφή Κάρμα Νιρβαμή (σελίδες 366-368), ενώ παράλληλα περιλαμβάνεται και στην έκδοση του έργου *Καπετάν Μιχάλης* (2010: 543-547) και το έργο *Νύφη* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* τον Απρίλιο του 1907 με την υπογραφή Κάρμα Νιρβαμή (σελίδα 34). Αναδημοσιεύονται από τον Κατσίμπαλη (1958δ: 1142-1144) στο περιοδικό *Νέα Εστία* με τίτλο *Ο άγνωστος Καζαντζάκης*.

Το έργο *Η επιστροφή του ασώτου* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* τον Μάιο του 1907 με την υπογραφή Κάρμα Νιρβαμή (σελίδα 55), ενώ το έργο *Δυο δάκρυα* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Παναθήναια* την ίδια περίοδο με την υπογραφή Κάρμα Νιρβαμή (σελίδες 111-112). Το έργο *Νοσταλγία* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* τον Ιούνιο-Ιούλιο του 1907 με την υπογραφή Κάρμα Νιρβαμή (σελίδα 73), ενώ δημοσιεύεται ξανά στην εφημερίδα *Ακρόπολις* με τον συνοδευτικό τίτλο «Χρονογραφήματα» τον Μάιο του 1907 με την υπογραφή Ακρίτας. Τέλος, τα έργα *Άσε με πάλι* και *Χριστουγεννιάτικο* δημοσιεύονται στο περιοδικό

⁷ Ενδεικτικά, βλ. την εργογραφία του Καλαμαρά (1988: 99-105), όπου δεν συμπεριλαμβάνονται τα κείμενα που εξετάζει η μελέτη αυτή.

Πινακοθήκη τον Σεπτέμβριο του 1907 και τον Ιανουάριο του 1908 αντίστοιχα, με την υπογραφή Κάρμα Νιρβαμή (σελίδες 111 και 172-173). Τα παραπάνω έργα αναδημοσιεύονται από τον Κατσίμπαλη (1958γ: 1079-1083) στο περιοδικό *Νέα Εστία* με τίτλο *Ο άγνωστος Καζαντζάκης*.

Τέλος, τα τέσσερα σονέτα *Οιδίποδας*, *Τα αιώνια*, *Η αμυγδαλιά* και *Θερμοπύλες* δημοσιεύονται στο περιοδικό *Γράμματα* της Αλεξάνδρειας το 1913-14 με την υπογραφή Πέτρος Ψηλορείτης (σελίδες 313-314), ενώ τα δύο ποιήματα *Σουλιώτισσα* και *Οι Δύο Ελλάδες*, αν και γράφτηκαν το 1906, δημοσιεύονται στο περιοδικό *Κρητική Πρωτοχρονιά* μετά τον θάνατο του Νίκου Καζαντζάκη, το 1962 (σελίδα 53) και 1963 (σελίδα 7) αντίστοιχα. Αυτός είναι και ο λόγος που δεν τα συμπεριλαμβάνει στη βιβλιογραφία του ο Κατσίμπαλης (Κόκορης, 2020: 73).

Έπειτα από έρευνα στο Μουσείο Καζαντζάκη, διαπιστώθηκε ότι στο αρχαικό υλικό του συγγραφέα δεν συμπεριλαμβάνονται τα χειρόγραφα των προς εξέταση κειμένων. Αυτό μας οδηγεί σε δύο σκέψεις: είτε τα χειρόγραφα σώζονται σε προσωπικές-ιδιωτικές συλλογές και δεν έχουν δοθεί στο μουσείο, είτε έχουν καταστραφεί ή χαθεί. Η δεύτερη υπόθεση μπορεί να ευσταθεί όσο και η πρώτη, αφού σύμφωνα με τη Μόσχου (2011: 180) τα πρώιμα κείμενα του Καζαντζάκη δεν προσελκύουν το ενδιαφέρον των μελετητών τόσο συχνά όσο τα έργα της ωριμότητάς του και αντιμετωπίζονται ως «νεανικές αμαρτίες». Σκόπιμα ή μη, και ο ίδιος ο συγγραφέας συνέβαλε στην περιθωριοποίηση των έργων αυτών, αφού δεν ενδιαφερόταν για την εκδοτική τους τύχη, εξοβελίζοντάς τα σχεδόν από το συγγραφικό του corpus. Συνεπώς, τα χειρόγραφα αυτών των κειμένων ίσως έμειναν στους εκδότες των περιοδικών και δεν αναζητήθηκαν ποτέ από κανέναν. Άλλωστε, ο Καζαντζάκης βρισκόταν τότε στην αρχή της συγγραφικής του πορείας, συνεπώς δεν ήταν τόσο γνωστός ώστε τα χειρόγραφα του να αποτελούν τόσο πολύτιμο τεκμήριο.

Όλα αυτά οδηγούν εύλογα στην διατύπωση της αναγκαιότητας υλοποίησης μιας έκδοσης που θα συμπεριλαμβάνει τα κείμενα των νεανικών του χρόνων. Η έκδοση αυτή δεν θα προσελκύσει το ενδιαφέρον για το νεανικό έργο του Καζαντζάκη μόνο των σύγχρονων αναγνωστών, αλλά και των μελετητών, οι οποίοι μέχρι στιγμής αρκούνται σε σύντομες αναφορές σε εκείνη την περίοδο και εστιάζουν περισσότερο στα έργα της ωριμότητας του συγγραφέα (Μόσχου, 2011: 180). Μια συλλογική έκδοση των κειμένων αυτών ίσως να σύστηνε εκ νέου τον Καζαντζάκη στο επιστημονικό και μη κοινό, να πρόβαλε την αγάπη του

συγγραφέα για την ποίηση και να αναδείκνυε την ποιητική του δημιουργία, η οποία δεν είναι τόσο γνωστή. Ίσως, επίσης, θυμίζει σε όσους μελετούν και διαβάζουν τον Καζαντζάκη ότι σε ολόκληρο το έργο του, ακόμα και στα πεζά του κείμενα, υπάρχει μια αύρα ποιητική (Στασινάκης, 1998: 56) και δώσει νέους δρόμους προσέγγισης και στα αφηγηματικά του έργα. Τέλος, όπως σημειώνει η Μόσχου (2011: 181), η μελέτη του νεανικού έργου του Νίκου Καζαντζάκη μας δίνει τη δυνατότητα παρατήρησης της διαδικασίας διαμόρφωσης της ιδεολογίας και της ποιητικής του συγγραφέα, αφού εκεί εντοπίζονται αφενός η αφετηρία εξέλιξης της σκέψης και της γραφής του, αφετέρου τα θεμελιώδη συστατικά της αφηγηματικής του τέχνης, που αποκρυσταλλώνονται στο έργο της ώριμης φάσης του. Συνεπώς, η έκδοση αυτών των κειμένων στοχεύει στο να επιβεβαιώσει την πίστη του Βαγενά (2008) πως ο Καζαντζάκης μπορεί να διαβαστεί σήμερα ως ποιητής χωρίς τις παρωπίδες που συνόδευαν τους μελετητές παλαιότερα.

4. Εκδοτικές Αρχές

Η πρόταση έκδοσης που ακολουθεί στο επόμενο κεφάλαιο της ερευνητικής εργασίας αποτελεί φιλολογική έκδοση των νεανικών δοκιμών του Νίκου Καζαντζάκη. Μια φιλολογική έκδοση (ή αλλιώς χρηστική έκδοση) απευθύνεται στο ευρύ, μη εξειδικευμένο κοινό και συνεπώς, σύμφωνα με τον Μαστροδημήτρη (2005: 320), δεν περιλαμβάνει κριτικές παρεμβάσεις και διορθώσεις του επιμελητή, αλλά μια φιλολογική επιμέλεια με στόχο την απόδοσή του σύμφωνα με τα αυτόγραφα του συγγραφέα ή με μια παλαιότερη έγκυρη έκδοση, ή σύμφωνα και με τα δύο. Η φιλολογική έκδοση, λοιπόν, δεν περιλαμβάνει αναλυτικές πληροφορίες, έχει όμως σύντομη εισαγωγή, γλωσσάρι και ευρετήριο (Παππάς et.al., 2015: 77· Μαθιουδάκης, 2021: 76-77). Σκοπός των επιμελητών ενός κειμένου, σύμφωνα με τον Δημαρά (1996: 31-32), πρέπει να είναι η όσο το δυνατόν πιο πιστή αποτύπωση των όσων έγραψε ο ίδιος ο συγγραφέας, με διόρθωση κάποιων απροσεξιών που έγιναν από την πλευρά του συγγραφέα ή του αντιγραφέα.

Για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης λήφθηκαν υπόψη οι πρώτες δημοσιεύσεις των κειμένων στα περιοδικά της εποχής, μιας και δεν βρέθηκε στο αρχείο του Μουσείου Καζαντζάκη χειρόγραφη παράδοση των κειμένων. Αυτό το γεγονός δυσχεραίνει την πιστή αποτύπωση των αρχικών κειμένων του Νίκου Καζαντζάκη, αφού δεν μπορούμε να γνωρίζουμε σε ποια μορφή τα παρέδωσε στους εκδότες του. Εντούτοις, σεβόμαστε τη δουλειά τους και τη μορφή με την οποία εκδόθηκαν τα κείμενα, προκειμένου να φτάσουν στα χέρια μας και να μπορούμε να συζητάμε σήμερα την αναγκαιότητα της συλλογικής έκδοσής τους.

Βασικός στόχος της έκδοσης που προτείνεται στην εν λόγω εργασία είναι να παρουσιάσει αυτά τα άγνωστα κείμενα των νεανικών χρόνων του Νίκου Καζαντζάκη στο ευρύ κοινό και να φέρει σε επαφή τον αναγνώστη με την υφολογία και τη θεματική που απασχόλησε τον συγγραφέα εκείνη τη χρονική περίοδο, στα πρώτα στάδια της συγγραφικής του πορείας. Για τον λόγο αυτό, η παρέμβαση στα κείμενα ήταν πολύ προσεκτική, προκειμένου να μην αλλοιωθεί τίποτα από το ύφος και τη γλώσσα του νεαρού τότε Καζαντζάκη, αποβλέποντας παράλληλα στον εκσυγχρονισμό των αρχικών κειμένων. Συλλέγοντας, λοιπόν, τις δημοσιεύσεις των περιοδικών, έγινε πρώτα διπλωματική μεταγραφή τους προκειμένου να έχουμε στα χέρια μας αυτούσιο το εκάστοτε κείμενο, όπως παραδόθηκε από τα περιοδικά, και στη συνέχεια επιλέχθηκε η φιλολογική έκδοσή τους (Μαθιουδάκης, 2021: 78). Διορθώσεις

έγιναν μόνο σε επίπεδο περιττών αρχαϊσμών, αβλεψιών και ορθογραφικών λαθών, ώστε να είναι εύκολα αναγνώσιμο από τον σύγχρονο μελετητή-αναγνώστη. Σε όλα τα κείμενα διατηρήθηκε η κρητική διάλεκτος για λόγους υφολογικούς.

Αναφορικά με τη στίξη, σε γενικές γραμμές διατηρήθηκε όπως εμφανίζεται στα κείμενα. Ωστόσο, υπήρξαν αλλαγές με βάση τους κανόνες της Νεοελληνικής Γραμματικής και σε περιπτώσεις κρίθηκε απαραίτητο να προστεθεί κάποιο σημείο στίξης, είτε γιατί αυτό λείπει εξαιτίας της φθοράς του κειμένου, ή λόγω παράλειψης από τον εκδότη ή γιατί κρίθηκε απαραίτητο για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου, όπως για παράδειγμα η προσθήκη αποστρόφου για να διαχωριστούν δύο λέξεις, κόμματος ή τελείας.

Όλα τα κείμενα των νεανικών δοκιμών μετατράπηκαν σε μονοτονικό, καθώς σύμφωνα με τον Καπλάνη (2002: 205-235, 2012: 113-127) τα κείμενα μπορούν να αποδοθούν σε μονοτονικό σύστημα, από τη στιγμή που δεν εκδίδεται κάτι απευθείας από τη χειρόγραφη πηγή του, οπότε δεν αποτελεί «γλωσσικό μνημείο» και εφόσον τα κείμενα έχουν περάσει την γλωσσική επεξεργασία από επιμελητές των περιοδικών στα οποία δημοσιεύτηκαν. Επιπλέον, το μονοτονικό και η απλοποιημένη ορθογραφία ήταν οι γλωσσικές επιλογές τις οποίες ακολουθούσε ο συγγραφέας χονδρικά από το 1921-1922 και εξής τόσο στα έργα του (η πρώτη έκδοση της *Οδύσσειας* γίνεται το 1938 σε μονοτονικό και με διάφορες ορθογραφικές απλοποιήσεις), όσο και στις επιστολές του. Μπορεί στη χρονική περίοδο που εξετάζουμε ο Καζαντζάκης να αξιοποιούσε στα έργα του ακόμα το πολυτονικό σύστημα (Μαθιουδάκης, 2021: 86), ωστόσο, σύμφωνα και με τη Ρέα Γαλανάκη (2007: 24) η οποία προτείνει την έκδοση των κειμένων του Νίκου Καζαντζάκη με το σημερινό τονικό και ορθογραφικό σύστημα, αφενός για να (ξανα)διαβαστεί από τον σύγχρονο αναγνώστη, αφετέρου για να αναδειχθούν οι προτιμήσεις γραφής του ίδιου του συγγραφέα, υιοθετείται το μονοτονικό σύστημα, ακολουθώντας τη *Νεοελληνική Γραμματική* του Τριανταφυλλίδη ([1941] 2005).

Για τις ορθογραφικές επιλογές αξιοποιήθηκαν τα εξής λεξικά: Κριαράς (2003) *Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημόδους γραμματείας (1100-1669)*, Τριανταφυλλίδης (2009) *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής και Μπαμπινιώτης (2002) Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*.

Αναφέροντας γενικά κάποιες ορθογραφικές επιλογές, καθώς θα γίνει επιμέρους αναφορά για κάθε κείμενο παρακάτω, διατηρήθηκε στα κείμενα η κατάληξη *-ος* σε θηλυκά επίθετα και η κατάληξη *-ις* στην ονομαστική λέξεων. Σε περίπτωση όμως που μια λέξη απαντάται στα κείμενα σε ονομαστική ή αιτιατική με κατάληξη σκέτο το *-ι* χωρίς *-ς* ή *-ν* στο

τέλος επιλέχθηκε η πιο σύγχρονη κατάληξη *-η*. Επίσης, διατηρήθηκε η κτητική αντωνυμία *των*, προκειμένου να μην επηρεαστεί το ύφος. Επιπλέον, προστέθηκε το τελικό *-ν* στα άρθρα και τις αντωνυμίες όπου έλειπε και η επόμενη λέξη ξεκινούσε από φωνήεν ή από στιγμιαίο ή διπλό σύμφωνο, με βάση τη Γραμματική του Τριανταφυλλίδη. Η υποτακτική μαζί με το *να* απλοποιήθηκε από *-ῆ* σε *-ει* και από *-ω* σε *-ο*. Ενδεικτικά, αναφέρουμε μερικές:

- το *να μῆ* αντικαταστάθηκε με το *να μπει* (*Τι μου λένε οι παπαρούνες*)
- το *φανῆ* αντικαταστάθηκε με το *φανεί* (*Μια αγάπη*)
- το *νάβρη* αντικαταστάθηκε με το *να βρεί* (*Requiem*)
- το *άνοιγη* αντικαταστάθηκε με το *ανοίγει*· το *ντόνωνται* αντικαταστάθηκε με το *ντόνονται* (*Δυο Δάκρυα*)
- το *ἔχη* αντικαταστάθηκε με το *έχει*· το *σέρνωνται* αντικαταστάθηκε με το *σέρνονται* (*Αιματομένα Ξημερώματα*)
- το *λέη* αντικαταστάθηκε με το *λέει*· το *ἔχωμε* αντικαταστάθηκε με το *έχομε* (*Χριστουγεννιάτικο*)

Στα πεζά ποιήματα, αντικαταστάθηκε η κεφαλαιογράμματη γραφή της πρώτης λέξης κάθε κειμένου σε μικρογράμματη. Τέλος, ενώ αφαιρέθηκε η απόστροφος από τον παρατακτικό σύνδεσμο *κι* σε όσα κείμενα υπήρχε. Σε όλα τα κείμενα προστέθηκε στην αρχή μικρό εισαγωγικό σημείωμα και στο τέλος κάθε κειμένου γλωσσάρι με λήμματα δυσνόητων λέξεων, με τη μορφή λήμμα-τύπος όπως εμφανίζεται στο κείμενο-ερμηνεία. Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό, οι επιμέρους αλλαγές που έγιναν σε κάθε κείμενο είναι οι εξής:

Στο έμμετρο ποίημα *Οι Δύο Ελλάδες* αντικαταστάθηκε η λέξη *παληκαριές* με τη λέξη *παλικαριές*· η υπογραφή *KAZANTZAKIS* αντικαταστάθηκε με την υπογραφή *KAZANTZAKΗΣ*. Επίσης, προστέθηκε απόστροφος στον τελευταίο στίχο στη λέξη *ναι* λόγω του φαινομένου της αφαίρεσης. Τέλος, αποκαταστάθηκε η έγκλιση του τόνου στη λέξη *πρόσωπο* του τελευταίου στίχου.

Στο έμμετρο ποίημα *Σουλιώτισσα* αρχικά αντικαταστάθηκε η λέξη *δος* στον στίχο 4 με τη λέξη *δωσ'*, όπου έγινε προσθήκη αποστροφού λόγω του φαινομένου της αποκοπής. Προστέθηκε απόστροφος στα *ναι* των στίχων 6 και 11, λόγω του φαινομένου της αφαίρεσης.

Στο σονέτο *Άσε με πάλι* αντικαταστάθηκε η λέξη *άλυωτα* με τη λέξη *άλιωτα*· η λέξη *όμορφα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *όμορφα* και η λέξη *Καβάλλα* αντικαταστάθηκε με τη

λέξη *Καβάλα*. Τέλος, προστέθηκε απόστροφος στο τέλος της λέξης *λέν* λόγω του φαινομένου της αποκοπής και στο λεκτικό σύνολο *μούπανε*, λόγω του φαινομένου της αφαίρεσης (*μούπανε*).

Στο σονέτο *Οιδίποδας* έγινε αλλαγή αντικαταστάθηκε η λέξη *βογκάει* με τη λέξη *βογγάει* στον ένατο στίχο. Επιπλέον, προστέθηκε σε αγκύλες το ψευδώνυμο του συγγραφέα ([ΠΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ]).

Στο σονέτο *Τα Αιώνια* αντικαταστάθηκε η λέξη *μασσώντας* με τη λέξη *μασώντας*· η λέξη *βαθειά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *βαθιά*. Επιπλέον, προστέθηκε σε αγκύλες το ψευδώνυμο του συγγραφέα ([ΠΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ]).

Στο σονέτο *Η Αμυγδαλιά* οι τύποι *μεσ'* στους στίχους 1 και 2 αντικαταστάθηκαν με τον τύπο *μες*, ακολουθώντας τον κανόνα της Γραμματικής του Τριανταφυλλίδη, αφού ακολουθούν λέξεις που ξεκινούν με σύμφωνο. Αντικαταστάθηκε η λέξη *νοιώθω* με τη λέξη *νιώθω* στον στίχο 4· η λέξη *κλεμένης* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κλεμμένης* στον στίχο 9. Επιπλέον, προστέθηκε σε αγκύλες το ψευδώνυμο του συγγραφέα ([ΠΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ]).

Στο σονέτο *Θερμοπύλες* η λέξη *ούγες* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ούγιες*.

Στο πεζό ποίημα *Τι μου λένε οι παπαρόνες* αντικαταστάθηκε η λέξη *είνε* με τη λέξη *είναι*· η λέξη *τρελλές* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *τρελές*· η λέξη *νοιώθω* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *νιώθω*· η λέξη *κυττάζω* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κοιτάζω*· η λέξη *ώμορφων* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *όμορφων*· η λέξη *κοίτονται* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κείτονται*· η λέξη *μεγαλειτέρα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *μεγαλύτερα*· η λέξη *κομάρα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κομμάρα*· η λέξη *άπλώνεται* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *απλώνεται*· η λέξη *κίνησι* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κίνηση*· η λέξη *πυρκαϊές* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *πυρκαγιές*· η λέξη *ἔρριξε* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *έριξε*. Προστέθηκε απόστροφος στο *πούναι* λόγω του φαινομένου της αφαίρεσης (*που 'ναι*). Στο κείμενο εμφανίζεται μια φορά ο τύπος *ἐπάνω*, ο οποίος γίνεται *απάνω* για ομοιομορφία, όπως αντικαταστάθηκε και το *ἄρά γε* με *άραγε*. Αποκαταστάθηκε η στίξη σε δύο σημεία του κειμένου όπου δεν υπήρχε τελεία. Επίσης, στο πρώτο σημείο αντικαταστάθηκε το *πατέρα* με το *Πατέρα* για ομοιομορφία. Τα σημεία είναι τα εξής:

- [...] τον Πατέρα Ηλιο. Τον Πατέρα Ηλιο τον Μόνο Θεό, όλη μου την αγάπη.
- Και μου εξομολογιέται, στο σπίτι του Πατέρα μου. Όλα ξεσκεπάζονται τώρα [...]

Στο πεζό ποίημα *Μια αγάπη* αντικαταστάθηκε η λέξη *κρεβατίνας* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κρεβατίνας*: η λέξη *κυττάζω* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κοιτάζω*: η λέξη *είνε* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *είναι*: η λέξη *ὄμορφες* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *όμορφες*: η λέξη *τὲς* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *τις*: η λέξη *γρίλλιες* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *γρίλιες*: η λέξη *παλιοῦ* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *παλιού*: η φράση *ὑπέροχο ἐξέλιξι* αντικαταστάθηκε με τη φράση *υπέροχη εξέλιξη*: η λέξη *πλειά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *πλιά*: η λέξη *νοιώσω* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *νιώσω*: η λέξη *καμμιά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *καμιά*: η λέξη *βαθειά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *βαθιά*. Αντικαταστάθηκε το *ἄρα γε* με το *άραγε*. Τέλος, προστέθηκε απόστροφος λόγω του φαινομένου της αφαίρεσης σε πολλά σημεία του κειμένου, ενώ αντικαταστάθηκαν και τρεις αβλεψίες: *πιά νεται* με *πιάνεται*, *τοο* με *του*, *παραθυρό μου* με *πράθυρό μου*.

Στο πεζό ποίημα *Requiem* αντικαταστάθηκε η λέξη *ὄμορφα* με τη λέξη *όμορφα*: η λέξη *κρεββάτια* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κρεβάτια*: η λέξη *απαλώτατα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *απαλότατα* και η λέξη *ἡδονικώτατες* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ηδονικότατες* (με βάση τους κανόνες των παραθετικών της νέας ελληνικής): η λέξη *κυττάζεις* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κοιτάζεις*: η λέξη *είνε* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *είναι*: η λέξη *ἔνοιωσα/ ἔνοιωσα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ένοιωσα*: η λέξη *γυαλοῦ* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *γιαλού*: η λέξη *κοίτεται* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κείτεται*: η λέξη *ἀφίνω* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *αφήνω*: η λέξη *ὄληνυχτίς* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ολονυχτίς*: η λέξη *δύναμι* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *δύναμη*: η λέξη *ξερριζώνεις* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ξεριζώνεις*: η λέξη *πλειά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *πλιά*: η λέξη *άλυσοδένεις* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *αλυσοδένεις*. Προστέθηκε τόνος στο ερωτηματικό *πού* και άλλαξε ο τόνος από *πέλαγου* σε *πελάγου*. Τέλος, η λέξη *ὄλημέρα* αντικαταστάθηκε σε *όλη μέρα*, ενώ προστέθηκε απόστροφος λόγω του φαινομένου της αφαίρεσης σε πολλά σημεία του κειμένου.

Στο πεζό ποίημα *Νύφη* αντικαταστάθηκε η λέξη *κλάμμα* με τη λέξη *κλάμα*: η λέξη *πλειά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *πλιά*: η λέξη *κύτταζαν* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κοίταζαν*: η λέξη *ἔνοιωθα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ένοιωθα*: η λέξη *λυώνει* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *λιώνει*: η λέξη *ὄμορφες* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *όμορφες*: η λέξη *Εἴμουν* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *Ἦμουν*: η λέξη *σβόνουν* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *σβήνουν*: η λέξη *ἐρρίχτηκα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ερίχτηκα*: η λέξη *χαραμίδες* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *χαραμάδες*. Επιπλέον, προστέθηκε απόστροφος λόγω του φαινομένου της αφαίρεσης σε πολλά

σημεία του κειμένου (ενδεικτικά: να 'θελα). Τέλος, ο τύπος *άποπάνω* αντικαταστάθηκε με *από πάνω*.

Στο πεζό ποίημα *Η επιστροφή του ασότου* αντικαταστάθηκε η λέξη *έρριχτηκα* με τη λέξη *ερίχτηκα*: η λέξη *κοκκάλων* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κοκάλων*: η λέξη *σκέψεως* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *σκέψης*: ο τύπος *μαζύμ* αντικαταστάθηκε με τη φράση *μαζί με*: η λέξη *πέρνω* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *παίρνω*: η λέξη *σκουλίκια* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *σκουλήκια*: η λέξη *Μάννα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *Μάνα*: η λέξη *κρεββάτι* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κρεβάτι*: η λέξη *ώμορφος* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *όμορφος*: η λέξη *κρέμμεται* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κρέμεται*: η λέξη *στές* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *στις*. Τέλος, αντικαταστάθηκε το *πολυ θορύβων* με *πολυθορύβων* και στη λέξη *Άφηκα* έγινε αλλαγή τόνου *Άφηκα*.

Στο πεζό ποίημα *Δυο δάκρυα* αντικαταστάθηκε η λέξη *άποκρηες* με τη λέξη *Απόκριες*: η λέξη *ένοιώσαμε* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ενιώσαμε*: η λέξη *έγυρε* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *έγειρε*: η λέξη *Άφινέ* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *Άφηνέ*: η λέξη *πανώρηο* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *πανώριο*: η λέξη *Έκύτταξα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *Εκοίταξα*: η λέξη *ώμορφοι* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *όμορφοι*: η λέξη *βαθειά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *βαθιά*: η λέξη *άρμονικώτατα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *αρμονικότατα*: η λέξη *πλειά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *πλιά*: η λέξη *μάννα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *μάννα*: η λέξη *σβυσμένη* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *σβησμένη*. Προστέθηκε απόστροφος λόγω του φαινομένου της αφαίρεσης σε πολλά σημεία του κειμένου. Ο τύπος *άποπάνω* αντικαταστάθηκε *από πάνω*. Η λέξη *κάτασρα* πρόκειται για αβλεψία, η οποία αποκαταστάθηκε σε *κάτασπρα*, καθώς νοηματικά αποδίδει το χρώμα των τοίχων που θα μπορούσαν να έχουν τα σπίτια των χωριών. Η αμέσως επόμενη επιλογή ήταν η λέξη *κάταστρα*, η οποία όμως δεν ταιριάζει, γι' αυτό και δεν προτιμήθηκε.

Στο πεζό ποίημα *Νοσταλγία* αντικαταστάθηκε η λέξη *ώμορφοι* με τη λέξη *όμορφοι*: η λέξη *ένοιωσα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ένιωσα*: η λέξη *εΐνε* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *είναι*: η λέξη *τρελλός* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *τρελός*: η λέξη *γέλοια* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *γέλια*: η λέξη *αντικρυνό* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *αντικρινό*: η λέξη *πλειά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *πλιά*: η λέξη *έπίσκεψί* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *επίσκεψή*: η λέξη *Ώμιλοῦσε* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *Μιλούσε*: η λέξη *άρρώστιες* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *αρρώστιες*: η λέξη *έρριχαν* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *έριχναν*. Από τη λέξη *προῶ*

αφαιρέθηκαν τα διαλυτικά (*πρωί*). Από τον τύπο *άπάνω* στην αρχή του κειμένου απουσιάζει το ν, αβλεψία ή αλλοίωση η οποία αποκαταστάθηκε.

Στο αφήγημα-σύντομο διήγημα *Αιματομένα Ξημερώματα* αντικαταστάθηκε η λέξη *παλληκάρια* με τη λέξη *παλικάρια*: η λέξη *κυττάτε* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κοιτάτε*: η λέξη *καββάλλα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *καβάλα*: η λέξη *μετάνοιωσα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *μετάνιωσα*: η λέξη *πλειά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *πλιά*: η λέξη *ένοιωσα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ένιωσα*: η λέξη *είνε* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *είναι*: η λέξη *ξενητιά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ξενιτιά*: η λέξη *άρχήτερα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *αρχύτερα*: η λέξη *άνηψιό* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ανιψιό*: η λέξη *Λέξι* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *Λέξη*: η λέξη *έρρίζαμε* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ερίζαμε*: η λέξη *Έξη* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *Έξι*: η λέξη *καλήτερα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *καλύτερα*: η λέξη *έστρουμώχτηκε* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *εστριμώχτηκε*: η λέξη *γένεια* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *γένια*: η λέξη *καλωσύνη* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *καλοσύνη*. Οι τύποι *όληνύχτα* και *άποπάνω* αντικαταστάθηκαν με *όλη νύχτα* και *από πάνω* και από τη λέξη *πρωϊ* αφαιρέθηκαν τα διαλυτικά (*πρωί*). Αντικαταστάθηκε το *που* σε *πού* λόγω ερωτηματικής πρότασης. Τέλος, προστέθηκε απόστροφος σε λέξεις λόγω του φαινομένου της αφαίρεσης.

Στο αφήγημα-σύντομο διήγημα *Χριστουγεννιάτικο* αντικαταστάθηκε η λέξη *ή* με τη λέξη *οι* (άρθρο σε πληθυντικό αριθμό): η λέξη *σωριάζεται* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *σωριάζεται*: η λέξη *πειό* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *πιο*: η λέξη *κυττάζοντάς* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κοιτάζοντάς*: η λέξη *πανώρηα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *πανώρια*: η λέξη *άντίληψι* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *αντίληψη*: η λέξη *άνθρωπίνου* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ανθρώπινου*: η λέξη *νοιώθεις* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *νιώθεις*: η λέξη *ώμορφων* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *όμορφων*: η λέξη *τές* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *τις*: η λέξη *βαθειά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *βαθιά*: η λέξη *ψέμμα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *ψέμα*: η φράση *καμμιά σχέσι* αντικαταστάθηκε με τη φράση *καμία σχέση*: η λέξη *πλειά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *πλιά*: η λέξη *γρηά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *γριά*: η λέξη *πεθαμμένη* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *πεθαμένη*: η λέξη *κούρασι* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *κούραση*: η λέξη *γυοί* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *γιοί*: η λέξη *μάννα* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *μάννα*: η λέξη *άζινη* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *αζίνα*: η λέξη *μακρυά* αντικαταστάθηκε με τη λέξη *μακριά*. Αντικαταστάθηκε για ομοιομορφία ο τύπος *έπάνω* με τον τύπο *απάνω* που χρησιμοποιείται πιο συχνά στον Καζαντζάκη και ο τύπος *νάειδε* με *να είδε*. Στη φράση *ή ψυχή*

*μου άναταράχτηκε, βαθειά αφαιρέθηκε το κόμμα, καθώς στο σημείο που έχει τοποθετηθεί σπάει το νόημα, οπότε θεωρείται αβλεψία, όπως αβλεψία θεωρείται και ο τύπος *δενκρό*, ο οποίος διορθώνεται σε *δένδρο*.*

B. Πρακτικό Μέρος

Πρόταση Έκδοσης: Νεανικές δοκιμές του Νίκου Καζαντζάκη

Στην παρούσα πρόταση έκδοσης περιλαμβάνεται αρχικά ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα για κάθε κείμενο, βασισμένο σε ιδέες και θέσεις των Καστρινάκη (2011), Μόσχου (2011), Χρυσογέλου-Κατσή (2011), Κόκορη (2020) και Bien (2001, 2007). Στην συνέχεια, δίνεται το επιμελημένο σώμα κειμένου και τέλος σημειώνονται κάποιες δύσκολες/δυσνόητες λέξεις ως γλωσσάρι.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

ΝΕΑΝΙΚΕΣ ΔΟΚΙΜΕΣ

ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Έμμετρα ποιήματα

ΟΙ ΔΥΟ ΕΛΛΑΔΕΣ

Ο Νίκος Καζαντζάκης γράφει το ποίημα *Οι Δύο Ελλάδες* το 1906, δημοσιεύεται όμως μετά τον θάνατό του, το 1962, στο περιοδικό *Κρητική Πρωτοχρονιά*. Στο ποίημα αυτό, με το σχήμα της αντίθεσης, ο αναγνώστης εντοπίζει από τη μια τα σκοτεινά πάθη και από την άλλη τον ηρωισμό, συνιστώσες αντίρροπες αλλά και συνυπάρχουσες, που στόχο έχουν τη λευτεριά, το ιδεώδες της Νίκης, αποτελώντας αυτό το αληθινό πρόσωπο της Ελλάδας.

Πάθη, ντροπές, παλικαριές τυφλές, τιτάνες
αόματοι, της άγριας ράτσας μας οι ρίζες·
μα αντάμα, από τις λάσπες τούτες, η λαχτάρα
για το αγηλό, σκληρό της λευτεριάς λουλούδι,
μεσολογγίτικη έξοδο στο φως, γιουρούσι,
ν' ανθίσουνε στο χώμα τ' άγιο ριζωμένοι!
Παλεύουν τρεις χιλιάδες χρόνια οι δυο μεγάλες
αθάνατες Ελλάδες τούτες και σπαράζουν·
κι έρχεται πάντα στου γκρεμού τα χείλια η Νίκη,
αιματωμένη κι αυστηρή γιομάτη λάμψη.
Κι αυτό τ' αληθινό 'ναι πρόσωπό σου Ελλάδα!

N. KAZANTZAKHS

αιματωμένος, ο [αιματωμένη]: ματωμένος

ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

Ο Νίκος Καζαντζάκης γράφει το ποίημα *Σουλιώτισσα* το 1906, δημοσιεύεται όμως μετά τον θάνατό του, το 1962, στο περιοδικό *Κρητική Πρωτοχρονιά*. Μέσα από το ποίημα αυτό φαίνεται ο θαυμασμός του ποιητή προς κάθε ηρωική πράξη που έχει στόχο την ελευθερία. Έτσι, η μοίρα χάνει τη δύναμή της, μπροστά στη δύναμη του ανθρώπου να καθορίσει τη ζωή, αλλά και τον θάνατό του.

Σουλιώτισσα των γυναικών, ω θάμα
αδάμαστης σκληρής απελπισιάς κι αντρείας,
Χορεύτρα όλο χαρά πα στον γκρεμό του χάρου,
σε αγγίζω, παίρνω δύναμη, το χέρι δώσ' μου,
για να πιαστώ, κυρά, κι εγώ μες το χορό σου.
Ένα αψηλόγκρεμο 'ναι Ζάλογγο η ζωή μας,
ολούθε αράπηδες μας κυνηγούν, θαρρώντας
χαθήκαμε και δεν υπάρχει σωτηρία·
μα εμείς, πα στην κορυφή του χαλασμού, μεγάλες
πετούμε ορθές, διπλές ελευτεριάς φτερούγες.
Δεν είναι η Μοίρα παντοδύναμη· η ψυχή 'ναι
του ελεύτερου, του αγνού κι απελπισμένου ανθρώπου.

N. KAZANTZAKHS

αψηλόγκρεμο, το [*αψηλόγκρεμο*]: πολύ ψηλός γκρεμός

θάμα, το [*θάμα*]: θαύμα

πα: πάνω

Σονέτα

ΑΣΕ ΜΕ ΠΑΛΙ

Το σονέτο *Άσε με πάλι* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* τον Σεπτέμβριο του 1907 με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβαμή [Νίκος Καζαντζάκης]. Στο σονέτο αυτό υποδηλώνεται ο θάνατος του ενός και μοναδικού Θεού, που βάζει το ποιητικό υποκείμενο στη διαδικασία της αιώνιας προσπάθειας προσέγγισης του ονείρου.

Τα μάτια μου ρουφήξανε όλο το δείλι απόψε,
Κι ανοίξανε κι ανθίσανε στη σέρα της καρδιάς μου
Όλα τα χείλια τ' άλιωτα που σάπισαν στους τάφους
Κι όλα τα μάτια τα όμορφα που ήπιανε το χώμα.

Κι άκουσα το παράπονο που λέν' τα παραθύρια
Των ρημασμένωνε σπιτιών. Και στην ψυχή μου όλες
Όσες καμπάνες μου 'πανε να πάω και δεν πήγα
Εκλάψανε' και των Χριστών εστέναζαν τα στήθια...

Τα μάτια μου ρουφήξανε όλο το δείλι απόψε,
Κι ανοίξανε κι ανθίσανε τα μάτια στην ψυχή μου
Της Παναγιάς που ακαρτερεί στ' αραχνιασμένα τέμπλα.

Κι έκλαψα: Παρθένα! Άσε με στα μπλε Σου μάτια πάλι

Αιώνια, αιώνια, να τρέχω
Καβάλα εις τον Πόθο μου να αγγίζω τ' όνειρό μου...

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

ρημασμένος, ο [ρημασμένωνε]: ρημαγμένος

σέρα, η [σέρα] : θερμοκήπιο

ΟΙΔΙΠΟΔΑΣ

Το σονέτο *Οιδίποδας* δημοσιεύεται, μαζί με άλλα τρία σονέτα, στο περιοδικό *Γράμματα* το 1913-14 με το ψευδώνυμο Πέτρος Ψηλορείτης [Νίκος Καζαντζάκης]. Στο συγκεκριμένο σονέτο, το ποιητικό υποκείμενο είναι η μυθική φιγούρα του Οιδίποδα, που βρίσκεται προς το τέλος της ζωής του. Ο ήρωας αντιστέκεται τόσο στη θεϊκή όσο και στην κοινωνική απόρριψη, ενώ τονίζει πως τα σφάλματα της ζωής του προέκυψαν από το γεγονός ότι και αυτός ήταν άλλο ένα έρμαιο της μοίρας και του πεπρωμένου.

Με σάπισαν το κρίμα και τα χρόνια
Με διώχνουνε θεοί κι άνθρωποι κι όμως
το δίκιο ανθίζει μέσα μου κι ο νόμος!
Και τ' αχαμνά μου ετούτα τα λαγόνια,
καθώς του σάπιου δέντρου τ' ακροκλώνια
μιας Άνοιξης μπορούν να γίνουν δρόμος
βλαστοί να πεταχτούν γιγάντιοι, τρόμος
ν' αδράξει τους θεούς και καταφρόνια.
Το δίκιο δε σιωπά, βογκάει εντός μου
σα θάλασσα. Τι κι αν λυσσάει του κόσμου
τ' άδικο μίσος; Στην καρδιά μου εμένα
βιγλίζει ένα Μάτι όξω νου και τόπου
κι αν ο ρυθμός χαθεί στων θεών τα φρένα
ζει στην καρδιά του αδικημένου ανθρώπου.

[ΠΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ]

ακροκλώνι, το [ακροκλώνια]: άκρη κλαδιού

βιγλίζω [βιγλίζει]: παρατηρώ, εξερευνώ με το βλέμμα, φρουρώ

καταφρόνια, η [καταφρόνια]: περιφρόνηση

ΤΑ ΑΙΩΝΙΑ

Το σονέτο *Τα αιώνια* δημοσιεύεται, μαζί με άλλα τρία σονέτα, στο περιοδικό *Γράμματα* το 1913-14 με το ψευδώνυμο Πέτρος Ψηλορείτης [Νίκος Καζαντζάκης]. Ο Καζαντζάκης στο σονέτο αυτό αποτυπώνει την εσωτερική συζήτηση που κάνει με την καρδιά του, ενσωματώνοντας βιώματά του από την αγροτική ζωή και λαϊκά δρώμενα. Οι άνθρωποι φτάνουν στο θάνατο χαρούμενοι, καθώς έδωσαν το μέγιστο των δυνατοτήτων τους και έζησαν περήφανα και αξιοπρεπώς.

Πως χαίρεσαι τ' απλά χοντρά στολίδια
της γης, φτωχή καρδιά μου! Να, τα βόδια
γυρνούν το δειλινό κι αντάμα εισόδια
τελούν αρνιά, βουκόλοι, ορνίθια, γίδια,
ξωμάχοι. Κ' οι κοπέλες προς την ίδια
πηγή πάντα τραβούν κ' οι νύφες ρόδια
σπουν στην αυλή τους, βάσανα και ξόδια
να διώξουνε· κ' οι γέροι αποτρυγίδια
μασώντας της ζωής, πέφτουν στον Άδη.
Πηδάει καυτός ο Υμέναιος από στόμα
σε στόμα και ρόδα κεντάει στο φάδι
του τίποτα και ανθεί βαθιά το χώμα
σα νιόνυφης κορμί. Μην κλαις, καρδιά μου,
τη λαμπάδα ψηλά κράτα του γάμου!

[ΠΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ]

αποτρυγίδι, το [αποτρυγίδια]: 1) απομεινάρι σταφυλιού στο αμπέλι κατά τον τρύγο 2) (μτφ.) κατάλοιπο, απομεινάρι

εισόδια, τα [εισόδια]: το μάζεμα, εκ του ρήματος **εισοδιάζω** (εσοδιάζω· σοδιάζω): 1) μαζεύω, αποθηκεύω 2) κάνω προμήθειες

ξόδι, το [ξόδια]: η εξόδιος ακολουθία, η κηδεία

ξωμάχος, ο [ξωμάχοι]: αυτός που δουλεύει στους αγρούς, στα χωράφια

Υμέναιος, ο [Υμέναιος]: αρχαία ελληνική θεότητα, προστάτης του θεσμού του γάμου

φάδι, το [φάδι]: υφάδι, το κατά πλάτος νήμα του υφάσματος, το ύφασμα

Η ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ

Το σονέτο *Η Αμυγδαλιά* δημοσιεύεται, μαζί με άλλα τρία σονέτα, στο περιοδικό *Γράμματα* το 1913-14 με το ψευδώνυμο Πέτρος Ψηλορείτης [Νίκος Καζαντζάκης]. Πρωταγωνιστής εδώ είναι το δέντρο της αμυγδαλιάς, σύμβολο ομορφιάς, που υπερβαίνει τη σωφροσύνη, κομίζοντας το μήνυμα της επικείμενης άνοιξης, συνεκδοχικά της ανάτασης και της υπαρξιακής δικαίωσης.

Κι αν όλοι τρέμουν σκλάβοι μες στα χιόνια,
λεύτερη εγώ μες στ' όνειρό μου κραίνω
τη γνώμη μου άφοβα και με άνθια ραίνω
το χώμα μου και νιώθω χελιδόνια
να μου σπαθίζουν την καρδιά κι αηδόνια
να μου βαράν τη μέση. Απ' το σκασμένο
φλούδι μου θριαμβικό χυμάει, ζεμένο
σε γέρανους, περδίκια, σπουργιτόνια
το ψίκι της κλεμμένης Πριγκιπέσας.
Να, τους ανθούς μου ασώτεψα να διώξω
το φόβο από τις άνανθες κορφές σας,
Ω Φρόνιμοι, τανυώντας τ' άγιο τόξο
της τρέλας. Τι αν μαδώ χλωμή στ' αγιάζι;
Φέρνω το Μήνυμα και δε με νοιάζει!

[ΠΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ]

ασωτεύω [ασώτεψα]: σκορπώ, σπαταλώ, ξοδεύω

κραίνω [κραίνω]: 1) λέω, μιλάω 2) προκαλώ ή προσκαλώ κάποιον

τανυώ [τανυώντας]: τεντώνω

ψίκι, το [ψίκι]: η πομπή, η ακολουθία του γάμου

ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ

Το σονέτο *Θερμοπύλες* δημοσιεύεται, μαζί με άλλα τρία σονέτα, στο περιοδικό *Γράμματα* το 1913-14 με το ψευδώνυμο Πέτρος Ψηλορείτης [Νίκος Καζαντζάκης]. Το σονέτο αυτό μπορεί να ενταχθεί στην φιλοσοφική ποίηση, καθώς πραγματεύεται ζητήματα όπως το νόημα της ζωής, τον θάνατο, αλλά και την εθνική ταυτότητα.

Σκληρό θέσαμε νόμο να ρυθμίζει
τη γνώμη μας κι ανέλπιδι κρατάμε
τα στενά της ζωής και όλοι κινάμε,
καβάλα στ' όνειρό μας, όπου ορίζει
ο νομοθέτης νους μας. Μετερίζι
δε θέμε, γιατί ξέρομε πως πάμε
του Χάρου τα κορμιά μας και δε σπάμε
το κύμα των βαρβάρων που χυμίζει
στην Πατρίδα. Μα ο νους εμάς φτερούγες
τανυώντας λεύτερες χάμου τη νίκη
παραιτά και αητός δικέφαλος ούγιες
κεντά με τ' όνειρό του τη λαμπράδα
κι ανοιεί, στις βάρβαρης νύχτας τη φρίκη,
άνθος λευκό τη νικημένη Ελλάδα.

ΠΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ

ανοιώ [ανοιεί]: ανοίγω

Πεζά Ποιήματα

ΤΙ ΜΟΥ ΛΕΝΕ ΟΙ ΠΑΠΑΡΟΥΝΕΣ

Το πεζό ποίημα *Τι μου λένε οι παπαρούνες* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* τον Αύγουστο του 1906 με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβαμή [Νίκος Καζαντζάκης]. Το έργο *Τι μου λένε οι παπαρούνες* είναι στην πραγματικότητα ένας ύμνος στον Απόλλωνα και τον ήλιο, μία έκφραση της νεοπαγανιστικής εξέγερσης του Καζαντζάκη εναντίον του χριστιανικού ασκητισμού.

Στη Ραουτεντελάιν

Μέσα στα ολόχρυσά στάχυα όταν πηγαίνω κάποτε το μεσημέρι και είμαι μόνος και είναι η ψυχή μου θαμπωμένη από τον ήλιον τον πολύ, νιώθω –οι παπαρούνες έχουν μαγνήτη στη καρδιά των και με σέρνουν.

Ιδέες τρελές και κόκκινες αναδίδονται από τα φύλλα των και σέρνονται στην ψυχή μου. Και ξαπλώνομαι χάμαι κοντά των και τις κοιτάζω –μου φαίνεται κοιτάζω τα χείλη της Αγαπημένης μου όταν κινούνται ανάλαφρα ανάλαφρα, από το διάβα της ανάμνησης των όμορφων φιλιών...

Εσκεφθήκατε άραγε ποτέ πόσα μυστήρια θα τελούνται στις μεγάλες ερωτικές παστάδες των αγρών τη νύχτα όταν τα σπαρτά κοιμούνται κουρασμένα τον ήσυχο ύπνο των εργατικών και τιμίων και οι παπαρούνες αγρυπνούν; Ακούσετε ποτέ τα μεσάνυχτα το βουητό της αγάπης απάνω στα χωράφια κι είδετε ποτέ σας τα ξημερώματα τα θύματα της ηδονής απάνω στη γη και την κομμάρα της αγάπης απάνω στα φύλλα και τη χαρά της δημιουργίας μέσα στα μπουμπούκια; Ξεφυλλισμένες κείτονται χάμαι από την πολλήν απόλαυση οι παπαρούνες που 'σαν ανοιχτές το δειλινό και όσες ήσαν μισάνοιχτες είναι ανοιγμένες τώρα κι έχουν απάνω στα φύλλα τον ιδρο της ηδονής –ωσάν δροσούλα, κι όλες οι κλειστές και παρθένες το βράδυ είναι τα ξημερώματα ανοιγμένες λίγο και κοιτάζουν το φως και κοκκινίζουν...

Ξαπλώθηκα προχθές χάμαι κοντά των κι επροσπαθούσα ν' ακούσω τι μου λένε.

Μου φαίνεται αίμα τρέχει μέσα στα φύλλα των. Μου φαίνεται είναι κόκκινα στόματα που ανθίσανε ξάφνου κάτω από την πυρά του ήλιου κι αργοκινούν τα χείλη των και μου μιλούνε. Τι άραγε μου λένε; Σκύβω κι ακούω. Τα μάγουλά μου δέρνει το αίμα της ντροπής. Απάνω μου περνούν όλες οι αναπνοές των γυναικών που αγάπησα κι όλες οι αναμνήσεις των αμαρτωλών νυχτών. Κόκκινη άνθηση ερωτικών μυστηρίων οι παπαρούνες μου λένε για όλα

τα ένστικτα τα ταπεινά της αγάπης, για όλα τα μυστικά τα ζώωδη που κρύβονται κάτω από το δέρμα μου. Και θυμούμαι τις γυναίκες που επόθησα... Και θυμούμαι τις θερμές νύχτες των καλοκαιριών που γυμνώνονται τα μπράτσα και γυμνώνονται οι ψυχές και πέφτουν κουρασμένα κι απαρηγόρητα τα κορμιά των παρθένων απάνω στα σεντόνια...

Και θυμούμαι όλα τα άσεμνα και γυμνά που είδα, τους κισσούς πέρα στα δάση ν' αγκαλιάζουνε τα δένδρα... Και τα χρώματα πέρα στη δύση ν' απλώνονται και να σμίγουν απάνω στα νερά. Την ηδονή θυμούμαι της γης όταν ανοίγεται στα πρωτοβρόχια. Κάποιος Έρωσ αιώνιος χύνεται από τον ήλιο την ημέρα απάνω στο χώμα κι απάνω στη θάλασσα. Κάποια Ειλικρίνεια άσεμνη και ζώωδης χύνεται από τον ήλιο. Και νιώθω τους σπόρους ν' ανατριχιάζουνε μέσα στη γη. Και νιώθω τις παπαρούνες –σύμβολα της ηδονής και των οργασμών ν' ανορθώνονται και να κυματίζουν απάνω στα χωράφια –σημαίες μικροσκοπικές της αγάπης– και να κηρύσσουν μια Μεγάλην Αλήθεια στα χόρτα γύρω και στα πολύκαρπα σπαρτά και στις πεταλούδες που περνούν και στους ανθρώπους που ακούνε τις αρωματώδεις κι απόκρυφες φωνές των λουλουδιών.

Η Ραουτεντελάιν με την πορφύρα της ηδονής ντυμένη, με παπαρούνες μεγάλες ολάνοικτες στεφάνι γύρω στα χρυσά στάχυα των μαλλιών. Παπαρούνα και αυτή πελώρια, ανορθώθηκε ξάφνου μπροστά μου μέσα στις άλλες παπαρούνες –Αδελφή των εκείνη μεγαλύτερα– ανορθώθηκε μέσα στην ψυχή μου ως το αιώνιο Σύμβολο της Αγάπης ως η Κόκκινη Ενσάρκωσις της αληθινής Ζωής και της αληθινής Αλήθειας. Τα χλωμά κι αρρωστημένα Ιδανικά μου πεθάνανε στα πόδια της. Ένωσα τη μεγάλη σοφία των αμαθών και των απλοϊκών. Ο κόσμος είναι όμορφος ακόμη και η χαρά της ζωής πλημμυρεί τους κάμπους, πλημμυρεί τις καρδιές. Η Ζωή είναι η Μεγάλη Θρησκεία. Η Ραουτεντελάιν, η Έμπνευσις, η Αλήθεια, ανορθώθηκε μπροστά μας προχθές μέσα στις παπαρούνες. Κι ένας Πόθος κόκκινος έριξε βλαστούς μέσα στην ψυχή μου, απάνω στα ερείπια της Πίστης και Χαράς κι απάνω στα ερείπια των Ελπίδων. Κι επόθησα ν' ανοιχτούν τα στήθη μου και ν' ανοιχτούν τα παράθυρα και οι πόρτες της ψυχής μου και να μπει μέσα το φως και να μπει ο ήλιος όλος και ο άνεμος των υψηλών βουνών και να σκιστούνε τ' απέραστα δίχτυα των αραχνών που πλέκονται και υφαίνονται τόσα και τόσα χρόνια στην ψυχή μου και να πάρω από το χέρι την Αγαπημένη μου και να μαδήσομε όσα κρίνα ζούνε ακόμη μέσα μας και όσες ιτιές και να ρίζομε χρυσάνθεμα και ρόδα και παπαρούνες στα κεφάλια και να τρέξομε χέρι-χέρι να προσκυνήσομε τον Πατέρα Ήλιο. Τον Πατέρα Ήλιο τον Μόνο Θεό και ν' ανοιχτούνε αι ψυχές μας και να ρίζομε μέσα

των τις αχτίνες και την αγάπη που χύνει και τη ζωή και τα γόνιμα φιλιά απάνω στα χείλη και τη δύναμη στα μπράτσα και τις όμορφες ανατριχίλες απάνω στα κορμιά...

Και νιώθω τώρα ποιον μαγνήτη έχουν στην καρδιά των οι παπαρούνες και με σέρνουν και γιατί πλημμυρούνε την ψυχή από ήλιο. Μέσα από τα φύλλα των, από την πορφύρα των μέσα, νιώθω το προαίσθημα μιας μεγάλης Ανατολής. Και μου φαίνονται όλες οι παπαρούνες είναι μικρά, μυστηριώδη άνθινα χείλη που τραγουδάνε μέσα στους κάμπους τη χαρά της ζωής, και πλέκουνε κάτω από τον ήλιο το τραγούδι της Αγάπης.

Τις κοιτάζω κι ανατέλλει πάλι μέσα μου ο Απόλλων. Όχι, ο Μεγάλος Θεός δεν απέθανε. Το χαμόγελο των προγόνων μας είναι αθάνατο και χύνεται ακόμη γύρω μας στις απαλές κολπώσεις των βουνών μας κι ανθεί μέσα στις παπαρούνες και στα ρόδα και κοιμάται στους μενεξέδες και πλέκεται μέσα στα δάση μας κι απλώνεται το βράδυ γαλήνιο και μεγαλόπρεπο πέρα στη δύση.

Κι αποκαλύψεις καινούργιες αστράφτουνε μέσα μου! Και συλλογούμαι. Ποιος ξέρει αν όλο το Σύμπαν δεν είναι μία πελώρια Σκέψη –ποιος ξέρει αν η κίνησης η αιώνια της θάλασσας και των άστρων και των καρδιών δεν είναι η κίνησης η απαραίτητος των κυττάρων για να σχηματιστεί η Σκέψη; Κι έτσι ξεσκεπάζεται στα μάτια της ψυχής μου η μεγάλη Αρμονία του κόσμου. Όλοι είμαστε αδελφοί. Είμαστε λέξεις και συλλαβές και γράμματα του Μεγάλου Ποιήματος, νότες μικρές και νότες μεγάλες της Μεγάλης Συμφωνίας. Η θρησκεία της αγάπης ανέτειλε μέσα μου. Αγαπώ το κύμα που φουσκώνει κι ανεβοκατεβαίνει και τρέχει κι απλώνεται στην άμμο. Αγαπώ το έντομο που χορεύει στην αχτίνα του ήλιου, την κίνηση αγαπώ της ψυχής που διαγράφει μια σκέψις και χρωματίζει ένα αίσθημα καθώς αγαπώ και την κίνηση των άστρων που διαγράφουν αστερισμούς και χρωματίζουν γαλαξίες.

Κι αγαπώ ακόμη τον όφι που σέρνεται και λερώνει τη γη και το λεοντάρι που σκίζει στα νύχια του την δορκάδα και την όμορφη δορκάδα με τα μεγάλα μάτια που πεθαίνει στα νύχια του λεονταριού. Αγαπώ το ρόδο που ανοίγει τα φύλλα του σιγά σιγά και με τη μικρή του αυτή κίνηση συντρέχει στη Σκέψη τη μεγάλη κι αγαπώ το σκουλήκι που σέρνεται επάνω του και το μολύνει... Αγαπώ τους μικροτέρους μου αδελφούς –τις πέτρες και τα δένδρα και τα ζώα και τα ρυάκια που 'ναι μικρά και δεν μπορούν ακόμη και δεν θα μπορέσουνε ποτέ να πούνε το γλυκό όνομα του Πατέρα. Κι αγαπώ και τους μεγάλους μου αδελφούς τ' άστρα και τη θάλασσα και τη νύχτα και τα περύψηλα βουνά και τις πυρκαγιές και τα μεγάλα αστροπελέκια. Το νιώθω είμαστε από τον ίδιο Πατέρα- όλα τα συστατικά των αδελφών μου

σπαράζουνε μέσα μου και ζούνε κι αγαπούν. Κάθομαι το βράδυ κοντά στη θάλασσα τη Μεγάλη μου Αδελφή και της λέω σιγά σιγά όλη μου την αγάπη. Και μου εξομολογιέται κι αυτή σιγά, σιγά, κάτω στην αμμουδιά τη νύχτα όλη της την αγάπη. Δεν είμαι ξένος στον κόσμο, ως ενόμιζα. Είμαι στο σπίτι μου, στο σπίτι του Πατέρα μου. Όλα ξεσκεπάζονται τώρα στα μάτια της ψυχής μου. Η αναγνώρισις των αδελφών εγίνηκε. Το θαύμα της αγάπης άστραψε μέσα μου. Ο Χριστός ήταν αδελφός μου. Κι ο ληστής αριστερά του ήταν αδελφός μου κι εκείνος. Όλα τα νιώθω τώρα. Το θαύμα της Αγάπης, Ραουτεντελάιν, το θαύμα της Αγάπης, άστραψε μέσα μου.

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

ίδρος, ο [*ίδρο*]: ιδρώτας

περύψηλος, ο [*περύψηλα*]: πολύ ψηλός

χάμαι : κάτω

ΜΙΑ ΑΓΑΠΗ

Το πεζό ποίημα *Μια αγάπη* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* τον Οκτώβριο του 1906 με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβαμή [Νίκος Καζαντζάκης]. Στο κείμενο αυτό, υμνείται η ομορφιά της φύσης όταν ένας βλαστός φέρνει δάκρυα στον αφηγητή, όταν αποκόπτεται από το φυτό που άνηκε.

Στον Α. Τανάγρα

Ένας βλαστός της κρεβατίνας είχε χωρίσει από τους αδελφούς του κι είχε ριχτεί απάνω στη γαζία που κρύβει με τους κλάδους της το παράθυρο της κάμαράς μου κι ερχόταν απάνω από τ' αγκάθια του δεντρού σ' εμένα.

Πολλές φορές, το βράδυ, κουρασμένος από τη μελέτη έγερνα στο παράθυρό μου και τον κοίταζα να 'ρχεται.

— Αλήθεια, μου φαίνεται κάποτε πως όλα ζούνε κι αισθάνονται γύρω μας. Και είναι άνθη που μας αγαπούνε και είναι άνθη που μας μισούν και είναι κλάδοι και βλαστοί που λαχταρούν να μας αγγίξουν.

Κι έβλεπα τον βλαστό που μ' αγαπούσε να σέρνεται σ' εμένα και να ζωγραφίζει όμορφες κινήσεις μέσα στο μυστήριο του δειλινού και ν' απλώνει τα τρυφερά βλασταράκια του –σαν μικρά, παιδικακίσια χεράκια– και να πιάνεται από τ' αγκάθια της γαζίας και να μ' επικαλείται.

*

Εσύρθηκε μια νύχτα ίσα με το παράθυρό μου. Επλέχτηκε στις γρίλιες, εξάπλωσε απάνω στον τοίχο, υψώθηκε κι αγκάλιασε κι εμεγάλωσε κάτω από τον ήλιο. Κι όταν το βράδυ έγειρα κουρασμένος πάλι, τα φύλλα του βλαστού εκινήθησαν κι άγγιξαν το χέρι μου κι εσταματήσαν. Μικρά φύλλα ομορφότατα και κόκκινα –κάποιες αποχρώσεις πράσινου και πορφύρας, κάποιο περίεργο χρώμα παλιού κρασιού– λες κι ήσαν μεθυσμένα από ζωή, μεθυσμένα από αγάπη.

Ποιος θα μας υμνήσει ποτέ τις απόκρυφες κι εκστατικές και τις αμίλητες αγάπες των βλαστών και των ανθρώπων;

Θα σας φανεί παράξενο... δεν ξέρω... Εκείνο το βράδυ έμεινα ώρα διπλή γερμένος στο παράθυρο κι εκοίταζα τις απαλές και πράσινες καμπυλώσεις του βλαστού και δεν εσκεπτόμουν τίποτε και δεν εποθούσα τίποτε και ήμουν ευτυχής. Ευτυχής... Θα το πιστέψετε;

*

Επέρασαν μέρες και νύχτες απάνω από τον βλαστό. Τα φύλλα του μεγάλωσαν, εθράφηκαν μέσα στον ήλιο κι από τους κόλπους των μέσα –ένα μεσημέρι– πετάχτηκαν δύο όμορφες, καταπράσινες ελπίδες σταφυλιών. Κι ήταν η χαρά μου να γέρνω και να τα κοιτάζω το βράδυ –σαν μικρά-μικρά αστέρια όταν ήσαν στον ανθό, σαν σμαράγδινες πέτρες πολύτιμες κατόπιν, κι ύστερα σιγά, σιγά, άρχιζαν να μεγαλώνουν και τα φιλιά του ηλίου άρχιζαν να λειτουργούνε μέσα κι ο ξένος χυμός εγλύκαινε κι εκοκκίνιζεν η αγουρίδα, σαν από ερύθημα ντροπής κι άρχιζε πάλιν η αγάπη την αιώνια, την υπέροχη εξέλιξη των θαυμάτων.

*

Θα σας φανεί παράξενο... δεν ξέρω... Τα μικρούτσικα πράματα, τα επουσιώδη, μ' επηρεάζουν περισσότερο από τα μεγάλα γεγονότα. Πώς να πω; Τα μεγάλα γεγονότα είναι χονδροειδή, βάνουσα, πέφτουν κτηνωδώς απάνω στην ψυχή, έχουν τι το ανυποφόρος υλικό – δεν έχουν τη λεπτή, την αριστοκρατική διείδυση των μικρών και απαρατήρητων που εγγίζον αγάλια-αγάλια την ψυχή μας με άυλα χεράκια, με κάποια διάκριση και δειλία που κολακεύει το εγώ μας, με κάποιο κρυφό παρακάλιο των μικροσκοπικών πραγμάτων που υποφέρουν...

Και γι' αυτό –γι' αυτό άραγε;– βαθιά μ' επηρεάζει κι απέραντο μου κάνει καλό να παρακολουθώ την εξέλιξη του σπόρου που ρίχνεται στο χώμα και σπα την επιφάνεια, και υψώνεται καταπράσινος και ρίχνει βλαστούς και φουσκώνει στις άκρες των κλάδων και πετά λουλούδια –οτιδήποτε λουλούδια : όσο ταπεινότερα και λευκότερα, τόσο πλιότερο καλό μου κάνουν... Και να παρακολουθώ ύστερα του λουλουδιού την τύχη. Μπουμπούκι παρθένο, κι ύστερα ανοίγεται και χύνει στον αέρα τον αιώνιον παραπονεμένον ύμνον των αρωμάτων –που κάτω πηγαίνουν και Κάποιον υμνούν και κάποιον Παράδεισο θα 'χουν κι εκείνα –κοντά στον Παράδεισο των όμορφων ψυχών– για ν' ακινητήσουν και να ησυχάσουν και να μη πονούν.

Όταν είμαι θυμωμένος, όταν είμαι λυπημένος, όταν οι βλαστημιές ανεβαίνουν σαν υποσχέσεις παρηγοριάς στα χείλη μου, όταν όλη μου η ψυχή είναι ακάθαρτη από βάνουσα πάθη —κατεβαίνω στον κήπο, κοιτάζω κανένα μικρό λουλούδι ριγμένο σε καμιά γωνιά των χωμάτων και ησυχάζω. Και ησυχάζω. Ένα βιβλίο, η ανάγνωση του Εκκλησιαστού, μια μεγάλη ευτυχία, δεν θα μπορούσαν να ησυχάσουν την ψυχή μου, όσο το μικρό λουλούδι που 'ναι ριγμένο σε κάποια γωνιά των χωμάτων.

Και γιατί να μην αγαπήσω τον βλαστό με τα δυο του παιδιά, που 'λθε να με βρει και ν' αγκαλιάσει το παράθυρό μου και τη μοναξιά μου και να με ξεκουράζει με την αγάπη του κάθε βράδυ, από την περιώδυνη ηδονή της μελέτης;

Είναι γελοίο, είναι παιδικόν, το ξέρω. Έτσι όμως αισθάνομαι, τι να κάμω;

Η μητέρα μου ανέβηκε χθες στην κάμαρά μου κι έγειρε από το παράθυρο. Άκουσα ένα τριγμό. Η γαζία εκινήθηκε κι άκουσα το κλήμα να σειέται –ένιωθα εσειούταν ίσα με τη ρίζα του πέρα στην κρεβατίνα. Έτρεξα στο παράθυρο. Η μητέρα μου κρατούσε στα χέρια της μισοζουλισμένα τα δύο σταφύλια του βλαστού, κι ο βλαστός είχε αφήσει τ' αγκάλιασμα της γρίλιας κι είχε γκρεμιστεί κάτω κι είδα στις δυο κόχες των φύλλων δυο μεγάλες πληγές.

— Μητέρα! Κι η μητέρα μου στη φωνή και στη χλωμάδα μου ένιωσε την αιτία και τον παράξενο πόνο κι άρχισε να κλαίει.

— Παιδί μου! .. δεν το 'ξερα...

Εφοβήθηκα να μην πω τίποτε να λυπήσω τη μητέρα μου κι έτρεξα κάτω να μείνω μόνος.

Αν σας πω πως έκλαψα, θα γελάσετε.

Αν σας πω πως από τότε δεν άνοιξα το παράθυρο πλιά, για να μην δω τον βλαστό, για να μην νιώσω τα παράπονα που θα τρέχουν από τις πληγές, θα γελάσετε.

Αλήθεια, κι εγώ όταν είμαι μαζί με άλλους και το συλλογίζομαι, γελώ.

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

ακινήτῳ [ακινήτησούν]: βρίσκομαι σε κατάσταση ακινησίας, αδρανῶ

εγγίζῳ [εγγίζούν]: αγγίζω, ακουμπῶ

ερύθημα, το [ερύθημα]: το κοκκίνισμα της επιδερμίδας

περιώδυνος, ο [περιώδυνη]: εξαιρετικά επώδυνος

πλιά: εντέλει

REQUIEM

Το πεζό ποίημα *Requiem* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* τον Μάρτιο του 1906 με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβαμή [Νίκος Καζαντζάκης]. Στο συγκεκριμένο κείμενο, το ποιητικό υποκείμενο εκφράζει την αγάπη του για τη φύση και ιδιαίτερα για το θαλάσσιο τοπίο, και τη συγκρίνει με την αγάπη που νιώθει για την Αγαπημένη του.

Συντρίμμια από βράχους κι από φύκη το πλέξαν το σπιτάκι μας στην άκρη του γιαλού. Κατώφλι του γίνονται οι αφροί και η αρμύρα και στη στέγη του απάνω αγαπούν ακόμα και σμίγουν ακόμα απελπισμένα μέσα στον θάνατο τα κογχύλια. Από τα βάθη του πελάγου ανέβαιναν κατρακυλώντας τα όμορφα πετράδια χρόνια και χρόνια τώρα κι απλώθηκαν χάμω στο βράχινο σπιτάκι μας και μας έστρωσαν κρεβάτια πέτρινα.

Ποια ήταν η νεράιδα –την είδες εσύ ; που μας πήρε από το χέρι, μας επέρασε από τους βράχους, μέσα από τα νερά, απάνω από το τριζοβολητό των άμμων κι έσκυψε χαμογελώντας και μας έσπρωξε σιγά-σιγά, κι απαλότατα στο βράχινο σπιτάκι;

Ένα κύμα εγέλασε την ώρα που μπαίναμε, εσύρθηκε ίσα με τα πόδια μας και κάτι μας είπε κι έφυγε. Ένα πουλί του γιαλού τ' άκουσε, επέταξε από ένα βράχο απέναντι, έσκυψε και μας είδε κι έφυγε. Κάτι είπε στον αγέρα και τα μαλλιά μας εκινήθηκαν ξάφνου κι εφίληθηκαν από κάποιο μυστικό, αγέρινο χάδι.

Πέρα, στα βάθη, καράβια ακινητούσαν και του κάκου, μας φαινόταν, προσπαθούσαν να χωρίσουν τον ουρανό από τη θάλασσα.

Απάνω στον γιαλό εβάραινε ο ήλιος.

Και είπα: Ο Άγγελος της Αγάπης και της Οδύνης είναι αδελφοί. Στα βάθη μόνο τα γαλανά κι ασάλευτα των νερών κοιμάται πεθαμένη η Γαλήνη. Η καρδιά μου λαμποκοπά απάνω στα κύματα και βουλιάζει –ω πώς βουλιάζει βαρειά από τον πόνο και πηγαίνει να βρει απελπισμένη την αγάπη μου πεθαμένη στα βάθη των νερών...

Έβαλε το χέρι της απάνω στο χέρι μου –ω πόσο κρύο ήταν το χέρι της σαν να 'βγαине από τα βάθη του γιαλού! και μου 'πε: Πού κοιτάζεις;" Ανατρίχιασα όλος και την κοίταξα.

Το σώμα της διαγράφεται εμορφότατο απάνω στο πέτρινο κρεβάτι. Ένα κύμα πάλι εγέλασε. Από το άνοιγμα ενός βράχου, απέναντι, δυο μάτια γαλανά κάποιας νεράιδας μ' εκοίταζαν. Απάνω στη στέγη αγαπούσαν, κολλημένα, τα κογχύλια.

Το πόδι της το ένα ήταν πλεγμένο απάνω στο άλλο σε ηδονικότατες καμπυλότητες γραμμών και το ένα χέρι της τής ήταν προσκεφάλι και το πρόσωπό της το μισό φαινόταν και τα μαλλιά της έπαιζαν απάνω κι από τα κλειστά της τα ωχρότατα χείλη ανέβλυζε κι εχυνόταν αθόρυβα σ' όλο της το πρόσωπο και σ' όλο της το σώμα, θαρρούσες, ένα χαμόγελο.

Μπροστά μας από τη σχισμάδα του βράχου όλοι οι θεοί της θάλασσας συνάχτηκαν και τη θωρούσαν. Κι ένιωσα, εγέμισε το βράχινο σπιτάκι μας ανοιγοκλείσματα φτερών, κι ανατριχιάσματα φιλημάτων και μέσα στην ψυχή μου ένιωσα όλους τους θεούς της θάλασσας να γέρνουν και να τη θωρούνε.

Έβαλα την ψυχή μου απάνω στα κύματα, τα χέρια μου απλώθηκαν απελπισμένα στη περιώδυνη μουσική του θανάτου που ανέβαινε από τα σπλάχνα του γιαλού κι απάνω στα μνήματα που ανοίγουν τα κύματα εξάπλωσα τις ελπίδες μου όλες και τις χαρές μου όλες, εκοίταξα την αγάπη μου που χαμογελούσε στα πέτρινα κρεβάτια και είπα : “ Ο Άγγελος της Αγάπης και του Θανάτου είναι αδελφοί. Όταν Σου λέω πως Σ' αγαπώ, μην το πιστεύεις. Αν αγαπώ τα μάτια Σου τα μεγάλα τ' αγαπώ γιατί μοιάζουν της Αγαπημένης μου. Αν αφήνω απάνω στο κορμί Σου να γέρνουν οι επιθυμίες μου όλες, το κάνω γιατί το κορμί Σου είναι όμορφο κι όταν κείτεται ξαπλωμένο απάνω σε πετράδια του γιαλού μου ενθυμίζει την Αγαπημένη μου. Αν μ' αρέσει η αγάπη Σου και την αφήνω να σαπίζει σιγά-σιγά το κορμί μου όλο και να διαφθείρει την ψυχή μου και να σκάφτει ολονυχτίς τα θεμέλια του νου μου –μ' αρέσει γιατί μοιάζει και στην έκταση και στην ομορφιά και στην ελπίδα που δίνει του θανάτου με την Αγαπημένη μου... Άκουσε, όταν Σου λέω πως Σ' αγαπώ, μην το πιστεύεις...

Αγαπώ μian άλλη. Τα μπράτσα Σου του κάκου μπλέκονται στο κορμί μου και του κάκου αλυσοδένεις τον νου μου με την αγάπη... Μια νύχτα ο πόνος εδάγκωσε κι εκομμάτιασε τη ζωή μου. Εκατέβηκα κι απλώθηκα στην αμμουδιά και είπα τον πόνο μου. Πέρα ως πέρα, γιαλό-γιαλό, χυθήκανε σε μουρμουρητό τα παρηγορητά της.

Εκείνη είναι η Μεγάλη, η Αιώνια, η Παρηγορήτρα. Εσύ τι είσαι; Της έδωκα εκείνη τη νύχτα την ψυχή μου. Σ' ένα σπασμένο βράχο στη μέση-μέση του γιαλού είναι από τότε η ψυχή μου δεμένη. Εκεί τελούνται τα μεσάνυχτα οι μυστικές και περιώδυνες ενώσεις. Οι θυγατέρες του Γέρου Ωκεανού έρχονται χαμογελούσες και μου κάνουν συντροφιά. Τα πουλιά του γιαλού με γνωρίζουν και μ' αγαπούνε. Εκεί ανοίγονται οι φλέβες της ψυχής μου και η ζωή μου όλη χύνεται απάνω στα κύματα. Οι νεράιδες θέλουν να με λύσουν και να με σύρουν στον αέρινο χορό των. Μην αλυσοδένεις τη ζωή μου με την αγάπη...”

Έπλεξε το κορμί της γύρω μου και μ' εκοίταξε στα μάτια κι ανατρίχιασα.

Ναι, ναι το ξέρω, ένα μυστήριο αρμενίζει στα μάτια Σου. Όταν Σ' αγκαλιάζω θαρρώ αγκαλιάζω τη θάλασσα όλη. Την Αγαπημένη μου. Ίσως να 'σαι η μικρογραφία Εκείνης, της Αληθινής... Ποιος ξέρει... Τα μυστήρια που κρύβετε οι δυο Σας ποιος τα ξέρει;... Έχεις κι εσύ τη δύναμη να ξεριζώνεις και να κομματιάζεις όπως Εκείνη βράχους και καράβια, ζωές εσύ κι αθωότητες κι Ιδανικά που σηκώνουνε κεφάλι μπροστά σ' Εσένα. Σε κοιτάζω όλη, μέσα στο βράχινο σπιτάκι μας. Σε κοιτάζω όλη, και νιώθω, δίνεις κι Εσύ τις ίδιες ελπίδες και στα μάτια Σου και στις καμπυλότητες του κορμιού Σου νιώθω τις ίδιες υποσχέσεις. Την απέραντη, την παντοδύναμη, την αγιάτρευτη νοσταλγία του θανάτου... Να βουτήξει κανείς με το κεφάλι μπροστά, με κλειστά τα μάτια, με τα χέρια ανοιχτά στο Μυστήριο και στο Αίνιγμα. Να μην υπάρχει πλιά, να τον πετούν τα κύματα και να τον παίρνουν πάλι και να 'χει κλειστά τα μάτια και πεθαμένη την ψυχή. Άκουσε, μην τρέμεις. Αν Σ' αγαπώ, Σ' αγαπώ γιατί νιώθω πως με πεθαίνεις όλη μέρα, γιατί είσαι το μονοπάτι που φέρνει στην άλλη, την αιώνια, την αληθινή μου Αγάπη, γιατί νιώθω πως μόνο τα μικρά Σου χέρια, τα λευκότατα, και μόνο τα χείλη Σου, τα ωχρότατα, και τα μεγάλα Σου μάτια μόνο μπορούν να με κάμουν να πεθάνω όλος, μην τρέμεις, να πεθάνω όλος –και το σώμα και η ψυχή.

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

τριζοβολητό, το [τριζοβολητό]: συνεχόμενο τρίξιμο

ΝΥΦΗ

Το πεζό ποίημα *Νύφη* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* τον Απρίλιο του 1906 με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβαμή [Νίκος Καζαντζάκης]. Στη *Νύφη*, το ποιητικό υποκείμενο είναι μια γυναίκα, που περιγράφει την σχέση αγάπης που είχε με τον Ιησού, μια αγάπη που ξεχάστηκε όταν γνώρισε επίγειες αγάπες. Ο θάνατος του αγαπημένου της, την φέρνει αντιμέτωπη ξανά με τον Χριστό.

Αγρύπνησα όλη τη νύχτα γονατισμένη απάνω στις πλάκες. Τα μάτια μου φλογίσανε από το αδάκρυτο κλάμα κι από τον πόθο της Αυγής. Τα δάχτυλά μου ήσαν κερένια και διάφανα τα χέρια μου από την προσευχή και τη νηστεία- και την αγάπη. Κατάσαρκα φορούσα χοντρό ράσο κι αδρό που εξέσκιζε το κορμί μου το συνηθισμένο στα μετάξια. Το αίμα έτρεχε σαν γάλα μέσα στις φλέβες μου –ω! η αγάπη μου εκείνη– όλη πονώ!– δεν ρίχνει πλιά φουρτούνες στο κορμί μου.

Οι άγιοι γύρω τριγύρω στο εκκλησάκι του μοναστηριού αχνά προβαίνουν μέσα από το σκοτάδι και με κοιτάζαν ήμερα-ήμερα από τα φόντα τα χρυσά, τα θαμπωμένα από το πολύ λιβάνι κι από τα πολλά φιλιά. Κι ο Χριστός από πάνω μου έσκυβε, έσκυβε σαν να 'θελε να με φιλήσει όλη κι αισθανόμουν το χαμόγελό του να τρυπά την καρδιά μου.. Έσκυβα κι εγώ μαζί του κι ένιωθα εχνόταν από το κόνισμα κι έπεφτε –σαν σώμα– απάνω μου η αγάπη. Οι άγγελοι γύρω του σωπαίνουν κι εκρατούσαν στα χέρια των κρίνα-κρίνα λευκά και κόκκινα και γαλάζια...

Κι εγώ σκυφτή ένιωθα τη μυρωδιά των κρίνων να πέφτει απάνω στο κορμί μου –κι εσπαρταρούσα όλη από την ηδονή και τον πόνο...

Ω! τότε να ξημερώσει και να με σηκώσουν αναίσθητη από τις πλάκες και να με σύρουν στο ιερό και να βάλει το χέρι του βαρύ απάνω μου ο δεσπότης και να με κάμει Νύφη Σου –ω Νυμφίε!

Ω! το κυανούν μυστήριο των ερώτων Σου που λαμποκοπά ψηλά απέραντο κι αμίλητο κι όπου σκύβω γλωμή και το βλέπω –γλωμή από τον πόθο! Από τον πόθο λιώνει μπροστά στο κόνισμά Σου το κορμί μου, όπως λιώνει από τη φλόγα το κερί. Είσαι όμορφος! Σ' αγάπησα. Ήμουν μικρούλα κι εσηκωνόμουν –θυμούμαι– στα δάχτυλα απάνω των ποδιών μου για να φτάσω το αστραφτερό μανουάλι και να καρφώσω απάνω, μπροστά Σου το μικρό κεράκι μου. Κ' ύστερα σε εξέχασα. Σ' εξέχασα κι άλλες αγάπες ανάφτηκαν στο αίμα μου...

Ένας κόσμος άστραψε μέσα μου. Και Σ' εξέχασα.

Μία νύχτα μεγάλη, τα ξημερώματα, αγρυπνισμένη κοιτάζα μέσα από τα δάκρυστά μου να σβύνουν τ' αστέρια και Σ' εθυμήθηκα. Κι εσύρθηκα ξυπόλυτη μέσα από τους βράχους κι απάνω από τους γκρεμούς, εδώ, κι ερίχθηκα μπροστά στο κόνισμά Σου και Σου 'πα να τον γιάνεις.

Εχαμογέλασες και μ' κοιτάξες. Κι επέταξα χαρούμενη να τον εύρω. Είχε πεθάνει.

Ο κόσμος!

Γιατί λοιπόν εχαμογέλασες όταν μ' είδες; Εστάθηκα κι έβαλαν απάνω του την πλάκα κι εκαθάρισαν γύρω του το χώμα, κι έφραξαν τις χαραμάδες όλες, κι έπλυναν τα χέρια των οι νεκροθάφτες, κι έπιασαν τα ποτήρια και τα γέμισαν κρασί και ήπιαν για τη μνήμη του. Κι εχαμογέλασαν. Κι εγέμισαν ξανά τα ποτήρια.

Κι εγώ ανετρίχιασα όλη. Με τα πόδια, με τα χέρια εσύρθηκα· πάλι μέσα από τους βράχους απάνω από τους γκρεμούς σ' Εσένα.

Κι Εσύ χαμογελούσες πάντα –γαλήνιος και όμορφος...

Ω! τότε να ξημερώσει και να με σηκώσουν αναισθητη από τις πλάκες και να με σύρουν στο ιερό και να βάλει το χέρι του βαρύ απάνω μου ο δεσπότης και να γίνω δική Σου, δική Σου, ω Νυμφίε και ω Συ που χαμογελάς αιώνια! ...

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

γιάνω [γιαίνεις]: θεραπεύω

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΣΩΤΟΥ

Το πεζό ποίημα Η επιστροφή του ασώτου δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* τον Μάιο του 1906 με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβαμή [Νίκος Καζαντζάκης]. Στο έργο αυτό, εμφανίζεται ο χριστιανικός ασκητισμός του Καζαντζάκη.

Από τα σκοτεινά μονοπάτια των ψεύτικων στοχασμών, από τη νύχτα έρχομαι και γονατίζω κι υψώνω τα χέρια μου και Σ' επικαλούμαι, Πατέρα.

Τα κεριά τ' αναμμένα στα βάθη των πολυθορύβων ναών έκαψαν με τη χλωμή των φλόγα τα φτερά του λογικού μου κι εξάλισαν την ψυχή μου με τους καπνούς... Τα μάτια –δύο μαύρα μάτια– άναψαν στη νύχτα της ζωής κι η ψυχή μου εσύρθηκε, έπεσε πίστομα απάνω από τις βλεφαρίδες να πιεί φως –και ήπια σιγαλινές, σιγαλινές και μακρορούφιχτες σταλαγματιές φωτιά...

Κι ερίχτηκα απελπισμένος κάτω στους φωσφορισμούς που βγαίνουν από τα χώματα και σέρνονται απάνω στις πλάκες των πεθαμένων –τα μεσάνυχτα. Είδα τους σκελετούς κι άκουσα το τρίξιμο των κοκάλων κι επλέχτηκα κι εγώ στους μακάβριους χορούς κάτω από τα κυπαρίσσια. Κι έμεινα μόνος απελπισμένος απάνω στις πλάκες όταν υψώθηκε κι έδιωξε τη νύχτα η φωνή του πετεινού κι εγέλασε μέσα από τ' ασάλευτα κυπαρίσσια το Ξημέρωμα.

Κι έρχομαι από τα σκοτεινά μονοπάτια των ψεύτικων στοχασμών σ' Εσένα πάλιν, ω Πατέρα Ήλιε! Κι υψώνω τα χέρια μου: Εσκόρπισα στη νύχτα το φως που μου έδωκες. Άφηκα κομμάτια-κομμάτια απάνω στ' αγκάθια της σκέψης την καρδιά μου. Εκουράστηκα να ζητιανεύω το φως, από τα κεριά, από τα μάτια, από τους φωσφορισμούς των τάφων.

Εθράφηκα μ' όλα τα προτερήματα και μ' όλες τις χαρές που θρέφονται τα Κτήνη.

Και Σ' επεθύμησα, Πατέρα.

Δώσε μου το δακτυλίδι πάλι των γάμων μου με τη ζωή. Ντύσε με πάλι με φως. Είμαι κι εγώ παιδί Σου –σαν τα λουλούδια, σαν τα έντομα, σαν τα θηριά και σαν τα κύματα.

Θα σέρνουν κι εμένα οι σκέψεις μου τον χορό της ζωής μαζί με τα θαλασσοπούλια απάνω στον γιαλό όταν έρχεσαι το πρωί, και θα στέλνω κι εγώ την αγάπη μου σαν μια λουρίδα κόκκινη στη δύση, όταν φεύγεις, το βράδυ.

Θα παίρνω το άσπρο μονοπάτι του βουνού και θα ξυπνώ στο διάβα μου τους αδελφούς μου όλους: τα σκουλήκια κάτω στο χώμα, τα λουλούδια και τα χόρτα απάνω στις φραγές και τα τραγούδια των πουλιών θα ξυπνώ και θα σειώ τα δέντρα και θα τους λέω: ξυπνάτε, διώξετε τα δάκρυα από τα φύλλα σας, χαρείτε, ο πατέρας μας έρχεται!

Θα ντύνω την ψυχή μου με τη μυρωδιά των άγριων θύμων και θα καθίζω στην κορφή των μεγάλων βουνών και θα Σε περιμένω.

Ω πώς κοχλάζει η ζωή απάνω στη θάλασσα και πώς τρέμει η Μάνα—Γη από την επιθυμιά και πως κοκκινίζει στ' άσεμνα αγκαλιάσματά Σας γεμάτο από ρόδα γάμων, το κρεββάτι Σας η Ανατολή! ...

Συ είσαι μόνος ο Όμορφος και ο Δυνατός –ω Πατέρα! Κι αιώνια, θα γίνονται χορδές οι ψυχές των ανθρώπων στη λύρα Σου, ω Απόλλων! Το τόξο Σου θ' απλώνεται αιώνια απάνω στα μουσκεμένα σύννεφα και η αγάπη Σου αιώνια θα γονιμοποιεί το χώμα και θα ρίχνει απάνω στα λουλούδια κι απάνω στις γυναίκες τον ίμερο των αμίλητων ενώσεων και θα χύνεται ξανθή και όμορφη και μεγαλόχαρη και μεστωμένη απάνω στους θερισμούς!

Συ είσαι ο Όμορφος και ο Δυνατός –Συ είσαι η Αλήθεια! Αιώνια θα ξεφαντώνεις Εσύ Πατέρα απάνω στα μέτωπα κι αιώνια θα κρέμεται Εκείνος απάνω στον Γολγοθά !

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

ίμερος, ο [*ίμερο*]: επιθυμία, πόθος

πίστομα, το [*πίστομα*]: μπρούμυτα

φραγή, η [*φραγές*]: φυσικό φράγμα από θάμνους

ΔΥΟ ΔΑΚΡΥΑ

Το πεζό ποίημα *Δυο Δάκρυα* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Παναθήναια* στις 31 Μαΐου 1907 με το ψευδώνυμο Κάμμα Νιρβαμή [Νίκος Καζαντζάκης]. Στο κείμενο αυτό του Νίκου Καζαντζάκη, η περιγραφή ενός ειδυλλιακού συμποσίου τονίζει την αποκατάσταση της κλασικής ελληνικής αρμονίας.

I

Γύρω στο καλοϊσκιωτο τραπέζι στα πράσινα βάθη του κήπου του σπιτιού μας εκάλεσα προχθές, τις Απόκριες, τους φίλους μου με τις φιλενάδες των σε γλέντι. Τα ποτήρια ήσαν γεμάτα κρασί, οι καρδιές ξεχειλίζουν από τη χαρά της ζωής κι απάνω στα μαλλιά μας είχαμε πλέξει όλοι μενεξέδες και ρόδα.

Γελώντας προσκαλέσαμε με σπονδές στο ξεφάντωμα τους θεούς. Ένα φιλί εχύθηκε γύρω μας. Κι ενιώσαμε, εξύπνησαν από τον πέτρινο ύπνο των οι Μεγάλοι θεοί κι εκατέβηκαν χαρούμενοι από τις μετόπες και τα διαζώματα του Παρθενώνος κ' είχαν σταθεί χαμογελώντας αθώρητοι από πάνω μας.

Κι έγερναν όμορφες όμορφες οι γυναίκες με βλέφαρα αργοκίνητα από το ανάλαφρο χάδι του Διόνυσου κι εμιλούσαν κρυφά με τους αγαπημένους των –κι εκοκκινίζουν. Το τραγούδι άναψε στα χείλη μιας κόρης κ' η φλόγα διαδόθηκε σ' όλα τα χείλη κι όλοι σηκώθηκαν κι επλέξαν με τα κορμιά των ένα παναρμόνιο χορό κάτω από τα μεγάλα τα καλοϊσκιωτα δεντρά.

Η αγάπη μου έγειρε κι ένιωσα μυρωδιά ρόδων και μενεξέδων και μου 'πε:

— Σήκω να χορέψεις κι Εσύ.

Και μ' έπιασε από το χέρι και μ' έσυρε στον χορό.

Η νύχτα ήρθε κι εκείνη στο γλέντι κι εβρήκε τους άλλους θεούς.

Και μου 'παν οι φίλοι μου:

— Άφηνέ την. Μην ανάψεις φως.

Και οι φιλενάδες μας δεν εμιλήσαν. Τα άστρα χαμογέλασαν από πάνω μας κι ο νυχτερινός μπάτης επέρασε απάνω από τα κεφάλια μας κι αργοκίνησε τα λουλουδένια στεφάνια. Κι ετραγουδούσαν όλοι κι εχορεύαν όλοι μαζί, πιασμένοι από το χέρι.

Εκοίταξα την Αγάπη μου κι εχαμογέλασε εκείνη κι αναστέναξε λίγο κι εκοκκίνισε. Κι έσκυψε το κεφάλι σαν να μου 'λεγε ναι...

Κι εμένα ήταν ο νους μου σ' ένα πανώριο αρχαίο λαγήνι που είδα κάμποσα χρόνια τώρα –πώς μου 'ρθε πάλι στον νου!

Απάνω του γύρω τριγύρω, ντυμένοι μαύρο χρώμα, άντρες όμορφοι και δυνατοί και νέοι τρυφεροί κι ολόγυμνοι και γυναίκες μ' ευλύγιστα κι αρμονικότερα κορμιά –έσερναν γύρω, τριγύρω απάνω στο λαγήνι τον χορό. Τα μαλλιά και τα μέτωπα σφιχτοφιλιούνταν από λουλουδένια στεφάνια –ρόδα και μενεξέδες. Ο θρίαμβος της ζωής λαμποκοπούσεν απάνω στα κορμιά των –σαν ήλιος.

Κι εσυλλογούμουν, εσυλλογούμουν: Πόσα χείλη κόκκινα, κατακόκκινα, θα 'πιαν από 'κείνο το λαγήνι –πόσα χείλη σαπημένα τώρα...

II

Σαν τη βασιλοπούλα του παραμυθιού κάθε Σου λέξη πανώρια μπαίνει μέσα μου και στα χέρια της κρατεί τα κλειδιά των στοχασμών και προχωρεί κι ανοίγει, κι ανοίγει όλες τις πόρτες τις διπλοκλείδωτες και ξεχασμένες των αραχνιασμένων παλατιών...

Προχθές το βράδυ –θυμάσαι; γυρίζαμε από το βουνό. Στα χέρια Σου κρατούσες κυκλαμίες κι ακουμπισμένη απάνω μου προχωρούσες αγάλια, αγάλια, κοιτώντας το ηλιόγεμα.

Εστάθηκες μια στιγμή, ανέπνευσες βαθιά την ψυχή του βουνού –την παρθένα μυρωδιά του θυμού– και μου 'πες:

— Ξέρεις τι ήθελα τώρα; ψωμί. Μελαψό ψωμί.

Κι εγέλασες το όμορφο, το ασημένιο γέλιο κι επροχώρησες πάλι αξέγνοια και δεν εθυμούσουν πλιά.

Κι εγώ δεν εμίλησα. Έσκυψα κι ένιωθα την φωνή Σου να μπαίνει σαν την βασιλοπούλα του παραμυθιού στην ψυχή μου και ν' ανοίγει και ν' ανοίγει...

Και είδα τη Ζωή μεστωμένη να υψώνεται σαν δρυς απάνω στον κάμπο. Και τα κάτασπρα χωριά που κρέμονται στα πλάγια του βουνού και κάτω τις πράσινες, τις ισκιωμένες ρεματιές. Και είδα τα φτωχικά τα ήρεμα σπιτάκια και τον καπνόν ακίνητον απάνω στη στέγη

και την χωριατοπούλα την όμορφη και ηλιοφιλημένη με γυμνά μπράτσα να βγάλει το ψωμί το μελαψό και μυρισμένο από τον μικρό φούρνο του σπιτιού και τα παιδάκια γύρω με τα μεγάλα μάτια ν' απλώνουν τα χεράκια των και ν' ανοίγουν το στόμα και τη γριά μάνα στο χαμηλό κατώφλι να κλώθει πολυλογούσα και γλυκόγελη τα προικιά της όμορφης και ηλιοφιλημένης.

Και η βασιλοπούλα προχωρούσε, προχωρούσε μέσα στην ψυχή μου.

Και είδα ξανά το μικρό καμπαναριό μέσα στα κυπαρίσσια και τα σκυφτά μέτωπα τα οργωμένα από την κούραση μέσα στο εκκλησάκι και τις ψαλμωδίες να ντύνονται με λιβάνι και ν' ανεβαίνουν μπροστά στις Παναγίες τις χλωμές και γύρω-τριγύρω στα δεινρά, τρεμουλιαστή στα φύλλα, χαδευτική απάνω στις στέγες των χαμηλών σπιτιών, σιγανή κι αργοκυλούσα κάτω στον κάμπο και παραπονιάρισσα μέσα βαθιά στην ψυχή μου άκουσα ξανά την όμορφη, την απόμακρη, που τη θαρρούσα σβησμένη, φωνή της καμπάνας του μικρού μικρού χωριού, στα σπερνά, το σαββατόβραδο...

Εσύ επήγαινες αγάλια, αγάλια κοιτώντας το ηλιόγεμα. Κι εγώ έβλεπα μέσα μου όλα τα πράσινα που είδα στη ζωή μου και Σ' ένιωθα κοντά μου, ακουμπισμένη όλη απάνω μου κι εχαμογελούσα. Και στις βασιλοπούλες τις όμορφες εχαμογελούσα και στ' αραχνιασμένα παλάτια...

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

μπάτης, ο [μπάτης]: θαλάσσια αύρα

πανώριος, ο [πανώριο]: πανέμορφος

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Το πεζό ποίημα *Νοσταλγία* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* τον Ιούνιο του 1907 με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβαμή [Νίκος Καζαντζάκης]. Εδώ ο συγγραφέας καταδικάζει τη ρομαντική μελαγχολία, ενώ τόσο η ειδωλολατρία όσο και ο χριστιανισμός χαρακτηρίζονται άπιαστα όνειρα.

Προτιμώ ένα δένδρο, από έναν άνθρωπο.

Μπετόβεν

Εκείτοντο όλοι εκεί πεσμένοι, οι όμορφοι, σειρά-σειρά, απάνω στο πεζοδρόμιο. Επέρασα και τους είδα κι ένιωσα τον βαθύ πόνο που νιώθω πάντα όταν βλέπω τα όμορφα πράγματα να πληγώνονται και να πεθαίνουν. Αδιάφορο, αν είναι άνθρωποι ή δένδρα ή έθνη, ή αν είναι μικρές χρυσές πεταλουδίτσες ή αν είναι μεγάλα άστρα. Όσο μικρότερα είναι, τόσο περισσότερο πονώ. Και γι' αυτό όταν επέρασα χθες από την οδό Πατησίων και τους είδα τους όμορφους κορμούς να πέφτουν και να πεθαίνουν επόνεσα περισσότερο παρ' αν έβλεπα ανθρώπους όμορφους να ψυχομαχούν.

Δυο τρεις άνθρωποι ετριγύριζαν κάθε δένδρο κι εκρατούσαν αζίνες και το πλήγωναν. Ένας νέος επέρασε και τους ερώτησε κάπως απότομα γιατί τα κόβουν και αυτοί εγέλασαν και είπαν τρελός θα 'ναι. Και τον περιεκύκλωσαν όπως περικυκλώνουν και το δένδρο και άρχισαν να τον πληγώνουν με τα λόγια και με τα γέλια όπως επλήγωναν προ ολίγου και θα πληγώνουν σε λιγάκι το δένδρο με τις αζίνες.

Ο νέος έφυγε κι ήρθαν δύο τρία πουλιά από ένα δένδρο αντικρινό κι επέταξαν εκεί που υπώνετο προ μιας ώρας ακόμη το φύλλωμα το πεσμένο και το ζήτησαν. Επέταξαν εδώ κι εκεί, δεν το βρήκαν κι έφυγαν και ξανάρθαν πάλι, εφώναξαν, κάτι φαίνεται θα 'παν στα φύλλα κι επερίμεναν να κινηθούν και ν' απαντήσουν –σαν άλλοτε.– Και αυτά έμειναν πεσμένα χάρω πεθαμένα. Έφυγαν τα πουλάκια. Θα είπαν, κανείς κυνηγός θα τα κυνήγησε κι αυτά, θα τα σκότωσε κι εκούρνιασαν στο αντικρινό δένδρο και δεν εμιλούσαν πλιά. Ίσως εσυλλογούντου –πως ένα πρωί κι αυτά, την ώρα που θα ξυπνούσαν, ένας πυροβολισμός θα διακόψει το κελάηδισμά των και την αγάπη που τραγουδούν στον Ήλιο.

Έφυγα στενοχωρημένος. Μου 'παν πως τα κόβουν για να περάσει ηλεκτρικός τροχιόδρομος...

Για να 'ρθει το ωφέλιμο, φονεύεται το ωραίο. Κι ονειροπόλησα πάλι μπροστά στα πεθαμένα, στα ριγμένα χάμου φυλλώματα την πρωτόγονη, την όμορφη ζωή. Το ραβδί του πεζοπόρου και τα χέρια των γυναικών που 'ναι πιασμένα από τις λαγόνες σαν χέρια στάμνας –κι έχουν στο κεφάλι των το μικρό φορτίο και πηγαίνουν σιγά σιγά στη στράτα.

Επήγαινα πατώντας τα πεσμένα δένδρα κι ενθυμούμην μια επίσκεψή μου προχθές σ' ένα μικρό σαλονάκι μιας δεσποινίδος. Κι εταύτιζα μερικά αισθήματα πεσμένα μέσα μου, με τα πεσμένα δένδρα.

Μόλις είχε σωπάσει το πιάνο κι εκουβεντιάσαμε για τα τελευταία τα λεπτεπίλεπτα και εξεζητημένα και επιπόλαια δράματα της γαλλικής φιλολογίας. Μιλούσε σιγά σιγά μ' ένα ύφος λεπτεπίλεπτο και εξεζητημένο και επιπόλαιο.

Αίφνης ανέβηκεν απάνω στα παράθυρα κι εμπήκε από τις μεσανοιγμένες γρίλιες το κουδούνισμα το ελαφρό και ειδυλλιακό των γιδιών που περνούσαν. Εκείνη δεν τ' άκουσε. Κι εγώ πλιά δεν άκουα εκείνη.

Μόλις συγκρατήθηκα να σηκωθώ και να την πιάσω από το χέρι και να της πω: Πάμε!

Πάμε έξω στη κολυμβήθρα του πρασίνου να καθαρίσωμε την ψυχή μας απ' όλες τις αρρώστιες.

Θ' ανεβούμε πεζοί το μικρό βουνό και θα κουραστούμε και θα καθίσουμε στην κορφή και θα ιδούμε κάτω τους κάμπους. Θα σε κάμω ν' ακούσεις την αρμονία που πλέκουν στο σουρούπωμα τα πρόβατα όταν γυρίζουν στη στάνη και περνούν από τις ρεματιές και από τα χοχλάδια των ξεραμένων ποταμών.

Από πίσω των έρχεται ηλιοκαμένος ο βοσκός και σφυροκοπά, χαρούμενος η αργολαλεί με τη φλογέρα στα βουνά την αγάπη του. Δεν θα μιλήσωμε πλιά για τη μελαγχολία του Λότι, ούτε για τον όμορφο εκφυλισμό του Ουάιλντ, ούτε για τα παραληρήματα των Χόφμαν. Θα σου δείξω τους όμορφους θεούς που ζούνε ακόμη στις γαλάζιες καμπυλότητες των βουνών μας και τους σατύρους που παίζουν με τις νεράιδες στον ποταμό. Θα σου πω ό,τι πράσινο κρύβει η ψυχή μου για τα στάχνα, θα σου πω και για τους δρυς.

Τι καλό μας έκαμεν ο πολιτισμός που εχάλασε όλη την ομορφιά της πρωτόγονης ζωής και των ενστίκτων;

Αυτά εσυλλογίζομαι χθες, όταν είδα το δειλινό πεσμένα τα φυλλώματα χάμω. Και εσυλλογίστηκα ακόμη πως θα γελούσεν η όμορφη δεσποινίς, το όμορφο γέλιο της κομψής ηλιθιότητας, και πως θ' άπλωνε το χέρι της και θα 'ριχνε όλο μου το πράσινο Όνειρο όπως έριχναν χθες γελώντας οι βάνουσοι το πράσινο δένδρο...

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

χοχλάδι, το [χοχλάδια]: χαλικάκι, βότσαλο

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Διηγήματα-Σύντομα Αφηγήματα

ΑΙΜΑΤΩΜΕΝΑ ΞΗΜΕΡΩΜΑΤΑ

Το σύντομο αυτό αφήγημα δημοσιεύεται στο περιοδικό *Παναθήναια* στις 31 Μαρτίου 1907 με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβαμή [Νίκος Καζαντζάκης]. Το κείμενο αυτό αποτελεί προάγγελο του *Καπετάν Μιχάλη*, μιας και διαδραματίζεται στην Κρήτη. Ο αφηγητής ζητάει από έναν ηλικιωμένο άνδρα να του αφηγηθεί μια ιστορία, γρήγορα όμως το μετανιώνει, λόγω του δυσάρεστου περιστατικού που αφηγείται ο μεγάλος άνδρας σχετικά με τον θάνατο ενός Τούρκου.

Όταν πηγαίνετε στην Κρήτη και βγαίνετε σε χωριό, καμαρώνετε μόνο τα παλικάρια, κοιτάτε πώς σέρνουν όμορφοι και λεβεντόκορμοι τον χορό και πώς τραγουδούνε όλοι γύρω τριγύρω στο γλέντι και πώς χύνεται και πετιέται από τη λύρα η άγρια ψυχή του Κρητικού καβάλα απάνω στις μεγάλες δοξαριές...

Τρώτε και πίνετε και τραγουδήτε μαζί των—μη ζητάτε όμως ποτέ να σας πούνε ιστορίες του πολέμου.

Δεν το 'ξερα. Και γι' αυτό όταν εγυρίσαμε από το γλέντι που εκάμαμε στην αμμουδιά, είπα του γέρου Κρητικού που με φιλοξενούσε στο χαμηλό και φτωχικό σπιτάκι του να καθίσει κοντά μου, εκεί στο πέτρινο πατάρι της αυλής του που είχα καθίσει κ' εγώ κουρασμένος.

Η νύχτα άρχιζε να πέφτει απάνω στα δεντρά, μια εμορφότατη μυρωδιά θερισμένων σπαρτών ερχόντανε από τα χωράφια και κάπου κάπου ηλιοκαμένες χωριατοπούλες με το δρεπάνι στο χέρι εγύριζαν στο χωριό, σφιχτόκορμες και χαμηλοβλεπούσες, μας έλεγαν με μισά χείλη ένα ντροπαλό καλησπέρα, εκοκκίνιζαν, κι' αραίωναν το βήμα των κ' εχάνοντο μέσα στη νύχτα...

Ποιος μου είπε εμένα να ταράξω όλη αυτή την ηρεμία κι όλη την ομορφιά και να καλέσω κοντά μου τον γέρο Κρητικό και να τον βάλω να μου διηγηθεί ένα επεισόδιον της ζωής του;

Μόλις το 'πα και το μετάνιωσα. Ήταν αργά πλιά. Ο Κρητικός είχε ανάψει από τη χαρά γιατί θα μιλούσε για πολέμους κι είχε αρχίσει την ιστορία του.

— Ήταν Κυριακή, Αύγουστος μήνας, στην τελευταία επανάσταση. Το ξέραμε πως θα 'ρχόταν την ημέρα εκείνη το βαπόρι κι είχαμε από τα ξημερώματα κατεβεί όλοι οι χωριανοί στο γιαλό και το περιμέναμε.

Ήμαστε λυπημένοι όλοι μας κ' αμίλητοι κι είχαμε ξαπλώσει απάνω στην αμμουδιά, συλλογισμένοι. Είχαμε τον θάνατο μέσα μας. Στην καρδιά μας εκόχλαζεν η λαχτάρα να εκδικηθούμε και να πάρουμε πίσω το αίμα».

Κι ο γέρο Κρητικός εμάζεψε τα φρύδια του, εστύλωσε τα μάτια του σ' ένα ακίνητο σημείο μέσα στο σκοτάδι κι εσώπασε λίγο. Ένιωσα, κάποια θα περνούσε μπροστά από τα μάτια του απαίσια κι οδυνηρότατη λιτανεία αναμνήσεων.

— «Βλέπεις, εκεί πέρα, το Μεγάλο Βράχο, στην άκρα του χωριού; Εκεί απάνω είχαμε μαζωχτεί όλοι μια από εκείνες τις μέρες κι είχαμε ιδεί να καίγεται το Κάστρο κι είχαμε νιώσει ευθύς πως τ' αδέρφια μας θα σφάζονται εκεί πέρα. Μέσα στο σταύρωμα του μεσημεριού μας εφάνηκε πως ερχόντανε, από 'κεί κάτω, το ψυχομαχητό κι ο σύθρηνος των γυναικών, των βυζιανάρικων παιδιών κι ο χτύπος των κορμιών που επέφταν κάτω από το τούρκικο μαχαίρι... Όλη τη νύχτα εμείναμε εκεί με ανοιχτά τα μάτια, ολοκόκκινα από την αγωνία και την αγανάκτηση κι εκοιτάζαμε, βουβοί, τον καπνό που βγάνανε τα καμένα σπίτια και τις μεγάλες φλόγες κι ακούγαμε ανάρια, ανάρια, παράξενους χτύπους από 'κεί πέρα κι ένα βαθύ, πνιγμένο βουητό.

Ήτανε Τρίτη. Τέσσερις μέρες ύστερα γυρίζαμε γύρω τριγύρω στα μπεντένια, στις χωσές, στα τούρκικα μετόχια που 'ναι απέξω από τη πολιτεία κι εξητούσαμε αμίλητοι θροφή για την εγδίκησή μας. Την Κυριακή εμάθαμε πως θα 'ρχόταν ένα βαπόρι στο λιμάνι του χωριού μας και γι' αυτό ετρέξαμε όλοι από τα ξημερώματα στο γιαλό. Είχε μαυρίσει το μάτι μας. Ποιος ξέρει, κανένας Τούρκος θα τύχαινε στο βαπόρι. Ο Θεός είναι μεγάλος και δίκαιος! Είχε μαυρίσει το μάτι μας, σου λέω. Περισσότερο θα το 'κανα χαρά να 'βλεπα Τούρκο στο δρόμο μου παρά να 'βλεπα τον αδερφό μου που τόσα χρόνια τώρα τον τρώει η ξενιτειά.

Ξάφνου πεταχτήκαμε όλοι στο πόδι. Από μακριά είδαμε το βαπόρι να 'ρχεται. Δεν εμιλούσαμε. Όλοι είχαμε στυλωμένα τα μάτια στο βαπόρι, σαν να θέλαμε να το σύρωμε, να το φέρωμε μπροστά μας μίαν ώρα αρχύτερα. Μας φαινότανε, δεν εσάλευεν απάνω στα νερά, κι όμως όλο κι εσίμωνε κι εδιακρίναμε τώρα τη σημαία του, τους επιβάτες απάνω στο

κατάστρωμα, τον πλοίαρχο στη γέφυρα που μας εκοίταζε με το τηλεσκόπιο, τους ναύτες που πηγαίνουν κι ερχόντανε από την πλώρη στην πρύμνη κι ανέβαιναν απάνω στα σκοινιά.

— Το χέρι μου με τρώει, μωρέ παιδιά, εφώναξα τότε στους συντρόφους μου. Θα ιδήτε, κανένα καλό μαντάτο μας φέρνει το βαπόρι.

Κανείς δεν μ' αποκρίθηκε. Είχαν όλοι στυλωμένο τον νου των και τα μάτια των απάνω στο κατάστρωμα. Όλο κι εσιμώναμε χωρίς να το νιώθωμε στη θάλασσα, και τα κύματα άρχισαν να βρέχουν τα πόδια μας. Ξάφνου ο ανιψιός μου δίπλα μου χύνεται στη βάρκα που 'ταν λυμένη στην ακρογιαλιά:

— Μωρέ ένας Τούρκος είναι μέσα!.. Ένας Ατζίγγανος!

Τριγυρνούμε όλοι τον ανιψιό μου:

— Που 'ναι; Που 'ναι;

— Εκεί στην πλώρη με τη χιράμα και το φέσι. Τον βλέπετε; Τώρα σκύβει..να, να.. στην πλώρη!.

Τον είδαμε όλοι. Πεταχτήκαμε στη βάρκα. Λέξη δεν είπαμε. Με δυο κουπιές ήμασταν δίπλα στο βαπόρι.. Ναι, ναι, ήταν ο Ατζίγγανος στην πλώρη ακίνητος, ήσυχος και μας εκοίταζε. Δεν ένοιωσε τίποτε! Εμείς δεν εμιλούσαμε. Εκρύβαμε τη χαρά μας κι εχαμηλώναμε τα μάτια μας μην τύχει και τα ιδεί ο σκύλος και φοβηθεί και πέσει στη θάλασσα και πεθάνει έξω από τα δικά μας τα χέρια.

Σαν αγρίμια πηδήσαμε στο κατάστρωμα κι εχυμήσαμε στην πλώρη. Δεν εμπορούσαμε πλιά να κρατήσωμε τη χαρά μας. Ήταν εκεί, και τα μάτια μας τον κοίταζαν και θα του μίλησαν φαίνεται γιατί άρχισε να τρέμει και να φωνάζει. Ο ανιψιός μου έσυρε το μαχαίρι. Εγώ τον εμπόδισα:

— Έξω! Το χώμα της Κρήτης να πιει το αίμα!

Τον ερίξαμε στη βάρκα, τον επατήσαμε και τον εσύραμε στην άμμο. Αυτός άρχισε να φωνάζει αράπικα που δεν τα καταλαβαίναμε κ' έκαμε να φύγει. Πού να πάει! Έξι μαχαίρια σηκώθηκαν κι εκυλίστηκε χάμω κίτρινος από τον φόβο κι έκανε σχήματα σαν να παρακαλούσε. Εμείς δεν εμιλούσαμε κι έπεσε πίστομα χάμω κι άρχισε να κλαίει απάνω στην άμμο...Θυμάσαι; Εκεί που καθίσαμε σήμερα κι εφάγαμε, εκεί κοντά, δυο βήματα, ήταν ξαπλωμένος...

Ανατρίχιασα. Ένας φόβος παράξενος έλυσε τα γόνατά μου. Η νύχτα είχε γίνει πηχτότερη. Σύννεφα μεγάλα περνούσαν από πάνω μας, οι όμορφες χωριατοπούλες δεν επερνούσαν πλιά, κι από μακρυνά ερχόνταν μόνο, μέσα από κανένα κούφωμα δεντρού ή μέσα από κανένα χαλασμένο σπίτι, η φωνή του γκιώνη.

Και είπα: Κρυώνω, πάμε μέσα στο σπίτι!

Ο σύντροφός μου δεν θα τ' άκουσε γιατί δεν εκινήθηκε διόλου κι εξηκολούθησε σιγανότερα τώρα, μια, μια λέξη, σαν να 'θελε να σκαλίσει βαθιά στον νου μου όσο μπορούσε καλύτερα όλες τις λεπτομέρειες:

Ο ήλιος είχε κατεβεί πλιά στον κάμπο, ήτανε μέρα πλιά κι εδιάκρινα καλά τώρα τα χαρακτηριστικά του Ατζίγγανου. Είχε σηκωθεί από την άμμο μ' εκοίταζε και με είδε γεροντότερο φαίνεται κι εσύρθηκε ίσα με τα γόνατά μου και τ' αγκάλιασε κι ελέρωνε τα στιβάνια μου με τα δάκρυνά του.

Μια στιγμή, — ο Θεός να με συχωρέσει! — τον ελυπήθηκα. Τον έβλεπα καθαρά τώρα στο φως. Ήταν ολοκίτρινος, είχε μικρά κι ολόμαυρα μάτια κι αραιά αραιά άσπρα γένια. Ήταν ψηλός, μεγαλόσωμος, κι είχε σωριαστεί όλος μπροστά μου και μ' εκοίταζε, και δάκρυνα μεγάλα — πρώτη φορά είδα τόσο μεγάλα δάκρυνα! — ετρέχαν από τα μάτια του.

Δεν εμιλούσε, μ' εκοίταζε μόνο. Κ' εγώ μια στιγμή — δεν τ' αρνούμαι! — ένιωσα την καρδιά μου να μαλακώνει από την καλοσύνη. Είπα, ποιος ξέρει αν δεν έχει παιδιά και τον περιμένουν, ποιος ξέρει αν άκουσε ποτέ το όνομα της Κρήτης, τι φταίει αυτός ο κακομοίρης, είναι γέρος και κλαίει.

Μα εθυμήθηκα ευθύς το αίμα, άκουσα μια στιγμή πάλι το βουητό και το σύθρηνο που από τον Μεγάλο Βράχο ακούσαμε την περασμένη Τρίτη να βγαίνει από τα μπεντένια, κι' είδα την ώρα κείνη να 'ρχονται και να σέρνονται απάνω στην άμμο γυναίκες σφαγμένες και γέρους και παιδάκια και να με κοιτάζουν και να μου παραπονούνται...—Όχι! όχι! εμούγκρισα, το αίμα θέλει εγδίκηση!

Του φώναξα για να ιδώ αν είναι Τούρκος και μη μετανιώσω ύστερα:

— Αλλάχ!

Κι αυτός πετάχτηκε απάνω με μια χαρά στα μάτια και με μιαν ελπίδα κι εκοίταζε τον ουρανό κι εμένα κι εφώναξε κι αυτός:

— Αλλάχ!

Ήταν Τούρκος – δεν σηκώνει πλιά αμφιβολία κι έσυρα το μαχαίρι. Αυτός εστριμώχτηκε πάλι σ' ένα βραχάκι κοντά στη θάλασσα και με παρακάλεσε με τα χέρια του και με τα μάτια του και με τη φωνή του να περιμένω. Είχεν απελπιστεί. Άπλωσε τη χιράμα του απάνω στην άμμο, επήγε κοντά στη θάλασσα κι έπλυνε τα πόδια του και τα χέρια του, εστράφηκε προς την ανατολή, προς τον ήλιο κι εγονάτισε.

Φαίνεται έκανε την προσευχή του γιατί ανοιγοκλειούσαν τα χείλη του και μια παράξενη γαλήνη χυνότανε απάνω στο πρόσωπό του. Ο ήλιος είχε ψηλώσει πλιά...

Η φρίκη είχεν ανοίξει περίτρομα τα μάτια μου κι εκοίταζα τον σύντροφό μου κι επερίμενα. Αυτός εσώπασε πάλι λίγο κι έβαλε το χέρι του μπροστά στα μάτια του για να ιδεί καλύτερα στον νου του.

— Σαν να 'ναι μπροστά μου.. Σαν να τον βλέπω ακόμη. Οι σύντροφοι μου ήταν γύρω του κι ανυπομονούσαν και πότε εκείνον εκοίταζαν και πότε εμένα. Ο ανιψιός μου εκρατούσε το μαχαίρι κι εσίμωνε. Αυτός στη μέση, ασάλευτος, είχε σταυρώσει τα χέρια κι είχε κλείσει τα μάτια, γονατισμένος απάνω στη χιράμα, μπροστά στον ήλιο κι επερίμενε...

Λοιπόν; Κι έτρεμα όλος.

Μέσα στη νύχτα ο γέρο Κρητικός, γαλήνιος σχεδόν γελαστός, άπλωσε το χέρι του και διέγραψε μέσα στο σκοτάδι το σχήμα χεριού που σφάζει.

Οι τρίχες του κεφαλιού μου σηκώθηκαν από τον φόβο. Έφυγα πρωί-πρωί. Δεν έκλεισα μάτι όλη νύχτα. Ω! εκείνη η σκηνή πόσες φορές δεν αιμάτωσε την ψυχή μου κατόπιν! — ο γέρος με τα μικρά μάτια και τα μεγάλα δάκρυα γονατισμένος απάνω στην άμμο, κι η θάλασσα μπροστά του ήρεμη και γαλανή κι ο ήλιος ψηλά και το χέρι του Κρητικού που απλώνεται στη νύχτα ήρεμο και μεγαλόπρεπο και διαγράφει το σχήμα χεριού που σφάζει!...

— Ω! όταν πηγαίνετε στην Κρήτη, καμαρώνετε μόνο τα παλικάρια, τρώτε και πίνετε και τραγουδίτε μαζί των — μη ζητάτε όμως ποτέ να σας πούνε ιστορίες του πολέμου!...

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

στυλώνω [εστύλωσε]: προσηλώνω

χιράμα, η [χιράμα]: χιτώνας

χωσιά, η [χωσές]: ενέδρα

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ

Το σύντομο αφήγημα *Χριστουγεννιάτικο* δημοσιεύεται στο περιοδικό *Πινακοθήκη* τον Ιανουάριο του 1908 με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβαμή [Νίκος Καζαντζάκης]. Στο κείμενο αυτό, ο συγγραφέας συνειδητοποιεί ότι η αναβίωση του παγανισμού δεν είναι τίποτε άλλο από ένα όνειρο γιατί η επιστήμη μας αφαίρεσε την ελπίδα της μεταθανάτιας ζωής καταστρέφοντας έτσι το χριστιανισμό και υπονομεύοντας την ειδυλλιακή εικόνα που είχαμε για τη φύση. Το αποτέλεσμα είναι η απελπισία, η οποία πηγάζει από την αθλιότητα και την ασχήμια του νεότερου κόσμου και μπορεί να απαλυνθεί κάπως από το μεγαλείο των αρχαίων προγόνων και της Αρχαίας Ελληνικής τέχνης.

Όταν για πρώτη φορά εμπήκα στο Μουσείο, στην πρώτη σάλα, που έχουν εκτεθεί όλα τα νεώτερα έργα της γλυπτικής, η ψυχή μου αναταράχτηκε βαθιά κι εξαφνιάστηκε σαν να είδε ξαναμαρμαρωμένες πάλι όλες τις ώρες του πόνου και όλες τις στιγμές των διονυσιακών παραληρημάτων, που επέρασε στη ζωή της. Μπράτσα, που απλώνονται κάτασπρα κι απελπισμένα, στόματα, που μισανοίγονται για ν' αναστενάξουν και δεν μπορούνε, παιδάκια, που 'ναι γονατισμένα και προσεύχονται, φαύνοι πεσμένοι πίστομα, που χαμογελούνε το σαρκικό χαμόγελο των πρωτογόνων επιθυμιών και πέρα στη γωνιά ο νέος ο δυνατός με τη δάφνη στο κεφάλι, που τον αγκαλιάζει το αιώνιον θήλυ και τον φιλεί με το στόμα και του σπαράζει τα στήθη με τα νύχια –όλες μαρμαρωμένες στιγμές της νεωτέρας ψυχής, που υποφέρει στον πόνο και πιο πολύ στη χαρά και στην αγάπη.

Εσπάσανε οι γραμμές της ελληνικής αρμονίας κι ασχημίσανε από το βάρος της νεωτέρας ζωής τα κορμιά των ανθρώπων και των θεών.

Η Καρυάτις του Rodin σωριάζεται κάτω από το βάρος της στέγης –γιατί οι ώμοι της έγιναν πιο λεπτοί και πιο ευαίσθητοι και η στέγη έγινε πιο μεγάλη.

Κι άθελα κοιτάζοντάς την θυμάται κανείς εδώ την Καρυάτιδα την σεμνή και περήφανη του Ερεχθείου τους ώμους τους δυνατούς και σαρκώδεις και τις γραμμές των μηρών της, που σιγοπλέκουν μέσα στον αλαλαγμό των μαρμάρων τον ήρεμον ύμνο της ζωής.

Πηγαίνετε στο Λούβρο και κοιτάξτε τ' αγάλματα τα ελληνικά. Και πηγαίνετε στο Λουξεμβούργο και ιδέτε τα σημερινά.

Εκεί η ηρεμία, το χαμόγελο, που συνοψίζει απάνω στα χείλη την ολύμπια χαρά του οργανισμού. Εκεί τα ωραία ζώα με τα δυνατά μπράτσα, με τα στενά μέτωπα, με την πανώρια αντίληψη του ανθρώπινου προορισμού. Βλέπεις τους εφήβους, στέκεις μπροστά των κι από το κορμί τους όλο αναδίδεται η προσευχή: να 'σαι ωραίος, ευφυής, υγιής και πλούσιος.

Και χαμογελούνε. Πόσο είχαν άδικο ο Βάγνερ να λέει πως και τα ερείπια ακόμα του ελληνικού κόσμου μπορούν να μας κάμουν τη ζωή υποφερτή!

Όχι μπροστά σ' ένα έφηβο μαρμαρένιο, μπροστά σ' ένα κεφάλι σπασμένο Αφροδίτης, μπροστά στον Απόλλωνα και στον Βάκχο –νιώθεις όλη την αθλιότητα και την ασχήμια του νεωτέρου κορμιού –του κορμιού σου, και της νεωτέρας ψυχής –της ψυχής σου.

Πίσω από τα στενά τους μέτωπα ξανοίγονται οι μεγάλοι ορίζοντες του Ιδανικού της ζωής, να 'σαι ωραίο ζώο και ωραίος θεός, ν' ανεβαίνεις στον Όλυμπο και να φιλείς τις θεές, να μην υπάρχει μεγάλη απόσταση θεού και ανθρώπου, ν' ακολουθείς και ν' αγγίζεις το άρμα του Διονύσου και να γελάς και να μεθάς με τον γέρο Σειληνό.

Τι θα χρησίμευε στην Αθηνά να ξέρει τους πάγους των πόλων και να γνωρίζει την ασχήμια του Θρακός; Γιατί ν' ανεβεί στον Παρθενώνα, και να διαταράξει το ξεφάντωμα των όμορφων θεών ο κοντός εκείνος και άσχημος και σημίτης απόστολος;

Και μήπως έχει βαθύτερα σημασία απ' ό,τι μας λένε οι δασκάλοι, η τραγική εκείνη μορφή του Οιδίποδος, που εγέμισε από φόβο και οίκτο τις ψυχές των προγόνων; Ποιος ξέρει –ίσως είναι έγκλημα να μαθαίνει κανείς, ίσως είναι αιμομιξία να εμβαθύνει κανείς στα μυστήρια της μητέρας Γης, ποιος ξέρει αν το ψέμα δεν είναι προτιμότερο, ανθρωπινότερο από την αλήθεια; Η επιστήμη εχρεοκόπησε, εκήρυξε τώρα τελευταία ο Brunetiere εν ονόματι της θρησκείας· η επιστήμη εχρεοκόπησε, εκήρυξεν ο Νίτσε εν ονόματι της δυνάμεως και της ομορφιάς. Ο ενθουσιασμός για την επιστήμη, που είχε κυριεύσει τις ψυχές τώρα και πενήντα χρόνια έπεσε, είδαμε οι καρποί της γνώσεως ήσαν τα μήλα τα χρυσά του Δάντη, που 'ναι γεμάτα στάχτη μέσα –κι ενιώσαμε πως το δένδρο της γνώσεως του καλού και του πονηρού δεν έχει καμιά σχέση με το δένδρο της ζωής.

Η επιστήμη εχρεοκόπησε, αφού κατέστρεψε κι ασχήμισε την ψυχή. Μας έσεισεν αρκετά, ώστε να μην έχουμε πλιά παρηγοριά μας την ελπίδα μελλούσης ζωής. Αλλ' όσα μας έδειξεν έφθαναν για να μας κάμουν ανυπόφορη τη γήινη ζωή.

Κι έτσι βλέπομε τη σημερινή ψυχή να συσπάται απελπισμένη σ' όλας τας εκδηλώσεις της νεωτέρας τέχνης. Η οδύνη, η παραμόρφωσις που προξενεί η βαρεία και αλύπητος εργασία, η νευρικότης –αυτές είναι οι τρεις χαρακτηριστικές νότες της γλυπτικής σήμερα. Κοιτάξετε στο μουσείο του Λουξεμβούργου.

Ο άγιος Σεβαστιανός σπαράζει από τους πόνους, ένας χριστιανός μάρτυς, άσημος, αηδής, είναι ξαπλωμένος και πεθαίνει, μια γριά κλαίει και φιλεί το εγγόνι της. Κι έπειτα η

Δαναΐς του Rodin, που δεν μπορεί πλιά να γεμίζει το σταμνί της κι όλο να το βλέπει ν' αδειάζει, έχει σωριαστεί μπροστά στο γεμάτο πηγάδι, πεθαμένη από την κούραση και την απελπισία – φρικώδες– γιατί είναι αληθινό σύμβολο της ψυχής μας μπροστά στο πηγάδι της Αληθείας.

Έπειτα, νέοι που πεθαίνουν, η Εύα που κλαίει γιατί αμάρτησε –κι αν υψώνεται κάπου εκεί η Γαλάτεια ολόγυμνη, είναι μια παραφωνία μέσα στον μαρμαρένιο ύμνο του πόνου· η πανώρια γύμνια της έπρεπε αλλού να πάει, υπόβαθρο να γενεί στην Αφροδίτη της Μήλου, συντρόφισσα στη γύμνια του Απόλλωνος του Μπελβεντέρ –και όχι να υψώνεται ύβρις και πρόκλησις μέσα σε τόσους, που κλαίνε.

Κι απάνω απ' όλη αυτή την αίθουσα– σαν να την αγιάζει και να την εξηγεί η μεγάλη ζωγραφιά του Cormon, ο Κάιν.

Ο Κάιν δυνατός, υψηλός, άγριος, πηγαίνει μπροστά μέσα στην έρημο, διωγμένος από το πατρικό σπίτι και η φαμελιά του έρχεται από πίσω. Οι γιοί του δυνατοί κι αυτοί και άγριοι παρακρατούν τις αδελφές και γυναίκες τους, η γριά μάνα κάθεται απάνω στο φορείο που 'ναι γεμάτο κουρέλια κι αξίνες και σίδερα. Θα 'ναι βράδυ. Ο Κάιν πηγαίνει μπροστά μ' ανορθωμένα τα μαλλιά του, με την αξίνα στη μέση του, αιματωμένη ακόμη από το αίμα τ' αδερφού– και μπροστά του απέραντη η ερημιά, απειλητική και μυστηριώδης.

Συμβολίζει, για μένα, τον νεώτερον άνθρωπον ο Κάιν αυτός ο απελπισμένος και περήφανος και τον αγαπώ ως αγαπούμε ό, τι μοιάζει μ' εμάς.

Διωγμένοι κι εμείς από τη θερμότητα του πατρικού σπιτιού, γιατί σκοτώσαμε ό, τι συμβόλιζε την ευσέβεια και την υποταγή, μακριά απ' την αγάπη του Θεού, μπροστά στο μυστήριο του Αγνώστου –πηγαίνομε κουρασμένοι, ελεεινοί, απαρηγόρητοι κι ανίκητοι. Και από τα βάθη τα πιο μυστικά, κι ίσως και τα πιο όμορφα του είναι μου, μου 'ρχεται να τονίσω τον ύμνο του Κακού. Ο Εωσφόρος έχει περισσότερα ποιήσις, όταν υψώνει το μέτωπο γκρεμισμένος, παρά ο Γαβριήλ όταν το ταπεινώνει νικητής. “Είμαι το πνεύμα το αιώνιο που αρνείται” είναι ομορφότερο από το “γεννηθήτω κατά το ρήμα σου” και το αίμα, που βοά του αδελφού μέσα στ' αυλάκια της γης γεννά μέσα μου περισσότερους θεούς παρά όλα τα “Ωσαννά εν Υψίστοις”, που θ' ακουστούνε τώρα απάνω από την “φάτνη των αλόγων”.

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

φάυνος, ο [φραυνό]: σάτυρος

σημίτης, ο [σημίτης]: εβραίος

Βιβλιογραφία

1. [Ταγκόπουλος, Δ. Π.] 1909. «Ό,τι θέλετε», εφ. *Ο Νουμάς*, τχ. 354. (26 Ιουλίου 1909). σ.8.
2. Abrams, M.H. 2005. *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*, (μτφρ.: Γ. Δεληβοριά & Σ. Χατζηιωαννίδου), Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
3. Angenot, Marc et.al. 1989. *Teoria Literaria*, Paris: Presses Universitaires de France.
4. Beaton, R. 1996. *Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία*, (μτφρ.: Ε. Ζούργου & Μ. Σπανάκη), Αθήνα: Νεφέλη.
5. Bernard, S. 1978. «Le Poeme en prose de Baudelaire jusqu' a nos jours», (Διδακτορική διατριβή). Nizet: Pans.
6. Bien, P. 2001. *Καζαντζάκης. Η πολιτική του πνεύματος*, (μτφρ.: Α. Δ. Λαμπρινίδου.), τόμ. Α΄, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
7. Bien, P. 2007. *Καζαντζάκης. Η πολιτική του πνεύματος*, (μτφρ.: Α. Κ. Κατσικερός), τόμ. Β΄, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
8. Culler, J. 2000. *Λογοτεχνική Θεωρία, Μια Συνοπτική Εισαγωγή*, (μτφρ.: Κ. Διαμαντάκου), Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
9. Eagleton, T. 1994. *Literary Theory: An Introduction*, έκδ. 2^η, Oxford: Blackwell.
10. Hawthorn, J. 1993. *Ξεκλειδώνοντας το κείμενο : μια εισαγωγή στη θεωρία της λογοτεχνίας*, έκδ. 1^η, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
11. Merry, Br. 2004. *Encyclopedia of Modern Greek Literature*, London: Greenwood Press.
12. Pessoa, F. 2007. *Πίσω από τις μάσκες. Σημειώσεις ενός λαθρεπιβάτη της ζωής*, (μτφρ.-εισαγ.-επίμ.: Β. Αλέξανδρος), έκδ. 3^η, Αθήνα: Ροές.
13. Richards, I.A. 1970. *Principles of Literary Criticism*, London: K. Paul, Trench, Trubner, & Co.
14. Vitti, M. 2003. *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα: εκδόσεις Οδυσσέας.

15. Αλεξίου, Έλ. 1988. *Για να γίνει μεγάλος*, Αθήνα: εκδόσεις Καστανιώτη.
16. Αναγνωστόπουλος, Β. & Φωτάκης, Κώστας. 2010. *Λεξικό Συγγραφέων: Βιογραφίες-Εργογραφίες*, Αθήνα: εκδόσεις Πατάκη.
17. Αργυρίου, Αλ. 1994. «Από την μετρική στην ελευθερόστιχη ποίηση», περ. *Γράμματα και τέχνες*, τ. 72. (περίοδος γ', Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1994). σσ. 1-6.
18. Αυγέρης, Μ. 1944. «Ο σουρεαλισμός και η κρίση των μορφών», περ. *Γράμματα*, τχ.5. (1944). σσ. 160-165.
19. Βαγενάς, Ν. 1983. «Για έναν ορισμό του μοντέρνου στην ποίηση», περ. *Ο πολίτης*, τχ. 57-58. (Ιαν-Φεβρ. 1983). σσ. 100-109.
20. Βελουδής, Γ. 1994. *Γραμματολογία. Θεωρία Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Δωδώνη.
21. Βουτιερίδης, Ηλ. 1929. *Νεοελληνική στιχουργική*, Αθήνα: Ι. Δ. Κολλάρος & ΣΙΑ.
22. Γαλανάκη, Ρ. 2007. «Ο πιο διάσημος και ο πιο κυνηγημένος», ένθετο «7», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, (7 Οκτ. 2007). σ. 24.
23. Παναγιωτίδης, Γ. 2019. «Το σύντομο διήγημα ως εργαλείο προσέγγισης της λογοτεχνικής γραφής». Στο Τ. Η. Κωτόπουλος & Ά. Π. Βακάλη (επιμ.), *Πρακτικά 4ου Διεθνούς Συνεδρίου «Δημιουργική γραφή» (Δημιουργική γραφή 2019)*, Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.
24. Γιώτη, Α. 2015. ««Ονομάτων επίσκεψις». Ονοματολογία και ταξινόμηση ως συνθήκες συγκρότησης της συγγραφικής ταυτότητας». Στο Β. Βασιλειάδης & Κ. Δημοπούλου (επιμ.), *Σελιδοδείκτες. Για την ανάγνωση της λογοτεχνίας*, Θεσσαλονίκη: ΚΕΓ.
25. Γουνελάς, Χ.-Δ. 2011. «Η έννοια του ομοίου στις τραγωδίες του Καζαντζάκη Χριστός και Βούδας. Στο R. Beaton (επιμ.), *Εισαγωγή στο έργο του Καζαντζάκη. Επιλογή κριτικών κειμένων*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
26. Γραμματάς, Θ. 1982. «Ψευδώνυμα: Πρόσωπο Και Προσωπεία Του Νίκου Καζαντζάκη», ανάτυπο από τον ΙΑ' τόμο της «Δωδώνης» Επιστημονικής Επετηρίδας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

27. Δημαράς, Κ.Θ. 2000. *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας: από τις πρώτες ρίζες ως την εποχή μας*, έκδ. 9^η, Αθήνα: εκδόσεις Γνώση.
28. Δημαράς, Κ. 1996. «Γιατί διορθώνουμε;», *Ο Ερανίτης*, έτος Δ', τ.4, Αθήνα. σσ. 30-31.
29. Αγάθος, Θ. 2011. «Σπασμένες Ψυχές: Το «μαύρο πρόβατο» της καζαντζακικής πεζογραφίας». Στο Έ. Σταυροπούλου & Θ. Αγαθός (επιμ.), *Νίκος Καζαντζάκης. Παραμορφώσεις, Παραλείψεις, Μυθοποιήσεις*, Αθήνα: Γκοβόστης.
30. Ιακώβ, Δ. 2004. *Ζητήματα Λογοτεχνικής Θεωρίας στην Ποιητική του Αριστοτέλη*, Αθήνα: Εκδόσεις Στιγμή.
31. Καζαντζάκη, Ελ. 1998. *Νίκος Καζαντζάκης, Ο Ασυμβίβαστος*, Αθήνα: Εκδόσεις Ελένης Καζαντζάκη.
32. Καζαντζάκης, Ν. 1963. «Δύο Ελλάδες» (1906), Κρητική Πρωτοχρονιά. σ. 7.
33. Καζαντζάκης, Ν. 1962. «Σουλιώτισσα» (1906), Κρητική Πρωτοχρονιά. σ. 53.
34. Καζαντζάκης, Ν. 2007. *Τσερτσίνες*. Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
35. Καζαντζάκης Ν. 2010. «Αιματωμένα Ξημερώματα». Στο *Καπετάν Μιχάλης*, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
36. Καλαμαράς, Β. 1988. «Εργογραφία Ν.Κ.», περ. *Διαβάζω*, τχ. 190 (27 Απρ. 1988). σσ. 99-105.
37. Καπλάνης, Τ. Α. 2012. «Ο Καζαντζάκης και το μονοτονικό: Μια ιστορία αποσιώπησης». Στο I. García Gálvez & O. Omatos Sáenz (επιμ.), *TOLMIROS SKAPANEAS. Homenaje al Profesor K. Dimadis / ΤΟΛΜΗΡΟΣ ΣΚΑΠΑΝΕΑΣ. Αφιέρωμα στον καθηγητή Κ. Δημάδη.*, Vitoria-Gasteiz: Sociedad Hispánica de Estudios Neogriegos.
38. Καπλάνης, Τ. Α. 2002. «Εκδόσεις κειμένων της νεοελληνικής δημόδους γραμματείας και μονοτονικό σύστημα», *Κονδυλοφόρος* 1, 2002. σσ. 205-235.
39. Καρακάση, Α., Σπυριδοπούλου, Μ., & Κοτελίδης, Γ. 2015. *Ιστορία και θεωρία των λογοτεχνικών γενών και ειδών* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές

- Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <http://hdl.handle.net/11419/1989> (τελευταία πρόσβαση: 11/06/2022).
40. Κάρμα Νιρβαμή [Καζαντζάκης Ν.]. 1906. «Μια αγάπη», Πινακοθήκη ΣΤ΄ (Αύγουστος 1906). σ. 138-139.
41. Κάρμα Νιρβαμή [Καζαντζάκης Ν.]. 1906. «Τι μου λένε οι παπαρούνες», Πινακοθήκη ΣΤ΄ (Αύγουστος 1906). σσ. 96-98.
42. Κάρνα Νιρβαμή [Καζαντζάκης Ν.]. 1907. «Αιματοωμένα Ξημερώματα», Παναθήναια (Μάρτιος 1907). σσ. 366-368.
43. Κάρμα Νιρβαμή [Καζαντζάκης Ν.]. 1907. «Νοσταλγία», Πινακοθήκη Ζ΄ (Ιούνιος 1907). σ. 73.
44. Κάρμα Νιρβαμή [Καζαντζάκης Ν.]. 1907. «Άσε με πάλι», Πινακοθήκη Ζ΄ (Σεπτέμβριος 1907). σ. 111.
45. Κάρμα Νιρβαμή [Καζαντζάκης Ν.]. 1908. «Χριστουγεννιάτικο», Πινακοθήκη Η΄ (Ιανουάριος 1908). σσ. 172-173.
46. Κάσσοι, Β. 1989. «Η κούραση του λυρισμού», εφημερίδα *Το Βήμα*, Αθήνα, 1989. σ. 43.
47. Καστρινάκη, Α. 2011. «Νίκος Καζαντζάκης και ο αισθητισμός : έλξη και άπωση». Στο R. Beaton (επιμ.), *Εισαγωγή στο έργο του Καζαντζάκη : επιλογή κριτικών κειμένων*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
48. Καστρινάκη, Α. 2010. «Ο Καζαντζάκης Γνωστικός». Στο Σ. Ν. Φιλιππίδης (επιμ.), *ο Καζαντζάκης στον 21^ο αιώνα» στο Πρακτικά του διεθνούς επιστημονικού συνεδρίου «Νίκος Καζαντζάκης 2007: πενήντα χρόνια μετά»* (Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ηράκλειο & Ρέθυμνο, 18–21 Μαΐου 2007), Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης & Εκδόσεις Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης.
49. Κατσιγιάννη, Ά. 2001. «Το πεζό ποίημα στη νεοελληνική γραμματεία: γενεαλογία, διαμόρφωση και εξέλιξη του είδους (από τις αρχές ως το 1930)», (Διδακτορική Διατριβή), Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ).
50. Κατσίμπαλης, Γ. 1958α. *Βιβλιογραφία Ν. Καζαντζάκη, χ.ε.*, Αθήνα.

51. Κατσίμπαλης, Γ. 1958β. «Ο άγνωστος Καζαντζάκης», *Νέα Εστία*, τόμ. 64, τχ. 744, Αθήνα, (1 Ιουλ. 1958). σσ. 1021-1025.
52. Κατσίμπαλης, Γ. 1958γ. «Ο άγνωστος Καζαντζάκης», *Νέα Εστία*, τόμ. 64, τχ. 745, Αθήνα, (15 Ιουλ. 1958). σσ. 1079-1083.
53. Κατσίμπαλης, Γ. 1958δ. «Ο άγνωστος Καζαντζάκης», *Νέα Εστία*, τόμ. 64, τχ. 746, Αθήνα, (1 Αυγ. 1958). σσ. 1142-1144.
54. Κατσίμπαλης, Γ. 1958ε. «Ο άγνωστος Καζαντζάκης. Οι πρώτες ταξιδιωτικές εντυπώσεις του», *Νέα Εστία*, τόμ. 64, τχ. 747, (15 Αυγ. 1958). σ. 1207.
55. Κόκορης, Δ. 2020. *Ο Καζαντζάκης ως ποιητής: φιλοσοφική διάσταση, ρυθμική έκφραση, κριτική πρόσληψη*, Αθήνα: εκδόσεις Πεδίο.
56. Κορδάτος, Γ. 1983. *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας: από το 1453 ως το 1961*, τόμ. Β', Αθήνα: εκδόσεις Επικαιρότητα.
57. Μαθιουδάκης Ν. & Καρασίμος Α. 2013. «Ο Καζαντζάκης Ξημερώνει στο Θέατρο». [Σημείωμα Επιμελητών]. Στο Ν. Μαθιουδάκης & Α. Καρασίμος (επιμ.), *Ν. Καζαντζάκης, Ξημερώνει. Δράμα εις πράξεις τρεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
58. Μαθιουδάκης, Ν. 2017. «Νίκος Καζαντζάκης: Homo Poeticus et Universalis». Στο Ν. Μαθιουδάκης (επιμ.), *Νίκος Καζαντζάκης, ο κοσμοπαρωρής*. Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη.
59. Μαθιουδάκης Ν. 2021. «Μεταγραφή, τεκμηρίωση και εκδοτικές προοπτικές σε επιστολές, σημειώσεις και χειρόγραφα». Στο Ζ. Γαβριηλίδου, Π. Καμπάκη Βουγιουκλή & Ν. Μαθιουδάκης (επιμ.), *Νίκος Καζαντζάκης: από το χειρόγραφο στο κείμενο. Αφιερωματικός τόμος στον Χριστόφορο Γ. Χαραλαμπίκη*, Γρανάδα – Κομοτηνή: Κέντρο Βυζαντινών, Νεοελληνικών & Κυπριακών Σπουδών – Κοσμητεία της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης.
60. Μαρκαντωνάτος, Γ. Αν. 1985. *Επίτομο λεξικό λογοτεχνικών όρων*, έκδ. 2^η, Αθήνα: Gutenberg.
61. Μαστροδημήτρης, Π. 2005. *Εισαγωγή στη Νεοελληνική Φιλολογία*, έκδ. 7^η, Αθήνα: Εκδόσεις Δόμος.

62. Μαυρέλος, Ν. 2021. «Το πέρασμα από τον 19ο στον 20ό αι.: οι ανακατατάξεις στη λογοτεχνική, πολιτική, κοινωνική, πολιτιστική και πνευματική ζωή της Ελλάδας και η πρόωμη παραγωγή του Καζαντζάκη». Στο Ζ. Γαβριηλίδου, Π. Καμπάκη Βουγιουκλή & Ν. Μαθιουδάκης (επιμ.), *Νίκος Καζαντζάκης: από το χειρόγραφο στο κείμενο. Αφιερωματικός τόμος στον Χριστόφορο Γ. Χαραλαμπίκη*, Γρανάδα – Κομοτηνή: Κέντρο Βυζαντινών, Νεοελληνικών & Κυπριακών Σπουδών – Κοσμητεία της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.
63. Μαυρουδής, Α. Ν. 2020. *Το διήγημα: χρηστική εισαγωγή*, Αθήνα: εκδόσεις Ενδυμίων.
64. Μόσχου, Β. 2011. « “Κάποια κοντάρια όμορφα και ντελικάτα σπουν” : κριτικές παραλείψεις μιας προπαρασκευαστικής περιόδου : ο Καζαντζάκης μεταξύ 1906 και 1910». Στο: Έ. Σταυροπούλου & Θ. Αγάθος (επιμ.), *Νίκος Καζαντζάκης. Παραμορφώσεις, Παραλείψεις, Μυθοποιήσεις*, Αθήνα: Γκοβόστης.
65. Μπαμπινιώτης, Γ. 2010. *Ετυμολογικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.
66. Μπαμπινιώτης, Γ. 2002. *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Β' Έκδοση, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.
67. Παππάς, Φ., Κατσιγιάννης, Α., & Διαμαντοπούλου, Α. 2016. *Εισαγωγή στη Νεοελληνική Φιλολογία* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, <http://hdl.handle.net/11419/6432> (τελευταία πρόσβαση 11/06/2022).
68. Πέτρος Ψηλορείτης [Καζαντζάκης Ν.]. 1913-14. «Η αμυγδαλιά, Θερμοπύλες, Οιδίποδας, Τα αιώνια», *Γράμματα* 2, φύλλ. 23-24 (Αλεξάνδρεια), (1913-1914). σσ. 313-314.
69. Πολίτης, Λ. 2012. *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
70. Πρεβελάκης, Π. 1984. *Τετρακόσια Γράμματα του Καζαντζάκη στον Πρεβελάκη, και Σαραντα Άλλα Αυτόγραφα εκδιδόμενα με Σχόλια. Ένα σχέδιασμα Εσωτερικής*

Βιογραφίας και τη Χρονογραφία του βίου του Ν. Καζαντζάκη από τον Π. Πρεβελάκη,
έκδ. 2^η, Αθήνα: Εκδόσεις Ελένης Καζαντζάκη.

71. Σαββίδης, Π.Γ. 1973. *Πάνω νερά*, Αθήνα: εκδόσεις Ερμής.
72. Σαχίνης, Α. 1981. «Η πεζογραφία του αισθητισμού», Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
73. Σπαταλάς, Γ. 1997. *Η στιχουργική τέχνη - Μελέτες για τη νεοελληνική μετρική*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
74. Στασινάκης, Γ. 1998. «Ο Νίκος Καζαντζάκης και η ποίηση», ανάπτυπο από την Ελλωτία, Δημοτική Πολιτιστική Επιχείρηση Χανίων, τόμ. 7, Χανιά, (1998). σσ. 55-65.
75. Τσινικόπουλος, Δ. 1997. «Νίκος Καζαντζάκης: η επίδραση του ελευθεροτεκτονισμού και της θεοσοφίας στο έργο του», *Ανιχνεύσεις*, τχ. 21, (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1997). σ. 55.
76. Φαρίνου-Μαλαματάρη, Γ. 2001. «Αφήγηση/Αφηγηματολογία: Μια επισκόπηση», *Νέα Εστία*, τχ. 1735, Αθήνα, (Ιούνιος 2001). σσ. 972-1013.
77. Χάρης, Π. 1943. «Ονόματα και ψευδώνυμα», *Νέα Εστία*, 377, (1943). σ. 194.
78. Χρυσογέλου-Κατσή, Α. 2011. «Κάρμα Νιρβαμή, Η αρρώστια του αιώνας : ένα θεωρητικό κείμενο του Νίκου Καζαντζάκη». Στο Έ. Σταυροπούλου & Θ. Αγαθός (επιμ.), *Νίκος Καζαντζάκης. Παραμορφώσεις, Παραλείψεις, Μυθοποιήσεις*, Αθήνα: Γκοβόστης.

Δικτυογραφία

1. Βαγενάς, Ν. 2008. «Πεζογράφος ή ποιητής;», εφ. *Το Βήμα* (25 Νοεμ. 2008) στο <https://www.tovima.gr/2008/11/25/opinions/pezografos-i-poiitis/> (τελευταία πρόσβαση: 11/06/2022).
2. Κονδύλης, Ι.Γ. 2012. «Στον πεζόδρομο του Καρυωτάκη και του Baudelaire: Το διπλό παράδειγμα των [τελευταίων] ποιημάτων σε πεζό και του "Spleen de Paris"», Θεσσαλονίκη, Μάιος 2012 στο [https://www.academia.edu/6885115/Spleen de Paris](https://www.academia.edu/6885115/Spleen_de_Paris) (τελευταία πρόσβαση 11/06/2022).
3. Λήμμα της λέξης *κάρμα* στον σύνδεσμο <https://gr.encyclopedia-titanica.com/significado-de-karma> (τελευταία πρόσβαση 11/06/2022).
4. Λήμμα της λέξης *νιρβάνα* στον σύνδεσμο <https://gr.encyclopedia-titanica.com/significado-del-nirvana> (τελευταία πρόσβαση 11/06/2022).
5. Κριαράς, Ε., (2003). *Επιτομή του Λεξικού της μεσαιωνικής Ελληνικής δημόδους γραμματείας 1100-1169*, τόμ. Β', Θεσσαλονίκη: Καζάκης Ι. Ν, Καραναστάσης Τ. Α., κ.ά. Διαθέσιμο στο <https://www.greek-language.gr/kriaras> (τελευταία πρόσβαση: 11/06/2022).
6. Τριανταφυλλίδης, Μ. (2009). *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής*. Διαθέσιμο στο <https://www.greek-language.gr/lexica/triantafyllides> (τελευταία πρόσβαση 11/06/2022).
7. Τριανταφυλλίδης, Μ. ([1941] 2005). *Νεοελληνική Γραμματική*. Διαθέσιμο στο https://www.greek-language.gr/modern_greek/grammatiki.triantafyllidi (τελευταία πρόσβαση 11/06/2022).

Παράρτημα: Σώμα διπλωματικών μεταγραφών και Φωτοαναστατική παράθεση των νεανικών δοκιμών

Η κατάταξη των κειμένων στη συγκεκριμένη ενότητα γίνεται όχι με βάση την πρόταση έκδοσης, αλλά τα περιοδικά στα οποία δημοσιεύτηκαν, διατηρώντας τη χρονολογική σειρά από το παλαιότερο στο νεότερο έργο.

I. Περιοδικό Πινακοθήκη

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: 57

Περιοδικό: Πινακοθήκη

Ημερομηνία: Αύγουστος 1906

Σελ.: 96-98

ΤΙ ΜΟΥ ΛΕΝΕ ΟΙ ΠΑΠΑΡΟΥΝΕΣ

Στή Ραουτεντελάϊν

ΜΕΣΑ στὰ ὀλόχρυσα στάχνα ὅταν πηγαίνω κάποτε τὸ μεσημέρι καὶ εἶμαι μόνος καὶ εἶνε ἡ ψυχὴ μου θαμπωμένη ἀπὸ τὸν ἥλιον τὸν πολὺ, νοιώθω –οἱ παπαροῦνες ἔχουν μαγνήτη στὴ καρδιά των καὶ με σέρνουν.

Ἰδέες τρελλές καὶ κόκκινες ἀναδίδονται ἀπὸ τὰ φύλλα των καὶ σέρνονται στὴ ψυχὴ μου. Καὶ ξαπλώνομαι χάμαι κοντὰ των καὶ τὶς κυττάζω –μοῦ φαίνεται κυττάζω τὰ χεῖλη τῆς Ἀγαπημένης μου ὅταν κινοῦνται ἀνάλαφρα ἀνάλαφρα, ἀπὸ τὸ διάβα τῆς ἀνάμνησης τῶν ὠμορφῶν φιλιῶν...

Ἐσκεφθήκετε ἄρα γε ποτὲ πόσα μυστήρια θὰ τελοῦνται στὶς μεγάλες ἐρωτικὲς παστάδες τῶν ἀγρῶν τὴ νύχτα ὅταν τὰ σπαρτὰ κοιμοῦνται κουρασμένα τὸν ἥσυχον ὕπνον τῶν ἐργατικῶν καὶ τιμίων καὶ οἱ παπαροῦνες ἀγρυπνοῦν; Ἀκούσετε ποτὲ τὰ μεσάνυχτα τὸ βουητὸ τῆς ἀγάπης ἀπάνω στὰ χωράφια κι' εἶδετε ποτὲ σας τὰ ξημερώματα τὰ θύματα τῆς ἡδονῆς ἀπάνω στὴ γῆ καὶ τὴ κομάρια τῆς ἀγάπης ἀπάνω στὰ φύλλα καὶ τὴ χαρὰ τῆς δημιουργίας μέσα

στά μπουμπούκια; Ξεφυλλισμένες κοίτονται χάμαι από τη πολλήν απόλαυση οί παπαρούνες ποῦσαν ἀνοιχτές τὸ δειλινὸ καὶ ὅσες ἦσαν μισάνοιχτες εἶνε ἀνοιγμένες τώρα κι' ἔχουν ἀπάνω στά φύλλα τὸν ἴδρο τῆς ἡδονῆς –ὡσάν δροσοῦλα, κι' ὄλες οί κλειστές καὶ παρθένες τὸ βράδυ εἶνε τὰ ξημερώματα ἀνοιγμένες λίγο καὶ κυττάζουν τὸ φῶς καὶ κοκκινίζουν...

Ξαπλώθηκα προχθὲς χάμαι κοντὰ των κι' ἐπροσπαθοῦσα ν' ἀκούσω τί μοῦ λένε.

Μοῦ φαίνεται αἷμα τρέχει μέσα στά φύλλα των. Μοῦ φαίνεται εἶνε κόκκινα στόματα ποῦ ἀνθίσανε ξάφνου κάτω ἀπὸ τὴ πυρὰ τοῦ ἡλίου κι' ἀργοκινοῦν τὰ χεῖλη των καὶ μοῦ μιλοῦνε. Τὶ ἄρά γε μοῦ λένε; Σκύβω κι' ἀκούω. Τὰ μάγουλά μου δέρνει τὸ αἷμα τῆς ντροπῆς. Ἀπάνω μου περνοῦν ὄλες οί ἀναπνοὲς τῶν γυναικῶν ποῦ ἀγάπησα κι' ὄλες οί ἀναμνήσεις τῶν ἀμαρτωλῶν νυχτῶν. Κόκκινη ἀνθηση ἐρωτικῶν μυστηρίων οί παπαρούνες μοῦ λένε γιὰ ὅλα τὰ ἔνστικτα τὰ ταπεινὰ τῆς ἀγάπης, γιὰ ὅλα τὰ μυστικά τὰ ζωώδη ποῦ κρύβονται κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα μου. Καὶ θυμοῦμαι τὶς γυναῖκες ποῦ ἐπόθησα... Καὶ θυμοῦμαι τὶς θερμὲς νύχτες τῶν καλοκαιριῶν ποῦ γυμνωνονται τὰ μπράτσα καὶ γυμνώνονται οί ψυχὲς καὶ πέφτουν κουρασμένα κι' ἀπαρηγόρητα τὰ κορμιά τῶν παρθένων ἀπάνω στά σεντόνια...

Καὶ θυμοῦμαι ὅλα τὰ ἄσεμνα καὶ γυμνά ποῦ εἶδα, τοὺς κισσοὺς πέρα στά δάση ν' ἀγκαλιάζουνε τὰ δένδρα... Καὶ τὰ χρώματα πέρα στὴ δύση ν' ἀπλώνονται καὶ νὰ σμίγουν ἀπάνω στά νερά. Τὴν ἡδονὴ θυμοῦμαι τῆς γῆς ὅταν ἀνοίγεται στά πρωτοβρόχια. Κἀποιοι Ἔρωσ αἰώνιος χύνεται ἀπὸ τὸν ἥλιο τὴν ἡμέρα ἀπάνω στὸ χῶμα κι' ἀπάνω στὴ θάλασσα. Κἀποια Εἰλικρίνεια ἄσεμνη καὶ ζωώδης χύνεται ἀπὸ τὸν ἥλιο. Καὶ νοιώθω τοὺς σπόρους ν' ἀνατριχιάζουνε μέσα στὴ γῆ. Καὶ νοιώθω τὶς παπαρούνες –σύμβολα τῆς ἡδονῆς καὶ τῶν ὀργανισμῶν ν' ἀνορθώνονται καὶ νὰ κυματίζουν ἀπάνω στά χωράφια –σημαῖες μικροσκοπικὲς τῆς ἀγάπης– καὶ νὰ κηρῦσσουν μιὰ Μεγάλην Ἀλήθεια στά χόρτα γύρω καὶ στά πολύκαρπα σπαρτὰ καὶ στὶς πεταλοῦδες ποῦ περνοῦν καὶ στοὺς ἀνθρώπους ποῦ ἀκοῦνε τὶς ἀρωματώδεις κι' ἀπόκρυφες φωνὲς τῶν λουλουδιῶν.

Ἡ Ραουτεντελαΐν μὲ τὴ πορφύρα τῆς ἡδονῆς ντυμένη, μὲ παπαρούνες μεγάλες ὀλάνοικτες στεφάνι γύρω στά χρυσὰ στάχια τῶν μαλλιῶν. Παπαροῦνα καὶ αὐτὴ πελώρια, ἀνορθώθηκε ξάφνου μπροστὰ μου μέσα στὶς ἄλλες παπαρούνες –Ἀδελφὴ των ἐκείνη μεγαλειτέρα– ἀνορθώθηκε μέσα στὴ ψυχὴ μου ὡς τὸ αἰώνιο Σύμβολο τῆς Ἀγάπης ὡς ἡ Κόκκινη Ἐνσάρκωσις τῆς ἀληθινῆς Ζωῆς καὶ τῆς ἀληθινῆς Ἀλήθειας. Τὰ χλωμὰ κι' ἀρρωστημένα Ἰδανικά μου πεθάνανε στά πόδια της. Ἔνοιωσα τὴ μεγάλη σοφία τῶν ἀμαθῶν καὶ τῶν ἀπλοϊκῶν. Ὁ κόσμος εἶνε ὡμορφος ἀκόμη καὶ ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς πλημμυρεῖ τοὺς

κάμπους, πλημμυρεί τις καρδιές. Ἡ Ζωὴ εἶνε ἡ Μεγάλη Θρησκεία. Ἡ Ραουτεντελάιν, ἡ Ἐμπνευσις, ἡ Ἀλήθεια, ἀνορθώθηκε μπροστὰ μας προχθὲς μέσα στις παπαροῦνες. Κι' ἓνας Πόθος κόκκινος ἔρριξε βλαστοὺς μέσα στὴ ψυχὴ μου, ἀπάνω στὰ ἐρείπια τῆς Πίστης καὶ Χαρᾶς κι' ἐπάνω στὰ ἐρείπια τῶν Ἐλπίδων. Κι' ἐπόθησα ν' ἀνοιχτοῦν τὰ στήθη μου καὶ ν' ἀνοιχτοῦν τὰ παράθυρα καὶ οἱ πόρτες τῆς ψυχῆς μου καὶ νὰ μῆ μέσα τὸ φῶς καὶ νὰ μῆ ὁ ἥλιος ὅλος καὶ ὁ ἄνεμος τῶν ὑψηλῶν βουνῶν καὶ νὰ σκιστοῦνε τ' ἀπέραστα δίχτυα τῶν ἀραχνῶν ποῦ πλέκονται καὶ ὑφαίνονται τόσα καὶ τόσα χρόνια στὴ ψυχὴ μου καὶ νὰ πάρω ἀπὸ τὸ χέρι τὴν Ἀγαπημένη μου καὶ νὰ μαδήσομε ὅσα κρῖνα ζοῦνε ἀκόμη μέσα μας καὶ ὅσες ἰτιές καὶ νὰ ρίζομε χρυσάνθεμα καὶ ρόδα καὶ παπαροῦνες στὰ κεφάλια καὶ νὰ τρέξομε χέρι-χέρι νὰ προσκυνήσομε τὸν Πατέρα Ἡλιο τὸν πατέρα Ἡλιο τὸν Μόνο Θεὸ καὶ ν' ἀνοιχτοῦνε αἱ ψυχές μας καὶ νὰ ρίζομε μέσα των τις ἀχτίνες καὶ τὴν ἀγάπη ποῦ χύνει καὶ τὴ ζωὴ καὶ τὰ γόνιμα φιλιὰ ἀπάνω στὰ χεῖλη καὶ τὴ δύναμη στὰ μπράτσα καὶ τις ὠμορφες ἀνατριχίλες ἀπάνω στὰ κορμιά...

Καὶ νοιώθω τώρα ποιὸν μαγνήτη ἔχουν στὴ καρδιὰ των οἱ παπαροῦνες καὶ μὲ σέρνουν καὶ γιὰ τὴ πλημμυροῦνε τὴ ψυχὴ ἀπὸ ἥλιο. Μέσα ἀπὸ τὰ φύλλα των, ἀπὸ τὴ πορφύρα των μέσα, νοιώθω τὸ προαίσθημα μιᾶς μεγάλης Ἀνατολῆς. Καὶ μοῦ φαίνονται ὅλες οἱ παπαροῦνες εἶνε μικρὰ, μυστηριώδη ἄνθινα χεῖλη ποῦ τραγουδᾶνε μέσα στοὺς κάμπους τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, καὶ πλέκουνε κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο τὸ τραγοῦδι τῆς Ἀγάπης.

Τίς κυττάζω κι ἀνατέλλει πάλι μέσα μου ὁ Ἀπόλλων. Ὅχι, ὁ Μεγάλος Θεὸς δὲν ἀπέθανε. Τὸ χαμόγελο τῶν προγόνων μας εἶνε ἀθάνατο καὶ χύνεται ἀκόμη γύρω μας στις ἀπαλὲς κολπώσεις τῶν βουνῶν μας κι' ἀνθεῖ μέσα στις παπαροῦνες καὶ στὰ ρόδα καὶ κοιμᾶται στοὺς μενεξέδες καὶ πλέκεται μέσα στὰ δάση μας κι' ἀπλόνεται τὸ βράδυ γαλήνιο καὶ μεγαλόπρεπο πέρα στὴ δύση.

Κι' ἀποκαλύψεις καινούργιες ἀστράφτουνε μέσα μου! Καὶ συλλογοῦμαι. Ποιὸς ξέρει ἂν ὅλο τὸ Σύμπαν δὲν εἶνε μία πελώρια Σκέψη –ποιὸς ξέρει ἂν ἡ κίνησις ἢ αἰωνία τῆς θάλασσας καὶ τῶν ἄστρον καὶ τῶν καρδιῶν δὲν εἶνε ἡ κίνησις ἢ ἀπαραίτητος τῶν κυττάρων γιὰ νὰ σχηματισθῇ ἡ Σκέψη; Κι' ἔτσι ξεσκεπάζεται στὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου ἡ μεγάλη Ἀρμονία τοῦ κόσμου. Ὅλοι εἴμασταν ἀδελφοί. Εἴμαστε λέξεις καὶ συλλαβὲς καὶ γράμματα τοῦ Μεγάλου Ποιήματος, νότες μικρὲς καὶ νότες μεγάλες τῆς Μεγάλης Συμφωνίας. Ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης ἀνέτειλε μέσα μου. Ἀγαπῶ τὸ κῦμα ποῦ φουσκώνει κι' ἀνεβοκατεβαίνει καὶ τρέχει κι' ἀπλόνεται στὸν ἄμμο. Ἀγαπῶ τὸ ἔντομο ποῦ χορεύει στὴν ἀχτῖνα τοῦ ἡλίου, τὴ κίνησις ἀγαπῶ

τῆς ψυχῆς ποῦ διαγράφει μιὰ σκέψις καὶ χρωματίζει ἓνα αἶσθημα καθὼς ἀγαπῶ καὶ τὴ κίνηση τῶν ἀστρῶν ποῦ διαγράφουν ἀστερισμοὺς καὶ χρωματίζουν γαλαξίες.

Κι' ἀγαπῶ ἀκόμη τὸν ὄφι ποῦ σέρνεται καὶ λερώνει τὴ γῆ καὶ τὸ λεοντάρι ποῦ σκίζει στὰ νύχια τοῦ τὴν δορκάδα καὶ τὴν ὠμορφη δορκάδα μὲ τὰ μεγάλα μάτια ποῦ πεθαίνει στὰ νύχια τοῦ λεονταριοῦ. Ἀγαπῶ τὸ ρόδο ποῦ ἀνοίγει τὰ φύλλα τοῦ σιγὰ σιγὰ καὶ μὲ τὴ μικρὴ τοῦ αὐτῆ κίνησι συντρέχει στὴ Σκέψη τὴ μεγάλη κι' ἀγαπῶ τὸ σκουληκι ποῦ σέρνεται ἐπάνω τοῦ καὶ τὸ μολύνει... Ἀγαπῶ τοὺς μικροτέρους μου ἀδελφούς –τις πέτρες καὶ τὰ δένδρα καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ ρυάκια ποῦναι μικρὰ καὶ δὲν μποροῦν ἀκόμη καὶ δὲν θὰ μπορέσουνε ποτὲ νὰ ποῦνε τὸ γλυκὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα. Κι' ἀγαπῶ καὶ τοὺς μεγάλους μου ἀδελφούς τ' ἄστρα καὶ τὴ θάλασσα καὶ τὴν νύχτα καὶ τὰ περύψηλα βουνὰ καὶ τὶς πυρκαϊῆς καὶ τὰ μεγάλα ἀστροπελέκια. Τὸ νοιώθω εἶμασταν ἀπὸ τὸν ἴδιο Πατέρα- ὅλα τὰ συστατικὰ τῶν ἀδελφῶν μου σπαράζουνε μέσα μου καὶ ζοῦνε κι' ἀγαποῦν. Κάθομαι τὸ βράδυ κοντὰ στὴ θάλασσα τὴ Μεγάλῃ μου Ἀδελφῇ καὶ τῆς λέω σιγὰ σιγὰ ὅλη μου τὴν ἀγάπη Καὶ μοῦ ἐξομολογιέται κι' αὐτὴ σιγὰ, σιγὰ, κάτω στὴν αμμουδιὰ τὴ νύχτα ὅλη τῆς τὴν ἀγάπη. Δὲν εἶμαι ξένος στὸν κόσμον, ὡς ἐνόμιζα. Εἶμαι στὸ σπίτι μου, στὸ σπίτι τοῦ Πατέρα μου Ὅλα ξεσκεπάζονται τώρα στὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου. Ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἀδελφῶν ἐγένηκε. Τὸ θαῦμα τῆς ἀγάπης ἄστραψε μέσα μου. Ὁ Χριστὸς ἦτον ἀδελφός μου. Κι' ὁ ληστής ἀριστερὰ τοῦ ἦταν ἀδελφός μου κι' ἐκεῖνος. Ὅλα τὰ νοιώθω τώρα. Τὸ θαῦμα τῆς Ἀγάπης, Ραουτεντελάϊν, τὸ θαῦμα τῆς Ἀγάπης, ἄστραψε μέσα μου.

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

F. STUCK

Ἄθηνά

ΤΙ ΜΟΥ ΛΕΝΕ ΟΙ ΠΑΠΑΡΟΥΝΕΣ

Στὴ *Φαουτεντέλαιν*

Βελά στὰ ὀλόχρυσά στά-
χνα ὅταν πηγαίνω κά-
ποτε τὸ μεσημέρι καὶ
εἶμαι μόνος καὶ εἶνε
ἡ ψυχὴ μου θαμπω-
μένη ἀπὸ τὸν ἥλιον
τὸν πολὺ, νοιώθω—οἱ
παπαρούνες ἔχουν
μαγνήτη στὴ καρδιά
των καὶ μὲ σέρνουν.

Ἰδέες τρελλές καὶ
κόκκινες ἀναδίδονται
ἀπὸ τὰ φύλλα των καὶ σέρνονται στὴ ψυχὴ μου.
Καὶ ξαπλώνωμαι χάμαι κοντὰ των καὶ τίς κυτ-
τάζω—μου φαίνεται κυττάζω τὰ χεῖλη τῆς Ἀ-
γαπημένης μου ὅταν κινούνται ἀνάλαφρα ἀ-
νάλαφρα, ἀπὸ τὸ διάδα τῆς ἀναμνήσεως τῶν ὤ-
μορφων φίλων.

Ἐσκεφθήκατε ἄρα γε ποτὲ πόσα μυστήρια
θα τελούνται στὶς μεγάλες ἐρωτικὲς παστάδες
τῶν ἀγρῶν τῆ νύχτα ὅταν τὰ σπαρτὰ κοιμοῦν-
ται κουρασμένα τὸν ἥσυχον ὕπνον τῶν ἐργατι-
κῶν καὶ τιμῶν καὶ οἱ παπαρούνες ἀγρυ-
πνοῦν ; Ἀκούσατε ποτὲ τὰ μεσάνυχτα, τὸ

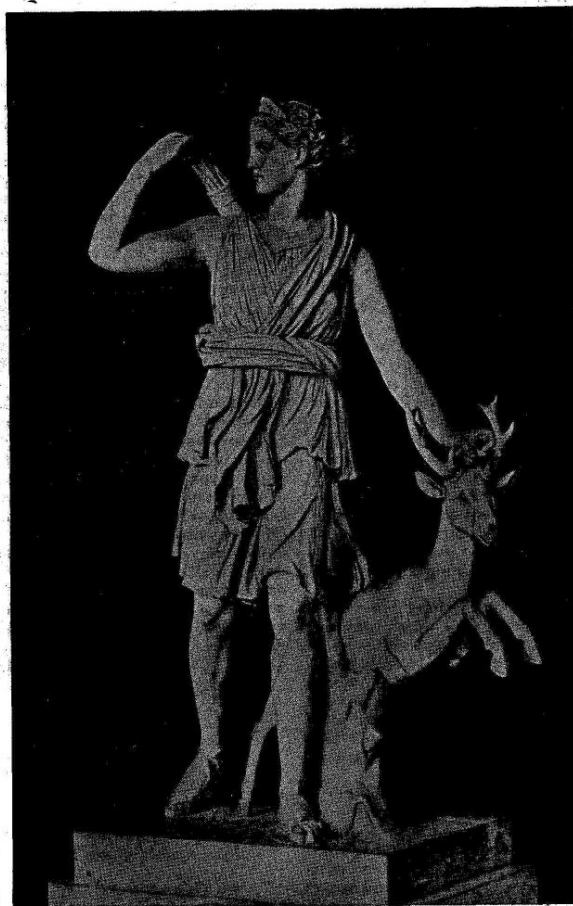
96

βουτὸ τῆς ἀγάπης ἀπάνω στὰ χωράφια κι'
εἶδετε ποτὲ σας τὰ ξημερώματα τὰ ὄμματα
τῆς ἡδονῆς ἀπάνω στὴ γῆ καὶ τὴ κομὰρα τῆς
ἀγάπης ἀπάνω στὰ φύλλα καὶ τὴ χαρὰ τῆς
δημιουργίας μέσα στὰ μπουμπούκια ; Ξεφυλ-
λισμένες κοίτονται χάμαι ἀπὸ τὴ πολλὴν ἀ-
πόλαση οἱ παπαρούνες ποῦσαν ἀνοιχτές τὸ
δειλινὸ καὶ ὄσες ἦσαν μισάνοιχτες εἶνε ἀνοιγ-
μένες τώρα κι' ἔχουν ἀπάνω στὰ φύλλα τὸν
ἴδρω τῆς ἡδονῆς—ὡσάν δροσοῦλα, κι' ὄσες οἱ
κλειστὲς καὶ παρθένες τὸ βράδυ εἶνε τὰ ξημε-
ρώματα ἀνοιγμένες λίγο καὶ κυττάζουν τὸ φῶς
καὶ κοκκινίζουν...

Ξαπλώθηκα προχθὲς χάμαι κοντὰ των κι'
ἐπροσπαθοῦσα ν' ἀκούσω τί μοῦ λένε.

Μοῦ φαίνεται αἷμα τρέχει μέσα στὰ φύλλα
των. Μοῦ φαίνεται εἶνε κόκκινα στόματα ποῦ
ἀνθίσανε ξάφνου κάτω ἀπὸ τὴ πυρὰ τοῦ ἡλίου
κι' ἀργοκινοῦν τὰ χεῖλη των καὶ μοῦ μιλοῦνε.
Τι ἄρα γε μοῦ λένε ; Σκύθω κι' ἀκούω. Τὰ μά-
γουλά μου δέρνει τὸ αἷμα τῆς νεροπίης. Ἀ-
πάνω μου περνοῦν ὄσες οἱ ἀναμνήσεις τῶν γυ-
ναικῶν ποῦ ἀγάπησα κι' ὄσες οἱ ἀναμνήσεις
τῶν ἀμαρτωλῶν νυχτῶν. Κόκκινη ἀνθήση ἐ-

Εικόνα 1: Σελίδα 96 του πεζοῦ ποιήματος *Τι μου λένε οι παπαρούνες*

ΔΟΥΒΡΟΝ

Ἡ Ἀρτεμις τῶν Βερσαλλιδῶν

ρωτικών μυστηρίων οἱ παπαρούνες μού λένε
γιὰ ὅλα τὰ ἐνστικτὰ τὰ ταπεινὰ τῆς ἀγάπης,
γιὰ ὅλα τὰ μυστικὰ τὰ ζωῶδη ποῦ κρύβονται
κάτω ἀπὸ τὸ δέγμα μου. Καὶ θυμοῦμαι τίς γυ-
ναῖκες ποῦ ἐπόθησα...Καὶ θυμοῦμαι τίς θερ-
μὲς νύχτες τῶν καλοκαιριῶν ποῦ γυμνώνον-
ται τὰ μπράτσα καὶ γυμνώνονται οἱ ψυχὲς καὶ
πέφτουν κουρασμένα κι' ἀπαρηγόρητα τὰ κορ-
μιά τῶν παρθένων ἀπάνω στὰ σεντόνια...

Καὶ θυμοῦμαι ὅλα τὰ ἄσμενα καὶ γυμνά ποῦ
εἶδα, τοὺς κισσοὺς πέρα στὰ δάση ν' ἀγκαλι-
ζοῦνε τὰ δένδρα...Καὶ τὰ χρώματα πέρα στὴ
δύση ν' ἀπλώνονται καὶ νὰ σμίγουν ἀπάνω στὰ
νερά. Τὴν ἴδονα θυμοῦμαι τῆς γῆς ὅταν ἀ-
νοίγεται στὰ πρωτοβόρρα. Κάποιος Ἔρως αἰώ-
νιος χύνεται ἀπὸ τὸν ἥλιο τὴν ἡμέρα ἀπάνω
στὸ χῶμα κι' ἀπάνω στὴ θάλασσα. Κάποια Εἰ-
λικρινεῖα ἄσμενη καὶ ζωῶδης χύνεται ἀπὸ τὸν

ἥλιο. Καὶ νοιώθω τοὺς σπόρους ν' ἀνατριχιά-
ζουνε μέσα στὴ γῆ. Καὶ νοιώθω τίς παπαρού-
νες—σύμβολα τῆς ἡδονῆς καὶ τῶν ὀργασμῶν
ν' ἀνορθώνονται καὶ νὰ κυματίζουν ἀπάνω
στὰ χωράφια—σημαῖες μικροσκοπικὲς τῆς ἀ-
γάπης—καὶ νὰ κρούσσουν μιὰ Μεγάλην Ἀ-
λήθεια στὰ χόρτα γύρω καὶ στὰ πολυκαρπα
σπαρτὰ καὶ στὶς πεταλοῦδες ποῦ περνοῦν καὶ
στοὺς ἀνθρώπους ποῦ ἀκοῦνε τίς ἀρωματώδεις
κι' ἀπὸκρυφες φωνὲς τῶν λουλουδιῶν.

Ἡ Ραουτεντελαῖν μὲ τὴ πορφύρα τῆς ἡδο-
νῆς ντυμένη, μὲ παπαροῦνες μεγάλες δάανοι-
κτες στεφάνι γύρω στὰ χρυσὰ στάχυα τῶν μαλ-
λιῶν. Παπαροῦνα καὶ αὐτὴ πελώρια, ἀνορθώ-
θηκε ξάφνου μπροστὰ μου μέσα στὶς ἄλλες
παπαροῦνες— Ἀδελφὴ τῶν ἐκείνη μεγαλειότερα
— ἀνορθώθηκε μέσα στὴ ψυχὴ μου ὡς τὸ αἰώ-
νιο Σῦμβολο τῆς Ἀγάπης ὡς ἡ Κόκκινη Ἐν-

97

Εἰκόνα 2: Σελίδα 97 του πεζοῦ ποιήματος *Τι μου λένε οἱ παπαρούνες*

Π Ι Ν Α Κ Ο Θ Η Κ Η

σάρκα της αληθινής Ζωής και της αληθινής Αλήθειας. Τα χλωμά κι' άρρωστημένα Ήτανικά μου πεθάνανε στα πόδια της. Ένοιωσα τη μεγάλη σοφία των άμαθών και των άπλοϊκών. Ο κόσμος είχε όμορφος ακόμη και η χαρά της ζωής πλημμυρεί τους κάμπους, πλημμυρεί τις καρδιές. Η Ζωή είχε η Μεγάλη Θρησκεία. Η Ραουτεντελάιν, η Έμπνευσις, η Αλήθεια, ανορθώθηκε μπροστά μας προχθές μέσα στις παπαρούνες. Κι' ένας Πόθος κόκκινος έριξε βλαστούς μέσα στη ψυχή μου, άπάνω στα έρείπια της Πίστης και Χαράς κι' επάνω στα έρείπια των Έλπίδων. Κι' έποθησα ν' ανοιχτούν τα στόθη μου και ν' ανοιχτούν τα παράθυρα και οι πύργες της ψυχής μου και νά μπή μέσα το φως και νά μπή ο ήλιος όλος και ο άνεμος των ύψηλών βουνών και νά σκιστούνε τ' άπεράστα δίχτυα των άραχνών που πλέκονται και ύφαίνονται τόσα και τόσα χρόνια στη ψυχή μου και νά πάω από το χέρι τήν Άγαπημένη μου και νά μαθήσομε όσα κρίνα ζούνε ακόμη μέσα μας και όδες ίτιες και νά ρίξομε χρυσάνθεμα και ρόδα και παπαρούνες στα κεφάλια και νά τρέξομε χέρι-χέρι νά προσκυνήσομε τόν Πατέρα 'Ήλιο Τόν πατέρα 'Ήλιο τόν Μόνο Θεό και ν' ανοιχτούνε αι ψυχές μας και νά ρίξομε μέσα των τις αχτινες και τήν αγάπη που χύνει και τη ζωή και τα ρόνια ξιλιά άπάνω στα χείλη και τη δύναμη στα μπράτσα και τις όμορφες ανατριχίλες άπάνω στα κορμιά...

Και νοιώθω τώρα ποιόν μαγνήτη έχουν στη καρδιά των οι παπαρούνες και με σέρνουν και γιατί πλημμυρούνε τη ψυχή από ήλιο. Μέσα από τα φύλλα των, από τη πορφύρα των μέσα, νοιώθω το προαίσθημα μιας μεγάλης Άνατολής. Και μου φαίνονται όλες οι παπαρούνες είνε μικρά, μυστηριώδη άνθηνα χείλη που τραγουδάνε μέσα στους κάμπους τη χαρά της ζωής, και πλέκουνε κάτω από τόν ήλιο το τραγούδι της Άγάπης.

Τις κυττάζω κι ανατέλλει πάλι μέσα μου ο Απόλλων. Όχι, ο Μεγάλος Θεός δεν απέθανε. Το χαμόγελο των προγόνων μας είνε άθάνατο και χύνεται ακόμη γύρω μας στις άπαλές κολπώσεις των βουνών μας κι' ανθεί μέσα στις παπαρούνες και στα ρόδα και κοιμάται στους μενεξέδες και πλέκεται μέσα στα δάση μας κι' άπλώνεται το βράδυ γολήνιο και μεγαλόπρεπο πέρα στη δύση.

Κι' άποκαλύψεις καινούργιες άστράφτουνε μέσα μου! Και συλλογούμαι. Ποιος ξέρει άν όλο το Σύμπαν δεν είνε μία πελώρια Σκέψη — ποιος ξέρει άν η κίνησης η αιώνα της θάλασσας και των άστρων και των καρδιών δεν είνε η κίνησης η άπαραίτητος των κυττάρων γιά νά σχηματισθή η Σκέψη; Κι' έτσι ξεσκεπάζεται στα μάτια της ψυχής μου η μεγάλη Άρμονία του κόσμου. Όλοι είμασταν άδελφοί. Είμαστε λέξεις και συλλαβές και γράμματα του Μεγάλου Ποιήματος, νότες μικρές και νότες μεγάλες της Μεγάλης Συμφωνίας. Η θρησκεία της αγάπης ανέγειλε μέσα μου. Άγαπώ το κύμα που φουσκώνει κι' άνεδοκατεβαίνει και τρέχει κι' άπλώνεται στον όγμο. Άγαπώ το έντομο που χορεύει στην αχτίνα του ήλιου, τη κίνηση αγάπης της ψυχής που διαγράφει μια σκέψις και χρωματίζει ένα αίσθημα καθώς αγάπώ και τη κίνηση των άστρων που διαγράφουν αστερισμούς και χρωματίζουν γαλαξίες.

Κι' αγαπώ ακόμη τόν όφι που σέρνεται και λερώνει τη γη και το λεοντάρι που σκίζει στα νύχια του τήν δορκάδα και τήν όμορφη δορκάδα με τα μεγάλα μάτια που πεθαίνει στα νύχια του λεονταριού. Άγαπώ το ρόδο που ανοίγει τα φύλλα του σιγά σιγά και με τη μικρή του αυτή κίνηση συντρέπει στη Σκέψη τα μεγάλα κι' αγαπώ το σκουλήκι που σέρνεται επάνω του και το μολύνει... Άγαπώ τους μικρότερους μου αδελφούς — τις πέτρες και τα δένδρα και τα ζώα και τα ρυτίνα που είναι μικρά και δεν μπορούν ακόμη και δεν θα μπορέσουνε ποτέ νά πούνε το γλυκό όνομα του Πατέρα. Κι' αγαπώ και τους μεγάλους μου αδελφούς τ' άστρα και τη θάλασσα και τήν νύχια και τα περύφηλα βουνά και τις πυρκαϊές και τα μεγάλα άστροτελέκια. Το νοιώθω είμασταν από τόν ίδιο Πατέρα — όλα τα συστατικά των αδελφών μου σπαράζουνε μέσα μου και ζούνε κι' αγαπούν. Κάθομαι το βράδυ κοντά στη θάλασσα τη Μεγάλη μου Άδελφή και της λέω σιγά σιγά όλη μου τήν αγάπη. Και μου έξιμολογείται κι' αυτή σιγά, σιγά, κάτω στην αμμουδιά τη νύχια όλη της τήν αγάπη. Δεν είμαι ξένος στον κόσμο, ως ένόμιζα. Είμαι στο σπίτι μου, στο σπίτι του Πατέρα μου. Όλα ξεσκεπάζονται τώρα στα μάτια της ψυχής μου. Η αναγνώρισις των αδελφών εγένηκε. Το θαύμα της αγάπης άστραψε μέσα μου. Ο Χριστός ήτον αδελφός μου. Κι' ο λυσίτης αριστέρα του ήταν αδελφός μου κι' εκείνος. Όλα τα νοιώθω τώρα. Το θαύμα της Άγάπης, Ραουτεντελάιν, το θαύμα της Άγάπης, άστραψε μέσα μου.

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

Η ΑΓΑΠΗ

Μύρια βάσανα και πόνους
και φαρμάκια μ'ός ποτίζει
Η αγάπη που τη νειότη
όμορφαίνει και στολίζει.

Μά ό πειδός μεγάλος πόνος,
μά η πειδός μεγάλη λύπη,
Είμαι μέσ' απ' τήν καρδιά μας
η αγάπη όταν λείπη.

ΕΛΕΝΗ ΣΒΟΡΩΝΟΥ

Εικόνα 3: Σελίδα 98 του πεζού ποιήματος *Τι μου λένε οι παπαρούνες*

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: 58

Περιοδικό: *Πινακοθήκη*

Ημερομηνία: Οκτώβριος 1906

Σελ.: 138-139

ΜΙΑ ΑΓΑΠΗ

Στὸν Α. Τανάγρα

ΕΝΑΣ βλαστός τῆς κρεββατίνας εἶχε χωρίσει ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς του κι' εἶχε ριχτῆ ἀπάνω στὴ γαζία ποῦ κρύβει μὲ τοὺς κλάδους τῆς τὸ παράθυρο τῆς κάμαράς μου κι' ἐρχόταν ἀπάνω ἀπὸ τ' ἀγκάθια τοῦ δεντροῦ σ' ἐμένα.

Πολλὲς φορές, τὸ βράδυ, κουρασμένος ἀπὸ τὴ μελέτη ἔγερνα στὸ παράθυρο μου καὶ τὸν κύτταζα νᾶρχεται.

— Αλήθεια, μοῦ φαίνεται κάποτε πῶς ὅλα ζοῦνε κι' αἰσθάνονται γύρω μας. Καὶ εἶνε ἄνθη ποῦ μᾶς ἀγαποῦνε καὶ εἶνε ἄνθη ποῦ μᾶς μισοῦν καὶ εἶνε κλάδοι καὶ βλαστοὶ ποῦ λαχταροῦν νὰ μᾶς ἀγγίξουν.

Κι' ἔβλεπα τὸν βλαστὸ ποῦ μ' ἀγαποῦσε νὰ σέρνεται σ' ἐμένα καὶ νὰ ζωγραφίζει ὄμορφες κινήσεις μέσα στὸ μυστήριο τοῦ δειλinoῦ καὶ ν' ἀπλώνει τὰ τρυφερὰ βλασταράκια του –σὰν μικρά, παιδικίσια χεράκια– καὶ νὰ πιάνεται ἀπὸ τ' ἀγκάθια τῆς γαζίας καὶ νὰ μ' ἐπικαλεῖται.

*

Ἐσύρθηκε μιὰ νύχτα ἴσα μὲ τὸ παράθυρό μου. Ἐπλέχτηκε στὶς γρίλλιες, ἐξάπλωσε ἀπάνω στὸν τοῖχο, ὑψώθηκε κι' ἀγκάλιασε κι' ἐμεγάλωσε κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο. Κι' ὅταν τὸ βράδυ ἔγυρα κουρασμένος πάλι, τὰ φύλλα τοῦ βλαστοῦ ἐκινήθησαν κι' ἀγγίξαν τὸ χέρι μου κι' ἐσταματήσαν. Μικρὰ φύλλα ὠμορφότατα καὶ κόκκινα –κάποιες ἀποχρώσεις πράσινου καὶ πορφύρας, κάποιο περίεργο χρῶμα παληοῦ κρασιοῦ– λὲς κι' ἦσαν μεθυσμένα ἀπὸ ζωὴ, μεθυσμένα ἀπὸ ἀγάπη.

Ποιὸς θὰ μᾶς ὑμνήσει ποτὲ τὲς ἀπόκρυφες κι' ἐκστατικὲς καὶ τὲς ἀμίλητες ἀγάπες τῶν βλαστῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων;

Θά σᾶς φανῆ παράξενο... δὲν ξέρω... Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἔμεινα ὥρα διπλὴ γερμένος στὸ παράθυρο κι' ἐκύτταζα τὲς ἀπαλὲς καὶ πράσινες καμπυλώσεις τοῦ βλαστοῦ καὶ δὲν ἐσκεπτόμουν τίποτε καὶ δὲν ἐποθοῦσα τίποτε καὶ ἤμουν εὐτυχής. Εὐτυχής... Θὰ τὸ πιστέψετε;

*

Ἐπέρασαν μέρες καὶ νύχτες ἀπάνω ἀπὸ τὸν βλαστό. Τὰ φύλλα του μεγάλωσαν, ἐθράφηκαν μέσα στὸν ἥλιο κι' ἀπὸ τοὺς κόλπους των μέσα –ἓνα μεσημέρι– πετάχτηκαν δύο ὄμορφες, καταπράσινες ἐλπίδες σταφυλιῶν. Κι' ἦταν ἡ χαρὰ μου νὰ γέρνω καὶ νὰ τὰ κυττάζω τὸ βράδυ –σὰν μικρὰ-μικρὰ ἀστέρια ὅταν ἦσαν στὸν ἀνθό, σὰν σμαράγδινες πέτρες πολύτιμες κατόπιν, κι' ὕστερα σιγά, σιγά, ἄρχιζαν νὰ μεγαλώνουν καὶ τὰ φιλιὰ τοῦ ἡλίου ἄρχιζαν νὰ λειτουργοῦνε μέσα κι' ὁ ξένος χυμὸς ἐγλύκαινε κι' ἐκοκκίνιζεν ἡ ἀγουρίδα, σὰν ἀπὸ ἐρύθημα ντροπῆς κι' ἄρχιζε πάλιν ἡ ἀγάπη τὴν αἰώνια, τὴν ὑπέροχο ἐξέλιξι τῶν θαυμάτων.

*

Θά σᾶς φανῆ παράξενο... δὲν ξέρω... Τὰ μικρούτσικα πράματα, τὰ ἐπουσιώδη, μ' ἐπηρεάζουν περισσότερο ἀπὸ τὰ μεγάλα γεγονότα. Πῶς νὰ πῶ; Τὰ μεγάλα γεγονότα εἶνε χονδροειδῆ, βάνουσα, πέφτουν κτηνωδῶς ἀπάνω στὴ ψυχὴ, ἔχουν τι τὸ ἀνυποφόρος ὑλικόν – δὲν ἔχουν τὴ λεπτή, τὴν ἀριστοκρατικὴ διείδουσι τῶν μικρῶν καὶ ἀπαρατηρήτων ποῦ ἐγγίζουσιν ἀγάλια-ἀγάλια τὴ ψυχὴ μας μὲ αὔλα χεράκια, μὲ κάποια διάκρισι καὶ δειλία ποῦ κολακεύει τὸ ἐγὼ μας, μὲ κάποιο κρυφὸ παρακάλιο τῶν μικροσκοπικῶν πραγμάτων ποῦ ὑποφέρουν...

Καὶ γι' αὐτὸ –γι' αὐτὸ ἄρά γε;– βαθεῖα μ' ἐπηρεάζει κι' ἀπέραντο μοῦ κάνει καλὸ νὰ παρακολουθῶ τὴν ἐξέλιξι τοῦ σπόρου ποῦ ρίχνεται στὸ χῶμα καὶ σπᾶ τὴν ἐπιφάνεια, καὶ ὑψώνεται καταπράσινος καὶ ρίχνει βλαστοὺς καὶ φουσκώνει στὲς ἄκρες τῶν κλάδων καὶ πετᾶ λουλούδια –ὄ,τιδήποτε λουλούδια : ὅσο ταπεινότερα καὶ λευκότερα, τόσο πλεῖοτερο καλὸ μοῦ κάνουν... Καὶ νὰ παρακολουθῶ ὕστερα τοῦ λουλουδιοῦ τὴ τύχη. Μπουμποῦκι παρθένο, κι' ὕστερα ἀνοίγεται καὶ χύνει στὸν ἀέρα τὸν αἰώνιον παραπονεμένον ὕμνον τῶν ἀρωμάτων –ποῦ κάτω πηγαίνουν καὶ Κάποιον ὕμνοῦν καὶ Κάποιον Παράδεισο θᾶχουν κι' ἐκεῖνα –κοντὰ στὸν Παράδεισο τῶν ὄμορφων ψυχῶν– για ν' ἀκινήτησουν καὶ νὰ ἠσυχάσουν καὶ νὰ μὴ πονοῦν.

Ὅταν εἶμαι θυμωμένος, ὅταν εἶμαι λυπημένος, ὅταν οἱ βλαστημιὲς ἀνεβαίνουν σὰν ὑποσχέσεις παρηγοριᾶς στὰ χεῖλη μου, ὅταν ὅλη μου ἡ ψυχὴ εἶνε ἀκάθαρτη ἀπὸ βάνουσα πάθη —κατεβαίνω στὸν κῆπο, κυττάζω κανένα μικρὸ λουλουῖδι ριγμένο σὲ καμμιὰ γωνιὰ τῶν χωμάτων καὶ ἠσυχάζω. Καὶ ἠσυχάζω. Ἐνα βιβλίον, ἢ ἀνάγνωσι τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, μιὰ μεγάλη

εὐτυχία, δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ἡσυχάσουν τὴ ψυχὴ μου, ὅσο τὸ μικρὸ λουλούδι ποῦνε ριγμένο σὲ κάποια γωνιὰ τῶν χωμάτων.

Καὶ γιατί νὰ μὴν ἀγαπήσω τὸ βλαστὸ με τὰ δύο του παιδιά, ποῦλθε νὰ με βρεῖ καὶ ν' ἀγκαλιάσει τὸ παράθυρό μου καὶ τὴ μοναξιά μου καὶ νὰ με ξεκουράζει με τὴν ἀγάπη του κάθε βράδυ, ἀπὸ τὴ περιώδυνη ἡδονὴ τῆς μελέτης;

Εἶνε γελοῖον, εἶνε παιδικόν, τὸ ξέρω. Ἔτσι ὅμως αἰσθάνομαι, τί νὰ κάμω;

Ἡ μητέρα μου ἀνέβηκε χθὲς στὴ κάμαρά μου κι' ἔγυρε ἀπὸ τὸ παράθυρο. Ἄκουσα ἓνα τριγμό. Ἡ γαζία ἐκινήθηκε κι' ἄκουσα τὸ κλῆμα νὰ σειέται –ἔνοιωθα ἐσειοῦταν ἴσα με τὴ ρίζα του πέρα στὴ κρεβατίνα. Ἔτρεξα στὸ παράθυρο. Ἡ μητέρα μου κρατοῦσε στὰ χέρια τῆς μισοζουλισμένα τὰ δύο σταφύλια τοῦ βλαστοῦ, κι' ὁ βλαστὸς εἶχε ἀφίσει τ' ἀγκάλιασμα τῆς γρίλλιας κι' εἶχε γκρεμιστῆ κάτω κι' εἶδα στὲς δυὸ κόγχες τῶν φύλλων δυὸ μεγάλες πληγές.

— Μητέρα! Κι' ἡ μητέρα μου στὴ φωνὴ καὶ στὴ χλωμάδα μου ἔνοιωσε τὴν αἰτία καὶ τὸν παράξενο πόνο κι' ἄρχισε νὰ κλαίει.

— Παιδί μου! .. δὲν τόξερα...

Ἐφοβήθηκα νὰ μὴν πῶ τίποτε νὰ λυπήσω τὴ μητέρα μου κι' ἔτρεξα κάτω νὰ μείνω μόνος.

Ἄν σᾶς πῶ πῶς ἔκλαψα, θὰ γελάσετε.

Ἄν σᾶς πῶ πῶς ἀπὸ τότε δὲν ἄνοιξα τὸ παράθυρο πλειά, γιὰ νὰ μὴν δῶ τὸν βλαστὸ, γιὰ νὰ μὴν νοιώσω τὰ παράπονα ποῦ θὰ τρέχουν ἀπὸ τὲς πληγές, θὰ γελάσετε.

Ἀλήθεια, κι' ἐγὼ ὅταν εἶμαι μαζί με ἄλλους καὶ τὸ συλλογίζομαι, γελῶ.

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

ΜΙΑ ΑΓΑΠΗ

Στὸν Α. Τανάρα

ΝΑΣ βλαστός τῆς κρεβατινάς εἶχε χωρίσει ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του· κι' εἶχε ριχτῆ ἀπάνω στὴ γαζία ποὺ κρύβει μὲ τοὺς κλάδους τῆς τὸ παράθυρο τῆς κάμαράς μου κι' ἐρχόταν ἀπάνω ἀπὸ τ' ἀγκάθια τοῦ δεντροῦ σ' ἐμένα.

Πολλές φορές, τὸ βράδυ, κουρασμένος ἀπὸ τὴ μελέτη ἔγερνα στὸ παράθυρο μου καὶ τὸν κύταζα νᾶρχεται.

— Ἀλήθεια, μοῦ φαίνεται κάποτε πῶς δὲλα ζοῦνε κι' αἰσθάνονται γύρω μας. Καὶ εἶνε ἄνθη ποῦ μᾶς ἀγαποῦνε καὶ εἶνε ἄνθη ποῦ μᾶς μισοῦν καὶ εἶνε κλάδοι καὶ βλαστοὶ ποῦ λαχταροῦν νὰ μᾶς ἀγγίξουν.

Κι' ἔβλεπα τὸν βλαστὸ ποῦ μ' ἀγαποῦσε νὰ σέρνεται σ' ἐμένα καὶ νὰ ζωγραφίζει ὡμορφες κινήσεις μέσα στὸ μυστήριο τοῦ δειλινοῦ καὶ ν' ἀπλώνει τὰ τρυφερὰ βλασταράκια τοῦ—σὰν μικρά, παιδικίσια χεράκια—καὶ νὰ πιάνεται ἀπὸ τ' ἀγκάθια τῆς γαζίας καὶ νὰ μ' ἐπικαλεῖται.

Ἐσύθηκε μιὰ νύχτα ἴσα μὲ τὸ παράθυρό μου. Ἐπλέχθηκε στὶς γρίλλες, ἐξάπλωσε ἀπάνω στὸν τοῖχο, ὑψώθηκε κι' ἀγκάλιασε κι' ἐμεγάλωσε κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο. Κι' ὅταν τὸ βράδυ ἔγυρα κουρασμένος πάλι, τὰ φύλλα τοῦ βλαστοῦ ἐκινήθησαν κι' ἀγγίξαν τὸ χέρι μου κι' ἔσταματῆσαν. Μικρὰ φύλλα ὡμορφότατα καὶ κόκκινα—κάποιες ἀποχρώσεις πράσινου καὶ πορφύρας, κάποιο περίεργο χρῶμα παλῆου κρασιοῦ—λές κι' ἦσαν μεθυσμένα ἀπὸ ζωὴ, μεθυσμένα ἀπὸ ἀγάπη.

Ποῖος θὰ μᾶς ὑμνήσει ποτὲ τὲς ἀπόκρυφες κι' ἐκστατικές καὶ τὲς ἀμιλητες ἀγάπες τῶν

βλαστῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων;

Θὰ σὰς φανῆ παράξενο... δὲν ξέρω... Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἔμεινα ὡρα διπλὴ γερμένος στὸ παράθυρο κι' ἐκύτταζα τὲς ἀπαλὲς καὶ πράσινες καμπυλώσεις τοῦ βλαστοῦ καὶ δὲν ἐσκεπτόμουν τίποτε καὶ δὲν ἐποθοῦσα τίποτε καὶ ἤμουν εὐτυχής. Εὐτυχής... Ἐὰ τὸ πιστέψετε;

*

Ἐπέρασαν μέρες καὶ νύχτες ἀπάνω ἀπὸ τὸν βλαστὸ. Τὰ φύλλα του μεγάλωσαν, ἐθράφηκαν μέσα στὸν ἥλιο κι' ἀπὸ τοὺς κόλπους των μέσα—ἕνα μεσημέρι—πετάχτηκαν δυὸ ὡμορφες, καταπράσινες ἐλπίδες σταφυλιῶν. Κι' ἦταν ἡ χαρὰ μου νὰ γέρνω καὶ νὰ τὰ κυττάζω τὸ βράδυ—σὰν μικρὰ-μικρὰ ἀστέρια ὅταν ἦσαν στὸν ἀνθό, σὰν σμαράγδινες πέτρες πλούτιμες κατόπι, κι' ὕστερα σιγά, σιγά, ἀρχίζαν νὰ μεγαλώνουν καὶ τὰ φυλιὰ τοῦ ἡλίου ἀρχίζαν νὰ λειτουργοῦνε μέσα κι' ὁ ξένος χυμὸς ἐγλύκνιζε κι' ἐκοκκίνιζεν ἡ ἀγουρίδα, σὰν ἀπὸ ἐρύθημα ντρόπῆς κι' ἀρχίζε πάλιν ἡ ἀγάπη τὴν αἰώνια, τὴν ὑπέροχο ἐξέλξει τῶν θαυμάτων.

*

Θὰ σὰς φανῆ παράξενο... δὲν ξέρω... Τὰ μικροῦτσικα πράγματα, τὰ ἐπουσιώδη, μ' ἐπηρεάζουν περισσότερο ἀπὸ τὰ μεγάλα γεγονότα. Πῶς νὰ πῶ; Τὰ μεγάλῃ γεγονότα εἶνε χονδροειδῆ, βάνουσα, πέφτουν κτηνωδῶς ἀπάνω στὴ ψυχὴ, ἔχουν τι τὸ ἀνυποφόρος ὑλικόν—δὲν ἔχουν τὴ λεπτὴ, τὴν ἀριστοκρατικὴν διείσδυσι τῶν μικρῶν καὶ ἀπαρητηρήτων ποῦ ἐγγίζου ἀγάλια—ἀγάλια τὴ ψυχὴ μας μὲ ζῦλα χεράκια, μὲ κάποια διάκρισι καὶ δειλιά ποῦ κολακεύει τὸ ἐγὼ μας, μὲ κάποιο κρυφὸ παρκάλιο τῶν μικροσκοπικῶν πραγμάτων ποῦ ὑποφέρουν...

Καὶ γι' αὐτὸ—γι' αὐτὸ ἀρά γε;—βαθεῖα μ' ἐπηρεάζει κι' ἀπέραντο μοῦ κάνει καλὸ νὰ πα-

Εικόνα 4: Σελίδα 138 του πεζού ποιήματος *Μια αγάπη*

Π Ι Ν Α Κ Ο Θ Η Κ Η

ΤΑ ΔΩΡΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ρακοιοιθώ τήν εξέλιξι τοῦ σπόρου ποῦ ρίχνε-
ται στό χῶμα καί σπῆ τήν ἐπιφάνεια, καί ὑ-
ψώνεται καταπράσινοσ καί ρίχνει βλαστούσ
καί φουσκώνει στέσ ἄκρεσ τῶν κλάδων καί πε-
τῆ λουλούδια—ὑ,τιδήποτε λουλούδια : ὅσο τε-
πεινότερα καί λευκότερα, τόσο πλειότερο καλῶ
μοῦ κάνουν . . . Καί νά παρακοιοιθῶ ὕστερα
τοῦ λουλουδιοῦ τῆ τύχη. Μπομποῦκι παρθένο,
κι' ὕστερα ἀνοίγεται καί χύνει στόν ἀέρα τόν
αἰώνιον παρακονεμένον ὕμνον τῶν ἀρωμάτων—
ποῦ κάτω πηγαίνουσι καί Κάποιοι ὕμνουσι καί
κάποιοι Πιχράδεις οὗχθουσι κι' ἐκεῖνα—κοντᾶ
στόν Παράδεισο τῶν ὁμορφῶν ψυχῶν—γιὰ ν' ἀ-
κινητήσουσι καί νά ἡσυχάσουσι καί νά μὴ ποιοῦσι.

Ὅταν εἶμαι θυμωμένος, ὅταν εἶμαι λυπη-
μένος, ὅταν οἱ βλαστημιές ἀνεβαίνουσι σάν ὑπσ-
σχέσεις παρηγοριᾶσ στό χεῖλι μου, ὅταν ὅλη
μου ἡ ψυχή εἶνε ἀκλόρητη ἀπό βάνκυσα πῆθη
—κατεβαίνω στόν κῆπο, κυττάζω κανένα μι-
κρῶ λουλουδι ριγμένο σέ κωμικᾶ γωνιᾶ τῶν
χωμάτων καί ἡσυχάζω. Καί ἡσυχάζω. Ἐνα
μειλίχι, ἡ ἀνάγνωσι τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, μιᾶ
μεγάλῃ εὐτυχίᾳ, δέν θά μποροῦσαν νά ἡσυχά-
σουσι τῆ ψυχῆ μου, ὅσο τῶ μικρῶ λουλουδι ποῦνε
ριγμένο σέ κάποιε γωνιᾶ τῶν χωμάτων.

Καί γιὰτι νά μὴν ἀγαπήσω τῶ βλαστοῦ μὲ
τᾶ δύο του παιδιᾶ, ποῦλλε νά μὲ βρεῖ καί ν' ἀγ-
καλλάσει τῶ παρῆθροῦ μου καί τῆ μοναξιά μου
καί νά μὲ ξεκουράσει μὲ τήν ἀγάπη του κάθε
βράδυ, ἀπό τῆ περιώδυνῃ ἡδονῇ τῆσ μελέτησ ;

Εἶνε γελοῖον, εἶνε παιδικόν, τῶ ξέρω. Ἐτσι
ὅμως αἰσθάνομαι, τί νά κάμω ;

Ἡ μητέρα μου ἀνέθηκε χθές στή κάμαρᾶ
μου κι' ἔγυρε ἀπό τῶ παρῆθρο. Ἄκουσα ἕνε
τριγμῶ. Ἡ γαζία ἐκινήθηκε κι' ἄκουσα τῶ
κλήμα νά σειέται — ἐνοιωθε ἀσειοῦταν ἴσῃ μὲ
τῆ ρίζα του πέρα στή κρεβάτινα. Ἐτρεξα
στό παρῆθρο. Ἡ μητέρα μου κρατοῦσε στό
χεῖρι τῆσ μισοζουλισμένα τᾶ δύο σταφύλια τοῦ
βλαστοῦ, κι' ὁ βλαστόσ εἶχε ἀφίσει τ' ἀγκά-
λικμα τῆσ γρίλλιασ κι' εἶχε γαρμιστῆ κάτω
κι' εἶδα στέσ δύο κόγχεσ τῶν φύλλων δυῶ με-
γάλεσ πληγές

—Μητέρα ! Κι' ἡ μητέρα μου στή φωνῇ
καί στή χλωμάδα μου ἐνοιωσε τήν αἰτία καί
τόν παρῆθρο πόνο κι' ἄρχισε νά κλαίει.

—Παιδί μου ! . . . δέν τόξερα . . .

Ἐροβήθηκα νά μὴν πῶ τίποτε νά λυπήσω
τῆ μητέρα μου κι' ἔτρεξα κάτω νά μείνω
μόνοσ.

Ἄν σᾶσ πῶ πῶσ ἔκλαψα, θά γελάσετε.

Ἄν σᾶσ πῶ πῶσ ἀπό τότε δέν ἄνοιξα τῶ
παρῆθρο πλειᾶ, γιὰ νά μὴν δῶ τόν βλαστό,
γιὰ νά μὴ νοιώσω τᾶ παρῆθρο ποῦ θά τρέ-
χουσι ἀπό τῆσ πληγῆσ, θά γελάσετε.

Ἄλῆθεια, κι' ἐγῶ ἔταν εἶμαι μαζί μὲ ἄλ-
λους καί τῶ συλλογοῦμαι, γελῶ.

KARMA NIPBAMH

Εἶσ ἄνθρωποσ, δυσφορῶν διὰ τήν τύχη του,
παρεπονεῖτο ἐναντίον τοῦ Θεοῦ.

— Ὁ Πανάγαθοσ, ἔλεγε, δίδει τόσα πλοῦτη
εἰσ τοῦσ ἄλλουσι καί εἰσ ἐμὲ τίποτε.

— Ἄλλ' εἶσαι τόσοσ πτωχῶσ ὅσοσ πιστεύ-
εις ; εἶπεν εἰσ γέρωσ ἀκούσασ τοῦσ λόγουσ τού-
τουσ. Δέν σοῦ ἔδωκεν ὁ Θεὸσ νεότητα καί ὑ-
γείαν ;

— Δέν λέγω ὅχι εἰμπορῶ μάλιστα νά ὑπε-
ρηφανευθῶ διὰ τήν νεότητα καί τᾶσ δυνάμει
μου.

Ὁ γέρωσ ἔλαβε τήν δεξιὰν χεῖρα τοῦ νέου
καί τόν ἠρώτησε :

— Θά ἐδέχεσο νά σοῦ κόψουσι αὐτῶ τῶ χεῖρι,
ἂν σοῦ προσέφεραν χίλια ρούβλια ;

— ὦ ! ποτέ !

— Τῶ ἀριστερό ;

— Οὐί' αὐτό !

— Θά ἀπεφάσιζεσ νά χάσῃσ τῶ φῶσ τῶν
ὀφθαλμῶν σου, ἂν σοῦ ἔδιδαν δέκα χιλιάδασ
ρούβλια :

— Κύριε φύλαττε ! Οὔτε τόν ἕνα ὀφθαλμόν
μου θά ἔδιδα ποτέ διὰ τόν μεγαλεῖτερον θη-
σαυρόν τοῦ κόσμου !

— Βλέπεισ λοιπόν, προσέθηκεν ὁ γέρωσ, τί
πλοῦτη σοῦ δίδει ὁ Θεὸσ. Καί ὅμως παραπο-
νεῖσαι.

ΛΑΩΝ ΤΟΑΣΤΟΗ

ΣΚΕΥΕΙΣ

Ἡ καλλιτέρα ἀπόδειξι τοῦ εἰλικρινοῦσ ἔ-
ρωτοσ εἶνε ἡ ἀδεξιότησ. Γκινῶν

Ὁλίγον ἀγαπᾶ ὁ δυνάμενοσ, γὰ εἶπη πόσοσ
ἀγαπᾶ. Πετροῶρχησ

Ὁ ἔρωσ καί ἡ μουσική εἶναι αἱ δύο πτέ-
ρυγεσ τῆσ ψυχῆσ. Μπερλιόζ

Παρατηροῦμεν ὀλίγα ἐλατιώματα διὰ ν' ἀ-
ποδεχθῶμεν ὀλίγασ ἀρετιᾶσ. Βωδενᾶργκ

Τῶ μουσικόν τῆσ διαρκοῦσ νεότητοσ εἶνε ἡ
αἰσιοδοξία.

Τῶ πνεῦμα τῆσ γυναικοσ εἶνε ἀπό ὀδράργυ-
ρον' ἡ καρδιά τῆσ ἀπό κηρόν.

Ὁ ὄρωτοσ εἶνε ὡσ ὁ μωροσ ποῦ ἀνάπτει
τόν λύχνον του τήν μεσημβρίαν καί δέν ἔχει
ἔλαιον διὰ νά τόν ἀνάψη τήν νύκτα.

139

Εικόνα 5: Σελίδα 139 του πεζού ποιήματος *Μια αγάπη*

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: 59

Περιοδικό: *Πινακοθήκη*

Ημερομηνία: Μάρτιος 1907

Σελ.: 3-4

REQUIEM

ΣΥΝΤΡΙΜΜΙΑ από βράχους κι' από φύκη τὸ πλέξαν τὸ σπιτάκι μας στὴν ἄκρη τοῦ γιालοῦ. Κατῶφλι του γίνονται οἱ ἄφροι καὶ ἡ ἀρμύρα καὶ στὴ στέγη του ἀπάνω ἀγαποῦν ἀκόμα καὶ σμίγουν ἀκόμα ἀπελπισμένα μέσα στὸν θάνατο τὰ κογχύλια. Ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ πέλαγου ἀνέβαιναν κατρακυλῶντας τὰ ὄμορφα πετράδια χρόνια καὶ χρόνια τώρα κι' ἀπλώθηκαν χάμω στὸ βράχινο σπιτάκι μας καὶ μᾶς ἔστρωσαν κρεββάτια πέτρινα.

Ποιὰ ἦταν ἡ νεράϊδα –τὴν εἶδες ἐσύ ; ποῦ μᾶς πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι, μᾶς ἐπέρασε ἀπὸ τοὺς βράχους, μέσα ἀπὸ τὰ νερὰ, ἀπάνω ἀπὸ τὸ τριζοβολητὸ τῶν ἄμμων κι' ἔσκυψε χαμογελῶντας καὶ μᾶς ἔσπρωξε σιγά-σιγά, κι' ἀπαλώτατα στὸ βράχινο σπιτάκι;

Ἕνα κῦμα ἐγέλασε τὴν ὥρα ποῦ μπαίναμε, ἐσύρθηκε ἴσα μὲ τὰ πόδια μας καὶ κάτι μᾶς εἶπε κι' ἔφυγε. Ἕνα πουλι τοῦ γιालοῦ τ' ἄκουσε, ἐπέταξε ἀπὸ ἓνα βράχο ἀπέναντι, ἔσκυψε καὶ μᾶς εἶδε κι' ἔφυγε. Κάτι εἶπε στὸν ἀγέρα καὶ τὰ μαλλιά μας ἐκινήθηκαν ξάφνου κι' ἐφιληθῆκαν ἀπὸ κάποιο μυστικό, ἀγέρινο χάδι.

Πέρα, στὰ βάθη, καράβια ἀκίνητοῦσαν καὶ τοῦ κάκου, μᾶς φαινόταν, προσπαθοῦσαν νὰ χωρίσουν τὸν οὐρανὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Ἀπάνω στὸν γιालὸ ἐβάραινε ὁ ἥλιος.

Καὶ εἶπα: Ὁ Ἄγγελος τῆς Ἀγάπης καὶ τῆς Ὀδύνης εἶνε ἀδελφοί. Στὰ βάθη μόνο τὰ γαλανὰ κι' ἀσάλευτα τῶν νερῶν κοιμᾶται πεθαμένη ἡ Γαλήνη. Ἡ καρδιά μου λαμποκοπᾷ ἀπάνω στὰ κύματα καὶ βουλιάζει –ὦ πῶς βουλιάζει βαρετὰ ἀπὸ τὸν πόνο καὶ πηγαίνει νᾶβρη ἀπελπισμένη τὴν ἀγάπη μου πεθαμένη στὰ βάθη τῶν νερῶν...

Ἔβαλε τὸ χέρι τῆς ἀπάνω στὸ χέρι μου –ὦ πόσο κρύο ἦταν τὸ χέρι τῆς σὰν νᾶβγαίνε ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ γιालοῦ! καὶ μοῦπε: Ποῦ κυττάζεις;” Ἀνατρίχιασα ὄλος καὶ τὴν κύτταξα.

Τὸ σῶμα της διαγράφεται ἐμορφότατο ἀπάνω στὸ πέτρινο κρεββάτι. Ἐνα κῶμα πάλι ἐγέλασε. Ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα ἐνὸς βράχου, ἀπέναντι, δυὸ μάτια γαλανὰ κάποιας νεραΐδας μ' ἐκύτταζαν. Ἀπάνω στὴ στέγη ἀγαποῦσαν, κολλημένα, τὰ κογχύλια.

Τὸ πόδι της τὸ ἓνα ἦταν πλεγμένο ἀπάνω στὸ ἄλλο σὲ ἡδονικώτατες καμπυλότητες γραμμῶν καὶ τὸ ἓνα χέρι της τῆς ἦταν προσκεφάλι καὶ τὸ πρόσωπό της τὸ μισὸ φαινόταν καὶ τὰ μαλλιά της ἔπαιζαν ἀπάνω κι' ἀπὸ τὰ κλειστά της τὰ ὠχρότατα χεῖλη ἀνέβλυζε κι' ἐχυνόταν ἀθόρυβα σ' ὅλο της τὸ πρόσωπο καὶ σ' ὅλο της τὸ σῶμα, θαρροῦσες, ἓνα χαμόγελο.

Μπροστά μας ἀπὸ τὴ σχισμάδα τοῦ βράχου ὅλοι οἱ θεοὶ τῆς θάλασσας συνάχτηκαν καὶ τὴ θωροῦσαν. Κι' ἔνοιωσα, ἐγέμισε τὸ βράχινο σπιτάκι μας ἀνοιγοκλείσματα φτερῶν, κι' ἀνατριχιάσματα φιλημάτων καὶ μέσα στὴ ψυχὴ μου ἔνοιωσα ὅλους τοὺς θεοὺς τῆς θάλασσας νὰ γέρνουν καὶ νὰ τὴ θωροῦνε.

Ἔβαλα τὴ ψυχὴ μου ἀπάνω στὰ κύματα, τὰ χέρια μου ἀπλώθηκαν ἀπελπισμένα στὴ περιώδυνη μουσικὴ τοῦ θανάτου ποῦ ἀνέβαινε ἀπὸ τὰ σπλάγχα τοῦ γυαλοῦ κι' ἀπάνω στὰ μνήματα ποῦ ἀνοίγουν τὰ κύματα ἐξάπλωσα τὶς ἐλπίδες μου ὅλες καὶ τὶς χαρὲς μου ὅλες, ἐκύτταξα τὴν ἀγάπη μου ποῦ χαμογελοῦσε στὰ πέτρινα κρεββάτια καὶ εἶπα : “ Ὁ Ἄγγελος τῆς Ἀγάπης καὶ τοῦ Θανάτου εἶνε ἀδελφοί. Ὅταν Σοῦ λέω πῶς Σ' ἀγαπῶ, μὴν τὸ πιστεύεις. Ἄν ἀγαπῶ τὰ μάτια Σου τὰ μεγάλα τ' ἀγαπῶ γιατί μοιάζουν τῆς Ἀγαπημένης μου. Ἄν ἀφίνω ἀπάνω στὸ κορμί Σου νὰ γέρνουν οἱ ἐπιθυμίες μου ὅλες, τὸ κάνω γιατί τὸ κορμί Σου εἶνε ὡμορφο κι' ὅταν κοίτεται ξαπλωμένο ἀπάνω σὲ πετράδια τοῦ γυαλοῦ μοῦ ἐνθυμίζει τὴν Ἀγαπημένη μου. Ἄν μ' ἀρέσει ἡ ἀγάπη Σου καὶ τὴν ἀφίνω νὰ σαπίζει σιγὰ-σιγὰ τὸ κορμί μου ὅλο καὶ νὰ διαφθεῖρει τὴ ψυχὴ μου καὶ νὰ σκάφτει ὀληνηχτὶς τὰ θεμέλια τοῦ νοῦ μου –μ' ἀρέσει γιατί μοιάζει καὶ στὴν ἔκταση καὶ στὴν ὡμορφιά καὶ στὴν ἐλπίδα ποῦ δίνει τοῦ θανάτου μὲ τὴν Ἀγαπημένη μου... Ἄκουσε, ὅταν Σοῦ λέω πῶς Σ' ἀγαπῶ, μὴν τὸ πιστεύεις...

Ἀγαπῶ μίαν ἄλλη. Τὰ μπράτσα Σου τοῦ κάκου μπλέκονται στὸ κορμί μου καὶ τοῦ κάκου ἀλυσσοδένει τὸν νοῦν μου μὲ τὴν ἀγάπη... Μιὰ νύχτα ὁ πόνος ἐδάγκωσε κι' ἐκομμάτιασε τὴ ζωὴ μου. Ἐκατέβηκα κι' ἀπλώθηκα στὴν ἀμμουδιὰ καὶ εἶπα τὸν πόνο μου. Πέρα ὡς πέρα, γιὰ-γιὰ, χυθῆκανε σὲ μουρμουρητὸ τὰ παρηγορητὰ της.

Ἐκείνη εἶνε ἡ Μεγάλῃ, ἡ Αἰώνια, ἡ Παρηγορήτρα. Ἐσὺ τί εἶσαι; Τῆς ἔδωκα ἐκείνη τὴ νύχτα τὴ ψυχὴ μου. Σ' ἓνα σπασμένο βράχο στὴ μέση-μέση τοῦ γυαλοῦ εἶνε ἀπὸ τότε ἡ ψυχὴ μου δεμένη. Ἐκεῖ τελοῦνται τὰ μεσάνυχτα οἱ μυστικὲς καὶ περιώδυνες ἐνώσεις. Οἱ θυγατέρες

τοῦ Γέρου Ὠκεανοῦ ἔρχονται χαμογελοῦσες καὶ μοῦ κάνουν συντροφιά. Τὰ πουλιὰ τοῦ γυαλοῦ μὲ γνωρίζουν καὶ μ' ἀγαποῦνε. Ἐκεῖ ἀνοίγονται οἱ φλέβες τῆς ψυχῆς μου καὶ ἡ ζωὴ μου ὅλη χύνεται ἀπάνω στὰ κύματα. Οἱ νεραΐδες θέλουν νὰ μὲ λύσουν καὶ νὰ μὲ σύρουν στὸν ἀέρινο χορὸ των. Μὴν ἀλυσσοδένεις τὴ ζωὴ μου μὲ τὴν ἀγάπη...”

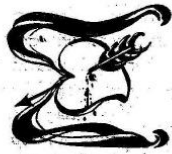
Ἔπλεξε τὸ κορμὶ τῆς γύρω μου καὶ μ' ἐκύτταξε στὰ μάτια κι' ἀνατρίχιασα.

Ναί, ναὶ τὸ ξέρω, ἓνα μυστήριο ἀρμενίζει στὰ μάτια Σου. Ὅταν Σ' ἀγκαλιάζω θαρρῶ ἀγκαλιάζω τὴ θάλασσα ὅλη. Τὴν Ἀγαπημένη μου. Ἴσως νᾶσαι ἢ μικρογραφία Ἐκείνης, τῆς Ἀληθινῆς... Ποιὸς ξέρει... Τὰ μυστήρια ποῦ κρύβετε οἱ δυὸ Σας ποιὸς τὰ ξέρει;... Ἔχεις κι' ἐσὺ τὴ δύναμι νὰ ξερριζώνεις καὶ νὰ κομματιάσεις ὅπως Ἐκείνη βράχους καὶ καράβια, ζωὲς ἐσὺ κι' ἀθωότητες κι' Ἰδανικὰ ποῦ σηκώνουνε κεφάλι μπροστὰ σ' Ἐσένα. Σὲ κυττάζω ὅλη, μέσα στὸ βράχινο σπιτάκι μας. Σὲ κυττάζω ὅλη, καὶ νοιώθω, δίνεις κι' Ἐσὺ τὶς ἴδιες ἐλπίδες καὶ στὰ μάτια Σου καὶ στις καμπυλόττες τοῦ κορμοῦ Σου νοιώθω τὶς ἴδιες ὑποσχέσεις. Τὴν ἀπέραντη, τὴν παντοδύναμη, τὴν ἀγιάτρευτη νοσταλγία τοῦ θανάτου... Νὰ βουτήση κανεὶς μὲ τὸ κεφάλι μπροστὰ, μὲ κλειστὰ τὰ μάτια, μὲ τὰ χέρια ἀνοιχτὰ στὸ Μυστήριο καὶ στὸ Αἶνιγμα. Νὰ μὴν ὑπάρχει πλειά, νὰ τὸν πετοῦν τὰ κύματα καὶ νὰ τὸν παίρνουν πάλι καὶ νάχει κλειστὰ τὰ μάτια καὶ πεθαμένη τὴ ψυχὴ. Ἄκουσε, μὴν τρέμεις. Ἄν Σ' ἀγαπῶ, Σ' ἀγαπῶ γιὰτὶ νοιώθω πῶς μὲ πεθαίνεις ὅλημέρα, γιὰτ' εἶσαι τὸ μονοπάτι ποῦ φέρνει στὴν ἄλλη, τὴν αἰώνια, τὴν ἀληθινὴ μου Ἀγάπη, γιὰτὶ νοιώθω πῶς μόνο τὰ μικρὰ Σου χέρια, τὰ λευκότατα, καὶ μόνο τὰ χεῖλη Σου, τὰ ὠχρότατα, καὶ τα μεγάλα Σου μάτια μόνο μποροῦν νὰ μὲ κάμουν νὰ πεθάνω ὅλος, μὴν τρέμεις, νὰ πεθάνω ὅλος –καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ.

KAPMA NIPBAMH

REQUIEM

ΣΥΝΤΡΙΜΜΙΑ από βράχους κι' από φύκη τὸ πλῆξαν τὸ σπιτάκι μας στὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ. Κατῶφλι του γίνονται οἱ ἄφροι καὶ ἡ ἀρμύρα καὶ στὴ στέγη του ἀπάνω ἀγαποῦν ἀκόμα καὶ σμίγουν ἀκόμα ἀπελπισμένα μέσα στὸν θάνατο τὰ κογχύλια. Ἀπὸ τὰ βάρη τοῦ πέλαγου ἀνέβαιναν κατακυλώντας τὰ ὄμορφα πετράδια χρόνια καὶ χρόνια τώρα καὶ ἀπλώθηκαν χάμω στὸ βράχινο σπιτάκι μας καὶ μᾶς ἐστρωσαν κρεββάτια πέτρινα.

Ποιά ἦταν ἡ νεράιδα — τὴν εἶδες ἐσύ; πού μᾶς πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι, μᾶς ἐπέρασε ἀπὸ τοὺς βράχους, μέσα ἀπὸ τὰ νερά, ἀπάνω ἀπὸ τὸ τριζόβολτό τῶν ἄμμων καὶ ἐσκυψε χαμογελώντας καὶ μᾶς ἐσπρωξε σιγά - σιγά, καὶ ἀπαλώτατα στὸ βράχινο σπιτάκι;

Ἐνα κύμα ἐγέλασε τὴν ὥρα πού μπαίναμε, ἐσύρθηκε ἴσα μὲ τὰ πόδια μας καὶ κάτι μᾶς εἶπε καὶ ἔφυγε. Ἐνα πουλί τοῦ γιαλοῦ τ' ἀκουσε, ἐπέταξε ἀπὸ ἕνα βράχο ἀπέναντι, ἐσκυψε καὶ μᾶς εἶδε καὶ ἔφυγε. Κάτι εἶπε στὸν ἀγέρα καὶ τὰ μαλλιά μας ἐκινήθηκαν ἑάφρου καὶ ἐφιληθῆκαν ἀπὸ κάποιο μυστικό, ἀγέρινο χάδι.

Πέρα, στὰ βάρη, καρδιά κινητοῦσαν καὶ τοῦ κάκου, μᾶς φαινόταν, προσπαθοῦσαν νὰ χωρίσουν τὸν οὐρανὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Ἀπάνω στὸν γιαλὸ ἐβάραινε ὁ ἥλιος.

Καὶ εἶπα: Ὁ Ἄγγελος τῆς Ἀγάπης καὶ τῆς Ὀδύνης εἶνε ἀδελφοί. Στὰ βάρη μόνο τὰ γαλανὰ καὶ ἀσάλευτα τῶν νερῶν κοιμάται πεθαμένη ἡ Γαλήνη. Ἡ καρδιά μου λαμποκοπᾷ ἀπάνω στὰ κύματα καὶ βουλιάζει — ὡ πῶς βουλιάζει βαρεῖα ἀπὸ τὸν πόνο καὶ πηγαίνει νῆστρο ἀπελπισμένη τὴν ἀγάπη μου πεθαμένη στὰ βάρη τῶν νερῶν...

Ἐβαλε τὸ χέρι της ἀπάνω στὸ χέρι μου — ὡ πόσο κρύο ἦταν τὸ χέρι της σὰν νῆσταινε ἀπὸ τὰ βάρη τοῦ γιαλοῦ! καὶ μούπε: Πού κυττάζεις;» Ἀνατόγισα ὅλος καὶ στὴν κύτταξ.

Τὸ σῶμα της διαγράφεται ἑμορφότατο ἀπάνω στὸ πέτρινο κρεββάτι. Ἐνα κύμα πάλι ἐγέλασε. Ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα ἐνὸς βράχου, ἀπέναντι, δυὸ μάτια γαλανὰ κάποιας νεράιδας μ' ἐκύτ-

ταζαν. Ἀπάνω στὴ στέγη ἀγαποῦσαν, κολλημένα, τὰ κογχύλια.

Τὸ πόδι της τὸ ἕνα ἦταν πλεγμένο ἀπάνω στὸ ἄλλο σὲ ἡδονικώτατες καμπυλόητες γραμμῶν καὶ τὸ ἕνα χέρι της τῆς ἦταν προσκεφάλι καὶ τὸ πρόσωπό της τὸ μισὸ φαινόταν καὶ τὰ μαλλιά της ἐπαίζαν ἀπάνω καὶ ἀπὸ τὰ κλειστά της τὰ ὠχρότατα χεῖλη ἀνέβλυζε καὶ ἐγυνόταν ἀθόρυβα σ' ὅλο της τὸ πρόσωπο καὶ σ' ὅλο της τὸ σῶμα, θαρροῦσε, ἕνα χαμόγελο.

Μπροστά μας ἀπὸ τὴ σχισμάδα τοῦ βράχου ὅλοι οἱ θεοὶ τῆς θάλασσας συνάχτηκαν καὶ τὴ θεωροῦσαν. Κι' ἐνοιῶσα, ἐγέμισε τὸ βράχινο σπιτάκι μας ἀνοιγοκλεισμάτα φτερῶν, καὶ ἀνατριχιάσματα φιλημάτων καὶ μέσα στὴ ψυχὴ μου ἐνοιῶσα ὅλους τοὺς θεοὺς τῆς θάλασσας νὰ γέρνουν καὶ νὰ τὴ θεωροῦνε.

Ἐβαλε τὴ ψυχὴ μου ἀπάνω στὰ κύματα, τὰ χέρια μου ἀπλώθηκαν ἀπελπισμένα στὴ περιώδουνη μουσικὴ τοῦ θανάτου πού ἀνέβαινε ἀπὸ τὰ σπλάγγα τοῦ γιαλοῦ καὶ ἀπάνω στὰ μνήματα πού ἀνοίγουν τὰ κύματα ἐξάπλωσα τίς ἐλπίδες μου ὅλες καὶ τίς χαρὲς μου ὅλες, ἐκύτταξα τὴν ἀγάπη μου πού χαμογελοῦσε στὰ πέτρινα κρεββάτια καὶ εἶπα: «Ὁ Ἄγγελος τῆς Ἀγάπης καὶ τοῦ Θανάτου εἶνε ἀδελφοί. Ὅταν Σοῦ λέω πῶς Σ' ἀγαπῶ, μὴν τὸ πιστεῦεις. Ἄν ἀγαπῶ τὰ μάτια Σου τὰ μεγάλα τ' ἀγαπῶ γιὰτὶ μοιάζουν τῆς Ἀγαπημένης μου. Ἄν ἀφίνω ἀπάνω στὸ κορμί Σου νὰ γέρνουν οἱ ἐπιθυμίες μου ὅλες, τὸ κάνω γιὰτὶ τὸ κορμί Σου εἶνε ὄμορφο καὶ ὅταν κοίτεται ἐκπλωμένο ἀπάνω σὲ πετράδια τοῦ γιαλοῦ μού ἐνθυμίζει τὴν Ἀγαπημένη μου. Ἄν μ' ἀρέσει ἡ ἀγάπη Σου καὶ τὴν ἀφίνω νὰ σαπίζει σιγά - σιγά τὸ κορμί μου ὅλο καὶ νὰ διαφθεῖρει τὴ ψυχὴ μου καὶ νὰ σκάφτει ὀληνηγτὶς τὰ θεμέλια τοῦ νοῦ μου — μ' ἀρέσει γιὰτὶ μοιάζει καὶ στὴν ἔκταση καὶ στὴν ὄμορφη καὶ στὴν ἐλπίδα πού δίνει τοῦ θανάτου μὲ τὴν Ἀγαπημένη μου. . . Ἄκουσε, ὅταν Σοῦ λέω πῶς Σ' ἀγαπῶ, μὴν τὸ πιστεῦεις. . . Ἀγαπῶ μίαν ἄλλη. Τὰ μπράτσα Σου τοῦ κάκου πλέκονται στὸ κορμί μου καὶ τοῦ κάκου ἀλυσσοδένεις τὸν νοῦν μου μὲ τὴν ἀγάπη. . . Μιὰ νύχτα ὁ πόνος ἐδάγκωσε καὶ ἐκοιμάτιασε τὴ ζωὴ μου. Ἐκατέβηκα καὶ ἀπλώθηκα στὴν ἄμ-

Εικόνα 6: Σελίδα 3 του πεζού ποιήματος *Requiem*

Π Ι Ν Α Κ Ο Θ Η Κ Η

μουδιά και είπα τόν πόνο μου. Πέρα ως πέρα, γιαλό-γιαλό, χυθήκανε σε μουμουρητό τὰ παρηγορητά της.

Ἐκείνη εἶνε ἡ Μεγάλη, ἡ Αἰώνια, ἡ Πιρηγορήτρα. Ἐσὺ τί εἶσαι; Τῆς εἶδωκα ἐκείνη τὴ νύχτα τῆ ψυχῆ μου. Σ' ἔνα σπασμένο βράχο στὴ μέση-μέση τοῦ γιαλοῦ εἶνε ἀπὸ τότε ἡ ψυχῆ μου δεμένη. Ἐκεῖ τελούνται τὰ μεσάνυχτα οἱ μυστικὲς καὶ περιώδυνες ἐνώσεις. Οἱ θυγατέρες τοῦ Πέρου Ὀκεανοῦ ἐργάζονται χαμογελοῦσες καὶ μοῦ κάνουν συντροφιά. Τὰ πουλιά τοῦ γιαλοῦ μὲ γνωρίζουν καὶ μ' ἀγαποῦνε. Ἐκεῖ ἀνοίγονται οἱ φλέβες τῆς ψυχῆς μου καὶ ἡ ζωὴ μου ὀλη χύνεται ἀπάνω στὰ κύματα. Οἱ νεράιδες θέλουν νὰ μὲ λύσουν καὶ νὰ μὲ σύρουν στὸν ἀερίνο χορὸ των. Μὴν ἀλυσσοδέσεις τὴ ζωὴ μου μὲ τὴν ἀγάπη...»

Ἐπλεξε τὸ κόρμι τῆς γύρω μου καὶ μ' ἐκύτταξε στὰ μάτια καὶ ἀνατρίχισα.

Ναί, ναί τὸ ξέρω, ἓνα μυστήριον ἀρμενίζει στὰ μάτια Σου. Ὅταν Σ' ἀγκαλιάζω θαρρῶ ἀγκαλιάζω τὴ θάλασσα ὀλη. Τὴν Ἀγαπημένη μου. Ἴσως νᾶσαι ἡ μικρογραφία Ἐκείνης, τῆς Ἀληθινῆς... Ποιὸς ξέρει... Τὰ μυστήρια ποῦ κρύβετε οἱ δύο Σας ποιὸς τὰ ξέρει;... Ἐχεις

καὶ ἐσὺ τὴ δύναμι νὰ ξεριζώνεις καὶ νὰ κομματιάζεις ὅπως Ἐκείνη βράχους καὶ καρῆβια, ζωὲς ἐσὺ καὶ ἀθωότητες καὶ Ἰδανικά ποῦ σηκώνουν κεφάλι μπροστὰ σ' Ἐσένα. Σὲ κυττάζω ὀλη, μέσα στὸ βράχινο σπιτάκι μας. Σὲ κυττάζω ὀλη, καὶ νοιώθω, δίνεις καὶ Ἐσὺ τίς ἴδιες ἐλπίδες καὶ στὰ μάτια Σου καὶ στὶς καμπυλόπυλτες τοῦ κορμιοῦ Σου νοιώθω τίς ἴδιες ὑποσχέσεις. Τὴν ἀπέραντη, τὴν παντοδύναμη, τὴν ἀγιάτρευτη νοσταλγία τοῦ θανάτου... Νὰ βουτήση κανεὶς μὲ τὸ κεφάλι μπροστὰ, μὲ κλειστὰ τὰ μάτια, μὲ τὰ χέρια ἀνοιχτά στὸ Μυστήριο καὶ στὸ Αἴνιγμα. Νὰ μὴν ὑπάρχει πλειά, νὰ τὸν πετοῦν τὰ κύματα καὶ νὰ τὸν παίρνουν πάλι καὶ νάχει κλειστὰ τὰ μάτια καὶ πεθαμένη τὴ ψυχῆ. Ἀκουσε, μὴν τρέμεις. Ἄν Σ' ἀγαπῶ, Σ' ἀγαπῶ γιατί νοιώθω πῶς μὲ πεθαίνεις ὀλημέρα, γιατί εἶσαι τὸ μονοπάτι ποῦ φέρνει στὴν ἄλλη, τὴν αἰώνια, τὴν ἀληθινή μου Ἀγάπη, γιατί νοιώθω πῶς μόνο τὰ μικρά Σου χέρια, τὰ λευκότατα, καὶ μόνο τὰ χεῖλη Σου, τὰ ὠχρότατα, καὶ τὰ μεγάλα Σου μάτια μόνον μποροῦν νὰ μὲ κάμουν νὰ πεθάνω ὀλος, μὴν τρέμεις, νὰ πεθάνω ὀλος—καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχῆ.

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

ΠΟΜΦΟΛΥΓΕΣ

Ἔργον τοῦ γλύπτου Léon—Ernest Drivier

Salon 1906.

Εικόνα 7: Σελίδα 4 του πεζού ποιήματος *Requiem*

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: 60

Περιοδικό: Πινακοθήκη

Ημερομηνία: Απρίλιος 1907

Σελ.: 34

ΝΥΦΗ

ΑΓΡΥΠΙΝΗΣΑ ὅλη τὴ νύχτα γονατισμένη ἀπάνω στὶς πλάκες. Τὰ μάτια μου φλογίσανε ἀπὸ τὸ ἀδάκρυτο κλάμμα κι ἀπὸ τὸν πόθο τῆς Αὐγῆς. Τὰ δάχτυλά μου ἦσαν κερένια καὶ διάφανα τὰ χέρια μου ἀπὸ τὴν προσευχὴ καὶ τὴ νηστεία- καὶ τὴν ἀγάπη. Κατάσαρκα φοροῦσα χοντρὸ ράσο κι ἀδρό ποῦ ἐξέσκιζε τὸ κορμί μου τὸ συνηθισμένο στὰ μετάξια. Τὸ αἷμα ἔτρεχε σὰν γάλα μέσα στὶς φλέβες μου –ὦ! ἡ ἀγάπη μου ἐκείνη– ὅλη πονῶ!– δὲν ρίχνει πλειὰ φουρτοῦνες στὸ κορμί μου.

Οἱ ἅγιοι γύρω τριγύρω στο ἐκκλησάκι τοῦ μοναστηριοῦ ἀχνὰ προβαίνουν μέσα ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ μὲ κυττάζαν ἡμερα- ἡμερα ἀπὸ τὰ φόντα τὰ χρυσᾶ, τὰ θαμπωμένα ἀπὸ τὸ πολὺ λιβάνι κι ἀπὸ τὰ πολλὰ φιλιὰ. Κι ὁ Χριστὸς ἀποπάνω μου ἔσκυβε, ἔσκυβε σὰν νάθελε νά με φιλήσει ὅλη κι αἰσθανόμουν τὸ χαμόγελό του να τρυπᾷ τὴ καρδιά μου.. Ἔσκυβα κι ἐγὼ μαζί του κι ἔνοιωθα ἐχυνόταν ἀπὸ τὸ κόνισμα κι ἐπεφτε –σὰν σῶμα– ἀπάνω μου ἡ ἀγάπη. Οἱ ἄγγελοι γύρω του σωπαίνουν κι ἐκρατοῦσαν στὰ χέρια τῶν κρῖνα –κρῖνα λευκὰ καὶ κόκκινα καὶ γαλάζια...

Κι ἐγὼ σκυφτὴ ἔνοιωθα τὴ μυρωδιὰ τῶν κρίνων νὰ πέφτει ἀπάνω στὸ κορμί μου –κι ἐσπαρταροῦσα ὅλη ἀπὸ τὴν ἡδονὴ καὶ τὸν πόνο...

Ἦ! πότε νὰ ξημερώσει καὶ νὰ μὲ σηκώσουν ἀναίσθητη ἀπὸ τὶς πλάκες καὶ νὰ μὲ σύρουν στὸ ἱερὸ καὶ νὰ βάλει τὸ χέρι του βαρὺ ἀπάνω μου ὁ δεσπότης καὶ νὰ μὲ κάμει Νύφη Σου –ὦ Νυμφίε!

Ἦ! τὸ κυανοῦν μυστήριο τῶν ἐρώτων Σου ποῦ λαμποκοπᾷ ψηλὰ ἀπέραντο κι ἀμίλητο κι ὅπου σκύβω γλωμὴ καὶ τὸ βλέπω –γλωμὴ ἀπὸ τὸν πόθο! Ἀπὸ τὸν πόθο λιώνει μπροστὰ στὸ κόνισμά Σου τὸ κορμί μου, ὅπως λιώνει ἀπὸ τὴ φλόγα τὸ κερί. Εἶσαι ὡμορφος! Σ' ἀγάπησα. Εἶμουν μικροῦλα κι ἐσηκωνόμουν –θυμοῦμαι– στα δάχτυλα ἀπάνω τῶν ποδιῶν μου γιὰ νὰ

φτάσω τὸ ἀστραφτερὸ μανουάλι καὶ νὰ καρφώσω ἀπάνω, μπροστά Σου τὸ μικρὸ κεράκι μου.
Κ' ὕστερα σὲ ἐξέχασα. Σ' ἐξέχασα κι ἄλλες ἀγάπες ἀνάφτηκαν στὸ αἷμα μου...

Ἕνας κόσμος ἄστραψε μέσα μου. Καὶ Σ' ἐξέχασα.

Μία νύχτα μεγάλη, τὰ ξημερώματα, ἀγρυπνισμένη ἐκύτταξα μέσα ἀπὸ τὰ δάκρμά μου
νὰ σβύνουν τ' ἀστέρια καὶ Σ' ἐθυμήθηκα. Κι ἐσύρθηκα ξυπόλυτη μέσα ἀπὸ τοὺς βράχους κι
ἀπάνω ἀπὸ τοὺς γκρεμούς, ἐδῶ, κι ἐρρίχτηκα μπροστὰ στο κόνισμά Σου καὶ Σοῦ ἴπα νὰ τὸν
γιάνεις.

Ἐχαμογέλασες καὶ μ' ἐξύτταξες. Κι ἐπέταξα χαρούμενη νὰ τὸν εὔρω. Εἶχε πεθάνει.

Ὁ κόσμος!

Γιατὶ λοιπὸν ἐχαμογέλασες ὅταν μ' εἶδες; Ἐστάθηκα κι ἔβαλαν ἀπάνω του τὴ πλάκα κι
ἐκαθάρισαν γύρω του τὸ χῶμα, κι ἔφραξαν τὶς χαραμίδες ὅλες, κι ἔπλυναν τὰ χέρια των οἱ
νεκροθάφτες, κι ἔπιασαν τὰ ποτήρια καὶ τὰ γέμισαν κρασί καὶ ἤπιαν γιὰ τὴ μνήμη του. Κι
ἐχαμογέλασαν. Κι ἐγέμισαν ξανὰ τὰ ποτήρια.

Κι ἐγὼ ἀνετρίχιασα ὅλη. Μὲ τὰ πόδια, μὲ τὰ χέρια ἐσύρθηκα· πάλι μέσα ἀπὸ τοὺς
βράχους ἀπάνω ἀπὸ τοὺς γκρεμοὺς σ' Ἐσένα.

Κι Ἐσὺ χαμογελοῦσες πάντα –γαλήνιος καὶ ὠμορφος...

Ἦ! πότε νὰ ξημερώσει καὶ νὰ μὲ σηκώσουν ἀναίσθητη ἀπὸ τὶς πλάκες καὶ νὰ μὲ σύρουν
στο ἱερὸ καὶ νὰ βάλει τὸ χέρι του βαρὺ ἀπάνω μου ὁ δεσπότης καὶ νὰ γίνω δική Σου, δική Σου,
ὦ Νυμφίε καὶ ὦ Σὺ ποῦ χαμογελαῖς αἰώνια! ...

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

☪ Ν Υ Φ Η ☪

ΓΡΥΠΙΝΗΣΑ ὄλη τὴ νύχτα γο-
νατισμένη ἀπάνω στὶς πλά-
κες. Τὰ μάτια μου φλογίσα-
νε ἀπὸ τὸ ἀδάκρυτο κλάμμα
κι ἀπὸ τὸν πόθο τῆς Αὐγῆς.
Τὰ δάκτυλά μου ἦσαν κερέ-
νια καὶ διάφανα τὰ χέρια
μου ἀπὸ τὴν προσεῦχή καὶ
τῆ νηστεία — καὶ τὴν ἀγάπη. Κατάσαρκα φο-
ροῦσα χοντρὸ ράσο κι ἀδρὸ ποῦ ἐξίσκιζε τὸ
κορμί μου τὸ συνηθισμένο στὰ μετάρια. Τὸ αἷ-
μα ἔτρεχε σὰν γάλα μέσα στὶς φλέβες μου — ὦ!
ἡ ἀγάπη μου ἐκείνη — ὄλη πονῶ! — δὲν ρίχνει
πλεῖα φουρτούνες στὸ κορμί μου.

Οἱ ἄγιοι γύρω τριγύρω στὸ ἐκκλησάκι τοῦ
μοναστηρίου ἀχνὰ προβαίναν μέσα ἀπὸ τὸ σκο-
τάδι καὶ μὲ κυττάζαν ἤρεμα-ἤρεμα ἀπὸ τὰ
φόντα τὰ χρυσᾶ, τὰ θαμπωμένα ἀπὸ τὸ πολὺ
λιβάνι κι ἀπὸ τὰ πολλὰ φιλιὰ. Κι ὁ Χριστὸς
ἀποπάνω μου ἔσκυβε, ἔσκυβε σὰν νάθελε νὰ μὲ
φιλήσει ὄλη κι αἰσθανόμενον τὸ χαμόγελό του
νὰ τρυπᾷ τὴ καρδιά μου. Ἐσκυβα κι ἐγὼ μαζί
του κι ἐνοιωθα ἐγυρνῶν ἀπὸ τὸ κόνισμα κι ἐπε-
φτε — σὰν σῶμα — ἀπάνω μου ἡ ἀγάπη. Οἱ
ἄγγελοι γύρω του σπαίνουν κι ἐκρτυοῦσαν στὰ
χέρια των κρίνα — κρίνα λευκά καὶ κόκκινα καὶ
γαλάζια...

Κι ἐγὼ σκυφτὴ ἐνοιωθα τὴ μυρωδιά τῶν κρί-
νων νὰ πέφτει ἀπάνω στὸ κορμί μου — κι ἐσπαρ-
ταροῦσα ὄλη ἀπὸ τὴν ἡδονὴ καὶ τὸν πόνο...

ὦ! πότε νὰ ξημερώσει καὶ νὰ μὲ σηκώσουν
ἀναίσθητη ἀπὸ τὶς πλάκες καὶ νὰ μὲ σύρουν
στὸ ἱερό καὶ νὰ βάλει τὸ χέρι του βαρὺ ἀπάνω
μου ὁ δεσπότης καὶ νὰ μὲ κάμει Νύφη Σου —
ὦ Νυμφίε!

ὦ! τὸ κυανῶν μυστήριο τῶν ἐρώτων Σου ποῦ
λαμπροκοπᾷ ψηλὰ ἀπέραντο κι ἀμίλητο κι ὅπου
σκύβα χλωμὴ καὶ τὸ βλέπω — χλωμὴ ἀπὸ τὸν

πόθο! Ἀπὸ τὸν πόθο λυώνει μπροστὰ στὸ κόνι-
σμά Σου τὸ κορμί μου, ὅπως λυώνει ἀπὸ τὴ
φλόγα τὸ κερι. Εἶσαι ὄμορφος! Σ' ἀγάπησα.
Εἶμουν μικροῦλα κι ἐσηκωνόμουν — θυμούμαι —
στὰ δάχτυλα ἀπάνω τῶν ποδιῶν μου γιὰ νὰ
φτάσω τὸ ἀστραφτερὸ μανουάλι καὶ νὰ καρ-
φώσω ἀπάνω, μπροστὰ Σου τὸ μικρὸ κεράκι
μου. Κ' ὕστερα σὲ ἐξέχασα. Σ' ἐξέχασα κι ἄλ-
λες ἀγάπες ἀνάφτηκαν στὸ αἷμα μου...

Ἐνας κόσμος ἀστράψε μέσα μου. Καὶ Σ'
ἐξέχασα.

Μία νύχτα μεγάλη, τὰ ξημερώματα, ἀγρυ-
πνισμένη ἐκύτταξα μέσα ἀπὸ τὰ δάκρυά μου
νὰ σβύνουν τ' ἀστέρια καὶ Σ' ἐθυμῆθηκα. Κι
ἐσύβηκα ξυπόλυτη μέσα ἀπὸ τοὺς βράχους κι
ἀπάνω ἀπὸ τοὺς γκρεμούς, ἐδῶ, κι ἐροίχτηκα
μπροστὰ στὸ κόνισμά Σου καὶ Σοῦ ἴπα νὰ τὸν
γιάνεις.

Ἐχαμογέλασες καὶ μ' ἐξύτταξες. Κι ἐπέ-
ταξα χαρούμενη νὰ τὸν εὔρω. Εἶχε πεθάνει.

Ὁ κόσμος!

Γιατί λοιπὸν ἐχαμογέλασες ὅταν μ' εἶδες;
Ἐστάθηκα κι ἐβάλαν ἀπάνω του τὴ πλάκα
κι ἐκαθάρισαν γύρω του τὸ γῶμα, κι ἐφραζαν
τὶς χαρμίδες ὅλες, κι ἐπλυναν τὰ χέρια των
οἱ νεκροθάφτες, κι ἐπιασαν τὰ ποτήρια καὶ τὰ
γέμισαν κρασί καὶ ἤπιαν γιὰ τὴ μνήμη του. Κι
ἐχαμογέλασαν. Κι ἐγέμισαν ξανά τὰ ποτήρια.

Κι ἐγὼ ἀνετρίχισα ὄλη. Μὲ τὰ πόδια, μὲ
τὰ χέρια ἐσύβηκα πάλι μέσα ἀπὸ τοὺς βρά-
χους ἀπάνω ἀπὸ τοὺς γκρεμούς σ' Ἐσένα.

Κι Ἐσύ χαμογελοῦσες πάντα — γελήνιος καὶ
ὄμορφος...

ὦ! πότε νὰ ξημερώσει καὶ νὰ μὲ σηκώσουν
ἀναίσθητη ἀπὸ τὶς πλάκες καὶ νὰ μὲ σύρουν στὸ
ἱερό καὶ νὰ βάλει τὸ χέρι του βαρὺ ἀπάνω μου
ὁ δεσπότης καὶ νὰ γίνω δική Σου, δική Σου,
ὦ Νυμφίε καὶ ὦ Σὺ ποῦ χαμογελᾷς αἰώνια!...

ΚΑΡΜΑ ΝΥΦΑΜΗ

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: 61

Περιοδικό: *Πινακοθήκη*

Ημερομηνία: Μάιος 1907

Σελ.: 55

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΣΩΤΟΥ

ΑΠΟ τὰ σκοτεινὰ μονοπάτια τῶν ψεύτικων στοχασμῶν, ἀπὸ τὴ νύχτα ἔρχομαι καὶ γονατίζω
κι' ὑψώνω τὰ χέρια μου καὶ Σ' ἐπικαλοῦμαι, Πατέρα.

Τὰ κεριὰ τ' ἀναμμένα στὰ βάθη τῶν πολυ θορύβων ναῶν ἔκαψαν μὲ τὴ χλωμὴ τῶν
φλόγα τὰ φτερὰ τοῦ λογικοῦ μου κι' ἐξάλισαν τὴ ψυχὴ μου μὲ τοὺς καπνοὺς... Τὰ μάτια –δύο
μαῦρα μάτια– ἄναψαν στὴ νύχτα τῆς ζωῆς κι' ἡ ψυχὴ μου ἐσύρθηκε, ἔπεσε πίστομα ἀπάνω
ἀπὸ τὶς βλεφαρίδες νὰ πιεῖ φῶς –καὶ ἦπιε σιγαλινές, σιγαλινές καὶ μακρορούφιχτες
σταλαγματιῆς φωτιά...

Κι' ἐρρίχθηκα ἀπελπισμένος κάτω στοὺς φωσφορισμοὺς ποῦ βγαίνουν ἀπὸ τὰ χώματα
καὶ σέρνονται ἀπάνω στὶς πλάκες τῶν πεθαμένων –τὰ μεσάνυχτα. Εἶδα τοὺς σκελετοὺς κι'
ἄκουσα τὸ τρίξιμο τῶν κοκκάλων κι' ἐπλέχθηκα κι' ἐγὼ στοὺς μακάβριους χοροὺς κάτω ἀπὸ
τὰ κυπαρίσσα. Κι' ἔμεινα μόνος ἀπελπισμένος ἀπάνω στὶς πλάκες ὅταν ὑψώθηκε κι' ἔδωξε
τὴ νύχτα ἢ φωνὴ τοῦ πετεινοῦ κι' ἐγέλασε μέσα ἀπὸ τ' ἀσάλευτα κυπαρίσσα τὸ Ξημέρωμα.

Κι' ἔρχομαι ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ μονοπάτια τῶν ψεύτικων στοχασμῶν σ' Ἐσένα πάλιν, ὦ
Πατέρα Ἥλιε! Κι' ὑψώνω τὰ χέρια μου: Ἐσκόρπισα στὴ νύχτα τὸ φῶς ποῦ μοῦ ἔδωκες. Ἀφῆκα
κομμάτια-κομμάτια ἀπάνω στ' ἀγκάθια τῆς σκέψεως τὴ καρδιά μου. Ἐκουράστηκα νὰ
ζητιανεύω τὸ φῶς, ἀπὸ τὰ κεριὰ, ἀπὸ τὰ μάτια, ἀπὸ τοὺς φωσφορισμοὺς τῶν τάφων.

Ἐθράφηκα μ' ὅλα τὰ προτερήματα καὶ μ' ὅλες τὶς χαρὲς ποῦ θρέφονται τὰ Κτήνη.

Καὶ Σ' ἐπεθύμησα, Πατέρα.

Δῶσέ μου τὸ δακτυλίδι πάλι τῶν γάμων μου μὲ τὴ ζωὴ. Ντῦσε με πάλι μὲ φῶς. Εἶμαι
κι' ἐγὼ παιδὶ Σου –σὰν τὰ λουλούδια, σὰν τὰ ἔντομα, σὰν τὰ θηριὰ καὶ σὰν τὰ κύματα.

Θὰ σέρνουν κι' ἐμένα οἱ σκέψεις μου τὸν χορὸ τῆς ζωῆς μαζύμὲ τὰ θαλασσοπούλια ἀπάνω στὸν γιालὸ ὅταν ἔρχεσαι τὸ πρωί, καὶ θὰ στέλνω κι' ἐγὼ τὴν ἀγάπη μου σὰν μιὰ λουρίδα κόκκινη στὴ δύση, ὅταν φεύγεις, τὸ βράδυ.

Θὰ πέρνω τὸ ἄσπρο μονοπάτι τοῦ βουνοῦ καὶ θὰ ξυπνῶ στὸ διάβα μου τοὺς ἀδελφούς μου ὅλους· τὰ σκουλίκια κάτω στὸ χῶμα, τὰ λουλούδια καὶ τὰ χόρτα ἀπάνω στὶς φραγές καὶ τὰ τραγούδια τῶν πουλιῶν θὰ ξυπνῶ καὶ θὰ σειῶ τὰ δέντρα καὶ θὰ τοὺς λέω: ξυπνατε, διώξετε τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ φύλλα σας, χαρεῖτε, ὁ πατέρας μας ἔρχεται!

Θὰ ντύνω τὴ ψυχὴ μου μὲ τὴ μυρωδιὰ τῶν ἄγριων θύμων καὶ θὰ καθίζω στὴ κορφή τῶν μεγάλων βουνῶν καὶ θὰ Σὲ περιμένω.

Ἦ πῶς κοχλάζει ἡ ζωὴ ἀπάνω στὴ θάλασσα καὶ πῶς τρέμει ἡ Μάννα—Γῆ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ πῶς κοκκινίζει στ' ἄσεμνα ἀγκαλιάσματά Σας γεμᾶτο ἀπὸ ρόδα γάμων, τὸ κρεββάτι Σας ἡ Ἀνατολή! ...

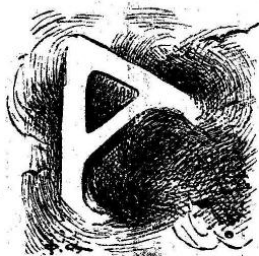
Σὺ εἶσαι μόνος ὁ Ὁμορφος καὶ ὁ Δυνατὸς —ὦ Πατέρα! Κι' αἰώνια, θὰ γίνονται χορδὲς οἱ ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων στὴ λύρα Σου, ὦ Ἀπόλλων! Τὸ τόξο Σου θ' ἀπλώνεται αἰώνια ἀπάνω στα μουσκεμένα σύννεφα καὶ ἡ ἀγάπη Σου αἰώνια θὰ γονιμοποιεῖ τὸ χῶμα καὶ θὰ ρίχνει ἀπάνω στὰ λουλούδια κι ἀπάνω στὲς γυναῖκες τὸν ἥμερο τῶν ἀμίλητων ἐνώσεων καὶ θὰ χύνεται ξανθὴ καὶ ὠμορφὴ καὶ μεγαλόχαρη καὶ μεστωμένη ἀπάνω στοὺς θερισμούς!

Σὺ εἶσαι ὁ Ὁμορφος καὶ ὁ Δυνατὸς —Συ εἶσαι ἡ Ἀλήθεια! Αἰώνια θὰ ξεφαντώνεις Ἐσὺ Πατέρα ἀπάνω στὰ μέτωπα κι' αἰώνια θὰ κρέμμεται Ἐκεῖνος ἀπάνω στον Γολγοθᾶ !

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΣΩΤΟΥ

ΠΟ τὰ σκοτεινά μονοπάτια τῶν ψεύτικων στοχασμῶν, ἀπὸ τῆς νύχτας ἐρχομαι καὶ γονατίζω καὶ ὑψώνω τὰ χέρια μου καὶ Σ' ἐπικαλοῦμαι, Πατέρα.

Τὰ κεριά τ' ἀναμμένα, στὰ βάθη τῶν πολυθορύθων ναῶν ἔκαψαν μὲ τὴν γλαυκὴν φλόγα τὰ φτερά τοῦ λογικοῦ μου καὶ ἐξάλισαν τὴν ψυχὴ μου μὲ τοὺς καπνούς... Τὰ μάτια — δύο μαύρα μάτια — ἀναψαν στὴ νύχτα τῆς ζωῆς καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐσύρθηκε, ἔπεσε πίστομα ἀπάνω ἀπὸ τίς βλεφαρίδες νὰ πιεῖ φῶς — καὶ ἦπιε σιγαλινές, σιγαλινές καὶ μακρορούφιχτες σταλαγματιές φωτιά...

Κι' ἐρήχτηκα ἀπελπισμένος κάτω στοὺς φωσφορισμοὺς ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὰ χῶματα καὶ σέρνονται ἀπάνω στὶς πλάκες τῶν πεθαμένων — τὰ μεσάνυχτα. Εἶδα τοὺς σκελετοὺς καὶ ἔκουσα τὸ τρίξιμο τῶν κοκκάλων καὶ ἐπλήχτηκα καὶ ἐγὼ στοὺς μακάθριους χοροὺς κάτω ἀπὸ τὰ κυπαρίσσα. Κι' ἔμεινα μόνος ἀπελπισμένος ἀπάνω στῆς πλάκες ὅταν ὑψώθηκε καὶ ἐδίωξε τὴ νύχτα ἢ φωνὴ τοῦ πετεινοῦ καὶ ἐγέλασε μέσα ἀπὸ τ' ἀσάλευτα κυπαρίσσα τὸ Ἠμέρωμα.

Κι' ἐρχομαι ἀπὸ τὰ σκοτεινά μονοπάτια τῶν ψεύτικων στοχασμῶν σ' Ἐσένα πάλιν, ὦ Πατέρα Ἥλιε! Κι' ὑψώνω τὰ χέρια μου: Ἐσκόρπισα στὴ νύχτα τὸ φῶς ποὺ μοῦ ἔδωκες. Ἀφῆκα κομμάτια — κομμάτια ἀπάνω στ' ἀγκάθια τῆς σείψεως τῆς καρδιάς μου. Ἐκουράστηκα νὰ ζητιανεύω τὸ φῶς, ἀπὸ τὰ κεριά, ἀπὸ τὰ μάτια, ἀπὸ τοὺς φωσφορισμοὺς τῶν τάφων.

Ἐθρόσθηκα μ' ὅλα τὰ προτερήματα καὶ μ' ὅλες τίς χαρὲς ποὺ θρέφονται τὰ Κτήνη.

Καὶ Σ' ἐπεθύμησα, Πατέρα.

Δῶσέ μου τὸ δακτυλίδι πάλιν τῶν γάμων μου μὲ τὴ ζωὴ. Ντύσε με πάλιν μὲ φῶς. Εἶμαι καὶ ἐγὼ παιδί Σου — σὰν τὰ λουλούδια, σὰν τὰ ἔντομα, σὰν τὰ θεριά καὶ σὰν τὰ κύματα.

Θὰ σέρνουν καὶ ἐμένα οἱ σείψεις μου τὸν χορὸ τῆς ζωῆς μαζὺ μὲ τὰ θαλασσοπούλι ἀπάνω στὸν γιालὸ ὅταν ἐρχεσαι τὸ πρωῖ, καὶ θὰ στέλνω καὶ ἐγὼ τὴν ἀγάπη μου σὰν μιὰ λουρίδα κόκκινη στὴ δύση, ὅταν φεύγεις, τὸ βράδυ.

Θὰ πέρνω τὸ ἄσπρο μονοπάτι τοῦ βουνοῦ καὶ θὰ ζυπνῶ στὸ διάβα μου τοὺς ἀδελφούς μου ὀλους: τὰ σκουλίκια κάτω στὸ χῶμα, τὰ λουλούδια καὶ τὰ χόρτα ἀπάνω στὶς φραγές καὶ τὰ τραγοῦδια τῶν πουλιῶν θὰ ζυπνῶ καὶ θὰ σσιῶ τὰ δέντρα καὶ θὰ τοὺς λίσω: ζυπνᾶτε, διώξετε τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ φύλλα σας, χαρεῖτε, ὁ πατέρας μας ἐρχεται!

Θὰ ντύνω τὴ ψυχὴ μου μὲ τὴ μυροδιά τῶν ἄγριων θύμων καὶ θὰ καθίζω στὴ κορφὴ τῶν μεγάλων βουνῶν καὶ θὰ Σὲ περιμένω.

Ὡ πῶς κοχλάζει ἡ ζωὴ ἀπάνω στὴ θάλασσα καὶ πῶς τρέμει ἡ Μάννα — Γῆ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ πῶς κοκκινίζει στ' ἄσμενα ἀγκυλιάσματά Σας γεμάτο ἀπὸ ρόδα γάμων, τὸ κρεββάτι Σας ἢ Ἀνατολή!...

Σὺ εἶσαι μόνος ὁ Ὀμορφος καὶ ὁ Δυνατός — ὦ Πατέρα! Κι' αἰῶνια θὰ γίνονται χορδὲς οἱ ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων στὴ λύρα Σου, ὦ Ἀπόλλων! Τὸ τόξο Σου θ' ἀπλώνεται αἰῶνια ἀπάνω στὰ μουσκεμένα σύννεφα καὶ ἡ ἀγάπη Σου αἰώνια θὰ γονιμοποιεῖ τὸ χῶμα καὶ θὰ εἶρχει ἀπάνω στὰ λουλούδια καὶ ἀπάνω στὶς γυναῖκες τὸν ἥμερο τῶν ἀμιλητῶν ἐνώσεων, καὶ θὰ χίνεται ξανθὴ καὶ ὀμορφὴ καὶ μεγαλόχαρη καὶ μεστωμένη ἀπάνω στοὺς θερισμούς!

Σὺ εἶσαι ὁ Ὀμορφος καὶ ὁ Δυνατός — Σὺ εἶσαι ἡ Ἀλήθεια! Αἰῶνια θὰ ξεφραντώνεις Ἐσύ Πατέρα ἀπάνω στὰ μέτωπα καὶ αἰῶνια θὰ κρέμεται Ἐκεῖνος ἀπάνω στὸν Γολγοθᾶ!

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

55

Εἰκόνα 9: Πεζὸ ποίημα *Ἡ ἐπιστροφή τοῦ ασώτου*

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: 63

Περιοδικό: Πινακοθήκη

Ημερομηνία: Ιούνιος 1907

Σελ.: 73

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

“Προτιμῶ ἓνα δένδρο, ἀπὸ ἓναν ἄνθρωπο”.

Μπετόβεν

ΕΚΟΙΤΟΝΤΟ ὅλοι ἐκεῖ πεσμένοι, οἱ ὡμορφοί, σειρά-σειρά, ἀπά ω στὸ πεζοδρόμιο. Ἐπέρασα καὶ τοὺς εἶδα κι' ἐννοίωσα τὸν βαθὺ πόνο ποῦ νοιώθω πάντα ὅταν βλέπω τὰ ὡμορφα πράγματα νὰ πληγώνονται καὶ νὰ πεθαίνουν. Ἀδιάφορο, ἂν εἶνε ἄνθρωποι ἢ δένδρα ἢ ἔθνη, ἢ ἂν εἶνε μικρὲς χρυσὲς πεταλουδίτσες ἢ ἂν εἶνε μεγάλα ἄστρα. Ὅσο μικρότερα εἶνε, τόσο περισσότερο πονῶ. Καὶ γι' αὐτὸ ὅταν ἐπέρασα χθὲς ἀπὸ τὴν ὁδὸν Πατησίων καὶ τοὺς εἶδα τοὺς ὡμορφους κορμούς νὰ πέφτουν καὶ νὰ πεθαίνουν ἐπόμενα περισσότερο παρ' ἂν ἔβλεπα ἀνθρώπους ὡμορφους νὰ ψυχομαχοῦν.

Δυὸ τρεῖς ἄνθρωποι ἐτριγύριζαν κάθε δένδρο κι' ἐκρατοῦσαν ἀξίνες καὶ τὸ πλήγωναν. Ἕνας νέος ἐπέρασε καὶ τοὺς ἐρώτησε κᾶπως ἀπότομα γιατί τὰ κόβουν καὶ αὐτοὶ ἐγέλασαν καὶ εἶπαν τρελλὸς θάναί. Καὶ τὸν περιεκύκλωσαν ὅπως περικυκλώνουν καὶ τὸ δένδρο καὶ ἄρχισαν νὰ τὸν πληγώνουν μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὰ γέλοια ὅπως ἐπλήγωναν πρὸ ὀλίγου καὶ θὰ πληγώνουν σὲ λιγάκι τὸ δένδρο μὲ τις ἀξίνες.

Ὁ νέος ἔφυγε κι' ἦρθαν δύο τρία πουλιὰ ἀπὸ ἓνα δένδρο ἀντικρυνὸ κι' ἐπέταξαν ἐκεῖ ποῦ ὑψώνετο πρὸ μιᾶς ὥρας ἀκόμη τὸ φύλλωμα τὸ πεσμένο καὶ τὸ ζήτησαν. Ἐπέταξαν ἐδῶ κι' ἐκεῖ, δὲν τὸ βρῆκαν κι' ἔφυγαν καὶ ξανᾶρθαν πάλι, ἐφώναζαν, κᾶτι φαίνεται θᾶπαν στὰ φύλλα κι' ἐπερίμεναν νὰ κινηθοῦν καὶ ν' ἀπαντήσουν –σᾶν ἄλλοτε.– Καὶ αὐτὰ ἔμειναν πεσμένα χάμω πεθαμένα. Ἐφυγαν τὰ πουλάκια. Θάειπαν, κανεὶς κυνηγὸς θὰ τὰ κυνήγησε κι' αὐτὰ, θὰ τὰ σκότωσε κι' ἐκούρνιασαν στὸ ἀντικρυνὸ δένδρο καὶ δὲν ἐμιλοῦσαν πλειά. Ἴσως ἐσυλλογούντουσαν –πῶς ἓνα πρωί κι' αὐτὰ, τὴν ὥρα ποῦ θὰ ξυπνοῦσαν, ἓνας πυροβολισμὸς θὰ διακόψη τὸ κελάηδισμά των καὶ τὴν ἀγάπη ποῦ τραγουδοῦν στὸν Ἥλιο.

Έφυγα στενοχωρημένος. Μοῦπαν πῶς τὰ κόβουν για νὰ περάση ἠλεκτρικὸς τροχιόδρομος...

Για νάρθη τὸ ὠφέλιμο, φονεύεται τὸ ὠραῖον. Κι' ὄνειροπόλησα πάλι μπροστὰ στὰ πεθαμένα, στὰ ριγμένα χάμου φυλλώματα τὴν πρωτόγονη, τὴ ὠμορφη ζωῆ. Τὸ ραβδί τοῦ πεζοπόρου καὶ τὰ χέρια τῶν γυναικῶν ποῦνε πιασμένα ἀπὸ τις λαγόνες σὰν χέρια στάμνας – κι' ἔχουν στὸ κεφάλι των τὸ μικρὸ φορτίο καὶ πηγαίνουν σιγὰ σιγὰ στὴ στράτα.

Ἐπήγαινα πατώντας τὰ πεσμένα δένδρα κι' ἐνθυμούμην μιὰ ἐπίσκεψί μου προχθὲς σ' ἓνα μικρὸ σαλονάκι μιᾶς δεσποινίδος. Κι' ἐταῦτιζα μερικὰ αἰσθήματα πεσμένα μέσα μου, μετὰ πεσμένα δένδρα.

Μόλις εἶχε σωπάσει τὸ πιάνο κι' ἐκουβεντιάσαμε για τὰ τελευταῖα τὰ λεπτεπίλεπτα καὶ ἐξεζητημένα καὶ ἐπιπόλαια δράματα τῆς γαλλικῆς φιλολογίας. Ὁμιλοῦσε σιγὰ σιγὰ μ' ἓνα ὕφος λεπτεπίλεπτο καὶ ἐξεζητημένο καὶ ἐπιπόλαιο.

Αἴφνης ἀνέβηκεν ἀπάνω στὰ παράθυρα κι' ἐμπῆκε ἀπὸ τις μεσανοιγμένες γρίλιες τὸ κουδούνισμα τὸ ἐλαφρὸ καὶ εἰδυλλιακὸ τῶν γιδιῶν ποῦ περνοῦσαν. Ἐκεῖνη δὲν τ' ἄκουσε. Κι' ἐγὼ πλειὰ δὲν ἄκουα ἐκεῖνη.

Μόλις συγκρατήθηκα να σηκωθῶ καὶ να τὴν πιάσω ἀπὸ τὸ χέρι καὶ να τῆς πῶ: Πᾶμε!

Πᾶμε ἔξω στὴ κολυμβήθρα τοῦ πρασίνου να καθαρίσωμε τὴν ψυχὴ μας ἀπ' ὅλες τις ἀρρώστειες.

Θ' ἀνεβοῦμε πεζοὶ τὸ μικρὸ βουνὸ καὶ θὰ κουραστοῦμε καὶ θὰ καθίσουμε στὴ κορφὴ καὶ θὰ ἰδοῦμε κάτω τοὺς κάμπους. Θὰ σὲ κάμω ν' ἀκούσης τὴν ἀρμονία ποῦ πλέκουν στὸ σουρούπωμα τὰ πρόβατα ὅταν γυρίζουν στὴ στάνη καὶ περνοῦν ἀπὸ τις ρεματιὲς καὶ ἀπὸ τὰ χοχλάδια τῶν ξεραμένων ποταμῶν.

Ἀπὸ πίσω των ἔρχεται ἠλιοκαμένος ὁ βοσκὸς καὶ σφυροκοπᾷ, χαρούμενος ἢ ἀργολαλεῖ μετὰ τὴ φλογέρα στὰ βουνὰ τὴν ἀγάπη του. Δὲν θὰ μιλήσωμε πλειὰ για τὴ μελαγχολία τοῦ Λότι, οὔτε για τὸν ὠμορφο ἐκφυλισμὸ τοῦ Οὐαίιλδ, οὔτε για τὰ παραληρήματα τῶν Χόφμαν. Θὰ σοῦ δείξω τοὺς ὠμορφους θεοὺς ποῦ ζοῦνε ἀκόμη στὶς γαλάζιες καμπυλότητες τῶν βουνῶν μας καὶ τοὺς σατύρους ποῦ παίζουν μετὰ τις νεράιδες στὸν ποταμὸ. Θὰ σοῦ 'πῶ ὅ,τι πράσινο κρύβει ἢ ψυχὴ μου για τὰ στάχνα, θὰ σοῦ πῶ καὶ για τοὺς δρῦς.

Τί καλὸ μᾶς ἔκαμεν ὁ πολιτισμὸς ποῦ ἐχάλασε ὅλη τὴν ὠμορφιὰ τῆς πρωτόγονης ζωῆς καὶ τῶν ἐνστίκτων;

Αὐτὰ ἐσυλλογίζομαι χθές, ὅταν εἶδα τὸ δειλινὸ πεσμένα τὰ φυλλώματα χάμω. Καὶ ἐσυλλογίστηκα ἀκόμη πῶς θὰ γελοῦσεν ἡ ὠμορφὴ δεσποινίς, τὸ ὠμορφο γέλιο τῆς κομψῆς ἠλιθιότητος, καὶ πῶς θ' ἄπλωνε τὸ χέρι τῆς καὶ θὰ ἴριγε ὅλο μου τὸ πράσινο ὄνειρο ὅπως ἔρριχναν χθές γελῶντας οἱ βάνουσοι τὸ πράσινο δένδρο...

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

«Προτιμώ ένα δένδρο,
από έναν άνθρωπο».
Μπετόβεν

ΚΟΙΤΟΝΤΟ όλοι εκεί πεσμένοι, οι ώμορφοι, σειρά - σειρά, ά - πά - ω στο πεζοδρόμιο. Έπε - ρασα και τους είδα κι' έν - νοιωσα τόν βαθύ πόνο που νοιώθω πάντα όταν βλέπω τα ώμορφα πράγματα να πληγώνονται και να πεθαίνουν. Άδιάφορο, αν είναι άνθρωποι ή δένδρα ή έθνη, ή αν είναι μικρές χρυ - σές πεταλούδες ή αν είναι μεγάλα άστρα. Όσο μικρότερα είναι, τόσο περισσότερο πονώ. Και γι' αυ - τό όταν έπερσασα χθές από την όδόν Πατησίων και τους είδα τους ώμορφους κορμούς να πέφτουν και να πεθαίνουν επάνω σε περισσότερο παρ' αν έ - δλεπα ανθρώπους ώμορφους να ψυχομαχούν.

Δύο τρεις άνθρωποι έτριγύριζαν κάθε δένδρο κι' έκρατούσαν άξίνες και τό πλήγωναν. Ένας νέος έ - πέρασσε και τους έρώτησε κάπως απότομα γιατί τά κόβουν και αυτοί έγέλασαν και είπαν τρελλός θά - ναι. Και τόν περιεκύκλωσαν όπως περικυκλώνουν και τό δένδρο και άρχισαν να τόν πληγώνουν με τά λόγια και με τά γέλοια όπως έπληγωναν πρό όλιγου και θά πληγώνουν σε λιγάκι τό δένδρο με τίς άξίνες.

Ο νέος έφυγε κι' ήρθαν δύο τρία πουλιά από ένα δένδρο άντικρυνό κι' επέταξαν εκεί που ύψώ - νετο πρό μιās ώρας άκόμη τό φύλλωμα τό πεσμέ - νο και τό ζήτησαν. Έπέταξαν έδώ κι' εκεί, δέν τό βρήκαν κι' έφυγαν και ξανάρθαν πάλι, έφώναξαν, κάτι φαίνεται θάπαν στά φύλλα κι' έπερίμεναν να κινηθούν και ν' άπαντήσουν—σαν άλλους. — Και αυτά έμειναν πεσμένα χάμω πεθαμένα. Έφυγαν τά πουλάκια. Θάειπαν, κανείς κυνηγός θά τά κυ - νήγησε κι' αυτά, θά τά σκότωσε κι' εκούρνιασαν στο άντικρυνό δένδρο και δέν έμιλούσαν πλειά. Ίσως έσυλλογόντουσαν—πως ένα πρωί κι' αυτά, τήν ώρα που θά ξυπνούσαν, ένας πυροβολισμός θά διακόψη τό κελάηδισμά των και τήν άγάπη που τραγουδούν στον Ήλιο.

Έφυγα στενοχωρημένος. Μούπαν πώς τά κόβουν για να περάση ήλεκτρικός τροχιόδρομος...

Για νάρθη τό ωφέλιμο, φονεύεται τό ώραϊον. Κι' όνειροπόλησα πάλι μπροστά στα πεθαμένα, στα ριγμένα χάμω φυλλάματα τήν πρωτόγονη, τή ώμορφη ζωή. Τό ραβδί του πεζοπόρου και τά χέ -

ρια τών γυναικών πούνε πιασμένα από τίς λαγόνες σαν χέρια στάμνας—κι' έχουν στο κεφάλι των τό μικρό φορτίο και πηγαίνουν σιγά σιγά στη στράτα.

Έπήγαινα πατώντας τά πεσμένα δένδρα κι' έν - θυμούμην μιā έπίσκεψί μου προχθές σ' ένα μικρό σαλονάκι μιās δεσποινίδος. Κι' έταύτιζα μερικά αισθήματα πεσμένα μέσα μου, με τά πεσμένα δένδρα.

Μόλις είχε σωπάσει τό πιάνο κι' εκουβεντιά - ζαμε για τά τελευταία τά λεπτεπίλεπτα και εξε - ζητημένα και επιπόλαια δράματα τής γαλλικής φιλολογίας. Όμιλούσε σιγά σιγά μ' ένα ύφος λε - πτεπίλεπτο και εξεζητημένο και επιπόλαιο.

Άφηνε ανέβηκεν άπάνω στα παράθυρα κι' έμ - πήκε από τίς μεσανοιγμένες γρίλιες τό κουδούνισμα τό έλαφρό και ιδυλλιακό τών γιδιών που περνού - σαν. Έκείνη δέν τ' άκουσε. Κι' έγώ πλειά δέν άκουα εκείνη.

Μόλις συγκατήθηκα να σηκωθώ και να τήν πιάσω από τό χέρι και να τής πώ: Πάμε!

Πάμε έξω στη κολυμβήθρα του πρασίνου να κα - θαρίσουμε τήν ψυχή μας άπ' όλες τίς άρρώστειες.

Θ' άνεθούμε πεζοί τό μικρό βουνό και θά κου - ραστούμε και θά καθίσουμε στη κορφή και θά ιδούμε κάτω τους κάμπους. Θά σε κάμω ν' άκούσης τήν άρμονία που πλέκουν στο σουρούπωμα τά πρόβατα όταν γυρίζουν στη στάνη και περνούν από τίς ρεμα - τίες και από τά χοχλάδια τών ξεραμένων ποταμών.

Άπό πίσω των έρχεται ήλιοκαμένος ό βοσκός και σφυροκοπά, χαρούμενος ή άργολαεί με τή φλογέρα στα βουνά τήν άγάπη του. Δέν θά μιλή - σωμε πλειά για τή μελαγχολία του Λοτί, ούτε για τόν ώμορφο έκφυλισμό του Ουάιλντ, ούτε για τά παραληρήματα τών Χόφμαν. Θά σου δείξω τους ώμορφους θεούς που ζούνε άκόμη στις γαλάζιες καμπυλότητες τών βουνών μας και τους σατύρους που παίζουν με τίς νεράιδες στον ποταμό. Θά σου πώ ό,τι πράσινο κρύβει ή ψυχή μου για τά στά - χμα, θά σου πώ και για τους δρυς.

Τί καλό μάς έκαμεν ό πολιτισμός που έγάλασε όλη τήν ώμορφη τής πρωτόγονης ζωής και τών ένστίκτων;

Αυτά έσυλλογίζομαι χθές, όταν είδα τό δειλινό πεσμένα τά φυλλάματα χάμω. Και έσυλλογίστη - κα άκόμη πώς θά γελούσεν ή ώμορφη δεσποινίς, τό ώμορφο γέλοιο τής κομψής ήλιθιότητας, και πώς θ' άπλωνε τό χέρι της και θά ριχνε όλο μου τό πράσινο Όνειρο όπως έρριχναν χθές γελώντας οι βάνουσοι τό πράσινο δένδρο...

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

73

Εικόνα 10: Πεζό ποίημα *Νοσταλγία*

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: 64

Περιοδικό: *Πινακοθήκη*

Ημερομηνία: Σεπτέμβριος 1907

Σελ.: 111

ΑΣΕ ΜΕ ΠΑΛΙ

Τὰ μάτια μου ρουφήξανε ὄλο τὸ δεῖλι ἀπόψε,
Κι' ἀνοίξανε κι' ἀνθίσανε στὴ σέρρα τῆς καρδιάς μου
Ἦλα τὰ χεῖλια τ' ἄλωτα ποῦ σάπισαν στοὺς τάφους
Κι' ὄλα τὰ μάτια τὰ ὠμορφα ποῦ ἤπιανε τὸ χῶμα.

Κι' ἄκουσα τὸ παράπονο ποῦ λέν τὰ παραθύρια
Τῶν ρημασμένωνε σπιτιῶν. Καὶ στὴν ψυχὴν μου ὅλες
Ἦσες καμπάνες μούπανε νὰ πάω καὶ δὲν πῆγα
Ἐκλάψανε' καὶ τῶν Χριστῶν ἐστέναξαν τὰ στήθια...

Τὰ μάτια μου ρουφήξανε ὄλο τὸ δεῖλι ἀπόψε,
Κι' ἀνοίξανε κι' ἀνθίσανε τὰ μάτια στὴν ψυχὴ μου
Τῆς Παναγιάς ποῦ ἀκαρτερεῖ στ' ἀραχνιασμένα τέμπλα.

Κι' ἔκλαψα: Παρθένα! Ἄσε με στὰ μπλέ Σου μάτια
[πάλι

Αἰώνια, αἰώνια, νὰ τρέχω
Καβάλλα εἰς τὸν Πόθο μου νὰ ἀγγίξω τ' ὄνειρό μου...

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

Π Ι Ν Α Κ Ο Θ Η Κ Η

σφαλιστά ειτ' άνοικτά, μ' άγάπη άντικρύ-
ζουνε τὰ χρώματά σας· γιατί θαρρῶ πῶς 'γεν-
νηθήκατε και σεις από τὸ ἴδιο αἷμα, ποῦ
ἐπλάσθηκα· γι' αὐτό, κι' ὅταν σᾶς βλέπω, μὲ
τρεμοῦλα σᾶς κυττῶ και σᾶς πονῶ· γι' αὐτό
σᾶς θέλω αἰωνία συντροφιά μου.

Σᾶς θέλω προσκεφάλι μου ποιητικό· σᾶς θέλω
σάβαγό μου ἀπαλώτατο. Μονάχα κάτω ἀπ' τὸ

χνοῦδί σας θ' ἀναπαυθῶ γλυκᾶ-γλυκᾶ και θὰ
χαρῶ τὴν σαρκική τὴν νέκρα, ποῦ ποθῶ, μὲ
ἰκκνοποίηση.

"Ὅ,τι ἡ γλῶσσα και ἡ πένα μ' ἀρνηθοῦν,
σεῖς μόνου, ματωμένοι μου πανσέδες, εἰκόνες
τῆς ψυχῆς μου· τῆς πολύπαθης, θὰ τὸ διαλα-
λήσετε σ' ὅσους μὲ νοιώθου.

ΣΙΒΥΛΛΑ

Β Ρ Α Δ Υ Α

(Τοῦ Willems Kloos).

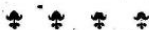
Καθὼς μακρὰ στὸ χρυσογάλαο οὐρανό,
ὡσάν λουλοῦδι τὸ φεγγάρι ἀνθίζει,
ὡσάν λούλουδο μισόνοιχο χωρὶς καρπό,
ποῦ τὰ γλωμὰ τὰ φύλλα του στὸ ἄπειρο σκορπίζει,

"Ἐτσι στὸν πέλο ἀνάμεσα, θαρρῶ, κάποια φορὰ,
τὸ πρόσωπό σου τ' ὄμορφο ἐφάνηκεν ἐμπρός μου
και ὅσπερα ἐπέρασε, κ' ἐσβύστηκεν ἀργά...
μακρὰ ἀπὸ τὰ μάτια μου, στὰ βᾶθη τοῦ ἄλλου κόσμου.

"Ὡ! σὲ ἀγαπῶ σὺν ὄνειρον ὄρατο νυχτερινό,
ποῦ μοναχὰ γιὰ μιὰ στιγμή τὸν ὕπνο μας πλανᾷ
και μόλις ἔλθη ἡ χαραυγὴ γοργοπετάει μακρὰ...

Και σὺν τὴν ρόδινη αὐγούλα σὲ ἀγαπῶ,
και σὲ ἀγαπῶ σὺν τὴν ἀχνὴν ἀστροφεγγιά,
σὺν κάθε πρῶγμα ὄμορφο ποῦνα ἀφ' τῆ γῆ μακρὰ.

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

Α Σ Ε Μ Ε Π Α Λ Ι

Τὰ μάτια μου ρουφήξαν ὄλο τὸ δεῖλι ἀπόψε,
Κι' ἀνοῖξαν κι' ἀνθίσανε στὴ σέρρα τῆς καρδιάς μου
"Ὅλα τὰ χεῖλια τ' ἄλνωτα ποῦ σάπισαν στοὺς τάφους
Κι' ὄλα τὰ μάτια τὰ ὄμορφα ποῦ ἤπιανε τὸ χῶμα.

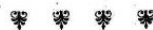
Κι' ἄκουσα τὸ παράπονο ποῦ λέν τὰ παραθύρια
Τῶν ρηματομένων σκιαιῶν. Και στὴν ψυχὴν μου ὄλες
"Ὅσες καμπάνες μούπανε νὰ πάω και δὲν πῆγα
'Ἐκλάψανε· και τῶν Χριστῶν ἐστέναξαν τὰ σιήθια...

Τὰ μάτια μου ρουφήξαν ὄλο τὸ δεῖλι ἀπόψε,
Κι' ἀνοῖξαν κι' ἀνθίσανε τὰ μάτια στὴν ψυχὴ μου
Τῆς Παναγιάς ποῦ ἀκαταρεῖ στ' ἀμαχνασμένα τέμπλα.

Κι' ἐκλαψα: Παρθένα! "Ἄσε με στὰ μπλέ Σου μάτια
[πάλι

Αἰῶνα, αἰῶνα, νὰ τρέχω
Καβάλλα εἰς τὸν Πόθο μου νὰ ἀγγίξω τ' ὄνειρό μου...

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

Σ Κ Ε Ψ Ε Ι Σ

Διὰ τὰς γυναῖκας ἡ γλυκύτης εἶνε ἄριστον μέσον διὰ
νὰ ἔχου πάντοτε δίκαιον.

★

Μεγαλειτέρα δυστυχία τῶν δυστυχῶν εἶνε ὅταν ἔχω-
σι μνήμην ἐξαίρετον.

★

Οὐδεὶς ἴσταιται τόσον ὑψηλά, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ
ἀνέλθῃ ὑψηλότερον, οὐδεὶς δὲ τόσῳ χαμηλά, ὥστε νὰ
μὴ πέσῃ βαθύτερον.

★

Τὴν στιγμήν καθ' ἣν αἱ φουαλίδες τοῦ σάπανος
φαίνονται ὠραιότεραι, τότε διαρρῆγγνται.

★

"Ὁ χαρακτήρ πυρακτούμενος ὑπὸ τοῦ ἔρωτος, πλησ-
σόμενος ὑπὸ τῆς τύχης και ψυχόμενος ὑπὸ τῆς πείρας
γίνεται χαλύβδινος.

★

"Ἡ γῆ εἶνε μέγα θίακρον, ἐφ' οὗ ἡ αὐτὴ τραγωδία
ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ διαφόρους τίτλους.

★

Κολακεία,—ἡ δύναμις τῶν μικρῶν.

★

Οἱ πονηροὶ ἄνθρωποι περιφρονοῦν τὴν μάθησιν, οἱ ἁ-
πλοῖκοὶ τὴν θαυμάζου, και οἱ σοφοὶ τὴν χρησιμοποιοῦν.

★

"Ἐξ ἀνάγκης ὅστις ἐποκλίνεται ἐμπροσθέν τινος, στρέ-
φει τὰ νῶτα εἰς ἄλλον.

★

"Ὁ ἔρωσ συνηθίζει τὰς γυναῖκας νὰ εἶνε ἐχέμυθοι.

★

Πολλάκις τὸ πτερόν τῆς χήνας πληγώνει χειρότερα
ἀπὸ τὸ νύχι τοῦ λέοντος.

★

"Ὁ παράφορος δὲν εἶνε διὰ τοῦτο και σθεναρός.

★

Εἰς μερικῶν ἀνθρώπων ἡ εὐφρονία δὲν κάμει ἄλλο
παρὰ νὰ αὐξάνῃ τὴν ἀδεξιότητά των.

★

"Ὅστις νυμφεύεται τὴν ἐρωμένην του εἶνε ὡς νὰ μετα-
βάλλῃ τὸν καλὸν οἶνον εἰς ἄξος.

★

"Ὅσοι φοροῦν πτεροστήρας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν
ἔχου ἔκπον.

Εικόνα 11: Σονέτο Ἄσε με πάλι

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: -

Περιοδικό: *Πινακοθήκη*

Ημερομηνία: Ιανουάριος 1908

Σελ.: 172-173

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ

ΟΤΑΝ για πρώτη φορά έμπηκα στο Μουσείο, στη πρώτη σάλα, ποῦ ἔχουν ἐκτεθεῖ ὅλα τὰ νεώτερα ἔργα τῆς γλυπτικῆς, ἡ ψυχὴ μου ἀναταράχτηκε, βαθειὰ κι' ἐξαφνιάστηκε σὰν νᾶειδε ξαναμαρμαρωμένες πάλι ὅλες τὶς ὥρες τοῦ πόνου καὶ ὅλες τὶς στιγμὲς τῶν διονυσιακῶν παραληρημάτων, ποῦ ἐπέρασε στὴ ζωὴ τῆς. Μπράτσα, ποῦ ἀπλώνονται κάτασπρα κι' ἀπελπισμένα, στόματα, ποῦ μισανοίγονται γιὰ ν' ἀναστενάξουν καὶ δὲν μποροῦνε, παιδάκια, ποῦναι γονατισμένα καὶ προσεύχονται, φαῦνοι πεσμένοι πίστομα, ποῦ χαμογελοῦνε τὸ σαρκικὸ χαμόγελο τῶν πρωτογόνων ἐπιθυμιῶν καὶ πέρα στὴ γωνιὰ ὁ νέος ὁ δυνατός μὲ τὴ δάφνη στὸ κεφάλι, ποῦ τὸν ἀγκαλιάζει τὸ αἰώνιον θῆλυ καὶ τὸν φιλεῖ μὲ τὸ στόμα καὶ τοῦ σπαράζει τὰ στήθη μὲ τὰ νύχια –ὅλες μαρμαρωμένες στιγμὲς τῆς νεωτέρας ψυχῆς, ποῦ ὑποφέρει στὸν πόνο καὶ πιὸ πολὺ στὴ χαρὰ καὶ στὴν ἀγάπη.

Ἐσπᾶσανε ἡ γραμμὲς τῆς ἑλληνικῆς ἀρμονίας κι' ἀσχημίσανε ἀπὸ τὸ βᾶρος τῆς νεωτέρας ζωῆς τὰ κορμιὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν θεῶν.

Ἡ Καρυᾶτις τοῦ Rodin σφραιάζεται κάτω ἀπὸ τὸ βᾶρος τῆς στέγης –γιατὶ οἱ ὄμοι τῆς ἔγιναν πειὸ λεπτοὶ καὶ πειὸ εὐαίσθητοι καὶ ἡ στέγη ἔγινε πειὸ μεγάλη.

Κι' ἄθελα κυττάζοντάς τὴν θυμᾶται κανεὶς ἐδῶ τὴν Καρυάτιδα τὴν σεμνὴ καὶ περήφανη τοῦ Ἐρεχθεῖου τοὺς ὄμους τοὺς δυνατοὺς καὶ σαρκώδεις καὶ τὶς γραμμὲς τῶν μηρῶν τῆς, ποῦ σιγοπλέκουν μέσα στὸν ἀλαλαγμὸ τῶν μαρμάρων τὸν ἡρεμον ὕμνο τῆς ζωῆς.

Πηγαίνετε στὸ Λοῦβρο καὶ κυττάξτε τ' ἀγάλματα τὰ ἑλληνικά. Καὶ πηγαίνετε στο Λουξεμβούργο καὶ ἰδέτε τὰ σημερινά.

Ἐκεῖ ἡ ἡρεμία, τὸ χαμόγελο, ποῦ συνοψίζει ἐπάνω στα χεῖλη τὴν ὀλύμπια χαρὰ τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐκεῖ τὰ ὠραῖα ζῶα μὲ τὰ δυνατὰ μπράτσα, μὲ τὰ στενὰ μέτωπα, μὲ τὴν πανώρηρα ἀντίληψη τοῦ ἀνθρωπίνου προορισμοῦ. Βλέπεις τοὺς ἐφήβους, στέκεις μπροστὰ τῶν κι' ἀπὸ τὸ κορμὶ τους ὅλο ἀναδίδεται ἡ προσευχή: νᾶσαι ὠραῖος, εὐφυής, ὑγιής καὶ πλούσιος.

Και χαμογελοῦνε. Πόσο εἶχεν ἄδικο ὁ Βάγνερ νὰ λέη πῶς καὶ τὰ ἐρείπια ἀκόμα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου μποροῦν νὰ μᾶς κάμουν τὴ ζωὴ ὑποφερτή!

Ὅχι μπροστὰ σ' ἓνα ἔφηβο μαρμαρένιο, μπροστὰ σ' ἓνα κεφάλι σπασμένο Ἀφροδίτης, μπροστὰ στὸν Ἀπόλλωνα καὶ στὸν Βάκχο –νοιώθεις ὅλη τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν ἀσχήμια τοῦ νεωτέρου κορμιοῦ –τοῦ κορμιοῦ σου, καὶ τῆς νεωτέρας ψυχῆς –τῆς ψυχῆς σου.

Πίσω ἀπὸ τὰ στενὰ τους μέτωπα ξανοίγονται οἱ μεγάλοι ὀρίζοντες τοῦ Ἰδανικοῦ τῆς ζωῆς, νᾶσαι ὠραῖο ζῶο καὶ ὠραῖος θεός, ν' ἀνεβαίνης στὸν Ὀλυμπο καὶ νὰ φιλῆς τὶς θεές, νὰ μὴν ὑπάρχη μεγάλη ἀπόστασις θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ν' ἀκολουθῆς καὶ ν' ἀγγίξης τὸ ἄρμα τοῦ Διονύσου καὶ νὰ γελαῖς καὶ νὰ μεθάς μὲ τὸν γέρο Σειληνό.

Τὶ θὰ χρησίμευε στὴν Ἀθηνᾶ νὰ ξέρη τοὺς πάγους τῶν πόλων καὶ νὰ γνωρίζη τὴν ἀσχήμια τοῦ Θρακόσ; Γιατὶ ν' ἀνεβῆ στὸν Παρθενῶνα, καὶ νὰ διαταράξη τὸ ξεφάντωμα τῶν ὤμορφων θεῶν ὁ κοντὸς ἐκεῖνος καὶ ἄσχημος καὶ σημίτης ἀπόστολος;

Καὶ μήπως ἔχει βαθυτέρα σημασία ἀπ' ὅ,τι μᾶς λένε οἱ δασκάλοι, ἡ τραγικὴ ἐκείνη μορφή τοῦ Οἰδίποδος, ποῦ ἐγέμισε ἀπὸ φόβο καὶ οἶκτο τὲς ψυχῆς τῶν προγόνων; Ποιὸς ξέρει –ἴσως εἶναι ἔγκλημα νὰ μαθαίνη κανεὶς, ἴσως εἶναι αἰμομιξία νὰ ἐμβαθύνη κανεὶς στα μυστήρια τῆς μητέρας Γῆς, ποῖος ξέρει ἂν τὸ ψέμμα δεν εἶναι προτιμότερο, ἀνθρωπινότερο ἀπὸ τὴν ἀλήθεια; Ἡ ἐπιστήμη ἐχρεοκόπησε, ἐκήρυξε τώρα τελευταῖα ὁ Brunetiere ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας· ἡ ἐπιστήμη ἐχρεοκόπησε, ἐκήρυξεν ὁ Νίτσε ἐν ὀνόματι τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὠμορφιάς. Ὁ ἐνθουσιασμός γιὰ τὴν ἐπιστήμη, ποῦ εἶχε κυριεύσει τὶς ψυχῆς τώρα καὶ πενήντα χρόνια ἔπρεσε, εἶδαμε οἱ καρποὶ τῆς γνώσεως ἦσαν τὰ μῆλα τὰ χρυσᾶ τοῦ Δάντη, ποῦναι γεμάτα στάχτη μέσα –κι' ἐνοιώσαμε πῶς τὸ δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ δὲν ἔχει καμμιά σχέσι μὲ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς.

Ἡ ἐπιστήμη ἐχρεοκόπησε, ἀφοῦ κατέστρεψε κι' ἀσχήμισε τὴν ψυχὴ. Μᾶς ἔσεισεν ἄρκετά, ὥστε νὰ μὴν ἔχουμε πλεῖα παρηγοριά μας τὴν ἐλπίδα μελλούσης ζωῆς. Ἄλλ' ὅσα μᾶς ἔδειξεν ἔφθαναν γιὰ νὰ μᾶς κάμουν ἀνυπόφορη τὴ γήϊνη ζωὴ.

Κι' ἔτσι βλέπομε τὴ σημερινὴ ψυχὴ νὰ συσπᾶται ἀπελπισμένη σ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς νεωτέρας τέχνης. Ἡ ὀδύνη, ἡ παραμόρφωσις ποῦ προξενεῖ ἡ βαρεῖα καὶ ἀλύπητος ἐργασία, ἡ νευρικότης –αὐτὲς εἶναι ἡ τρεῖς χαρακτηριστικὲς νότες τῆς γλυπτικῆς σήμερα. Κυττάξετε στὸ μουσεῖο τοῦ Λουξεμβούργου.

Ὁ ἅγιος Σεβαστιανὸς σπαράζει ἀπὸ τοὺς πόνους, ἓνας χριστιανὸς μάρτυς, ἄσημος, ἀηδής, εἶναι ξαπλωμένος καὶ πεθαίνει, μιὰ γρη῏ κλαίει καὶ φιλεῖ τὸ ἐγγόνι τῆς. Κι' ἔπειτα ἡ Δαναῖς τοῦ Rodin, ποῦ δὲν μπορεῖ πλειά νὰ γεμίζη τὸ σταμνὶ τῆς κι' ὅλο νὰ τὸ βλέπη ν' ἀδειάζη, ἔχει σωριαστεῖ μπροστὰ στὸ γεμᾶτο πηγᾶδι, πεθαμμένη ἀπὸ τὴν κούρασι καὶ τὴν ἀπελπισία –φρικῶδες– γιὰτ' εἶναι ἀληθινὸ σύμβολο τῆς ψυχῆς μας μπροστὰ στὸ πηγᾶδι τῆς Ἀληθείας.

Ἐπειτα, νέοι ποῦ πεθαίνουν, ἡ Εὔα ποῦ κλαίει γιὰτὶ ἀμάρτησε –κι' ἂν ὑψώνεται κάπου ἐκεῖ ἡ Γαλάτεια ὀλόγυμνη, εἶναι μιὰ παραφωνία μέσα στὸν μαρμαρένιο ὕμνο τοῦ πόνου· ἡ πανώρηα γύμνια τῆς ἔπρεπε ἄλλοῦ νὰ πάη, ὑπόβαθρο νὰ γενῆ στὴν Ἀφροδίτη τῆς Μήλου, συντρόφισσα στὴ γύμνια τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Μπελβεντέρ –καὶ ὄχι νὰ ὑψώνεται ὕβρις καὶ πρόκλησις μέσα σὲ τόσους, ποῦ κλαῖνε.

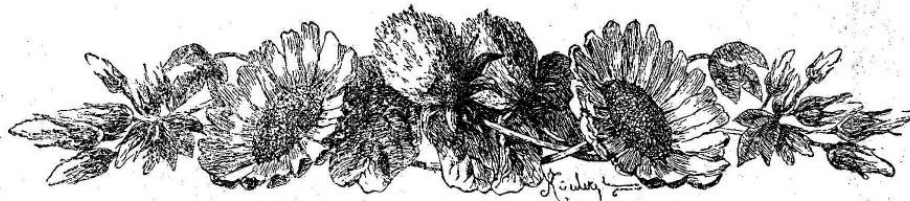
Κι' ἐπάνω ἀπ' ὅλη αὐτὴ τὴν αἴθουσα– σὰν νὰ τὴν ἀγιάζη καὶ νὰ τὴν ἐξηγήῃ ἡ μεγάλη ζωγραφιὰ τοῦ Cormon, ὁ Κάϊν.

Ὁ Κάϊν δυνατός, ὑψηλός, ἄγριος, πηγαίνει μπροστὰ μέσα στὴν ἔρημο, διωγμένος ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι καὶ ἡ φαμελιά του ἔρχεται ἀπὸ πίσω. Οἱ γιοὶ του δυνατοὶ κι' αὐτοὶ καὶ ἄγριοι παρακρατοῦν τὶς ἀδελφές καὶ γυναῖκες τους, ἡ γρη῏ μάννα κάθεται ἀπάνω στο φορεῖο ποῦναι γεμᾶτο κουρέλια κι' ἀξίνες καὶ σίδερα. Θᾶναι βράδυ. Ὁ Κάϊν πηγαίνει μπροστὰ μ' ἀνορθωμένα τὰ μαλλιά του, μὲ τὴν ἀξίνη στὴ μέση του, αἱματωμένη ἀκόμη ἀπὸ τὸ αἷμα τ' ἀδερφοῦ– καὶ μπροστὰ του ἀπέραντη ἡ ἔρημιᾶ, ἀπειλητικὴ καὶ μυστηριώδης.

Συμβολίζει, γιὰ μένα, τὸν νεώτερον ἄνθρωπον ὁ Κάϊν αὐτὸς ὁ ἀπελπισμένος καὶ περήφανος καὶ τὸν ἀγαπῶ ὡς ἀγαποῦμε ὄ, τι μοιάζει μ' ἐμᾶς.

Διωγμένοι κι' ἐμεῖς ἀπὸ τὴν θερμότητα τοῦ πατρικοῦ σπιτιοῦ, γιὰτὶ σκοτώσαμε ὄ,τι συμβόλιζε τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν ὑποταγή, μακριὰ ἀπ' τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, μπροστὰ στὸ μυστήριο τοῦ Ἀγνώστου –πηγαίνομε κουρασμένοι, ἐλεεινοί, ἀπαρηγόρητοι κι' ἀνίκητοι. Καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τὰ πειὸ μυστικά, κι' ἴσως καὶ τὰ πειὸ ὡμορφα τοῦ εἶναι μου, μοῦρχεται νὰ τονίσω τὸν ὕμνο τοῦ Κακοῦ. Ὁ Ἐωσφόρος ἔχει περισσοτέρη ποιήσι, ὅταν ὑψώνη τὸ μέτωπο γκρεμισμένος, παρὰ ὁ Γαβριήλ ὅταν τὸ ταπεινῶν νικητής. “Εἶμαι τὸ πνεῦμα τὸ αἰώνιο ποῦ ἀρνεῖται” εἶναι ὡμορφότερο ἀπὸ τὸ “γεννηθήτω κατὰ τὸ ρῆμά σου” καὶ τὸ αἷμα, ποῦ βοᾷ τοῦ ἀδελφοῦ μέσα στ' αὐλάκια τῆς γῆς γεννᾷ μέσα μου περισσοτέρους θεοὺς παρὰ ὅλα τὰ “Ὡσαννὰ ἐν Ὑψίστοις”, ποῦ θ' ἀκουστοῦνε τώρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν “φάτνη τῶν ἀλόγων”.

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

◀ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ▶

ΤΑΝ γιὰ πρώτη φορά
ἐμπήκα στό Μουσείο,
στή πρώτη σάλα, πού
ἔχουν ἐκτεθεῖ ὅλα τά
νεώτερα ἔργα τῆς γλυ-
πτικῆς, ἡ ψυχὴ μου
ἀνταράχτηκε, βλαβειά
κι' ἐξαφνιάστηκε σάν

νέειδε ξαναμαρμαρωμένες πάλι ὅλες τίς ὥρες
τοῦ πόνου καὶ ὅλες τίς στιγμὲς τῶν διονυσια-
κῶν παραληρημάτων, πού ἐπέρασε στή ζωὴ τῆς.
Μπράτσα, πού ἀπλώνονται κάτασπρα κι' ἀπελ-
πισμένα, στόματα, πού μισανόηγονται γιὰ ν'
ἀνταστενάξουν καὶ δὲν μποροῦνε, παιδάκια, πού-
ναι γονατισμένα καὶ προσεύχονται, φαῖνοι πε-
σμένοι πίστομα, πού χαμογελοῦνε τὸ σαρκικὸ
χαμόγελο τῶν πρωτογόνων ἐπιθυμιῶν καὶ πέ-
ρα στή γωνιά ὁ νέος ὁ δυνατὸς μὲ τὴ δάφνη στό
κεφάλι, πού τὸν ἀγκυλιάζει τὸ αἰώνιον θῆλυ
καὶ τὸν φιλεῖ μὲ τὸ στόμα καὶ τοῦ σπαρατίζει
τὰ στήθη μὲ τὰ νύχια—ὅλες μαρμαρωμένες
στιγμὲς τῆς νεωτέρας ψυχῆς, πού ὑποφέρει στὸν
πόνου καὶ πῶς πολὺ στή χαρὰ καὶ στήν ἀγάπη.

Ἐσπάσανε ἡ γραμμὲς τῆς ἐλληνικῆς ἀρμο-
νίας κι' ἀσχημάσανε ἀπὸ τὸ βῆρος τῆς νεωτέ-
ρας ζωῆς τὰ κορμιά τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν
θεῶν.

Ἡ Καρυάτις τοῦ Rodin σωρειάζεται κά-
τω ἀπὸ τὸ βῆρος τῆς στέγης—γιατί οἱ ὦμοι
τῆς ἔγιναν πειὸ λεπτοὶ καὶ πειὸ εὐαίσθητοι καὶ
ἡ στέγη ἔγινε πειὸ μεγάλη.

Κι' ἄθελα κυττάζοντας τὴν θυμάται κανεὶς
ἐδῶ τὴν Καρυάτιδα τὴν σεμνὴ καὶ περήφανη
τοῦ Ἐρεθθεῖου τοὺς ὦμους τοὺς δυνατοὺς καὶ
σαρκώδεις καὶ τίς γραμμὲς τῶν μηρῶν τῆς, πού
σιγοπλῆκουν μέσα στὸν ἀλαλαγμὸ τῶν μαρμά-
ρων τὸν ἤρεμον ὕμνο τῆς ζωῆς.

Πηγαίνετε στό Λούβρο καὶ κυττάξτε τ'
ἀγάλματα τὰ ἐλληνικά. Καὶ πηγαίνετε στό
Λουξεμβούργο καὶ ἰδέτε τὰ σημερινά.

Ἐκεῖ ἡ ἡρμεία, τὸ χαμόγελο, πού συνοφίζει
ἐπάνω στὰ χεῖλη τὴν ὀλύμπια χαρὰ τοῦ ὄργα-
νισμοῦ. Ἐκεῖ τὰ ὠραία ζῶα μὲ τὰ δυνατὰ

μπράτσα, μὲ τὰ στενά μέτωπα, μὲ τὴν πανώ-
ρη ἀντίληψη τοῦ ἀνθρωπίνου προσορισμοῦ. Βλέ-
πεις τοὺς ἐφῆβους, στέκεις μπροστά των κι'
ἀπὸ τὸ κορμὶ τους ὄλο ἀναδίδεται ἡ προσευχὴ:
νάσαι ὠραῖος, εὐφυῆς, ὑγιῆς καὶ πλούσιος.

Καὶ χαμογελοῦνε. Πόσο εἶχεν ἀδικο ὁ Βά-
γνηρ γὰ λὴν πῶς καὶ τὰ ἐρείπια ἀκόμα τοῦ
ἐλληνικοῦ κόσμου μποροῦν νὰ μᾶς κάμουν τὴ
ζωὴ ὑποφερτὴ!

Ὅχι μπροστά σ' ἓνα ἴσθητο μαρμαρένιο,
μπροστά σ' ἓνα κεφάλι σπασμένο Ἀφροδίτης,
μπροστά στὸν Ἀπόλλωνα καὶ στὸν Βάκχο—
νοιώθεις ὅλη τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν ἀσχήμια
τοῦ νεωτέρου κορμοῦ—τοῦ κορμοῦ σου, καὶ τῆς
νεωτέρας ψυχῆς—τῆς ψυχῆς σου.

Πίσω ἀπὸ τὰ στενά τους μέτωπα ξενοίγον-
ται οἱ μεγάλοι ὀρίζοντες τοῦ Ἰδανικοῦ τῆς ζω-
ῆς, νάσαι ὠραῖο ζῶο καὶ ὠραῖος θεός, ν'
ἀνεβαίνης στὸν Ὀλυμπο καὶ νὰ φιλῆς τίς θεές, νὰ
μὴν ὑπάρχη μεγάλη ἀπόστασις θεοῦ καὶ ἀνθρώ-
που, ν' ἀκολουθῆς καὶ ν' ἀγγίξεις τὸ ἄρμα τοῦ
Διονύσου καὶ νὰ γελᾶς καὶ νὰ μεθᾶς μὲ τὸν γέ-
ρο Σειληνὸ.

Τί θὰ χρῆσιμεύε στήν Ἀθηνᾶ νὰ ξέρη τοὺς
πάγους τῶν πόλων καὶ νὰ γνωρίζη τὴν ἀσχή-
μια τοῦ Θρακός; Γιατί ν' ἀνεβῆ στὸν Παρθε-
νῶνα, καὶ νὰ διαταράξη τὸ ξεφάντωμα τῶν ὤ-
μορων θεῶν ὁ κοντὸς ἐκεῖνος καὶ ἀσχημος καὶ
σημίτης ἀπόστολος;

Καὶ μήπως ἔχει βαθύτερα σημασία ἀπ' ὅ,τι
μᾶς λένε οἱ δασκάλοι, ἡ τραγικὴ ἐκεῖνη μορφή
τοῦ Οἰδίποδος, πού ἐγέμισε ἀπὸ φόβο καὶ οἶκτο
τὲς ψυχῆς τῶν προγόνων; Ποιὸς ξέρει—ἴσως
εἶναι ἔγκλημα νὰ μαθαίνη κανεὶς, ἴσως εἶναι
αἰμομιξία νὰ ἐμβαθύνη κανεὶς στὰ μυστήρια
τῆς μητέρας Γῆς, ποιὸς ξέρει ἐν τὸ ψέμμα δὲν
εἶναι προτιμότερο, ἀνθρωπινότερο ἀπὸ τὴν ἀ-
λήθεια; Ἡ ἐπιστήμη ἐχρεωκόπησε, ἐκήρυξε
τώρα τελευταῖα ὁ Brunetiere ἐν ὀνόματι τῆς
θρησκείας· ἡ ἐπιστήμη ἐχρεωκόπησε, ἐκήρυξεν
ὁ Νίτσε ἐν ὀνόματι τῆς δυναμείας καὶ τῆς ὡμορ-
φίης. Ὁ ἐνθουσιασμὸς γιὰ τὴν ἐπιστήμη, πού
εἶχε κυριεύσει τίς ψυχῆς τώρα καὶ πενήντα
χρόνια ἔπεσε, εἶδαμε οἱ καρποὶ τῆς γνώσεως ἡ-
σαν τὰ μῆλα τὰ χρυσὰ τοῦ Δάντη, πούναι γε-

Εικόνα 12: Σελίδα 172 του σύντομου αφηγήματος Χριστουγεννιάτικο

Π Ι Ν Α Κ Ο Θ Η Κ Η

μάττα στάχτη μέσα—κι' ενοιώσαμε πώς το δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μετ' τὸ δένδρο τῆς ζωῆς.

Ἡ ἐπιστήμη ἐχρειώθηκε, ἀφοῦ κατέστρεψε κι' ἀσχημάτισε τὴν ψυχὴ. Μὰς ἔσεισεν ἀρκετά, ὥστε νὰ μὴν ἔχωμε πλεῖα παρηγοριά μας τὴν ἐλπίδα μελλούσης ζωῆς. Ἄλλ' ὅσα μὰς ἐδειξεν ἔφθαναν γιὰ νὰ μὰς κόμουν ἀνυπόφορη τὴ γήινη ζωὴ.

Κι' ἔτσι βλέπομε τὴ σημερινὴ ψυχὴ νὰ συσπᾶται ἀπελπισμένη σ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς νεωτέρας τέχνης. Ἡ ὀδύνη, ἡ παραμόρφωσις ποῦ προσεβίη ἡ βραρεία καὶ ἀλύπητος ἐργασία, ἡ νευρικότης—αὐτὲς εἶναι ἡ τρεῖς χαρακτηριστικαὶ νότες τῆς γλυπτικῆς σήμερα. Κυττάζετε στὸ μουσεῖο τοῦ Λουξεμβούργου.

Ὁ ἅγιος Σεβαστιανὸς σπαραξεί ἀπὸ τοὺς πόνους, ἕνας χριστιανὸς μάρτυς, ἀσημος, ἀηδὴς, εἶναι ξαπλωμένος καὶ πεθαίνει, μὴ γρη῏ κλαίει καὶ φιλεῖ τὸ ἐγγόνι τῆς. Κι' ἔπειτα ἡ Δανιὴς τοῦ Rodin, ποῦ δὲν μπορεῖ πλεῖα νὰ γεμίξῃ τὸ σταμνὶ τῆς κι' ὄλο νὰ τὸ βλέπῃ ν' ἀδειάζῃ, ἔχει σωρικτεῖ μπροστὰ στὸ γεμάτο πηγᾶδι, πεθαμένη ἀπὸ τὴν κούρασι καὶ τὴν ἀπελπισιά—φρικῶδες—γιὰτ' εἶναι ἀληθινὸ σύμβολο τῆς ψυχῆς μὰς μπροστὰ στὸ πηγᾶδι τῆς Ἀληθείας.

Ἐπειτα, νέοι ποῦ πεθάνουν, ἡ Εὐα ποῦ κλαίει γιὰτὶ ἀμάρτησε—κι' ἂν ὑψώνεται κί-που ἔκει ἡ Γαλάτεια δολογυμνη, εἶναι μὴ π-ραφονία μέσα στὸν μαρμαρένιο ὕμνο τοῦ πόνου ἢ πανώρηκα γύμνια τῆς ἐπρεπε ἄλλοι νὰ πάῃ, ὑπόβαθρο νὰ γενῆ στὴν Ἀφροδίτη τῆς Μήλου, συντόροισα στὴ γύμνια τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Μπελβεντέρ—καὶ ὄχι νὰ ὑψώνεται ὕβρις καὶ πρόκλησις μέσα σὲ τόσους, ποῦ κλαῖνε.

Κι' ἐπάνω ἀπ' ὅλη αὐτὴ τὴν αἴθουσα—σὰν

νὰ τὴν ἀγιάξῃ καὶ νὰ τὴν ἐξηγῇ ἡ μεγάλη ζω-γραφία τοῦ Cormon, ὁ Κάιν.

Ὁ Κάιν δυνατός, ὑψηλός, ἄγριος, πηγαίνει μπροστὰ μέσα στὴν ἔρημο, διωγμένος ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι καὶ ἡ φαμελιά του ἔρχεται ἀπὸ πίσω. Οἱ γυοὶ του δυνατοὶ κι' αὐτοὶ καὶ ἄγριοι παρακρατοῦν τὶς ἀδελφές καὶ γυναῖκές τους, ἡ γρη῏ μάννα κάθεται ἀπάνω στὸ φρεῖο ποῦ-ναὶ γεμάτο κουρέλια κι' ἀξίνες καὶ σίδερα. Θά-ναι βράδου. Ὁ Κάιν πηγαίνει μπροστὰ μ' ἀν-ορθωμένα τὰ μκλλιά του, σὲ τὴν ἀξίνη στὴ μέ-ση του, αἱματωμένη ἀκόμη ἀπὸ τὸ αἷμα τ' ἀδερφοῦ—καὶ μπροστὰ του ἀπέραντη ἡ ἔρη-μιά, ἀπειλητικὴ καὶ μυστηριώδης.

Συμβολίζει, γιὰ μένα, τὸν νεώτερον ἄνθρωπον ὁ Κάιν αὐτός ὁ ἀπελπισμένος καὶ περὴφανος καὶ τὸν ἀγαπῶ ὡς ἀγαποῦμε, ὅτι μοιάζει μ' ἐμὰς.

Διωγμένοι κι' ἐμεῖς ἀπὸ τὴν θερμότητα τοῦ πατρικοῦ σπιτιοῦ, γιὰτὶ σκοτώσαμε ὅ,τι συμβό-λιζε τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ὑποταγὴ, μακρὰ ἀπ' τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, μπροστὰ στὸ μυστήριον τοῦ Ἀγνώστου—πηγαίνομε κουρασμέ-νοι, ἐλεεινοί, ἀπαρηγόρητοι κι' ἀνίητοι. Καὶ ἀπὸ τὰ βᾶθη τὰ πεῖο μυστικά, κι' ἴσως καὶ τὰ πεῖο ὄμορφα τοῦ εἶναι μου, μοῦρχειται νὰ τονί-σω τὸν ὕμνο τοῦ Κακοῦ. Ὁ Ἐωσφόρος ἔχει περισσοτέρα ποιήσει, ὅταν ὑψώῃ τὸ μέτωπο γερμισμένος, παρὰ ὁ Γαβριὴλ ὅταν τὸ ταπει-νὴν νικητῆς. «Εἶμαι τὸ πνεῦμα τὸ αἰώνιο ποῦ ἀρνείται» εἶναι ὡμορφότερο ἀπὸ τὸ «γεν-νηθῆτω κατὰ τὸ ρῆμά σου» καὶ τὸ αἷμα, ποῦ βοᾷ τοῦ ἀδελφοῦ μέσα στ' αὐλάκια τῆς γῆς γεννᾷ μέσα μου περισσοτέρους θεοὺς παρὰ ὅλα τὰ «Ἔσκανν ἔν Ἰψίστοις», ποῦ θ' ἀκουστοῦνε τώρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἀφάτη τῶν ἀλόγων».

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

Η ΠΡΩΤΗ ΤΗΣ ΓΙΟΡΤΗ

Στὴν ἀνεψιά μου Μαρίνα.

Πρῶτο χρόνο ποῦ γιορτάζεις
Τ' ὄνομά σου, Μαρινοῦλα,
Πρῶτο χρόνο, ποῦ εὐδοιάζεις
Καὶ σκορπᾷς φεγγβολή!
Εἶς' ἐοῦ, χρυσοῦ παιδοῦλα,
Ἄρθος, ἀγγελος, αὐγή.

Δὲ μετρεῖς ἀκόμη χρόνο,
Ποῦ σὲ βλέπομε μπροστὰ μας
Νὰ σκορπίζῃς κάθε πόνο
Κάθε μαῦρο στοχασμό,
Νὰ γλυκαίνῃς τὴν καρδιά μας
Μὲ τὸ γέλιο τὸ χρυσοῦ.

Στοῦ πατέρα σου τὰ στήθη
Καὶ τῆς μάννας σου, Μαρίνα,
Μόλις ἦρθες ἐγεννήθη
Ἄλλος τέλειος οὐρανός·
Ἦρθες κι' ἔφερες τὰ κρῖνα,
Ἦρθες κι' ἔφερες τὸ φῶς.

Ἡ χαρά, ποῦ κλεῖ ἡ ματιά σου
Καὶ σὰν ἥλιος φῶς σκορπᾷ
Κι' ὄλοι στέκουμε μπροστὰ σου
Μὲ καρδιά λαχταριστή,
Γιὰ σὲ χρόνο δὲ μ' ὀνει,
Μὰ γιὰ μὰς αἰῶνα κλεῖ.

Ἄφ' τὰ στήθη μου προβαίνει
Εὐχὴ ἐγκάρδια, Μαρινοῦλα,
Ἄφ' τὸ μύσχο μυρωμένη,
Ποῦ σκορπᾷς τριγύρω ἐοῦ,
Νὰ σὲ σφιξῶ ἀγρὴ νυφοῦλα
Στὴν ἀγκάλῃ τῆ θερμῆ.

Κι' ἂν κατάλευκα ντυμένη
Εἶς' τοῦ γάμου τὴν ἡμέρα,
Ντροπαλὴ, χαριτωμένη,
Δὲ μ' ἴδῃς ἐμπρός' ἐσέ,
Μίαν εὐχὴ σου στὸν αἰθέρα,
Κόρη μου, ὕψωσε γιὰ μέ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΥΡΩΗΣ

Εικόνα 13: Σελίδα 173 του σύντομου αφηγήματος Χριστουγεννιάτικο

II. Περιοδικό *Κρητική Πρωτοχρονιά*

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: -

Περιοδικό: *Κρητική Πρωτοχρονιά*

Ημερομηνία: 1962

Σελ.: 7

ΟΙ ΔΥΟ ΕΛΛΑΔΕΣ

Πάθη, ντροπές, παληκαριές τυφλές, τιτάνες
άοματοι, τῆς ἄγριας ράτσας μας οἱ ρίζες·
μὰ ἀντάμα, ἀπὸ τὶς λάσπες τοῦτες, ἢ λαχτάρα
γιὰ τὸ ἀψηλό, σκληρὸ τῆς λευτεριάς λουλούδι,
μεσολογγίτικη ἔξοδο στὸ φῶς, γιουρούσι,
ν' ἀνθίσουνε στὸ χῶμα τ' ἅγιο ριζωμένοι!
Παλεύουν τρεῖς χιλιάδες χρόνια οἱ δυὸ μεγάλες
ἀθάνατες Ἑλλάδες τοῦτες καὶ σπαράζουν·
κι' ἔρχεται πάντα στοῦ γκρεμοῦ τὰ χεῖλια ἢ Νίκη,
αἱματωμένη κι' αὐστηρὴ γιομάτη λάμψη.
Κι' αὐτὸ τ' ἀληθινὸ ναι προσωπὸ σου Ἑλλάδα!

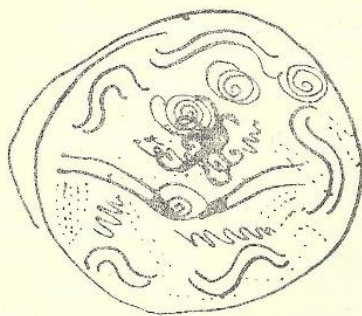
N. KAZANTZAKIS

ΟΙ ΔΥΟ ΕΛΛΑΔΕΣ

Πάθη, ντροπές, παληκαριές τυφλές, αιτάνες
δάματα, της άγριας ράτσας μας οι ρίζες
μά αντάμα, από τις λάσπες τούτες, ή λαχτάρα
για το άψηλό, σκληρό της λευτεριάς λουλούδι,
μεσολογγίτικη έξοδα στο φως, γιουρούσι,
ν' ανθίσουνε στο χώμα τ' άγιο ριζωμένοι!
Παλεύουν τρεις χιλιάδες χρόνια οι δυο μεγάλες
άθανατες Έλλάδες τούτες και σπαράζουν
κι' έρχεται πάντα στοβ γαρμπού τὰ χείλια ή Νίκη,
αιματομένη κι' αίστηρή γιομάτη λάμψη.
Κι' αυτό τ' άληθινό και προσωπό σου Έλλάδα!

N. KAZANTZAKIS

Εικόνα 14: Ποίημα *Οι Δύο Ελλάδες*

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: -

Περιοδικό: *Κρητική Πρωτοχρονία*

Ημερομηνία: 1962

Σελ.: 53

ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

Σουλιώτισσα τῶν γυναικῶν, ᾧ θάμα
ἀδάμαστης σκληρῆς ἀπελπισιάς κι ἀντρείας,
Χορεύτρα ὄλο χαρὰ πὰ στὸν γκρεμὸ τοῦ χάρου,
σὲ ἀγγίζω, παίρνω δύναμη, τὸ χέρι δός μου,
για να πιαστῶ, κυρά, κι ἐγὼ μες τὸ χορὸ σου.
Ἕνα ἀψηλόγκρεμο ναι Ζάλογγο ἢ ζωὴ μας,
όλοῦθε ἀράπηδες μᾶς κυνηγούν, θαρρώντας
χαθήκαμε και δὲν ὑπάρχει σωτηρία·
μὰ ἐμεῖς, πὰ στὴν κορυφὴ τοῦ χαλασμοῦ, μεγάλες
πετοῦμε ὀρθές, διπλές ἐλευτεριάς φτεροῦγες.
Δεν εἶναι ἡ Μοίρα παντοδύναμη· ἡ ψυχὴ ναι
τοῦ ἐλεύτερου, τοῦ ἀγνοῦ κι ἀπελπισμένου ἀνθρώπου.

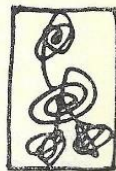
N. KAZANTZAKHS

ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

Σουλιώτισσα τῶν γυναικῶν, ὦ θάμα
ἀδάμαστης σκληρῆς ἀπελπισίᾳς καὶ ἀντρείας,
Χορεύτρα ὅλο χαρὰ πὰ στὸν γκρεμὸ τοῦ χάρου,
σὲ ἀγγίζω, παίρνω δύναμη, τὸ χέρι δός μου,
γιὰ νὰ πιαστῶ, κυρά, καὶ ἐγὼ μὲς τὸ χορὸ σου.
Ἐνα ἀψηλόγκρεμο ναι Ζάλογγο ἡ ζωὴ μας,
ὀλοῦθε ἀράπηδες μᾶς κνηγοῦν, θαρρώντας
χαθήκαμε καὶ δὲν ὑπάρχει σωτηρία
μὰ ἐμεῖς, πὰ στὴν κορυφῆ τοῦ χαλασμοῦ, μεγάλες
πετοῦμε ὀρθές, διπλές ἐλευτεριάς φτεροῦγες.
Δὲν εἶναι ἡ Μοῖρα παντοδύναμη· ἡ ψυχὴ ναι
τοῦ ἐλεύτερου, τοῦ ἀγνοῦ καὶ ἀπελπισμένου ἀνθρώπου.

N. KAZANTZAKHS

Εικόνα 15: Ποίημα Σουλιώτισσα

III. Περιοδικό *Γράμματα Αλεξάνδρειας*

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: 65

Περιοδικό: *Γράμματα Αλεξάνδρειας*

Τόμος: Β'

Ημερομηνία: 1913-14

Σελ.: 313

ΟΙΔΠΘΔΑΣ

Με σάπισαν τὸ κρῖμα καὶ τὰ χρόνια
Μὲ διώχνουνε θεοὶ κι ἀνθρώποι κι ὄμως
τὸ δίκιο ἀνθίζει μέσα μου κι ὁ νόμος!
Καὶ τ' ἀχαμνά μου ἐτοῦτα τὰ λαγόνια,
καθὼς τοῦ σάπιου δέντρου τ' ἀκροκλώνια
μᾶς Ἄνοιξης μποροῦν νὰ γίνουν δρόμος
βλαστοὶ νὰ πεταχτοῦν γιγάντιοι, τρόμος
ν' ἀδράξει τοὺς θεοὺς καὶ καταφρόνια.
Τὸ δίκιο δὲ σιωπᾶ, βογγάει ἐντὸς μου
σὰ θάλασσα. Τὶ κι ἂν λυσσάει τοῦ κόσμου
τ' ἄδικο μῖσος; Στὴν καρδιά μου ἐμένα
βιγλίζει ἓνα Μάτι ὄξω νοῦ καὶ τόπου
κι ἂν ὁ ρυθμὸς χαθεῖ στῶν θεῶν τὰ φρένα
ζεῖ στὴν καρδιά τοῦ ἀδικημένου ἀνθρώπου.

[ΠΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ]

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: 65

Περιοδικό: *Γράμματα Αλεξάνδρειας*

Τόμος: Β΄

Ημερομηνία: 1913-14

Σελ.: 313

ΤΑ ΑΙΩΝΙΑ

Πῶς χαίρεσαι τ' ἀπλὰ χοντρὰ στολίδια
τῆς γῆς, φτωχὴ καρδιά μου! Νά, τὰ βόδια
γυρνοῦν τὸ δειλινὸ κι ἀντάμα εἰσόδια
τελοῦν ἀρνιά, βουκόλοι, ὀρνίθια, γίδια,
ξωμάχοι. Κ' οἱ κοπέλες πρὸς τὴν ἴδια
πηγὴ πάντα τραβοῦν κ' οἱ νύφες ρόδια
σποῦν στὴν αὐλὴ τους, βάσανα καὶ ξόδια
να διώξουνε· κ' οἱ γέροι ἀποτρυγίδια
μασσώντας τῆς ζωῆς, πέφτουν στὸν Ἄδη.
Πηδάει καντὸς ὁ Ὑμέναιος ἀπὸ στόμα
σὲ στόμα καὶ ρόδα κεντάει στὸ φάδι
τοῦ τίποτα καὶ ἀνθεῖ βαθιὰ τὸ χῶμα
σὰ νιόνυφης κορμί. Μὴν κλαίς, καρδιά μου,
τὴ λαμπάδα ψηλὰ κράτα τοῦ γάμου!

[ΠΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ]

ΟΙΔΙΠΟΔΑΣ

Με σάπισαν τὸ κρῖμα καὶ τὰ χρόνια,
Μὲ διώγνουνε θεοὶ κι ἀνθρώποι κι ὅμως
τὸ δίκιο ἀνθίζει μέσα μου κι ὁ νόμος!
Καὶ τ' ἀχαμνά μου ἐτοῦτα τὰ λαγόνια,
καθὼς τοῦ σάπιου δέντρου τ' ἀκροκλώνια
μιᾶς ἄνοιξης μποροῦν νὰ γίνουν δρόμος
βλαστοὶ νὰ πεταχτοῦν γιγάντοι, τρόμος
ν' ἀδράξει τοὺς θεοὺς καὶ καταφρόνια.
Τὸ δίκιο δὲ σιωπᾶ, βογγάει ἐντὸς μου
σὰ θάλασσα. Τί κι ἂν λυσσάει τοῦ κόσμου
τ' ἄδικο μῖσος; Στὴν καρδιά μου ἐμένα
βιγλίζει ἓνα Μάτι ὄξω νοῦ καὶ τόπου
κι ἂν ὁ ρυθμὸς χαθεῖ στῶν θεῶν τὰ φρένα
ζεῖ στὴν καρδιά τοῦ ἀδικημένου ἀνθρώπου.

ΤΑ ΑΙΩΝΙΑ

Πῶς χაίρεσαι τ' ἀπλὰ χοντρά στολίδια
τῆς γῆς, φτωχὴ καρδιά μου! Νά, τὰ βόδια
γυροῦν τὸ δειλινὸ κι ἀντάμα εἰσόδια
τελοῦν ἄρνια, βουκόλοι, ὀρνίθια, γίδια,
ξωμάχοι. Κ' οἱ κοπέλες πρὸς τὴν ἴδια
πηγὴ πάντα τραβοῦν κ' οἱ νύφες ρόδια
σποῦν στὴν αὐλή τους, βάσανα καὶ ξόδια
νὰ διώξουνε κ' οἱ γέροι, ἀποτρυγίδια
μασσώντας τῆς ζωῆς, πέφτουν στὸν Ἄδη.
Πηδάει καντὸς ὁ Ὑμέναιος ἀπὸ στόμα
σὲ στόμα καὶ ρόδα κεντάει στὸ φάδι
τοῦ τίποτα κι ἀνθεῖ βαθιὰ τὸ χῶμα
σὰ νιόνυφης κορμί. Μὴν κλαῖς, καρδιά μου,
τὴ λαμπάδα ψηλὰ κράτα τοῦ γάμου!

Εικόνα 16: Σονέτα Οιδίποδας και Τα αιώνια

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: 65

Περιοδικό: *Γράμματα Αλεξάνδρειας*

Τόμος: Β΄

Ημερομηνία: 1913-14

Σελ.: 314

Η ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ

Κι ἂν ὅλοι τρέμουν σκλάβοι μέσ' στὰ χιόνια,
λεύτερη ἐγὼ μέσ' στ' ὄνειρό μου κραίνω
τὴ γνώμη μου ἄφοβα καί με ἄνθια ραίνω
τὸ χῶμα μου καὶ νοιώθω χελιδόνια
νὰ μοῦ σπαθίζουν τὴν καρδιά κι ἀηδόνια
νὰ μοῦ βαρᾶν τὴ μέση. Ἄπ' τὸ σκασμένο
φλοῦδι μου θριαμβικὸ χυμάει, ζεμένο
σὲ γέρανους, περδίκια, σπουργιτόνια
τὸ ψίκι τῆς κλεμένης Πριγκιπέσας.
Νά, τοὺς ἀνθούς μου ἀσώτεψα νὰ διώξω
τὸ φόβο ἀπὸ τὶς ἄνανθες κορφές σας,
Ὡ Φρόνιμοι, τανυώντας τ' ἅγιο τόξο
τῆς τρέλας. Τὶ ἂν μαδῶ χλωμὴ στ' ἀγιάζι;
Φέρνω τὸ Μήνυμα καὶ δὲ με νοιάζει!

[ΠΙΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ]

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: 65

Περιοδικό: *Γράμματα Αλεξάνδρειας*

Τόμος: Β΄

Ημερομηνία: 1913-14

Σελ.: 314

ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ

Σκληρὸ θέσαμε νόμο νὰ ρυθμίζει
τὴ γνώμη μας κι ἀνέλπιδοι κρατᾶμε
τὰ στενὰ τῆς ζωῆς καὶ ὅλοι κινᾶμε,
καβάλα στ' ὄνειρό μας, ὅπου ὀρίζει
ὁ νομοθέτης νοῦς μας. Μετερίζι
δὲ θέμε, γιατί ξέρομε πῶς πᾶμε
τοῦ Χάρου τὰ κορμιά μας καὶ δὲ σπᾶμε
τὸ κῦμα τῶν βαρβάρων ποὺ χυμίζει
στὴν Πατρίδα. Μὰ ὁ νοῦς ἐμᾶς φτεροῦγες
τανυώντας λεύτερες χάμου τὴ νίκη
παραιτᾶ καὶ ἀητὸς δικέφαλος οὔγες
κεντᾶ μὲ τ' ὄνειρό του τὴ λαμπράδα
κι ἀνοιεῖ, στῆς βάρβαρης νύχτας τὴ φρίκη,
ἄνθος λευκὸ τὴ νικημένη Ἑλλάδα.

ΠΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ

314

Η ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ

Κι ἂν ὅλοι τρέμουν σκλάβοι μέσ' στὰ χιόνια,
λεύτερη ἐγὼ μέσ' στ' ὄνειρό μου κραινώ
τὴ γνώμη μου ἄφοβα καὶ μὲ ἄνθια ραίνω
τὸ χῶμα μου καὶ νοιώθω χελιδόνια
νὰ μοῦ σπαθίζουν τὴν καρδιά κι ἀηδόνια
νὰ μοῦ βαρᾶν τὴ μέση. Ἄπ' τὸ σκασμένο
φλοῦδι μου θριαμβικὸ χυμάει, ζεμένο
σὲ γέρανους, περδίκια, σπουργιτόνια
τὸ ψίχι τῆς κλεμένης Πριγκιπέσας.
Νά, τοὺς ἀνθούς μου ἀσώτεψα νὰ διώξω
τὸ φόβο ἀπὸ τὶς ἀνανthes κορφές σας,
ὦ Φρόνιμοι, τανυώντας τ' ἅγιο τόξο
τῆς τρέλας. Τί ἂν μαδῶ γλωμὴ στ' ἀγιάζι;
— Φέρνω τὸ Μήνυμα καὶ δὲ μὲ νοιάζει !

ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ

Σκληρὸ θέσαμε νόμο νὰ ρυθμίζει
τὴ γνώμη μας κι ἀνέλπιδοι κρατᾶμε
τὰ στενὰ τῆς ζωῆς κι ὅλοι κινᾶμε,
καβάλα στ' ὄνειρό μας, ὅπου δρίζει
ὁ νομοθέτης νοῦς μας. Μετερίζι
δὲ θέμε, γιατί ξερομε πῶς πᾶμε
τοῦ Χάρου τὰ κορμιά μας καὶ δὲ σπᾶμε
τὸ κῆμα τῶν βαρβάρων ποὺ χυμίζει
στὴν Πατρίδα. Μὰ ὁ νοῦς ἐμᾶς φτεροῦγες
τανυώντας λεύτερες χάμου τὴ νίκη
παραιτᾶ κι ἀητὸς δικέφαλος οὔγες
κεντᾶ μὲ τ' ὄνειρό του τὴ λαμπράδα
κι ἀνοιεῖ, στῆς βάρβαρης νύχτας τὴ φρίκη,
ἄνθος λευκὸ τὴ νικημένη Ἑλλάδα.

ΠΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ

Εικόνα 17: Σονέτα Η αμυγδαλία και Θερμοπύλες

IV. Περιοδικό *Παναθήναια*

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: 89

Περιοδικό: *Παναθήναια*

Τόμος: 13

Ημερομηνία: 31 Μαρτίου 1907

Σελ.: 366-368

ΑΙΜΑΤΩΜΕΝΑ ΞΗΜΕΡΩΜΑΤΑ

Όταν πηγαίνετε στην Κρήτη και βγαίνετε σέ χωριό, καμαρώνετε μόνο τὰ παλληκάρια, κυτᾶτε πῶς σέρνουν ὄμορφοι καὶ λεβεντόκορμοι τὸν χορὸ καὶ πῶς τραγουδοῦνε ὄλοι γύρω τριγύρω στὸ γλέντι καὶ πῶς χύνεται καὶ πετιέται ἀπὸ τὴ λύρα ἢ ἄγρια ψυχὴ τοῦ Κρητικοῦ καββάλλα ἀπάνω στὶς μεγάλες δοξαριές...

Τρῶτε καὶ πίνετε καὶ τραγουδῆτε μαζί των—μὴ ζητᾶτε ὅπως ποτὲ νὰ σᾶς ποῦνε ἱστορίες τοῦ πολέμου.

Δὲν τόξερα. Καὶ γι' αὐτὸ ὅταν ἐγυρίσαμε ἀπὸ τὸ γλέντι ποῦ ἐκάμαμε στὴν ἀμμουδιά, εἶπα τοῦ γέρου Κρητικοῦ ποῦ μὲ φιλοξενοῦσε στὸ χαμηλὸ καὶ φτωχικὸ σπιτάκι του νὰ καθίση κοντά μου, ἐκεῖ στὸ πέτρινο πατάρι τῆς αὐλῆς του ποῦ εἶχα καθίσει κ' ἐγὼ κουρασμένος.

Ἡ νύχτα ἄρχιζε νὰ πέφτη ἀπάνω στὰ δεντρά, μιὰ ἐμορφότατη μυρωδιὰ θερισμένων σπαρτῶν ἐρχόντανε ἀπὸ τὰ χωράφια καὶ κάπου κάπου ἠλιοκαμένες χωριατοπούλες μὲ τὸ δρεπάνι στὸ χέρι ἐγύριζαν στὸ χωριό, σφιχτόκορμες καὶ χαμηλοβλεποῦσες, μᾶς ἔλεγαν μὲ μισὰ χεῖλη ἓνα ντροπαλὸ καλησπέρα, ἐκοκκίνιζαν, κι' ἀραίωναν τὸ βῆμα των κ' ἐχάνοντο μέσα στὴ νύχτα...

Ποιὸς μοῦ εἶπε ἐμένα νὰ ταράξω ὅλη αὐτὴ τὴν ἡρεμία κι ὅλη τὴν ὀμορφιὰ καὶ νὰ καλέσω κοντά μου τὸν γέρο Κρητικὸ καὶ νὰ τὸν βάλω νὰ μοῦ διηγηθῆ ἓνα ἐπεισόδιον τῆς ζωῆς του;

Μόλις τό 'πα καὶ τὸ μετάνοισα. Ἦταν ἀργὰ πλειά. Ὁ Κρητικὸς εἶχεν ἀνάψει ἀπὸ τὴ χαρὰ γιατί θὰ μιλοῦσε γιὰ πολέμους κι εἶχεν ἀρχίσει τὴν ἱστορία του.

— Ήταν Κυριακή, Αύγουστος μήνας, στην τελευταία επανάσταση. Τò ξέραμε πὼς θὰ ῥγόταν τὴν ἡμέρα ἐκεῖνη τὸ βαπόρι κι εἴχαμε ἀπὸ τὰ ξημερώματα κατεβεῖ ὅλοι οἱ χωριανοὶ στὸ γιαλὸ καὶ τὸ περιμέναμε.

Ἦμαστε λυπημένοι ὅλοι μας κ' ἀμίλητοι κι εἴχαμε ξαπλώσει ἀπάνω στὴν ἀμμουδιά, συλλογισμένοι. Εἴχαμε τὸν θάνατο μέσα μας. Στὴν καρδιά μας ἐκόχλαζεν ἡ λαχτάρα νὰ ἐκδικηθοῦμε καὶ νὰ πάρουμε πίσω τὸ αἷμα».

Κι ὁ γέρο Κρητικὸς ἐμάζεψε τὰ φρύδια του, ἐστύλωσε τὰ μάτια του σ' ἓνα ἀκίνητο σημεῖο μέσα στὸ σκοτάδι κι ἐσώπασε λίγο. Ἦνοιωσα, κάποια θὰ περνοῦσε μπροστὰ ἀπὸ τὰ μάτια του ἀπαίσια κι ὀδυνηρότατη λιτανεία ἀναμνήσεων.

— «Βλέπεις, ἐκεῖ πέρα, τὸ Μεγάλο Βράχο, στὴν ἄκρα τοῦ χωριοῦ; Ἐκεῖ ἀπάνω εἴχαμε μαζωχτεῖ ὅλοι μιὰ ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς μέρες κι εἴχαμε ἰδεῖ νὰ καίγεται τὸ Κάστρο κι εἴχαμε νοιώσει εὐθύς πὼς τὰ δέρφια μας θὰ σφάζονται ἐκεῖ πέρα. Μέσα στὸ σταύρωμα τοῦ μεσημεριοῦ μᾶς ἐφάνηκε πὼς ἐρχόντανε, ἀπὸ κεῖ κάτω, τὸ ψυχομαχητὸ κι ὁ σύθρηνος τῶν γυναικῶν, τῶν βυζιανάρικων παιδιῶν κι ὁ χτύπος τῶν κορμιῶν ποῦ ἐπέφταν κάτω ἀπὸ τὸ τούρκικο μαχαῖρι... Ὅλη τὴ νύχτα ἐμείναμε ἐκεῖ μὲ ἀνοιχτὰ τὰ μάτια, ὀλοκόκκινα ἀπὸ τὴν ἀγωνία καὶ τὴν ἀγανάκτηση κι ἐκυττάζαμε, βουβοί, τὸν καπνὸ ποῦ βγάνανε τὰ καμένα σπίτια καὶ τὶς μεγάλες φλόγες κι ἀκούγαμε ἀνάρια, ἀνάρια, παράξενους χτύπους ἀπὸ κεῖ πέρα κι ἓνα βαθύ, πνιγμένο βουητό.

Ἦτανε Τρίτη. Τέσσερις μέρες ὕστερα γυρίζαμε γύρω τριγύρω στὰ μπεντένια, στὶς χωσές, στὰ τούρκικα μετόχια ποῦνε ἀπέξω ἀπὸ τὴ πολιτεία κι ἐζητούσαμε ἀμίλητοι θροφή γιὰ τὴν ἐγδίκησή μας. Τὴν Κυριακὴ ἐμάθαμε πὼς θὰ ῥγόταν ἓνα βαπόρι στὸ λιμάνι τοῦ χωριοῦ μας καὶ γι' αὐτὸ ἐτρέξαμε ὅλοι ἀπὸ τὰ ξημερώματα στὸ γιαλὸ. Εἶχε μαυρίσει τὸ μάτι μας. Ποιὸς ξέρει, κανένας Τοῦρκος θὰ τύχαινε στὸ βαπόρι. Ὁ Θεὸς εἶνε μέγας καὶ δίκαιος! Εἶχε μαυρίσει τὸ μάτι μας, σοῦ λέω. Περισσότερο θὰ τόκανα χαρὰ νᾶβλεπα Τοῦρκο στὸ δρόμο μου παρὰ νᾶβλεπα τὸν ἀδερφό μου ποῦ τόσα χρόνια τώρα τὸν τρώει ἡ ξενητεία.

Ξάφνου πεταχτήκαμε ὅλοι στὸ πόδι. Ἀπὸ μακριὰ εἶδαμε τὸ βαπόρι νᾶρχεται. Δὲν ἐμιλούσαμε. Ὅλοι εἴχαμε στυλωμένα τὰ μάτια στὸ βαπόρι, σὰν νὰ θέλαμε νὰ τὸ σύρωμε, νὰ τὸ φέρωμε μπροστὰ μας μίαν ὥρα ἀρχήτερα. Μᾶς φαινότανε, δὲν ἐσάλευεν ἀπάνω στὰ νερά, κι ὅμως ὅλο κι ἐσίμωνε κι ἐδιακρίναμε τώρα τὴ σημαία του, τοὺς ἐπιβάτες ἀπάνω στὸ

κατάστρωμα, τὸν πλοίαρχο στὴ γέφυρα ποὺ μᾶς ἐκύτταζε μὲ τὸ τηλεσκόπιο, τοὺς ναῦτες ποὺ πηγαίναν κι ἐρχόντανε ἀπὸ τὴν πλώρη στὴν πρύμνη κι ἀνέβαιναν ἀπάνω στὰ σκοινιά.

— Τὸ χέρι μου μὲ τρώει, μωρὲ παιδιά, ἐφώναξα τότε στοὺς συντρόφους μου. Θὰ ἰδῆτε, κανένα καλὸ μαντᾶτο μᾶς φέρνει τὸ βαπόρι.

Κανεῖς δὲν μ' ἀποκρίθηκε. Εἶχαν ὅλοι στυλωμένο τὸν νοῦ των καὶ τὰ μάτια των ἀπάνω στὸ κατάστρωμα. Ὅλο κι ἐσιμώναμε χωρὶς νὰ τὸ νοιώθωμε στὴ θάλασσα, καὶ τὰ κύματα ἄρχισαν νὰ βρέχουν τὰ πόδια μας. Ξάφνου ὁ ἀνηψιός μου δίπλα μου χύνεται στὴ βάρκα ποῦταν λυμένη στὴν ἀκρογιαλιά:

— Μωρὲ ἓνας Τοῦρκος εἶνε μέσα!.. Ἕνας Ἀτζίγγανος!

Τριγυρνοῦμε ὅλοι τὸν ἀνηψιό μου:

— Ποῦ ἔναι; Ποῦ ἔναι;

— Ἐκεῖ στὴν πλώρη μὲ τὴ χιράμα καὶ τὸ φέσι. Τὸν βλέπετε; Τώρα σκύβει..νά, νά.. στὴν πλώρη!.

Τὸν εἶδαμε ὅλοι. Πεταχτήκαμε στὴ βάρκα. Λέξι δὲν εἶπαμε. Μὲ δυὸ κουπιὲς ἤμαστε δίπλα στὸ βαπόρι..Ναί, ναί, ἦταν ὁ Ἀτζίγγανος στὴν πλώρη ἀκίνητος, ἤσυχος καὶ μᾶς ἐκύτταζε. Δὲν ἔνοιωσε τίποτε! Ἐμεῖς δὲν ἐμιλούσαμε. Ἐκρύβαμε τὴ χαρὰ μας κι ἐχαμηλώναμε τὰ μάτια μας μὴν τύχη καὶ τὰ ἰδῆ ὁ σκύλος καὶ φοβηθῆ καὶ πέσει στὴ θάλασσα καὶ πεθάνῃ ἔξω ἀπὸ τὰ δικά μας τὰ χέρια.

Σὰν ἀγρίμια πηδήσαμε στὸ κατάστρωμα κι ἐχυμήσαμε στὴν πλώρη. Δὲν ἐμπορούσαμε πλειά νὰ κρατήσωμε τὴ χαρὰ μας. Ἦταν ἐκεῖ, καὶ τὰ μάτια μας τὸν κύτταζαν καὶ θὰ τοῦ μίλησαν φαίνεται γιατί ἄρχισε νὰ τρέμῃ καὶ νὰ φωνάζῃ. Ὁ ἀνηψιός μου ἔσυρε τὸ μαχαῖρι. Ἐγὼ τὸν ἐμπόδισα:

— Ἐξὼ! Τὸ χῶμα τῆς Κρήτης νὰ πιῆ τὸ αἷμα!

Τὸν ἐρρίζαμε στὴ βάρκα, τὸν ἐπατήσαμε καὶ τὸν ἐσύραμε στὴν ἄμμο. Αὐτὸς ἄρχιζε νὰ φωνάζῃ ἀράπικα ποῦ δὲν τὰ καταλαβαίναμε κ' ἔκαμε νὰ φύγῃ. Ποῦ νὰ πάῃ! Ἐξῆ μαχαίρια σηκώθηκαν κι ἐκυλίστηκε χάμω κίτρινος ἀπὸ τὸν φόβο κι ἔκανε σχήματα σὰν νὰ παρακαλοῦσε. Ἐμεῖς δὲν ἐμιλούσαμε κι ἔπεσε πίστομα χάμω κι ἄρχισε νὰ κλαίῃ ἀπάνω στὴν

ἄμμο...Θυμαῖσαι; Ἐκεῖ πού καθίσαμε σήμερα κι ἐφάγαμε, ἐκεῖ κοντά, δυὸ βήματα, ἦταν ξαπλωμένος...

Ἀνατρίχιασα. Ἕνας φόβος παράξενος ἔλυσε τὰ γόνατά μου. Ἡ νύχτα εἶχε γίνει πηχτότερη. Σύννεφα μεγάλα περνοῦσαν ἀποπάνω μας, οἱ ὄμορφες χωριατοπούλες δὲν ἐπερνοῦσαν πλειά, κι ἀπὸ μακρὰ ἐρχόνταν μόνο, μέσα ἀπὸ κανένα κούφωμα δεντροῦ ἢ μέσα ἀπὸ κανένα χαλασμένο σπίτι, ἢ φωνὴ τοῦ γκιώνη.

Καὶ εἶπα: Κρυώνω, πᾶμε μέσα στὸ σπίτι!

Ὁ σύντροφός μου δὲν θὰ τ' ἄκουσε γιατί δὲν ἐκινήθηκε διόλου κι ἐξηκολούθησε σιγανότερα τώρα, μιά, μιά λέξη, σὰν νάθελε νὰ σκαλίση βαθειὰ στὸν νοῦ μου ὅσο μπορούσε καλῆτερα ὅλες τὶς λεπτομέρειες:

Ὁ ἥλιος εἶχε κατεβεῖ πλειὰ στὸν κάμπο, ἦτανε μέρα πλειὰ κι ἐδιάκρινα καλὰ τώρα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ἀτζίγγανου. Εἶχε σηκωθεῖ ἀπὸ τὴν ἄμμο μ' ἐκύτταξε καὶ μὲ εἶδε γεροντότερο φαίνεται κι ἐσύρθηκε ἴσα μὲ τὰ γόνατά μου καὶ τ' ἀγκάλιασε κι ἐλέρωνε τὰ στιβάνια μου μὲ τὰ δάκρυστά του.

Μιά στιγμή, — ὁ Θεὸς νὰ μὲ συχωρέση! — τὸν ἐλυπήθηκα. Τὸν ἔβλεπα καθαρὰ τώρα στὸ φῶς. Ἦταν ὀλοκίτρινος, εἶχε μικρὰ κι ὀλόμαυρα μάτια κι ἀραιὰ ἀραιὰ ἄσπρα γένεια. Ἦταν ψηλός, μεγαλόσωμος, κι εἶχε σωριαστεῖ ὅλος μπροστά μου καὶ μ' ἐκύτταξε, καὶ δάκρυα μεγάλα — πρώτη φορὰ εἶδα τόσο μεγάλα δάκρυα! — ἐτρέχαν ἀπὸ τὰ μάτια του.

Δὲν ἐμιλοῦσε, μ' ἐκύτταξε μόνο. Κ' ἐγὼ μιὰ στιγμή — δὲν τ' ἀρνοῦμαι! — ἔνοιωσα τὴν καρδιά μου νὰ μαλακῶνῃ ἀπὸ τὴν καλωσύνη. Εἶπα, ποιὸς ξέρει ἂν δὲν ἔχη παιδιά καὶ τὸν περιμένουν, ποιὸς ξέρει ἂν ἄκουσε ποτὲ τὸ ὄνομα τῆς Κρήτης, τί φταίει αὐτὸς ὁ κακομοῖρης, εἶνε γέρος καὶ κλαίει.

Μὰ ἐθυμήθηκα εὐθὺς τὸ αἶμα, ἄκουσα μιὰ στιγμή πάλι τὸ βουητὸ καὶ τὸ σύθρηνο πὺ ἀπὸ τὸν Μεγάλο Βράχο ἀκούσαμε τὴν περασμένη Τρίτη νὰ βγαίνει ἀπὸ τὰ μεντένια, κι' εἶδα τὴν ὥρα κείνη νᾶρχωνται καὶ νὰ σέρνωνται ἀπάνω στὴν ἄμμο γυναῖκες σφαγμένες καὶ γέρους καὶ παιδάκια καὶ νὰ μὲ κυττάζουν καὶ νὰ μοῦ παραπονοῦνται...—Ὅχι! ὄχι! ἐμούγκρισα, τὸ αἶμα θέλει ἐγδίκηση!

Τοῦ φώναξα γιὰ νὰ ἰδῶ ἂν εἶνε Τοῦρκος καὶ μὴ μετανοιώσω ὕστερα:

— Ἀλλάχ!

Κι αὐτὸς πετάχτηκε ἀπάνω μὲ μιὰ χαρὰ στὰ μάτια καὶ μὲ μιὰν ἐλπίδα κι ἐκύτταζε τὸν οὐρανὸ κι ἐμένα κι ἐφώναξε κι αὐτός:

— Ἀλλάχ!

Ἦταν Τοῦρκος – δὲν σηκώνει πλειὰ ἀμφιβολία κι ἔσυρα τὸ μαχαῖρι. Αὐτὸς ἐστρυμώχτηκε πάλι σ' ἓνα βραχάκι κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ μὲ παρακάλεσε μὲ τὰ χέρια του καὶ μὲ τὰ μάτια του καὶ μὲ τὴ φωνή του νὰ περιμένω. Εἶχεν ἀπελπιστεῖ. Ἄπλωσε τὴ χιράμα του ἀπάνω στὴν ἄμμο, ἐπῆγε κοντὰ στὴ θάλασσα κι ἔπλυνε τὰ πόδια του καὶ τὰ χέρια του, ἐστράφηκε πρὸς τὴν ἀνατολή, πρὸς τὸν ἥλιο κι ἐγονάτισε.

Φαίνεται ἔκανε τὴν προσευχή του γιατί ἀνοιγοκλειοῦσαν τὰ χεῖλη του καὶ μιὰ παράξενη γαλήνη χυνότανε ἀπάνω στὸ πρόσωπό του. Ὁ ἥλιος εἶχε ψηλώσει πλειά...

Ἦ φρίκη εἶχεν ἀνοίξει περίτρομα τὰ μάτια μου κι ἐκύτταζα τὸν σύντροφό μου κι ἐπερίμενα. Αὐτὸς ἐσώπασε πάλι λίγο κι ἔβαλε τὸ χέρι του μπροστὰ στὰ μάτια του γιὰ νὰ ἰδῆ καλῆτερα στὸν νοῦ του.

— Σὰν νᾶνε μπροστὰ μου.. Σὰν νὰ τὸν βλέπω ἀκόμη. Οἱ σύντροφοι μου ἦσαν γύρω του κι ἀνυπομονοῦσαν καὶ πότε ἐκεῖνον ἐκύτταζαν καὶ πότε ἐμένα. Ὁ ἀνηψιὸς μου ἐκρατοῦσε τὸ μαχαῖρι κι ἐσίμωνε. Αὐτὸς στὴ μέση, ἀσάλευτος, εἶχε σταυρώσει τὰ χέρια κι εἶχε κλείσει τὰ μάτια, γονατισμένος ἀπάνω στὴ χιράμα, μπροστὰ στὸν ἥλιο κι ἐπερίμενε...

Λοιπόν; Κι ἔτρεμα ὅλος.

Μέσα στὴ νύχτα ὁ γέρο Κρητικὸς, γαλήνιος σχεδὸν γελαστός, ἄπλωσε τὸ χέρι του καὶ διέγραψε μέσα στὸ σκοτάδι τὸ σχῆμα χεριοῦ ποῦ σφάζει.

Οἱ τρίχες τοῦ κεφαλιοῦ μου σηκώθηκαν ἀπὸ τὸν φόβο. Ἔφυγα πρῶτῃ-πρῶτῃ. Δὲν ἐκλεισα μάτι ὀληνύχτα. ὦ! ἐκεῖνη ἡ σκιηὴ πόσες φορές δὲν αἰμάτωσε τὴν ψυχὴ μου κατόπιν! — ὁ γέρος μὲ τὰ μικρὰ μάτια καὶ τὰ μεγάλα δάκρυα γονατισμένος ἀπάνω στὴν ἄμμο, κι ἡ θάλασσα μπροστὰ του ἤρεμη καὶ γαλανὴ κι ὁ ἥλιος ψηλὰ καὶ τὸ χέρι τοῦ Κρητικοῦ ποῦ ἀπλώνεται στὴ νύχτα ἤρεμο καὶ μεγαλόπρεπο καὶ διαγράφει τὸ σχῆμα χεριοῦ ποῦ σφάζει!...

— ὦ! ὅταν πηγαίνετε στὴν Κρήτη, καμαρώνετε μόνο τὰ παλληκάρια, τρῶτε καὶ πίνετε καὶ τραγουδῆτε μαζί των — μὴ ζητᾶτε ὅμως ποτὲ νὰ σᾶς ποῦνε ἱστορίες τοῦ πολέμου!...

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

ΑΙΜΑΤΩΜΕΝΑ ΞΗΜΕΡΩΜΑΤΑ

Όταν πηγαίνετε στην Κρήτη και βγαίνετε σε χωριό, καμαρώνετε μόνο τα παλληκάρια, κυττάτε πώς σέρνουν όμορφοι και λεβεντόκορμοι τον χορό και πώς τραγουδούνε όλοι γύρω τριγύρω στο γλέντι και πώς χύνεται και πετιέται από τη λύρα ή άγρια ψυχή του Κρητικού καββάλλα άπάνω στις μεγάλες δοξαριές...

Τρώτε και πίνετε και τραγουδήτε μαζί των —μη ζητάτε όπως ποτέ να σάς πούνε ιστορίες του πολέμου.

Λέν τόξερα. Και γι' αυτό όταν έγυρίσαμε από το γλέντι που έκάμαμε στην άμμουδιά, είπα του γέρου Κρητικού που με φιλοξενούσε στο χαμηλό και φτωχικό σπιτάκι του να καθίση κοντά μου, εκεί στο πέτρινο πατάρι της αὐλῆς του που είχα καθίσει κ' εγώ κουρασμένος.

Ἡ νύχτα άρχιζε να πέφτη άπάνω —σά δεν τρά, μιά έμορφότατη μυρωδιά θερισμένων σπαρτών έρχόντανε από τα χωράφια και κάπου κάπου ήλιοκαμένες χωριατοπούλες με το δρεπάνι στο χέρι έγύριζαν στο χωριό, σφιχτόκορμες και χαμηλοβλεπούσες, μās έλεγαν με μισά γεύλη ένα ντροπαλό καλησπέρα, έκοκκίνιζαν, κ' άραιώναν το βήμα των κ' έχάνοντο μέσα στη νύχτα...

Ποιός μου είπε έμένα να ταράξω όλη αυτή την ήρεμία και όλη την όμορφιά και να καλέσω κοντά μου τον γέρο Κρητικό και να τον βάλω να μου διηγηθή ένα έπεισόδιον της ζωής του;

Μόλις τό'πα και το μεάνοισα. Ἦταν άργά πλειά. Ὁ Κρητικός είχεν άνάψει από τη χαρά γιατί θα μιλούσε για πολέμους και είχεν άρχισει την ιστορία του.

—Ἦταν Κυριακή, Αύγουστος μήνας, στην τελευταία επανάσταση. Τό ξέραμε πώς θα ήχόταν την ήμερα εκείνη το βαπόρι και είχαμε από τα ξημερώματα κατεβεί όλοι οι χωριανοί στο γιαλό και το περιμέναμε.

Ἦμαστε λυπημένοι όλοι μαζ κ' άμίλητοι και είχαμε ξαπλώσει άπάνω στην άμμουδιά, συλλογισμένοι. Είχαμε τον θάνατο μέσα μας. Στην καρδιά μας έκόχλαζεν ή λαχτάρα να εκδικηθούμε και να πάρουμε πίσω το αίμα.

Κι ο γέρο Κρητικός έμάζεψε τα φρόδια του, έστύλωσε τα μάτια του σ' ένα άκίνητο σημείο μέσα στο σκοτάδι και έσώπασε λίγο. Ἔνοιωσα, κάποια θα περνούσε μπροστά από τα μάτια του άπαίσια και όδυνηρότατη λιτανεία άναμνήσεων.

— «Βλέπεις, εκεί πέρα, το Μεγάλο Βράχο, στην άκρα του χωριού; Ἐκει άπάνω είχαμε μαζοχτεί όλοι μιά από εκείνες τις μέρες κι είχαμε ιδει να καίγεται το Κάστρο κι είχαμε νοιώσει εὐθὺς πώς τάδέρφια μας θα σφάζονται εκεί πέρα. Μέσα στο σταύρωμα του μεσημεριού μās έφάνηκε πώς έρχόντανε, από κεί κάτω, το ψυχομαχητό κι ο σύθρηνος των γυναικών, των βυζιανάρικων παιδιών κι ο χτύπος των κορμιών που έπέφταν κάτω από το τούρκικο μαχαίρι... Ὅλη τη νύχτα έμειναμε εκεί με άνοιχτά τα μάτια, ολοκόκκινα από την άγωνία και την άγανάκτηση κι έκαττάζαμε, βουβοί, τον καπνό που βγάνανε τα καμένα σπία και τις μεγάλες φλόγες κι ακούγαμε άνάρια, άνάρια, παράξενους χτύπους από κεί πέρα κι ένα βαθύ, πνιγμένο βουητό.

Ἦτανε Τρίτη. Τέσσερις μέρες ύστερα γυρίζαμε γύρω τριγύρω στα μπεντένια, στις χωσές, στα τούρκικα μετόχια πούνε απέξω από τη πολιτεία κι έζητούσαμε άμίλητοι θροφή για την έγδίκησή μας. Την Κυριακή έμάθαμε πώς θα ήχόταν ένα βαπόρι στο λιμάνι του χωριού μας και γι' αυτό έτρεξαμε όλοι από τα ξημερώματα στο γιαλό. Είχε μαυρίσει το μάτι μας. Ποιός ξέρει, κανένας Τούρκος θα τύχαινε στο βαπόρι. Ὁ Θεός είνε μεγάλος και δίκαιος! Είχε μαυρίσει το μάτι μας, σου λέω. Περισσότερο θα τόκανα χαρά νάβλεπα Τούρκο στο δρόμο μου παρά νάβλεπα τον άδερφό μου που τόσα χρόνια τώρα τον τρώει ή ξενητεία.

Ξάφνου πεταχτήκαμε όλοι στο πόδι. Ἄπο μακριά είδαμε το βαπόρι νάρχεται. Δέν έμιλούσαμε. Ὅλοι είχαμε στυλωμένα τα μάτια στο βαπόρι, σάν να θέλαμε να το σύρωμε, να το φέρωμε μπροστά μας μίαν ώρα άρχήτερα. Μās φαινότανε, δέν έσάλευεν άπάνω στα νερά, κι όμως όλο κι έσίμωνε κι έδιακρίναμε τώρα τη σημαία του, τους επιβάτες άπάνω στο κατάστρωμα, τον πλοίαρχο στη γέφυρα που μās εκύτταζε με το τηλεσκόπιο, τους ναύτες που πηγαίναν κι έρχόντανε από την πλώρη στην πρύμνη κι άνέβαιναν άπάνω στα σκοινιά.

—Τό χέρι μου με τρώει, μωρέ παιδιά, έφώναξα τότε στους συντρόφους μου. Θα ίδητε, κανένα καλό μαντάτο μās φέρνει το βαπόρι.

Κανείς δέν μ' άποκρίθηκε. Είχαν όλοι στυλωμένο τον νοῦ των και τα μάτια των άπάνω στο κατάστρωμα. Ὅλο κι έσιμώναμε χωρίς να

Εικόνα 17: Σελίδα 366 του σύντομου αφηγήματος *Αιματομένα Ξημερώματα*

τό νουϊώθωμε στη θάλασσα, και τὰ κύματα ἄρ-
χισαν νὰ βρέχουν τὰ πόδια μας. Σάφνου ὁ
ἀνηψιός μου δίπλα μου χύνεται στή βάρκα ποῦ-
ταν λυμένη στήν ἀερογιαλιά :

— Μωρὲ ἕνας Τοῦρκος εἶνε μέσα !. . Ἔνας
Ἄτζίγγανος !

Τριγυροῦμε ὄλοι τὸν ἀνηψιό μου :

— Ποῦ ἔναι ; Ποῦ ἔναι ;

— Ἐκεῖ στήν πλώρη μὲ τὴ χιράμα και τὸ
φέσι. Τὸν βλέπετε ; Τώρα σκύβει . . νά, νά . .
στήν πλώρη !

Τὸν εἶδαμε ὄλοι. Πεταχτήκαμε στή βάρκα.
Λέξι δὲν εἶπαμε. Μὲ δυὸ κουπιές ἤμαστε δι-
πλα στὸ βατόρι . . Ναί, ναί, ἦταν ὁ Ἄτζίγγανος
στήν πλώρη ἀκίνητος, ἥσυχος και μᾶς ἐκύτταζε.
Δὲν ἔνοιωσε τίποτε ! Ἐμεῖς δὲν ἐμιλούσαμε.
Ἐκρύβαμε τὴ χαρὰ μας και ἐχαμηλώναμε τὰ
μάτια μας μὴν τύχη και τὰ ἰδῆ ὁ σκύλος και
φοβηθῆ και πέση στή θάλασσα και πεθάνη
ἔξω ἀπὸ τὰ δικὰ μας τὰ χέρια.

Σὰν ἀγρίμα πηθήσαμε στὸ κατὰστρομα και
ἐχυμήσαμε στήν πλώρη. Δὲν ἐμπορούσαμε πλειὰ
νὰ κρατήσωμε τὴ χαρὰ μας. Ἦταν ἐκεῖ, και τὰ
μάτια μας τὸν κύτταζαν και θὰ τοῦ μίλησαν
φαίνεται γιατί ἄρχισε νὰ τρέμη και νὰ φωνά-
ζη. Ὁ ἀνηψιός μου ἔσυρε τὸ μαχαῖρι. Ἔγώ
τὸν ἐμπόδισα :

— Ἔξω ! Τὸ χῶμα τῆς Κρήτης νὰ πιῆ τὸ
αἷμα !

Τὸν ἐφρίξαμε στή βάρκα, τὸν ἐπατήσαμε και
τὸν ἐσύραμε στήν ἄμμο. Αὐτὸς ἄρχισε νὰ φω-
νάζη ἀράπικα ποῦ δὲν τὰ καταλαβαίναμε κ'
ἔκαμε νὰ φύγη. Ποῦ νὰ πάη ! Ἐξὴ μαχαίρια
σηκώθηκαν και ἐκυλίστηκε χάμω κίτρινος ἀπὸ
τὸν φόβο και ἔκανε σχήματα σὰν νὰ παρακα-
λοῦσε. Ἐμεῖς δὲν ἐμιλούσαμε και ἔπεσε πίστομα
χάμω και ἄρχισε νὰ κλαίη ἀπάνω στήν ἄμμο
. . . Θυμᾶσαι ; Ἐκεῖ ποῦ καθίσαμε σήμερα και
ἐφάγαμε, ἐκεῖ κοντά, δυὸ βήματα, ἦταν ξαπλω-
μένος . . .

Ἀνατρίχιασα. Ἔνας φόβος παράξενος ἔλυσε
τὰ γόνατά μου. Ἡ νύχτα εἶχε γίνει πηχτότερη.
Σύννεφα μεγάλα περνοῦσαν ἀποπάνω μας, οἱ
ὄμορφες χωριατοποῦλες δὲν ἐπερνοῦσαν πλειὰ,
και ἀπὸ μακρὰ ἐρχόνταν μόνο, μέσα ἀπὸ κα-
νένα κούφωμα δεντροῦ ἢ μέσα ἀπὸ κανένα χα-
λασμένο σπῆτι, ἢ φωνὴ τοῦ γκιώνη.

Και εἶπα : Κρυώνω, πᾶμε μέσα στὸ σπῆτι !

Ὁ σύντροφός μου δὲν θὰ τ' ἄκουσε γιατί
δὲν ἐκινήθηκε διόλου και ἐξηκολούθησε σιγανώ-
τερα τώρα, μιά, μιά λέξη, σὰν νάθελε νὰ σκα-

λίση βαθειὰ στὸν νοῦ μου ὅσο μποροῦσε κα-
λήτερα ὄλες τὶς λεπτομέρειες :

Ὁ ἥλιος εἶχε κατεβεῖ πλειὰ στὸν κάμπο,
ἦτανε μέρα πλειὰ και ἐδιάκρινα καλὰ τώρα τὰ
χαρακτηριστικά τοῦ Ἄτζίγγανου. Εἶχε σηκωθεῖ
ἀπὸ τὴν ἄμμο μ' ἐκύτταζε και μὲ εἶδε γερον-
τότερο φαίνεται και ἐσύρθηκε ἴσα μὲ τὰ γό-
νατά μου και τ' ἀγκάλιασε και ἐλέρωσε τὰ σι-
βάνια μου μὲ τὰ δάκρυά του.

Μιά στιγμή, — ὁ Θεὸς νὰ μὲ συχωρέση ! —
τὸν ἐλυπήθηκα. Τὸν ἔβλεπα καθαρὰ τώρα στὸ
φῶς. Ἦταν ὀλοκίτρινος, εἶχε μικρὰ και ὀλό-
μαυρα μάτια και ἀραιὰ ἀραιὰ ἄσπρα γένεια.
Ἦταν ψηλός, μεγαλόσωμος, και εἶχε σωριαστεῖ
ὄλος μπροστά μου και μ' ἐκύτταζε, και δάκρυα
μεγάλα — πρώτη φορὰ εἶδα τόσο μεγάλα δά-
κρυα ! — ἐτρέχαν ἀπὸ τὰ μάτια του.

Δὲν ἐμιλοῦσε, μ' ἐκύτταζε μόνο. Κ' ἐγὼ μιά
στιγμὴ — δὲν τ' ἄρνούμαι ! — ἔνοιωσα τὴν καρ-
διά μου νὰ μαλακῶνῃ ἀπὸ τὴν καλωσύνη. Εἶπα,
ποιὸς ξέρεῖ ἂν δὲν ἔχη παιδιὰ και τὸν περι-
μένουν, ποιὸς ξέρεῖ ἂν ἄκουσε ποτὲ τὸ ὄνομα
τῆς Κρήτης, τί φταίει αὐτὸς ὁ κακομοῖρης,
εἶνε γέρος και κλαίει.

Μὰ ἐθυμήθηκα εὐθὺς τὸ αἷμα, ἄκουσα μιά
στιγμὴ πάλι τὸ βουητὸ και τὸ σύθρηνο ποῦ
ἀπὸ τὸν Μεγάλου Βράχου ἄκουσαμε τὴν περα-
σμένη Τρίτη νὰ βγαίη ἀπὸ τὰ μπεντένια, κ'
εἶδα τὴν ὥρα κείνη νᾶρχονται και νὰ σέφρον-
ται ἀπάνω στήν ἄμμο γυναῖκες σφαγμένες και
γέρους και παιδάκια και νὰ μὲ κυττάζουν και
νὰ μοῦ παραπονοῦνται . . . — Ὁχι ! ὄχι ! ἐμουῖ-
κρισα, τὸ αἷμα θέλει ἐγδύση !

Τοῦ φώναξα γιὰ νὰ ἰδῶ ἂν εἶνε Τοῦρκος
και μὴ μετανοιώσω ὕστερα :

— Ἀλλάχ !

Κι αὐτὸς πετάχτηκε ἀπάνω μὲ μιά χαρὰ στὰ
μάτια και μὲ μιά ἐλπίδα και ἐκύτταζε τὸν οὐ-
ρανὸ και ἐμένα και ἐφώναξε και αὐτὸς :

— Ἀλλάχ !

Ἦταν Τοῦρκος — δὲν σηκώνει πλειὰ ἀμφιβο-
λία και ἔσυρα τὸ μαχαῖρι. Αὐτὸς ἐστρωμάχτηκε
πάλι σ' ἕνα βραχάκι κοντὰ στή θάλασσα και
μὲ παρακάλεσε μὲ τὰ χέρια του και μὲ τὰ μά-
τια του και μὲ τὴ φωνή του νὰ περιμένω. Εἶ-
χεν ἀπελπιστεῖ. Ἄπλωσε τὴ χιράμα του ἀπάνω
στήν ἄμμο, ἐπῆγε κοντὰ στή θάλασσα και ἔπλυνε
τὰ πόδια του και τὰ χέρια του, ἐστράφηκε πρὸς
τὴν ἀνατολή, πρὸς τὸν ἥλιο και ἐγονάτισε.

Φαίνεται ἔκανε τὴν προσευχὴ του γιατί ἀ-
νοιγοκλειοῦσαν τὰ χεῖλη του και μιά παράξενη

Εικόνα 18: Σελίδα 367 του σύντομου αφηγήματος *Αιματομένα Ξημερώματα*

368

γαλήνη χενότανε άπάνω στο πρόσωπό του. 'Ο ήλιος είχε ψηλώσει πλεία...

'Η φρόνη είχε ανοίξει περίτρομα τὰ μάτια μου κι έκύτταζα τόν σύντροφό μου κι έπερίμενα. Αὐτός έσώπασε πάλι λίγο κι έβγαλε τὸ χέρι του μπροστά στά μάτια του γιά νά ἴδῃ καλύτερα στόν νοῦ του.

— Σάν νάνε μπροστά μου... Σάν νά τόν βλέπω ακόμα. Οἱ σύντροφοι μου ἦσαν γύρω του κι άνυπομονοῦσαν και τότε έκείνον έπύταζαν και τότε έμένα. 'Ο άνηγιός μου έκρατοῦσε τὸ μαχαίρι κι έσίμωνε. Αὐτός στή μέση, άσάλευτος, είχε σταυρώσει τὰ χέρια κι είχε κλείσει τὰ μάτια, γονατισμένος άπάνω στή χεράμα, μπροστά στόν ήλιο κι έπερίμενε...

Λοιπόν; Κι έπρεμα ἄλος.

Μέσα στή νύχτα ὁ γέρο Κρητικός, γαλήνιος

σχεδόν γλαστός, άπλωσε τὸ χέρι του και διέγραψε μέσα στό σκοτάδι τὸ σχῆμα χεριού ποῦ σφάζει.

Οἱ τρίχες τοῦ κεφαλιού μου σημάθηναν άπό τόν φόβο. Έφυγα προῦ-προῦ. Δέν έκλεισα μάτι άληνύχτα. 'Ω! έκείνη ἡ σκηνή πόσες φορές δέν αἰμάτωσε τήν ψυχή μου κατόπιν!— ὁ γέρος με τὰ μικρά μάτια και τὰ μεγάλα δάκρυα γονατισμένος άπάνω στήν άμμο, κι ἡ θάλασσα μπροστά του ἤρεμη και γαλανή κι ὁ ήλιος ψηλά και τὸ χέρι τοῦ Κρητικού ποῦ άπλώνεται στή νύχτα ἤρεμο και μεγαλόπρεπο και διαγράφει τὸ σχῆμα χεριού ποῦ σφάζει!...

— 'Ω! διαπηγαινέτε στήν Κρήτη, καμαρώνετε μόνο τὰ παλληκάρια, τρώτε και πίνετε και τραγουδῆτε μαζί των— μή ζητάτε ἄμως ποτέ νά σᾶς ποῦνε ιστορίες τοῦ πολέμου!...

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

Η ΑΝΤΑΡΤΙΣ *

— Νοέλ, τίθεμαι μαζί με τὸ παιδί μου ὑπό τήν προστασίαν σου. Έπικαλοῦμαι τήν γενναϊότητά σου εναντίον τῆς ζηλοτυπίας σου... Σοῦ εμπιστεύομαι τόν μικρόν μου Κλαύδιον. Έως τώρα τόν ἠνέχθης μόνον... 'Ομως πιστεύω ὅτι μίαν ἡμέραν θά τόν αγαπήσης! Έκεινος σάγαπῆ ἤδη... Δέν θά γνωρίζῃ άλλον άπό σένα δέν θάγαπήσῃ παρά μόνον σεένα άπό σένα μόνον θά δεχθῇ τήν άνατροφήν, τὰς ἰδέας, ποῦ αὐτὰ ἀποτελοῦν τήν αληθινήν πατρότητα. Θά εἶνε τὸ πνευματικὸ παιδί σου, τὸ παιδί τῆς καρδιάς σου, άν θέλῃς... Εἶνε παιδί δέν έχει παρελθόν δέν έχει μήμηνη. 'Η ψυχὴ του εἶνε ὀλόλευκη...

— 'Αρκεῖ! Ζοζάννα, ἔδιωξα τόν κακόν πειρασμόν... Καί λαμβάνω τόν Κλαύδιον επειδὴ μοῦ τόν δίδεις εσύ... 'Ας ἡσυχάσωμε!... Αὐτὴ ἡ σκηνή μέπεθανε... Θεέ μου! τί θλιβερά ποῦ εἶν' ἄλλα αὐτά, φρικωδῶς θλιβερά!... Αὐτὸ τὸ δωμάτιον εἶνε σάν κένθμο... 'Ας βγοῦμε... Θά πάμε νά δειπνήσωμε στό Δάσος, δέν θέλεις;... 'Α! εἶνε ἡ τελευταία βραδυά!...

ΛΕ

'Εβγήκαν. 'Ητον νύχτα, ἡ βροχὴ έπερτε λεπτή και διαπεραστική.

* «Παναθήναια» συνέχεια και τέλος σελ. 347.

— Θεός νά πάμε στό Δάσος; εἶπε ἡ Ζοζάννα, Τόσο άργά και με τέτοιον έλεινόν καιρό! 'Εγὼ δέν βαστώ... 'Ας δειπνήσωμε κάπου ἔδω κοντά.

'Εμπήκαν εἰς ἓνα ξενοδοχεῖον τῆς πλατείας τῆς Βασιλλίης. 'Υπῆρχε εἰς τὸ ἔκάνω πάτωμα μία μικρά σάλα ὅπου οἱ ἔμποροι τῆς συνοικίας έτρωγαν ὀμιλοῦντες διά τὰς ὑποθέσεις των. 'Υπῆρχε ἐπίσης και ὁ ἀναπόφευκτος γηραιὸς κύριος ποῦ διαβάζει τόν **Χρόνον**. 'Οπίσω άπό τὸ χάρτινον τεῖχος ποῦ τόν ἐχώριζε, ἔβηταζε αβστηρῶς τήν Ζοζάνναν και τόν Νοέλ, — έκείνην πρό πάντων...

'Η περιέργεια αὐτὴ ἐνοχλοῦσε τήν Ζοζάνναν. Έκαθήγτο κοντά εἰς ἓνα παράθυρον και άπό καιροῦ εἰς καιρόν ἐστρέφετο κέβλεπε ἔξω. 'Ο Νοέλ τήν ἐρωτοῦσε:

— Δέν πεινᾷς;

— 'Οχι, διόλου.

'Επροσπειθοῦσε νά τήν διασκεδάσῃ κάπως. Τῆς ὀμιλοῦσε διά τὸ Λουζιτιάν ὅπου τὸ ἐρχόμενον ἔτος θά ἐπύγαιναν μαζί.

— Αἴριο τὸ προῦ θά εἶσ' ἐκεῖ...

— 'Αν μάφησῃς νά φύγω βέβαια...

— 'Αλλοίμονο!

'Εστρεφε κάθε τόσο τήν κεφαλὴν τῆς πρὸς τὸ παράθυρον. Παρατήρει τήν μεγάλην πλατεϊάν, εἰς τὸ κυανοῦν χρώμα τῆς ἐσπέρας, ἓνα

Εικόνα 19: Σελίδα 368 του σύντομου αφηγήματος *Αιματομένα Ξημερώματα*

Αρ. Βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη: 62

Περιοδικό: *Παναθήναια*

Ημερομηνία: 31 Μαΐου 1907

Σελ.: 111-112

ΔΥΟ ΔΑΚΡΥΑ

I

Γύρω στο καλοϊσκιωτο τραπέζι στα πράσινα βάθη του κήπου του σπιτιού μας έκάλεσα προχθές, τις απόκρηες, τους φίλους μου με τις φιλενάδες των σε γλέντι. Τα ποτήρια ήσαν γεμάτα κρασί, οί καρδιές ξεχειλίζαν από την χαρά της ζωής κι άπάνω στα μαλλιά μας είχαμε πλέξει όλοι μενεξέδες και ρόδα.

Γελώντας προσκαλέσαμε με σπονδές στο ξεφάντωμα τους θεούς. Ένα φιλι έχυθηκε γύρω μας. Κι ένοιώσαμε, έξύπνησαν από τον πέτρινον ύπνο των οί Μεγάλοι θεοί κι έκατέβηκαν χαρούμενοι από τις μετόπες και τα διαζώματα του Παρθενώνος κ' είχάν σταθεϊ χαμογελώντας άθώρητοι άποπάνω μας.

Κι έγερναν όμορφες όμορφες οί γυναΐκες με βλέφαρα άργοκίνητα από το άνάλαφρο χάδι του Διονύσου κι έμιλουσαν κρυφά με τους άγαπημένους των –κι έκοκκινίζαν. Το τραγοῦδι άναψε στα χείλη μιās κόρης κ' ή φλόγα διαδόθηκε σ' όλα τα χείλη κι όλοι σηκώθηκαν κι έπλέξανε με τα κορμιά των ένα παναρμόνιο χορό κάτω από τα μεγάλα τα καλοϊσκιωτα δεντρά.

Έ άγάπη μου έγυρε κι ένοιωσα μυρωδιά ρόδων και μενεξέδων και μουΐπε:

— Σήκω να χορέψης κι Έσύ.

Και μ' έπιασε από το χέρι και μ' έσυρε στον χορό.

Έ νύχτα ήρθε κι εκείνη στο γλέντι κι έβρηκε τους άλλους θεούς.

Και μουΐπαν οί φίλοι μου:

— Άφινέ την. Μήν άνάψεις φῶς.

Και οί φιλενάδες μας δὲν ἐμίλησαν. Τὰ ἄστρα χαμογέλασαν ἀποπάνω μας κι ὁ νυχτερινὸς μπάτης ἐπέρασε ἀπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας κι ἀργοκίνησε τὰ λουλουδένια στεφάνια. Κι ἐτραγουδοῦσαν ὅλοι κι ἐχορεύαν ὅλοι μαζί, πιασμένοι ἀπὸ τὸ χέρι.

Ἐκύτταξα τὴν Ἀγάπη μου κι ἐχαμογέλασε ἐκείνη κι ἀναστέναξε λίγο κι ἐκοκκίνισε. Κι ἔσκυψε τὸ κεφάλι σὰν νὰ μούλεγε ναί...

Κι ἐμένα ἦταν ὁ νοῦς μου σ' ἓνα πανώρηο ἀρχαῖο λαγῆνι ποῦ εἶδα κάμποσα χρόνια τώρα –πῶς μούρθε πάλι στὸν νοῦ!

Ἀπάνω του γύρω τριγύρω, ντυμένοι μαῦρο χρῶμα, ἄντρες ὡμορφοί καὶ δυνατοὶ καὶ νέοι τρυφεροὶ κι ὀλόγυμνοι καὶ γυναῖκες μ' εὐλύγιστα κι ἀρμονικώτατα κορμιά –ἔσερναν γύρω, τριγύρω ἀπάνω στὸ λαγῆνι τὸν χορό. Τὰ μαλλιά καὶ τὰ μέτωπα σφιχτοφιλοῦνταν ἀπὸ λουλουδένια στεφάνια –ρόδα καὶ μενεξέδες. Ὁ θρίαμβος τῆς ζωῆς λαμποκοποῦσεν ἀπάνω στα κορμιά των –σὰν ἥλιος.

Κι ἐσυλλογούμουν, ἐσυλλογούμουν: Πόσα χεῖλη κόκκινα, κατακόκκινα, θᾶπιαν ἀπὸ κεῖνο τὸ λαγῆνι –πόσα χεῖλη σαπημένα τώρα...

II

Σὰν τὴν βασιλοπούλα τοῦ παραμυθιοῦ κάθε Σου λέξη πανώρηα μπαίνει μέσα μου καὶ στὰ χέρια της κρατεῖ τὰ κλειδιά τῶν στοχασμῶν καὶ προχωρεῖ κι ἀνοίγει, κι ἀνοίγει ὅλες τὶς πόρτες τὶς διπλοκλειδωτές καὶ ξεχασμένες τῶν ἀραχιασμένων παλατιῶν...

Προχθὲς τὸ βράδυ –θυμᾶσαι; γυρίζαμε ἀπὸ τὸ βουνό. Στὰ χέρια Σου κρατοῦσες κυκλαμιές κι ἀκουμπισμένη ἀπάνω μου προχωροῦσες ἀγάλια, ἀγάλια, κυττῶντας τὸ ἠλιόγερμα.

Ἐστάθηκες μιὰ στιγμή, ἀνέπνευσες βαθειὰ τὴν ψυχὴ τοῦ βουνοῦ –τὴν παρθένα μυρωδιὰ τοῦ θυμοῦ– καὶ μούπες:

— Ξέρεις τί ἤθελα τώρα; ψωμί. Μελαψὸ ψωμί.

Κι ἐγέλασες τὸ ὡμορφο, τὸ ἀσημένιο γέλιο κι ἐπροχώρησες πάλι ἀξέγνοια καὶ δὲν ἐθυμούσουν πλειά.

Κι ἐγὼ δὲν ἐμίλησα. Ἐσκυσα κι ἔνοιωθα τὴν φωνὴ Σου νὰ μπαίνει σὰν τὴν βασιλοπούλα τοῦ παραμυθιοῦ στὴν ψυχὴ μου καὶ ν' ἀνοίγη καὶ ν' ἀνοίγη...

Και είδα τη Ζωή μεστωμένη να ύψώνεται σαν δρυς άπάνω στόν κάμπο. Και τὰ κάτασρα χωριά ποῦ κρέμονται στὰ πλάγια τοῦ βουνοῦ καὶ κάτω τις πράσινες, τις ισκιωμένες ρεματιές. Καὶ εἶδα τὰ φτωχικά τὰ ἤρεμα σπιτάκια καὶ τὸν καπνὸν ἀκίνητον ἀπάνω στὴ στέγη καὶ τὴν χωριατοπούλα τὴν ὡμορφη καὶ ἡλιοφιλημένη με γυμνὰ μπράτσα νὰ βγάνη τὸ ψομί τὸ μελαψὸ καὶ μυρισμένο ἀπὸ τὸν μικρὸ φουῖρνο τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὰ παιδάκια γύρω με τὰ μεγάλα μάτια ν' ἀπλώνουν τὰ χεράκια των καὶ ν' ἀνοίγουν τὸ στόμα καὶ τὴ γριὰ μάννα στὸ χαμηλὸ κατῶφλι νὰ κλώθῃ πολυλογοῦσα καὶ γλυκόγελη τὰ προικιά τῆς ὡμορφης καὶ ἡλιοφιλημένης.

Καὶ ἡ βασιλοπούλα προχωροῦσε, προχωροῦσε μέσα στὴν ψυχὴ μου.

Καὶ εἶδα ξανὰ τὸ μικρὸ καμπαναριὸ μέσα στὰ κυπαρίσσια καὶ τὰ σκυφτὰ μέτωπα τὰ ὀργωμένα ἀπὸ τὴν κούραση μέσα στὸ ἐκκλησάκι καὶ τις ψαλμωδίες νὰ ντύνωνται με λιβάνι καὶ ν' ἀνεβαίνουν μπροστὰ στὶς Παναγίες τις χλωμές καὶ γύρω-τριγύρω στὰ δεντρά, τρεμουλιαστὴ στὰ φύλλα, χαδευτικὴ ἀπάνω στὶς στέγες τῶν χαμηλῶν σπιτιῶν, σιγανὴ κι ἀργοκυλοῦσα κάτω στὸν κάμπο καὶ παραπονιάρισσα μέσα βαθειὰ στὴν ψυχὴ μου ἄκουσα ξανὰ τὴν ὡμορφη, τὴν ἀπόμακρη, ποὺ τὴ θαρροῦσα σβυσμένη, φωνὴ τῆς καμπάνας τοῦ μικροῦ μικροῦ χωριοῦ, στὰ σπερνά, τὸ σαββατόβραδο...

Ἐσὺ ἐπήγαινες ἀγάλια, ἀγάλια κυττῶντας τὸ ἡλιόγερμα. Κι ἐγὼ ἔβλεπα μέσα μου ὅλα τὰ πράσινα ποὺ εἶδα στὴ ζωὴ μου καὶ Σ' ἔνοιωθα κοντά μου, ἀκουμπισμένη ὅλη ἀπάνω μου κι ἐχαμογελοῦσα. Καὶ στὶς βασιλοπούλες τις ὡμορφες ἐχαμογελοῦσα καὶ στ' ἀραχνιασμένα παλάτια...

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

κηριοθείσης τῆς πράξεώς του ὡς *ἐθνικῆς*!
Καίτοι δ' ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ὑπάρχουσιν ἢ
ἐξωνημένα τινὰ ρωμουνικά κεφάλαια, ἐν τού-
τοις ἢ ρωμουνική Κυβέρνησις κατώρθωσε νὰ
διδάξῃ εἰς τὸν λαόν της, ὅτι ἡ Μακεδονία ἀπο-
τελεῖ μέρος τῆς Μεγάλῃς Ρωμουσίας, καὶ οὐαὶ
εἰς τὸν τολμήσοντα νὰ εἴπῃ τὸ ἐναντίον! Ἄπο
τοιαύτης ἀπόψεως ζηλεύω καὶ τὸν φόνον τοῦ
Λεκάντα καὶ τὴν ἀθωοτικὴν ἀπόφασιν τοῦ ρω-
μουνικοῦ δικαστηρίου. Ἡ σημερινὴ Ἑλλὰς ἄς
λάβῃ μαθήματα ἐθνισμοῦ τοῦλάχιστον παρὰ
τῶν Ρωμούνων!

Ἔχομεν ἀνάγκην ἐθνικῆς κατηγήσεως, ἐθني-
κοῦ ἐγωῖσμοῦ, ἐθνικοῦ φανατισμοῦ, ἐθνικοῦ

μίσους, ὡς ἐδίδαξεν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας
τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Καζάκης, καὶ οὐδὲ δυνά-
μεθα νὰ καταστώμεν ποτε ἐθνικῶς ὑγιεῖς, ἐὰν
δὲν ἀποκτήσωμεν τὸν ἐθνικὸν ἐγωῖσμόν καὶ τὸ
ἐθνικὸν μῖσος. Τότε, καὶ δὴ τότε μόνον δὲν
θὰ βλέπωσι τὸ φῶς δημοσιεύματα ὡς τὸ περὶ
οὗ ὁ λόγος, καὶ πολλὰ ἄλλα ὑπάρχοντα δυστυ-
χῶς, οἱ δὲ τυχόν δράσται τοιούτων ἀντεθνι-
κῶν συγγραφῶν θὰ ἐπισύρῃσι καθ' ἑαυτῶν
σκληρὰν τὴν ἐθνικὴν ἀγανάκτησιν τοῦ ἑλλη-
νικοῦ λαοῦ. Τότε μόνον θὰ δυνάμεθα νὰ εἴπω-
μεν, ὅτι ἐμορφώθημεν ἐθνικῶς καὶ ὅτι κατέ-
στημεν ἄξιοι νὰ διεκδικήσωμεν τὴν ἐθνικὴν
ἡμῶν κληρονομίαν.

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΑΗΣ

ΔΥΟ ΔΑΚΡΥΑ

I

Γύρω στὸ καλοῖσκιωτο τραπέζι στὰ πράσινα
βάθη τοῦ κήπου τοῦ σπιτιοῦ μας ἐκάλεσα
προχθές, τίς ἀπόκριες, τοὺς φίλους μου μὲ τίς
φιλενάδες των σὲ γλέντι. Τὰ ποτήρια ἦσαν γε-
μάτα κρασί, οἱ καρδιές ξεχειλίζαν ἀπὸ τὴν χαρὰ
τῆς ζωῆς καὶ ἀπάνω στὰ μαλλιά μας εἴχαμε πλέ-
ξει ὄλοι μενεξέδες καὶ ρόδα.

Γελώντας προσκαλέσαμε μὲ σπονδὲς στὸ ξε-
φάντωμα τοὺς θεοὺς. Ἐνὰ φιλὶ ἐχύθηκε γύρω
μας. Κι ἐνοιώσαμε, ἐξύπνησαν ἀπὸ τὸν πέτρι-
νον ὕπνον των οἱ Μεγάλοι θεοὶ καὶ ἐκατέβηκαν
χαρούμενοι ἀπὸ τίς μετόπες καὶ τὰ διαζώματα
τοῦ Παρθενῶνος κ' εἶχαν σταθεῖ χαμογελῶντας
ἀθώρητοι ἀποπάνω μας.

Κι ἔγερναν ὡμορφες ὡμορφες οἱ γυναῖκες
μὲ βλέφαρα ἀργοκίνητα ἀπὸ τὸ ἀνάλαφρο χάδι
τοῦ Διόνυσου καὶ ἐμιλοῦσαν κρυφὰ μὲ τοὺς ἀγα-
πημένους των—κι ἐκοκκινίζαν. Τὸ τραγοῦδι ἄ-
ναψε στὰ χεῖλη μιᾶς κόρης κ' ἡ φλόγα διαδό-
θηκε σ' ὅλα τὰ χεῖλη καὶ ὄλοι σηκώθησαν καὶ
ἐπλέξαν μὲ τὰ κορμιά των ἕνα παναρμόνιο
χορὸ κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα τὰ καλοῖσκιωτα
δεντρά.

Ἡ ἀγάπη μου ἔγυρε καὶ ἐνοιώσα μυρωδιὰ
ρῶδων καὶ μενεξέδων καὶ μούπε:

— Σήκω νὰ χορέψῃς καὶ Ἐσύ.

Καὶ μ' ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μ' ἔσυρε στὸν
χορὸ.

Ἡ νύχτα ἦρθε καὶ ἐκείνη στὸ γλέντι καὶ ἐβρῆκε
τοὺς ἄλλους θεοὺς.

Καὶ μούπαν οἱ φίλοι μου:

— Ἀφινέ την. Μὴν ἀνάψεις φῶς.

Καὶ οἱ φιλενάδες μας δὲν ἐμιλήσαν. Τὰ ἄ-
στρα χαμογέλασαν ἀποπάνω μας καὶ ὁ νυχτερι-
νὸς μπάτης ἐπέρασε ἀπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια
μας καὶ ἀργοκίνησε τὰ λουλουδένια στεφάνια.
Κι ἐτραγουδοῦσαν ὄλοι καὶ ἐχοροῦσαν ὄλοι μαζί,
πιασμένοι ἀπὸ τὸ χέρι.

Ἐκύτταξα τὴν Ἀγάπη μου καὶ ἐχαμογέλασε
ἐκείνη καὶ ἀναστένανε λίγο καὶ ἐκοκκίνισε. Κι ἔ-
σκυψε τὸ κεφάλι σὰν νὰ μούλεγε νὰ. . .

Κι ἐμένα ἦταν ὁ νοῦς μου σ' ἕνα πανώρηο
ἀρχαῖο λαγῆνι ποῦ εἶδα κάμποσα χρόνια τώρα
— πῶς μούρθε πάλι στὸν νοῦ!

Ἀπάνω του γύρω τριγύρω, ντυμένοι μαῦρο
χρῶμα, ἄντρες ὡμορφοὶ καὶ δυνατοὶ καὶ νέοι τρυ-
φεροὶ καὶ ὀλόγυμνοι καὶ γυναῖκες μ' εὐλύγιστα
καὶ ἁρμονικώτατα κορμιά— ἔσερναν γύρω, τρι-
γύρω, ἀπάνω στὸ λαγῆνι τὸν χορὸ. Τὰ μαλλιά
καὶ τὰ μέτωπα σφιχτοφιλιούνταν ἀπὸ λουλου-
δένια στεφάνια— ρόδα καὶ μενεξέδες. Ὁ θρίαμ-
βος τῆς ζωῆς λαμποκοποῦσεν ἀπάνω στὰ κορ-
μιά των— σὰν ἥλιος.

Κι ἐσυλλογούμουν, ἐσυλλογούμουν: Πόσα
χεῖλη κόκκινα, κατακόκκινα, θάπιαν ἀπὸ κείνο
τὸ λαγῆνι— πόσα χεῖλη σαπημένα τώρα. . .

II

Σὰν τὴν βασιλοπούλα τοῦ παραμυθιοῦ κάθε
Σου λέξη πανώρηα μπαίνει μέσα μου καὶ στὰ
χέρια της κρατεῖ τὰ κλειδιά τῶν στοχασμῶν καὶ

Εικόνα 20: Σελίδα 111 του πεζού ποιήματος *Δυο Δάκρυα*

προχωρεί κι ανοίγει, κι ανοίγει όλες τις πόρτες τις διπλοκλειδωτες και ξεχασμένες των άραχνιασμένων παλατιών...

Προχθές τὸ βράδυ — θυμάσαι; γυρίζαμε ἀπὸ τὸ βουνό. Στὰ χέρια Σου κρατούσες κυκλαμιές κι ἀκουμπισμένη ἀπάνω μου προχωρούσες ἀγάλια, ἀγάλια, κυττώντας τὸ ἠλιόγευμα.

Ἐστάθηκες μιὰ στιγμή, ἀνέπνευσες βαθεῖα τὴν ψυχὴ τοῦ βουνοῦ — τὴν παρθένα μυρωδιά τοῦ θύμου — καὶ μούπες:

— Ξέρεις τί ἤθελα τώρα; ψωμί. Μελαψὸ ψωμί.

Κι ἐγέλασες τὸ ὄμορφο, τὸ ἀσημένιο γέλιο κι ἐπροχώρησες πάλι ἀξέγνοια καὶ δὲν ἐθυμούσουν πλεῖα.

Κι ἐγὼ δὲν ἐμίλησα. Ἐσκυψα κι ἐνοιωθα τὴν φωνή Σου νὰ μπαίνει σὰν τὴν βασιλοπούλα τοῦ παραμυθιοῦ στὴν ψυχὴ μου καὶ ν' ἀνοίγη καὶ ν' ἀνοίγη...

Καὶ εἶδα τὴ Ζωὴ μεστομένη νὰ ὑψώνεται σὰν δρυὲς ἀπάνω στὸν κήμπο. Καὶ τὰ κάτασρα χωριὰ ποῦ κρέμονται στὰ πλάγια τοῦ βουνοῦ καὶ κάτω τις πράσινες, τις ἰσκιωμένες ρεματιές. Καὶ εἶδα τὰ φτωχικά τὰ ἥρεμα σπιτάκια καὶ τὸν καπνὸν ἀκίνητον ἀπάνω στὴ στέγη καὶ τὴν χωριατοπούλα τὴν ὄμορφη καὶ ἠλιοφιλημένη με γυμνὰ μπράτσα νὰ βγάγη τὸ ψωμί τὸ μελαψὸ καὶ μυρισμένο ἀπὸ τὸν μικρὸ

φοῦρνο τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὰ παιδάκια γύρω με τὰ μεγάλα μάτια ν' ἀπλώνουν τὰ χεράκια των καὶ ν' ἀνοίγουν τὸ στόμα καὶ τὴ γριὰ μάννα στὸ χαμηλὸ κατώφλι νὰ κλώθῃ πολυλοῦσα καὶ γλυκόγελη τὰ προικιά τῆς ὄμορφης καὶ ἠλιοφιλημένης.

Καὶ ἡ βασιλοπούλα προχωροῦσε, προχωροῦσε μέσα στὴν ψυχὴ μου.

Καὶ εἶδα ξανά τὸ μικρὸ καμπαναριὸ μέσα στὰ κυπαρίσσια καὶ τὰ σκυφτὰ μέτωπα τὰ ὀργωμένα ἀπὸ τὴν κούραση μέσα στὸ ἐκκλησάκι καὶ τις ψαλμοφθίες νὰ ντύνονται με λιβάνι καὶ ν' ἀνεβαίνουν μπροστὰ στις Παναγίες τις γλωμὲς καὶ γύρω-τριγύρω στὰ δεντρά, τρεμουλιαστὴ στὰ φύλλα, χαδευτικὴ ἀπάνω στὶς στέγες τῶν χαμηλῶν σπιτιῶν, σιγανὴ κι ἀργοκυλοῦσα κάτω στὸν κήμπο καὶ παραπονιάρισσα μέσα βαθεῖα στὴν ψυχὴ μου ἀκουσα ξανά τὴν ὄμορφη, τὴν ἀπόμακρη, πὸν τὴ θαρροῦσα ρβυσμένη, φωνὴ τῆς καμπάνας τοῦ μικροῦ μικροῦ χωριοῦ, στὰ σπερνά, τὸ σαββατόβραδο...

Ἐσὺ ἐπήγαινες ἀγάλια, ἀγάλια κυττώντας τὸ ἠλιόγευμα. Κι ἐγὼ ἔβλεπα μέσα μου ὅλα τὰ πράσινα πὸν εἶδα στὴ ζωὴ μου καὶ Σ' ἐνοιωθα κοντὰ μου, ἀκουμπισμένη ὅλη ἀπάνω μου κι ἐχαμογελοῦσα. Καὶ στὶς βασιλοπούλες τις ὄμορφες ἐχαμογελοῦσα καὶ στ' ἀραχνιασμένα παλάτια...

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

Ο ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΔΗΛΙΩΝ

Εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ αἱ ἐπιχειρηθεῖσαι ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθῆναις Γαλλικῆς Σχολῆς εἰς τὴν νῆσον Δῆλον ἔφεραν εἰς φῶς σύνολον οἰκοδομημάτων ἀρκετὰ ἐπιβάλλον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν αἱ ἀνασκαφαὶ περιορίζοντο εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἀπὸ τοῦ 1903 ὅμως αἱ ἐργασίαι, ὑπὸ τὴν ἀκάματον διεύθυνσιν τοῦ κ. Πολλεαυξ, διευθυντοῦ τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς, ἔσχον ὡς κύριον σκοπὸν τὴν ἐκκαθάρισιν αὐτῆς τῆς πόλεως τῆς Δήλου, ἣ ὁποία περιβάλλει τὸ ἱερόν, ἣ ὁποία ζῶσα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ θεοῦ, καὶ κατὰ τὸν Πῶν καὶ Πῶν αἰῶνα π. Χ., ἔσχεν λαμπρὰν περιόδον εὐημερίας. Ὅλα τὰ τμήματα τῆς πόλεως, οἱ δρόμοι, τὰ σπῖτια ποῦ κατῴκουν ἄλλοτε οἱ Δήλιοι, ἀποχωρίζονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τὰ χῶματα ποῦ ἐπὶ αἰῶνας τὰ

ἐκάλυπταν. Καὶ οὕτως ὁλόκληρος ἀρχαία ἑλληνικὴ πόλις, ἀντίζηλος τῆς τόσον φημισθείσης Πομπηίας, ἀναδύεται καὶ παρῴσιάζεται εἰς τὰ μάτια τοῦ ταξειδιώτου εἰς τὴν πετρώδη νῆσον τῆς Δήλου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀνασκαφῶν, εὑρον εἰς τοὺς οἴκους τοὺς χρησιμεύοντας πρὸς κατοικίαν, εἰς τὰς ἀποθήκας, καὶ τὰ καπηλεία τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὰς δύο πλευρὰς τῶν ὁδῶν, μέγαν ἀριθμὸν ἀντικειμένων, ἀναγομένων εἰς τὴν ἐπίπλωσιν τῆς κατοικίας ἐν Δήλῳ ἢ ἀνηκόντων εἰς χρήσεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ὅλα αὐτὰ τὰ ταπεινὰ εὐρήματα, περὶ τῶν ὁποίων ἰδίως θὰ ἀσχοληθῶμεν εἰς τὴν μελέτην αὐτῆν, ὅτι ἐχρησίμευε εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διαρρύθμισιν τῶν κατοικιῶν, τραπέζια, οἰκιακὰ σκευῆ, ἔλαιοτριβεῖα, μῦλοι, πῆλινα σκευῆ τοῦ μαγει-

Εικόνα 21: Σελίδα 112 του πεζού ποιήματος *Δυο Δάκρυα*

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.